

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Iveta Talandová

Hmotněprávní a procesní aspekty vydědění

Disertační práce

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma „Hmotněprávní a procesní aspekty vydědění“
vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne

.....
JUDr. Iveta Talandová

Na tomto místě bych ráda poděkovala JUDr. Kláře Hamulřákové, Ph.D. za vedení mého postgraduálního studia a za odbornou pomoc při realizaci této disertační práce. Dále bych chtěla poděkovat doc. JUDr. Kateřině Ronovské, Ph.D., JUDr. Václavu Bednářovi, Ph.D., JUDr. Ondřejovi Horákovi, Ph.D. a JUDr. Filipu Plašilovi za podnětné diskuze k předkládané problematice. Rovněž bych chtěla poděkovat svým přátelům a rodině za podporu po celou dobu mého studia. Zvláštní dík pak patří mému manželu Adamovi, který mě nadchnul pro dědické právo a byl mi po celou dobu studií oporou a motivací.

Obsah

Obsah	4
Úvod	8
Mezigenerační majetkové nástupnictví.....	8
Vydědění nepominutelného dědice jako předmět vědeckého výzkumu.....	17
Dosavadní poznatky právní vědy.....	19
Cíl, výzkumné otázky a metodika práce.....	20
Původní výsledky a jejich uplatnění v odborných publikacích	22
Struktura práce	24
1 Základní východiska a zásady dědického práva.....	26
1.1 Ústavně zaručená základní lidská práva a svobody a jejich význam.....	26
1.2 Základní práva a svobody ve vztahu k právu dědickému a k nepominutelnému dědici	29
1.3. Zásady dědického práva a jejich vliv na institut nepominutelného dědice.....	36
2 Nepominutelný dědic	42
2.1 Nepominutelný dědic v historických úpravách.....	43
2.1.1 ABGB a meziválečné návrhy občanských zákoníků	43
2.1.2 Občanské zákoníky z roku 1950 a z roku 1964	46
2.2 Nepominutelný dědic v současném občanském zákoníku.....	49
2.2.1 Osoby patřící mezi nepominutelné dědice	50
2.2.2 Právo nepominutelného dědice na povinný díl.....	54
2.2.3 Hmotněprávní postavení nepominutelného dědice.....	57
2.2.3.1 Nepominutelný dědic, který je dědicem	58
2.2.3.2 Nepominutelný dědic, který je odkazovníkem	59
2.2.3.3 Nepominutelný dědic, který není dědicem a nemá právo na povinný díl.....	60
2.2.3.4 Nepominutelný dědic, který není dědicem a má právo na povinný díl	60
2.2.4 Procesní ochrana nepominutelného dědice.....	64
2.2.4.1 Vznik účasti nepominutelného dědice na řízení o pozůstalosti	65
2.2.4.2 Vypořádání společného jmění manželů.....	67
2.2.4.3 Soupis pozůstalosti	69
2.2.4.4 Závaznost usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti pro nepominutelného dědice	69
2.2.5 Ochrana nepominutelného dědice v mezinárodních souvislostech	76

2.2.5.1 Mezinárodní přístupy k ochraně nepominutelného dědice	76
2.2.5.2 Ochrana nepominutelného dědice v unijním nařízení	78
2.3 Částečné shrnutí	83
3 Vydědění nepominutelného dědice	87
3.1 Pojem vydědění a jeho následky	89
3.2 Prohlášení o vydědění	92
3.2.1 Obecně k náležitostem prohlášení o vydědění	92
3.2.2 Způsobilost sepsat prohlášení o vydědění	95
3.2.3 Forma prohlášení o vydědění	98
3.2.4 Obsah prohlášení o vydědění	104
3.2.5 Výklad prohlášení o vydědění	107
3.3 Důvody vydědění	112
3.3.1 Neposkytnutí zůstaviteli potřebné pomoci v nouzi	113
3.3.2 Neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele	116
3.3.3 Odsouzení nepominutelného dědice pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze	120
3.3.4 Trvalé vedení nezřízeného života	123
3.3.5 Marnotratnost, zadluženost	126
3.4 Vydědění pro dědickou nezpůsobilost	129
3.4.1 Obecně k dědické nezpůsobilosti	129
3.4.2 Trestný čin povahy úmyslného trestného činu	132
3.4.3 Zavrženíhodné jednání proti zůstavitelově poslední vůli	134
3.4.4 Prominutí dědické nezpůsobilosti a vliv na platnost vydědění	135
3.5 Vydědění jako následek opominutí	135
3.5.1 Obecně k opominutí	136
3.5.2 Nevědomě opominutý nepominutelný dědice	138
3.5.3 Vědomě opominutý nepominutelný dědic	140
3.5.4 Postavení opominutého nepominutelného dědice a jeho obrana	142
3.6 Postavení potomků vyděděného nepominutelného dědice	144
3.7 Právo některých osob na zaopatření	149
3.7.1 Oprávněné osoby, druhy zaopatření a jejich povaha	150
3.7.2 Právo nepominutelného dědice na zaopatření	152
3.7.3 Právo dalších osob na zaopatření	153

3.7.4 Podmínky vzniku práva na zaopatření.....	157
3.7.5 Poskytování zaopatření a doba uplatnění práva na zaopatření	159
3.7.6 Praktická využitelnost práva některých osob na zaopatření	161
3.8 Částečné shrnutí.....	162
4 Obrana vyděděného nepominutelného dědice	166
4.1 Popření prohlášení o vydědění.....	166
4.1.1 Popření platnosti prohlášení o vydědění.....	166
4.1.2 Popření platnosti prohlášení o vydědění z důvodu omylu	172
4.1.3 Popření pravosti prohlášení o vydědění.....	173
4.2 Žaloba oprávněného dědice	174
4.2.1 Předcházející právní úpravy.....	174
4.2.2 Oprávněný dědic	176
4.2.3 Současná úprava žaloby oprávněného dědice.....	178
4.2.4 Povaha žaloby podle § 189 odst. 2 ZŘS	179
4.2.4.1 Žaloba na vydání či vyklizení, na určení a vydání bezdůvodného obohacení.....	180
4.2.4.2 Žaloba na obnovu řízení.....	182
4.2.4.3 Hereditatis petitio.....	184
4.2.5 Příslušnost soudu	188
4.2.6 Promlčení	189
4.3. Částečné shrnutí	190
Závěr	193
Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl	193
Přístupy k ochraně nepominutelného dědice	195
Vydědění.....	197
Právo některých osob na zaopatření	198
Obrana vyděděného nepominutelného dědice	199
Shrnutí.....	201
Seznam použité literatury a dalších zdrojů.....	203
Právní předpisy	203
Další použité předpisy.....	204
Důvodové zprávy	204
Komentáře a monografie.....	205
Články v odborných časopisech.....	212

Příspěvky ve sbornících a články v elektronické podobě	218
Rozhodnutí soudů	221
Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky	221
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky/České republiky	221
Rozhodnutí dalších soudů České republiky	223
Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora Rakouské republiky	223
Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu Německé spolkové republiky	224
Abstrakt a klíčová slova	225
Abstrakt	225
Klíčová slova	225
Abstract	225
Key Words	225

Úvod

Člověk, který dosáhl určité míry blahobytu, se snaží během svého života shromážďovat majetek, který mu jeho život ulehčuje. Zpravidla pak chce nabytý majetek zanechat také svým potomkům nebo jiným blízkým osobám, aby i jim pomohl zajistit spokojený život. Právě v dnešní době pak všeobecný blahobyt vzrůstá a objem majetku jednotlivce se neustále zvyšuje. Pro případ zanechání majetku dalším generacím se pak nabízí především tradiční dědické právo, které v kontinentální Evropě přetrvává již od dob římského státu. Dědické právo je ovládáno základními principy, které chrání autonomii vůle zůstavitele, ale zároveň také práva osob se zůstavitelem spojených v rodinném svazku nebo jeho věřitelů. Zároveň je dědické právo velmi formální, neboť vyvolává účinky v době, kdy zůstavitel je již po smrti a nemůže již zasáhnout a svou vůli pozměnit nebo upřesnit.

V současné době se proto vedle dědického práva objevují také jiné možnosti, jak může člověk rozhodnout o tom, komu po jeho smrti připadne jím shromážděný majetek. Vedle běžných úplatných i bezúplatných převodů majetku ještě za života jde například o darování pro případ smrti, vyčlenění majetku do svěrenského fondu, vyčlenění majetku do nadace nebo nadačního fondu nebo životní pojištění. Uvedené alternativní možnosti rozhodnutí o majetkovém nástupnictví jsou mnohdy jednodušší než dědické právo a nejsou svázány tolika formálními náležitostmi nebo zatíženy zdoluhavým řízením o pozůstalosti. Všechny tyto nástroje i dědické právo lze zahrnout pod společný pojem mezigenerační majetkové nástupnictví.¹

Mezigenerační majetkové nástupnictví

Dědické právo umožňuje člověku vymezit okruh jeho právních nástupců, kterým se dostane majetkových hodnot, v pořízení pro případ smrti. Volba právních nástupců může být provedena především pozitivním vymezením okruhu oprávněných osob, tedy ustanovením osob za dědice v závěti nebo dědické smlouvě, případně zanecháním odkazu v dovětku. Je také možné žádnou vůli zvláště neprojevit a tím zvolit za dědice osoby, které určuje zákon v úpravě zákonné dědické posloupnosti. Lze také okruh dědiců vymezit negativně určením osob, kterým se z majetku nic dostat nemá, ať už se jedná o vydědění zvláště chráněných nepominutelných dědiců nebo o tzv. negativní závěť vylučující z dědění jakoukoliv osobu. Všechna pořízení pro případ smrti jsou svázána přísnými formálními

¹ Německy „*Vermögensnachfolge*“. RONOVSÁ, Kateřina. Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 5, s. 20.

náležitostmi a vždy existuje riziko sporů mezi zvolenými či vyloučenými osobami. Riziko je spojeno také s případným opominutím nebo vyloučením nepominutelných dědiců, neboť to je častou příčinou dlouhých sporů. Jakékoliv nabytí majetku prostřednictvím dědického práva je pak nezbytně navázáno na nezbytnou ingerenci státu v podobě řízení o pozůstalosti a s tím spojenou odměnou za projednání pozůstalosti.

Z uvedených důvodů proto mnozí nechtějí svá rozhodnutí ohledně právních nástupců v majetkové oblasti podřídít pravidlům dědického práva a využívají alternativní možnosti mezigeneračního majetkového nástupnictví, které jim právo nabízí, tzv. *will-substitutes*,² neboli „*funkcionální kvazizávěti*“.^{3, 4} Tyto prostředky umožňují zůstaviteli⁵ bezplatně uspořádat své majetkové poměry pro případ smrti mimo rámec dědického práva. Alternativy k dědickému právu jsou rozšířené především v zemích *common-law*,⁶ v souvislosti s posilováním autonomie vůle se však dostávají i do právních řádů práva kontinentální Evropy. Přednost před dědickým právem je jim dáвана především z důvodu zachování celistvosti majetku. Takový přechod majetku je navíc diskretní, rychlý a úsporný, neboť nepodléhá řízení o pozůstalosti (tedy ani poplatkům za jeho vedení), mnohdy navíc komplikovaným dědickými spory či nároky třetích osob. Rozhodujícím aspektem mohou být také důvody daňové, či další související náklady.⁷ A konečně to může být i zájem

² Termín „*will-substitutes*“ pochází z amerického práva, kde jej jako první použil Thomas Atkinson ve 30. letech 20. století ve své příručce *Handbook of the Laws of Wills*. Následně se do širšího podvědomí dostal díky článku Johna Langbeina z roku 1984, který se zamýšlel nad důvody značného využívání těchto institutů. Viz BRAUN, Alexandra, RÖTHEL, Anne. *Scope and Focus of the Volume*. In BRAUN, Alexandra, RÖTHEL, Anne (eds.). *Passing wealth on death. Will-substitutes in Comparative Perspective*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2016, s. 2 a násl.; shodně také SCHAUER, Martin. In FENYVES, Attila, KERSCHNER, Ferdinand, VONKILCH, Andreas a kol. (*Klang*) *Kommentar zum ABGB, § 531–551*. 3. Auflage, Verlag Österreich AG, 2017, s. 18.

³ RONOVSÁ, Kateřina. (Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 15–16, s. 521.

⁴ Dále také jako „alternativní prostředky dědické sukcese“.

⁵ Označení „zůstavitel“ je dále používáno i mimo kontext dědického práva, a to ve smyslu osoby, která disponuje se svým majetkem s očekáváním svého úmrtí.

⁶ Zde jsou rozšířené především z důvodu, že zde není omezená autonomie vůle osoby při právním jednání *inter vivos* či *mortis causa*, ani zde není institut nepominutelného dědice. V USA jsou takto především využívány svěrenské fondy, životní pojištění, penzijní účty nebo jiné účty s možností určení obmyšlené osoby v případě úmrtí (tzv. „*pay-on-death*“). V Anglii jsou pak nejvíce využívány soukromé penzijní systémy, které primárně slouží pro vytvoření finanční rezervy, avšak v případě, kdy se osoba důchodového věku nedožije, jsou prostředky použity jako zabezpečení pro osoby blízké, případně pro osoby obmyšlené. Primárním cílem pro využití soukromých penzijních systémů, případně životního pojištění, pak zpravidla není obcházení norem dědického práva. Obejití těchto pravidel je spíše vedlejší výhodou, které tyto instituty nabízejí. Viz GALLANIS. *Will-substitutes: A US Perspective*. In BRAUN, RÖTHEL (eds.). *Passing wealth on death*, s. 9 a násl.; BRAUN. *Will-substitutes in England and Wales*. In BRAUN, RÖTHEL (eds.). *Passing wealth on death*, s. 53–54.

⁷ RONOVSÁ. *Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*, s. 19; BRIM, Luboš. K přechodu dluhů zůstavitele na dědice. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 4, s. 3; RONOVSÁ, Kateřina. Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží? *Bulletin advokacie*, roč. 23, č. 7–8, 2016, s. 44–45; RONOVSÁ. (Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn, s. 521; RONOVSÁ,

na vyloučení práv nepominutelných dědiců.⁸ Jako alternativy jsou pak užívány především již výše zmíněné nadace či svěřenské fondy.⁹ Zvláštní postavení mezi těmito alternativami má darování pro případ smrti, které může mít účinky jak v rámci dědického práva, tak mimo něj.^{10, 11}

Co se týče **nadací**, jejich pojetí lze obecně shrnout jako „*osamostatněný majetek věnovaný zakladatelem určenému účelu*“.¹² V posledních letech se v rámci Evropy nadační účel značně liberalizoval, není už omezen pouze na veřejně prospěšné účely, ale může být vymezen i pro účely soukromé.¹³ V souvislosti s tímto tak vzrůstá počet soukromých či rodinných nadací, kde jsou jako beneficianti určeni potomci zůstavitele, manžel či manželka, či jiní blízcí příbuzní. V Německu je založení nadace (*Stiftung*) oblíbeným prostředkem mezigeneračního majetkového nástupnictví, neboť umožňuje obejít značně

Kateřina, PIHERA, Vlastimil. *Estate planning on the edges of time: The Czech Perspective. Trusts & Trustees*, Velká Británie: Oxford University Press, 2017, roč. 23, č. 6, s. 648–652.

⁸ Toto se děje zejména v Rakousku, kde může být chod obchodních společností ohrožen právem nepominutelných dědiců na výplatu povinného dílu, když podstatná část majetku je zpravidla zpeněžena za účelem uspokojení tohoto povinného dílu. Viz KALSS, Susanne. *The Interaction Between Company Law and the Law of Succession – A Comparative Perspective*. In KALSS, Susanne (eds.). *Company Law and the Law of Succession*, Vienna: Springer, 2015, s. 385.

⁹ BEZOUŠKA, Petr, HAVEL, Bohumil, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PIHERA, Vlastimil, RONOVSÁ, Kateřina, TELEČ, Ivo. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 1, s. 1 a násl.; RONOVSÁ. *Mezigenerační majetkové nástupnictví: společně evropské trendy, nové možnosti a výzvy*, s. 20–21; RONOVSÁ. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změny*, s. 522 a násl.

¹⁰ V kontinentální Evropě je dále jako alternativní možnost dědické sukcese využíváno životní pojištění, soukromé důchodové spoření, a jiné typy smluv ve prospěch třetích osob. DUTTA. *Will-Substitutes in Germany*. In BRAUN, RÖTHEL (eds.). *Passing wealth on death*, s. 179 a násl.; JAKOB. *Will-Substitutes in Switzerland and Liechtenstein*. In BRAUN, RÖTHEL. *Passing wealth on death*, s. 195 a násl.; ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění. 1. část *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26., č. 18, s. 662 a násl.; ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění. 2. část. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26., č. 19, s. 656 a násl.

¹¹ Od alternativních prostředků dědické sukcese je možné ještě odlišit plnění, která přecházejí na určité osoby mimo řízení o pozůstalosti, a to na základě zákonných ustanovení (nikoliv tedy z volby zůstavitele). Jedná se především o peněžité nároky z pracovního poměru či služebního poměru do určité výše, peněžité dávky státní sociální podpory, nároky na dávky osob se zdravotním postižením, z důchodového pojištění, z nemocenského pojištění, základní vybavení rodinné domácnosti, nájem bytu či domu, nebo hrobového místa. Viz SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 133 a násl.; ŠEŠINA, Martin, MUŽIČKA, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019, s. 32; HORÁK, Ondřej. Přejetí práv jinak než děděním z pracovního a služebních poměrů. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 20, s. 713–717; SALÁK, Pavel. In SALÁK, Pavel, ČERNOCH, Radek, HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2019, s. 126 a násl.

¹² RONOVSÁ In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 146.

¹³ V některých zemích Evropy je účel nadace zcela libovolný (např. Lichtenštejnsko). Viz RONOVSÁ, Kateřina. K formám fiduciární správy majetku v Německu, Rakousku, Lichtenštejnsku a České republice: stručný exkurs. In RONOVSÁ, Kateřina a kol. *Metamorfózy nadačního práva v Evropě a České republice na počátku 21. století*. Brno: Munipress 2015, s. 34; RONOVSÁ, Kateřina. Nadace (a trusty) v kontinentální Evropě – pohled funkcionální. *Obchodněprávní revue*, 2012, roč. 4, s. 202–206.; HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 146.

limitované možnosti přenechání majetku podle pravidel dědického práva.¹⁴ Stejně tak v Rakousku jsou soukromé nadace (*Privatstiftung*) oblíbeným alternativním prostředkem dědické sukcese, a to především z důvodu ochrany podnikání zůstavitele.¹⁵ České právo rozlišuje nadace a nadační fondy, pro které užívá zastřešující pojem fundace (§ 303 a násl. ObčZ).¹⁶ Nadace může být založena právním jednáním *inter vivos* i *mortis causa*, ve valné většině případů je však využívána první z možností.¹⁷ Mimo veřejně prospěšný účel může být nadace založena i pro účel dobročinný, pod který může být zařazen i účel rodinný.¹⁸ Odrazujícími aspekty pro využití nadace jako alternativního prostředku dědické sukcese může být minimální výše vkladu představující hodnotu 500 000 Kč, trvalá povaha nadačního účelu či striktní úprava nakládání s majetkem. Z těchto důvodů budou zůstavitelé spíše volit nadační fond, jehož pojetí je oproti nadaci značně flexibilnější. Především výše vkladu,¹⁹ ale i další otázky, jsou u nadačního fondu ponechány na zřizovateli (doba trvání, majetkové vklady, organizační struktura atd.). Nadační fond nemusí splňovat předpoklad trvalého výnosu a k dosahování účelu může použít veškerý svůj majetek. Účel nadačního fondu může být i soukromý, tedy i zaopatření rodiny.²⁰ Stejně tak ohledně organizační struktury nadačního fondu jsou zákonem stanovené minimální požadavky, s tím, že významnou roli hraje vůle zůstavitele jako zakladatele. Poněkud odrazujícími aspektem, z důvodu zachování diskrétnosti a ochrany soukromí, může být značná transparentnost fundací, neboť v rejstříku nadací a nadačních fondů jsou bez ohledu na účel nadace, zveřejňovány informace ohledně vnitřní

¹⁴ Ještě více než klasické nadace (*selbstständige Stiftung*) jsou pak využívány tzv. nesamostatné nadace (*unselbstständige Stiftung*), které nemají stanovenou nejnižší výši pro základní kapitál. Tyto mají pro svou povahu blíže ke svěřenským fondům, neboť nejsou nadány právní osobností (k svěřenským fondům viz dále). DUTTA. *Will-substitutes Germany*. In BRAUN, RÖTHEL. *Passing wealth on death*, s. 182–183; RONOVSKÁ. *Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*, s. 20 s odkazem na SCHMIDT, Karsten. „Ersatzformen“ der Stiftung – Unselbstständige Stiftung, Treuhand und Stiftungskörperschaft. In HOPT, Klaus, REUTER, Dieter. *Stiftungsrecht in Europa*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2001, s. 175 a násl.

¹⁵ O oblíbenosti soukromých nadací v Rakousku svědčí i fakt, že v roce 1994 byl v Rakousku přijat zákon o soukromých nadacích [*Privatstiftungsgesetz, Bundesgesetz über Privatstiftungen (Privatstiftungsgesetz–PSG) StF: BGBl. Nr. 694/1993*], v aktuálním znění, přičemž v současné době je až 95 % nadací zde založených právě podle tohoto zákona. RONOVSKÁ. *K formám fiduciární správy majetku v Německu, Rakousku, Lichtenštejnsku a České republice: stručný exkurs*. In RONOVSKÁ a kol. *Metamorfózy nadačního práva v Evropě a České republice na počátku 21. století*, s. 152.

¹⁶ § 303 a násl. ObčZ.

¹⁷ RONOVSKÁ. In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 131.

¹⁸ Členění na nadace a nadační fondy není v evropském právním prostředí až tak běžné, většina zemí si vystačí s jediným typem, a to nadací. RONOVSKÁ, Kateřina. *Nadační fond po rekonstrukci soukromého práva. Subsidiarita či analogie uvnitř nadačního práva? Právní rozhledy*, roč. 22, č. 13–14, 2013, s. 494.

¹⁹ Ani v zahraničních úpravách zpravidla není stanovena minimálně výše vkladu. K tomu viz RONOVSKÁ, Kateřina. *Nové české nadační právo v evropském srovnání*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 59.

²⁰ RONOVSKÁ, Kateřina, HAVEL, Bohumil. *Nadační fond v realitě nového občanského zákoníku. Právník*, 2014, roč. 153, č. 3, s. 82.

struktury, ve sbírce listin jsou pak veřejně dostupné zakladatelské právní jednání, statut apod.²¹ Taková míra transparentnosti je v zahraničních úpravách ojedinělá, případně je rozlišováno, jaké údaje jsou zpřístupněny u soukromých a u veřejně prospěšných nadací.²²

V rámci českého právního prostředí se jako další alternativní možnost dědické sukcese nabízí **svěřenský fond**,²³ jehož povaha odpovídá typickému trustu pocházejícímu z *common law*.²⁴ Podstatou takového svěřenského fondu je vyčlenění určitého majetku z vlastnictví zakladatele tak, že vzniká oddělené a nezávislé vlastnictví, jehož správu zajišťuje svěřenský správce (§ 1448 ObčZ).²⁵ Mimo Českou republiku je možné jej nalézt i v Lichtenštejnsku (*Treuhänderschaft*),²⁶ svou povahou jsou jim však blízké i výše zmíněné nesamostatné nadace v Německu (*unselbständige Stiftung*) či rakouské soukromé nadace (*Privatstiftung*).²⁷ Oproti nadaci svěřenský fond není nadán právní subjektivitou a může být založen jen za ryze soukromým účelem. Majetek svěřenského fondu je pružněji regulovatelný,²⁸ a proto je jako alternativní prostředek dědické sukcese vhodnější než výše zmíněná nadace.

²¹ RONOVSÁ. *Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží?* s. 46.

²² Více k fundacím např. RONOVSÁ, Kateřina, LAVICKÝ, Petr. *New Czech Foundation and Trust (like) Law: initial experience and reactions*. Trust and Trustees, Oxford: Oxford University Press, 2016, roč. 22, č. 6, s. 641–646; RONOVSÁ, Kateřina, LAVICKÝ, Petr. *Foundations and trust funds in the Czech Republic after the recodification of Civil Law: a step forward?* Trust & Trustees, Oxford University Press, 2015, roč. 21, č. 6, s. 639–644; RONOVSÁ, HAVEL. *Nadační fond v realitě nového občanského zákoníku*, s. 82–88; RONOVSÁ a kol. *Metamorfózy nadačního práva v Evropě a České republice na počátku 21. století*, 202 s.; RONOVSÁ, Kateřina, HAVEL, Bohumil. *Nové instituty fiduciární správy majetku po rekodifikaci soukromého práva v České republice. Fond svěřenský, nadační a přidružený*. In TICHÝ, Luboš, RONOVSÁ, Kateřina, KOCÍ, Miloš. *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*. Praha: Nakladatelství Eva Rozkotová (Centrum právní komparatistiky PrF UK), 2014, s. 141–152; RONOVSÁ, Kateřina. *Nové české nadační právo v evropském srovnání*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 348 s.; RONOVSÁ, Kateřina. *Nadace (a trusty) v kontinentální Evropě - pohled funkcionální*. *Obchodněprávní revue*, Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 4, č. 7–8, s. 202–206.

²³ K zařazení svěřenského fondu do občanského zákoníku viz PIHERA, Vlastimil. *Nejpodivnější zvíře v lese – poznámky ke svěřenskému fondu*. *Obchodněprávní revue*, 2012, roč. 4, č. 10, s. 278 a násl. I přesto, že svěřenský fond je v našem právním řádu institutem relativně novým, a ne zcela prozkoumaným, velice brzy získal na oblibě. Viz *Svěřenské fondy získávají na oblibě. Ke konci roku by jich mohlo být okolo třech tisíc* [online]. e15.cz, 18. října 2019. Dostupné na <<https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/sverenske-fondy-ziskavaji-na-oblibe-ke-konci-roku-by-jich-mohlo-byt-okolo-trech-tisic-1362718>>; *Počet svěřenských fondů raketově vzrostl, meziročně na dvojnásobek* [online]. idnes.cz, 13. listopadu 2019. Dostupné na <https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sverenske-fondy-zakladani-sprava-dedictvi-rodinny-majetek.A191112_204026_ekonomika_fih>.

²⁴ Inspirací pro současnou úpravu byl quebecký občanský zákoník. ELIÁŠ, Karel In ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 352–353. Viz také KUNC, Bohumil, LYČKA, Martin. *Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: Posun směrem ke common law a jeho účelovosti?* *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 19, s. 674.

²⁵ § 1448 ObčZ.

²⁶ RONOVSÁ. *Nadace (a trusty) v kontinentální Evropě – pohled funkcionální*, s. 202.

²⁷ HORÁK. In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 153.

²⁸ BEZOUŠKA, HAVEL, HULMÁK, MELZER, KRÁLÍČKOVÁ, PIHERA, RONOVSÁ, TELEC. *Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku*, s. 4.

Jako negativum může být brána povinná evidence svěřenských fondů,²⁹ přičemž taková evidence je ve srovnání se zahraniční úpravou ojedinělá, když trusty v *common law* podléhají evidenci pouze zřídka a pokud ano, tak jen ty trusty, které mají veřejně prospěšný účel, tzv. “*charities*“.³⁰ I přes výše uvedenou povinnou evidenci a skutečnost, že svěřenský fond je v naší právní úpravě poměrně novým a neprozkoumaným institutem, jeho oblíbenost každým rokem významně vzrůstá. Ke konci roku 2019 jich bylo evidováno 2080, s majetkem v řádech miliard korun.³¹

Jako alternativní prostředek dědické sukcese může posloužit i institut **darování pro případ smrti** neboli *donatio mortis causa*, který lze nalézt jak v úpravě *common law* (*A Death Bed Gift* v Anglii),³² tak v právu kontinentálním (např. v Německu či Rakousku). Zpravidla však nemá v těchto zemích povahu alternativního prostředku dědické sukcese, neboť se jeho účinky projevují přímo v právu dědickém. V Německu je darování pro případ smrti (*Schenkungsversprechen von Todes wegen*) postaveno na roveň pořízením pro případ smrti (§ 2301 BGB), nelze jím tedy obejít hmotněprávní ustanovení dědického práva, především pak práva nepominutelných dědiců.³³ Tato jsou chráněna především vrácením daru na povinný díl (§ 2329 BGB), které se uplatní v případě, kdy je hodnota pozůstalosti

²⁹ Povinnou evidenci svěřenských fondů zřídil zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů (rejstříkový zákon) s účinností od 1. ledna 2018. Evidence svěřenských fondů je částečně neveřejná. Veřejnost může vyhledávat ve veřejné části dostupné na <<https://isesf.justice.cz/evidence-vyhledavani>>.

³⁰ RONOVSKÁ. Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží, s. 46.

³¹ K svěřenskému fondu viz např. MIMROVÁ, Tereza. Svěřenský fond v kontextu dědického práva. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 23–24, s. 840 a násl.; PIHERA, Vlastimil, HAVEL, Bohumil, RONOVSKÁ, Kateřina. "Svěřenský fond" - a new trust like vehicle in Czech Civil Law. In MENYHEI, Ákos, SÁNDOR István. *A trust bevezetése magyarországon és a nemzetközi gyakorlat/ Introductiono of the trust in Hungary and the international practice*. Budapest, Maďarsko: HVG ORAC, 2017. s. 185–200; RONOVSKÁ, Kateřina. 'Svěřenský fond' (Trust fund): A Daring New Legal Transplant in Czech Law. In FARRAN, Sue, GALLEN, James, HENDRY, Jennifer, RAUTENBACH, Christa (eds.). *The Diffusion of Law: The Movement of Laws and Norms Around the World*. Velká Británie: Ashgate, 2015, s. 203–211; RONOVSKÁ, LAVICKÝ. *Foundations and trust funds in the Czech Republic after the recodification of Civil Law: a step forward?* s. 639–644; PIHERA, Vlastimil. Krocení trustů. Svěřenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue*, roč. 14, č. 5, 2016, s. 129 a násl.; PIHERA. *Nejpodivnější zvíře v lese – poznámky ke svěřenskému fondu*, s. 278 a násl.; HORN, Kryštof. Praktické aspekty svěřenského fondu ve světle návrhu urgentní novely občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 1, s. 11–12; BEDNAŘÍKOVÁ, Barbora. *Svěřenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 125; RONOVSKÁ, HAVEL. Nové instituty fiduciární správy majetku po rekodifikaci soukromého práva v České republice. Fond svěřenský, nadační a přidružený. In TICHÝ, RONOVSKÁ, KOCÍ. *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*, s. 141–152; PIHERA, HAVEL. Trust, Fiducie, Treuhand v Evropě a svěřenectví v České republice. In TICHÝ, RONOVSKÁ, KOCÍ. *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*, s. 53 a násl.

³² V Anglii je darování pro případ smrti zařazeno mezi formy pořízení pro případ smrti, s tím že dárce očekává svou blízkou smrt, kterou musí v darování odůvodnit, přičemž pokud se zotaví z nemoci, či přežije událost, pro kterou darování činil, nastává automatické zrušení tohoto darování. ČERNOCH, Radek. Sen v Headley z hlediska romanistického. *Acta Iuridica Olomucensia*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva, s. 51–57.

³³ DUTTA. *Will substitutes in Germany*. In BRAUN, RÖTHEL, Anne (eds.). *Passing wealth on death*. s. 2 a násl.; MALÁ, Lenka. Darování pro případ smrti v Německu a Rakousku. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 3, s. 5.

pro dorovnání povinného dílu nedostačující.³⁴ Cílem takového postupu je ochrana nepominutelných dědiců, kteří by mohli být darováním zkráceni na svém povinném dílu.³⁵ Česká právní úprava vrácení daru na povinný díl nezakotvuje, ačkoliv tak věcný záměr, i původní návrh občanského zákoníku z roku 2005, činil.³⁶ Zároveň upřednostňuje posouzení takového právního jednání jako odkazu s tím, že smluvní posouzení se použije, až pokud jsou splněny veškeré zákonné předpoklady.³⁷ Zatímco případy, kdy je darování pro případ smrti posouzeno jako odkaz, nevzbuzují v českém právním prostředí větších problémů, a to ani v souvislosti s právy nepominutelných dědiců (odkazovník je povinen přispět k vyrovnaní povinného dílu podle § 1653 ObčZ), u darování pro případ smrti jako smlouvy je situace jiná, neboť mnohé aspekty jsou dosud nevyjasněné. Předně lze darováním pro případ smrti obejít ustanovení dědického práva, zvláště pak ochranu nepominutelných dědiců, jelikož předmět daru zpravidla nebude součástí pozůstalosti,³⁸ a jak již bylo výše řečeno, česká právní úprava nezná institut odvolání daru pro zkrácení povinného dílu. Započtení pak může být provedeno jen vůči dědicům (§ 1662 a násl. ObčZ), s tím, že nikdy nezakládá povinnost něco vydat (§ 1658 ObčZ).³⁹ Nepominutelní dědicové se tak mohou domáhat dorovnání svého povinného dílu pouze vůči takovým obdarovaným, kteří jsou současně dědicové a pouze do výše jejich

³⁴ Taková situace může nastat zejména v případě, kdy byla pozůstalost darováním za života nebo pro případ smrti zmenšena a nepominutelný dědic by žádal o stanovení hodnoty pozůstalosti spolu s poskytnutým darem. Započíst lze přitom darování, která zůstavitel poskytl třetí osobě, a to až do doby 10 let před svou smrtí. (§ 2325 BGB).

³⁵ MALÁ, *Darování pro případ smrti v Německu a Rakousku*, s. 5.

³⁶ Darování pro případ smrti pak bylo do české právní úpravy navraceno podle vlád. návrhu (§ 807-467), který vychází z ABGB. Historické pojetí však bylo od současné úpravy odlišné, neboť darování pro případ smrti sloužilo především pro případy ohrožení dárce na životě, kdy jeho podstatou bylo právo zpětného převodu v případě, že ohrožení pomínulo nebo obdarovaný předemřel dárce. Stejně pojetí nadále obsahuje *common law*. DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. *Nové dědické právo a meziválečná rekonstrukce. Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 8–9; *Texty zákonů* [online]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu>>.

³⁷ Viz § 2063 ObčZ, Darování pro případ smrti: „*Darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se posuzuje zpravidla jako odkaz. Podle ustanovení o darování se řídí, přijme-li obdarovaný dar a vzdá-li se dárce výslovně práva dar odvolat a vydá o tom obdarovanému listinu. Tím není dotčen § 2057 ObčZ.*“ § 1594 odst. 2 ObčZ: „*Darování závislé na podmínce, že obdarovaný dárce přežije, se považuje za odkaz, pokud se dárce nevzdal práva dar odvolat.*“ Není však vyloučeno, že darování sice nebude splňovat náležitosti darování pro případ smrti, ale bude splňovat náležitosti jiného právního jednání. Takto může být darování pro případ smrti posouzeno, jako klasické darování *inter vivos* s odkládací či rozvazovací podmínkou, či jako závět nebo dědická smlouva, což zpravidla nebude vůlí pořizovatele. TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. *Darování pro případ smrti. Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, č. 2, s. 116–117; TALANDA, Adam. *Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. Právní rozhledy*. 2015, č. 13–14, s. 474.

³⁸ Předmět daru by neměl být součástí pozůstalosti, neboť jej obdarovaný nabývá k okamžiku smrti dárce (§ 1099 ObčZ). Výjimkou jsou věci zapisované do veřejných seznamů, kde k nabytí vlastnického práva dochází až zápisem. Co se týče vydání těchto věcí, v případě, kdy obdarovaný nebude mít věc u sebe, bude se muset domáhat vydání této věci vůči dědicům, přičemž bez jejich dobrovolného vydání může toto vyústit až do sporného řízení. TALANDA, TALANDOVÁ. *Darování pro případ smrti*, s. 116–117.

³⁹ Ledaže jde o případ § 2072 ObčZ (odvolání daru pro nevďek).

dědických podílů.⁴⁰ Taková úprava značně oslabuje práva nepominutelných dědiců. O. Horák z tohoto důvodu navrhuje znovuzavedení institutu odvolání daru pro zkrácení povinného dílu a změnu úpravy započtení tak, aby při výpočtu povinného dílu byly připočítány také dary poskytnuté jiným osobám než dědicům.⁴¹ Taková úprava by bezesporu ochránila nepominutelného dědice, měla by mít však dopad na všechny alternativní prostředky dědické sukcese. Mimo výše nastíněnou problematiku přináší darování pro případ smrti mnoho dalších nevyjasněných otázek, a proto není v praxi využívaným ani doporučovaným alternativním prostředkem dědické sukcese.⁴²

Výše uvedené alternativní prostředky přinášejí do mezigeneračního majetkového nástupnictví nové trendy, které K. Ronovská shrnuje do několika hlavních bodů. Předně upozorňuje, že na dědické právo již není nahlíženo pouze z hlediska „formálně právního“ (úzkého), tedy jako na soubor právních norem upravujících právo dědické, ale je možné jej vnímat i v kontextuálním (širším) měřítku, jako veškeré prostředky, které jsou zůstaviteli nabízeny v oblasti úpravy majetkových poměru pro případ smrti.⁴³ Zároveň je patrné i posilování autonomie vůle jedince, s čímž souvisí i vznik těchto nových alternativních prostředků dědické sukcese. V neposlední řadě dochází také ke změnám v oblasti práva daňového a v oblasti mezinárodního práva soukromého. Přehodnocována je také ochrana nepominutelných dědiců, která je v souvislosti s posilováním autonomie vůle čím dál více oslabována, a v důsledku alternativních prostředků může být i zcela vyloučena. O to více jsou však rozšiřovány jiné prostředky směřující k zajištění rodinných příslušníků zůstavitele (např. právo některých osob na zaopatření).⁴⁴ Mnohé právní úpravy přitom na nové trendy

⁴⁰ RONOVSKÁ. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 522.

⁴¹ Viz HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 22, s. 783–785.

⁴² Jako další nevyjasněné otázky lze uvést problematiku posuzování darování pro případ smrti, předání předmětu darování pro případ smrti, odvolání daru pro nouzi či nevděk, zkrácení práv věřitelů, možnosti zcizení darované věci, či zákonné limitace ohledně darování. Viz TALANDA, TALANDOVÁ. *Darování pro případ smrti*, s. 114–122; TALANDA. *Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva*, s. 474. Dále k darování pro případ smrti také KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 4, s. 14–17; ŠEŠINA, Martin. Příspěvek do diskuse o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 5, s. 22–23; ŠEŠINA, Martin. Ještě k Příspěvkem do diskuse o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 6, s. 22–23; HORÁK, Ondřej. Matthias Längle: Schenkung auf den Todesfall (Darování pro případ smrti). *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 4, s. 42–43; HORÁK. *Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku)*, s. 783–785; HORÁK, Ondřej, POP, Martin. Darování pro případ smrti a jeho zdanění. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 30, č. 3, s. 29–31.

⁴³ RONOVSKÁ. *Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*, s. 20. Viz také SALÁK. In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 13; SCHAUER. In FENYVES, KERSCHNER, VONKILCH a kol. *(Klang) Kommentar zum ABGB, § 531–551*, s. 17.

⁴⁴ RONOVSKÁ. *Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*, s. 20.

v mezigeneračním majetkovém nástupnictví reagují opožděně, nebo vůbec. Výjimkou není ani současná česká právní úprava, která zvláště v oblasti ochrany nepominutelného dědice není na alternativní prostředky připravena.⁴⁵ Zejména postrádá započítávání majetku převedeného bezúplatně zůstavitelem před smrtí, případně pro případ smrti, vůči jiným osobám než dědicům či nepominutelným dědicům.⁴⁶ Takové případy jsou v jiných právních řádech řešeny tzv. „*claw-back mechanismy*“, neboli „*zpětným vydrápnutím*“,⁴⁷ které reflektují právní jednání zůstavitele před jeho smrtí a navracejí finanční prostředky z těchto jednání na dorovnání povinného dílu.⁴⁸ V české právní úpravě tyto mechanismy chybí. Řešením by bylo zavedení výše zmíněných „*claw-back*“ mechanismů, kdy by správci, případně obdarovanému, byla uložena povinnost dorovnat povinný díl nebo vrátit část plnění, popř. namítnout relativní neúčinnost.⁴⁹ K absenci těchto mechanismů v českém právním řádu uvádí O. Horák, že jde o „*mezeru v zákoně*“, a takové dispozice by měly být považovány za „*absolutně neplatné pro rozpor s dobrými mravy, relativně neplatné pro rozpor s právem na povinný díl nebo neúčinné a v případě darování pro případ smrti kvalifikované jako pořízení pro případ smrti*.“⁵⁰ Takový dopad na výše uvedené instituty je však zcela nepřijatelný a přináší do těchto právních vztahů nepřiměřená rizika.⁵¹

Z výše uvedeného je patrné, že alternativní prostředky dědické sukcese mohou být vábivou alternativou k pravidlům dědického práva, neboť zůstavitel může prostřednictvím těchto prostředků upravit své majetkové poměry za života, aniž by byl svazován pravidly práva dědického. Takový přechod majetku je navíc rychlý, předvídatelný, řízený zůstavitelem a bez rizika drobení majetku. Tyto alternativní prostředky se však v české právní úpravě dostávají do střetu s ochranou nepominutelných dědiců, což může vést k značné právní nejistotě. Pokud bude do budoucna tato nejistota vyřešena, ať už zavedením výše zmíněných

⁴⁵ Dědické právo nepominutelného dědice chrání prostřednictvím jeho práva na povinný díl, který mu může zůstavitel zanechat v podobě dědického podílu nebo odkazu, případně může nepominutelného dědice vydědit, či opomenout, avšak u poslední zmíněné varianty musí počítat s tím, že nepominutelný dědic bude mít v takovém případě nárok na částku, rovnající se hodnotě jeho povinného dílu. Nepominutelný dědic přitom nemá nárok na konkrétní podíl z pozůstalosti, ale pouze na výplatu svého povinného dílu v penězích. Povinný díl nezletilého nepominutelného dědice pak činí $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu a povinný díl zletilého nepominutelného dědice pouhou $\frac{1}{4}$ zákonného dědického podílu. Viz k nepominutelnému dědici kapitola 2. Nepominutelný dědic.

⁴⁶ BEZOUSKA, HAVEL, HULMÁK, MELZER, KRÁLÍČKOVÁ, PIHERA, RONOVSÁ, TELEC. *Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku*, s. 1

⁴⁷ RONOVSÁ. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 521.

⁴⁸ Rakouská judikatura dovodila, že „*claw-back*“ mechanismy, mají být uplatněny i u alternativních prostředků dědické sukcese, jako je životní pojištění, odkaz, darování pro případ smrti, či soukromé nadace. RONOVSÁ. *Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží?* s. 45; RONOVSÁ. *Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*, s. 21.

⁴⁹ RONOVSÁ. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 522–523.

⁵⁰ HORÁK. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*. s. 387.

⁵¹ RONOVSÁ. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 523.

„*claw-back*“ mechanismů či jiným způsobem (např. rozšířením práva některých osob na zaopatření či dokonce úplným zrušením institutu nepominutelného dědice),⁵² budou nejspíš alternativní prostředky dědické sukcese velmi využívanými nástroji v mezigeneračním majetkovém nástupnictví. Zůstavitel však mnohdy v případě, kdy chce obejít pravidla dědického práva, zejména pak práva nepominutelných dědiců, volí úplatný či bezúplatný převodu majetku na vybrané osoby již za svého života. Takový postup je sice rovněž jednodušší a lze jím stejně jako u alternativních prostředků dědické sukcese předejít problémům v řízení o pozůstalosti, jeho nevýhodou však je, že zůstavitele zbavují možnosti s majetkem nakládat již za života. Jelikož je předkládaná práce prací z oboru práva dědického, výše naznačenými způsoby úpravy podmínek mezigeneračního majetkového nástupnictví se blíže nezabývá a zkoumá možnosti nabízené právem dědickým, konkrétně institutem vydědění.⁵³

Vydědění nepominutelného dědice jako předmět vědeckého výzkumu

Dědické právo je již od dob práva římského tradičním způsobem mezigeneračního majetkového nástupnictví, a je tedy neodmyslitelnou součástí právního řádu, neboť stanoví pravidla pro přechod majetku pro případ smrti, a tím chrání vlastnické právo člověka i po jeho smrti. Dědické právo je tak pevně spjata s vlastnickým právem, které umožňuje vlastníku se svým majetkem libovolně nakládat za života, a díky dědickému právu i pro případ smrti. Dědické právo však nechrání jen právo vlastníka, tedy zůstavitele, ale jeho oprávnění libovolně nakládat se svým majetkem vyvažuje omezeními za účelem ochrany osob se zůstavitelem spojených v rodinném svazku nebo jeho věřitelů. Zvláště chráněnými osobami jsou nepominutelní dědicové, tedy v prostředí českého práva děti zůstavitele nebo jeho vzdálenější potomci, kterým se musí dostat určitých majetkových hodnot v podobě povinného dílu. Ani tato ochrana nepominutelných dědiců ovšem není bezbřehá a zůstaviteli jsou poskytnuty možnosti, jak vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl, a to především institut vydědění.

⁵² BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10, s. 823.

⁵³ Problematice mezigeneračního majetkového nástupnictví se u nás blíže věnuje především K. Ronovská, která navazuje na práce německého autora A. Dutty. K. Ronovská rozebírá současné trendy v mezigeneračním majetkovém nástupnictví, které se projevují především rozvojem alternativních možností nakládání s majetkem pro případ smrti na úkor dědického práva, které mnohdy nevyhovuje rozvíjející se společnosti. Zamýšlí se pak především nad institutem nepominutelného dědice, jehož úprava nereflexuje alternativní možnosti mezigeneračního nástupnictví. Viz RONOVSÁ, *Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy*, s. 18–23; DUTTA, Anatol. *Warum Erbrecht? Das Vermögensrecht des Generationenwechsels in funktionaler Betrachtung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014. 682 s.; BRAUN, RÖTHEL (eds.). *Passing wealth on death*, 382 s.

Vydědění je jedním z pořízení pro případ smrti, kterým může zůstavitel rozhodnout o osudu svého majetku pro případ smrti tím, že nepominutelného dědice vyloučí z jeho majetkových práv a tím rozhodne, kdo bude jeho nástupcem v majetkové oblasti. Vydědění je základní a jedinou možností, kterou dědické právo nabízí zůstaviteli, aby svým rozhodnutím vyloučil nepominutelného dědice z jeho majetkových práv. Výše byly zmíněny i další možnosti, jak může zůstavitel zkrátit práva nepominutelného dědice a zároveň určit svého nástupce v majetkové oblasti, které jsou mnohdy dokonce efektivnější, než je vydědění svázané přísnými formálními a obsahovými požadavky dědického práva. Tyto možnosti však mohou pro zůstavitele znamenat zbavení se možnosti s majetkem nakládat již za života, zatímco vydědění (nebo jiné jednostranné pořízení pro případ smrti) není ovlivněno majetkovými změnami během života zůstavitele a je vždy libovolně odvolatelné.

Vydědění vyvolává výkladové potíže, které souvisejí s rekodifikací hmotného práva dědického i s navazující procesní úpravou řízení o pozůstalosti. Na vydědění navazuje úprava práv některých osob na zaopatření, která i vyděděnému nepominutelnému dědici přiznává určitá majetková práva. S vyděděním pak souvisí také úprava tzv. negativní závěti, která je možností vyloučení práv dědiců, kteří nejsou nepominutelnými dědici, a tedy jde o obdobu vydědění, kterou se tato práce pro srovnání také zabývá. Hlavním inspiračním zdrojem současné úpravy dědického práva hmotného byl vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937,⁵⁴ který byl jen mírně přepracovaným ABGB.⁵⁵ Tento inspirační zdroj však nebyl převzat jako celek, ale byl částečně doplněn o instituty pocházející z jiných právních řádů, a to i z tolik kritizovaného tzv. socialistického občanského zákoníku z roku 1964. V důsledku toho pak vznikají výkladové potíže, na které se předkládaná práce pokusí upozornit a nabídnout jejich řešení. Na úpravu dědického práva hmotného pak nutně navazuje úprava procesní, která však byla vytvořena zcela nově a nezohledňuje dostatečně veškeré hmotněprávní instituty a vyvolává tak další výkladové potíže v řízení o pozůstalosti. Také na tyto výkladové potíže procesního práva se předkládaná práce zaměřuje a snaží se nalézt jejich řešení.

⁵⁴ DADUOVÁ, HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*, s. 8–12; ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In HRUŠÁKOVÁ, Milada (ed.). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikace českého občanského práva*. Praha: Leges, 2011, s. 11–29.

⁵⁵ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601)*. Dostupné na <http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm>.

Dosavadní poznatky právní vědy

Problematice vydědění se věnují aktuální komentáře, odborné monografie, vědecké články a rovněž i nedávná judikatura, ale s ohledem na inspirační zdroj současného občanského zákoníku lze čerpat také ze starších i současných prací vztahujících se k ABGB. Mnohé závěry současných českých autorů však navazují především na předcházející úpravu a nereflktují současné pojetí práva nepominutelného dědice na povinný díl a jeho odlišnosti od práva na dědický podíl, a ne všichni autoři se zabývají důsledky hmotněprávní úpravy nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti.

V oblasti úpravy práv nepominutelného dědice panují v současné literatuře největší spory ohledně postavení vyděděného nepominutelného dědice, zejména jde-li o vydědění neplatné. Někteří autoři zastávají názor, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic má stále právo na dědický podíl, a že spory o povinný díl je třeba řešit v řízení o pozůstalosti odkázáním k podání žaloby na určení dědického práva.⁵⁶ Jiní autoři naopak zastávají názor, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic má právo jen na povinný díl, a že spory o povinný díl je nutno řešit ve sporném řízení podáním žaloby na zaplacení.⁵⁷ Objevil se také názor, že i sporné právo nepominutelného dědice na povinný díl má být vždy vyřešeno v řízení o pozůstalosti.⁵⁸

Spory panují také ohledně možnosti užití tzv. negativní závěti k vyloučení práva nepominutelného dědice na dědický podíl. Někteří autoři tvrdí, že dědický podíl nepominutelného dědice nelze odejmout negativní závětí,⁵⁹ tedy prostým prohlášením

⁵⁶ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 374–375 srov. ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 452–453; DRÁPAL, Ljubomír, ŠEŠINA, Martin. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 6, s. 15–20; SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 428–429; SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 24–25; BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 10, s. 27; usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017.

⁵⁷ KITTEL, David. In PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1591–1592, 1595 srovnej KITTEL, David. In PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1696–1697; PLAŠIL, Filip. Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 3, s. 14–19; TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 7, s. 229–236; TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27–41. TALANDOVÁ, Iveta. Obrana vyděděného nepominutelného dědice. In DOBROVIČ, Luboš, KMECOVÁ, Darina (eds.). *Recenzovaný zborník vedeckých prác: Vymožitelnosť práva v kontexte vývoja spoločnosti*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 487–492.

⁵⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017.

⁵⁹ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 427–428; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 372,

zůstavitele, aniž by byly naplněny důvody vydědění. Jiní autoři zastávají opačný názor, tedy že negativní závětí lze odejmout dědický podíl jakéhokoliv dědice, i nepominutelného dědice.⁶⁰

Dostatečně vyjasněná pak není ani možnost nepominutelného dědice domáhat se práva na povinný díl a dědický podíl po skončení řízení o pozůstalosti.⁶¹

Jen málo rozebíraná je také úprava práv některých osob na zaopatření, která zajišťuje majetková práva dokonce i vyděděnému nepominutelnému dědici, ale přesto není ani v praxi využívána.⁶²

Uvedené otázky dědického práva hmotného i procesního zůstávají nedostatečně vyjasněny a autoři se k nim nestaví jednotně. Jde tedy o otázky, jejichž kritické zhodnocení bude přínosem, a to zvláště s ohledem na skutečnost, že neustále vzrůstá počet pořízení pro případ smrti, která práva nepominutelných dědiců opomíjejí, popřípadě zcela vylučují.⁶³

Cíl, výzkumné otázky a metodika práce

Vědeckým cílem této disertační práce je poskytnutí ucelené právní analýzy současné **hmotněprávní úpravy vydědění, včetně procesních dopadů**, s poukázáním na problematické aspekty, které aktuální úprava v této oblasti přináší.

Cíle předkládané práce pak nejsou stanoveny ve formě hypotéz, neboť právo není založeno na měřitelných datech, jako je tomu v empirických vědách, a proto nelze stanovit hypotézy, které by bylo možno jednoznačně potvrdit či vyvrátit. Na tomto místě jsou tedy vymezeny pouhé obecné otázky, kterými se práce zabývá:

shodně ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 392.

⁶⁰ KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1591–1592 a 1595 shodně KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 2. vydání, s. 1694; TALANDA, TALANDOVÁ, PLAŠIL. *Postavení nepominutelného dědice*, s. 27–41; TALANDOVÁ, TALANDA. *Postavení nepominutelného dědice*, s. 229–266; Shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, s. 294.

⁶¹ PLAŠIL, Filip, TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Obrana oprávněného dědice. *Bulletin advokacie*, 2020, roč. 27, č. 1–2, s. 28–36. HAMULÁKOVÁ, Klára, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Klára. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 388 a násl.; MUZIKÁŘ, Ladislav. In MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 353 a násl.; PIRK, Tomáš. In SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C H. Beck, 2015, s. 414 a násl.

⁶² TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Právo některých osob na zaopatření. In ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 114–128; ŠEŠINA, MUZIKÁŘ, DOBIÁŠ. *Dědické právo. Praktická příručka*, s. 310 a násl.; KLEIN In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání, s. 1704–1705; ŠEŠINA, WAWERKA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 407–418.

⁶³ Zatímco v roce 2015 sepsalo závět' u notáře 17 300 zůstavitelů, v roce 2018 jich bylo už 20 702. KOLÁŘOVÁ, Kateřina. Která závět' je ta pravá? *Lidové noviny*, 21. ledna 2019, s. 14.

1. Lze současnou úpravu institutu nepominutelného dědice považovat za odpovídající aktuálním společenským poměrům?
2. Je současná úprava vydědění stále efektivním prostředkem pro vyloučení práv nepominutelného dědice?
3. Navazuje procesní úprava vydědění na úpravu hmotněprávní?

Další konkrétní otázky se vyskytují v průběhu práce, a autorka se jim věnuje v jednotlivých kapitolách.

Při hledání odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky budou využity následující metody výkladu a dotváření práva. Občanský zákoník sám některá výkladová pravidla uvádí, a proto je třeba tyto metodologické pokyny respektovat a vykládat ustanovení občanského zákoníku v souladu s nimi. Výklad tedy musí především splňovat požadavek **ústavně konformního výkladu a požadavek hodnotové bezrozpornosti právního řádu** (axiologický výklad). Tento požadavek respektu k nejvyšším právním normám státu je zjevně nadřazen jakýmkoli jiným výkladovým metodám, je však v souladu s požadavkem na zákaz výkladu v rozporu s dobrými mravy a výkladu vedoucího ke krutosti či bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění, jelikož všechny tyto hodnoty jsou právě ústavními normami, především Listinou základních práv a svobod, chráněny. Občanský zákoník mimo výše uvedený ústavně konformní výklad poukazuje ve druhém odstavci na **výklad jazykový, formálně systematický, subjektivně historický a objektivně teleologický**. Tyto metody budou rovněž v rámci předkládané práce zohledněny. Klíčovou interpretační metodou pak je **objektivně teleologický výklad** hledající smysl a účel vykládaného ustanovení. V případě, kdy ani za využití všech výše uvedených výkladových metod nebude možné na výzkumnou otázku odpovědět, dojde k dotváření práva, a to podle konkrétního případu buď za pomoci analogie, či teleologické redukce.⁶⁴

Součástí předkládané práce je i provedení komparace, a to jak historické, tak zahraniční. Historická komparace byla zvolena z důvodu, že současná úprava byla z velké části inspirována dřívější úpravou, zejména pak vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937,^{65, 66} který představuje *“opatrnou revisi”* obecného zákoníku občanského.

⁶⁴ K metodám výkladu a dotváření práva viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 296 s.; MELZER, Filip, TĚGL, Petr. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr, a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svatek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 66–78, 190–200.

⁶⁵ Viz k inspiračním zdrojům současného občanského zákoníku: ELIÁŠ, Karel. Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 34–36; ELIÁŠ. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In HRUŠÁKOVÁ. *200 let ABGB–*

Právě historické předpisy lze označit za zásadní inspirační zdroje současné úpravy dědického práva,⁶⁷ když současná úprava s cílem posílit princip autonomie vůle zůstavitele navrátila do právního řádu mnohé tradiční instituty dědického práva a pokusila se navázat právě na historickou úpravu z První republiky. Uvedené je pak patrné především na institutu nepominutelného dědice, jehož pojetí bylo navraceno do jeho historické podoby. Co se týče dalších předcházejících úprav, zejména občanských zákoníků z roku 1950 a 1964, je nutno uvést, že i tyto současnou podobu dědického práva ovlivnily, a to navzdory snahám o naprosté překonání těchto socialistických úprav.⁶⁸ Proto je provedena komparace i ve vztahu k těmto předpisům. Srovnání je rovněž provedeno i se současným zněním obecného zákoníku občanského, který je dodnes účinný (i když ve značně novelizované podobě) v Rakouské republice. Právě novelizovaná podoba obecného zákoníku občanského ukazuje, nakolik se dědické právo v rámci jedné kontinuální úpravy vyvinulo, možná až zdokonalilo. Výklad této úpravy spolu s navazující judikaturou navíc představuje, s ohledem na výše zmíněnou předlohu současné úpravy, zcela zásadní zdroj poznání. Z těchto předkládaných prací rovněž čerpá a následně dospívá k zásadním závěrům ohledně postavení vyloučeného nepominutelného dědice a jeho procesní obrany.

Původní výsledky a jejich uplatnění v odborných publikacích

Předkládána práce vznikala od roku 2015, kdy v rámci účinnosti nového občanského zákoníku bylo změněno postavení nepominutelného dědice, což do právní praxe přineslo mnohé nejasnosti.⁶⁹ Názory se lišily především ohledně neplatně vyděděného nepominutelného dědice, kdy právě procesní postavení neplatně vyděděného nepominutelného dědice a jeho možnosti obrany vzbuzovalo nejvíce otázek, a to jak v notářství, tak v soudní praxi. V rámci bližšího zkoumání procesních aspektů vydědění autorka došla k závěru, že tuto problematiku nelze řešit bez návaznosti

od kodifikace k rekodifikace českého občanského práva, s. 11–29; ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 47; HORÁK, Ondřej. *Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích*. In MELZER, TÉGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*, s. XXVIII.

⁶⁶ Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 spolu s osnovou čsl. zák. z roku 1931 byl přetištěn v práci: SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012.

⁶⁷ M. Daduová a O. Horák uvádí, že v současné úpravě dědického práva bylo až 78 % ustanovení inspirováno vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937. DADUOVÁ, HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*, s. 8–12.

⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. Nobles a civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 413.

⁶⁹ Autorka pracovala od roku 2015 do roku 2018 na Okresním soudě v Olomouci, jako asistentka soudce civilního úseku, od roku 2018 působí v Notářské kanceláři JUDr. Leony Václavkové, v současné době jako její trvalý zástupce.

na hmotněprávní úpravu, a proto se následně v rámci své vědecké činnosti zabývala jak hmotněprávními, tak procesními aspekty vydědění. V souvislosti s tímto vyvstávala další témata, kterými se bylo potřeba v návaznosti na institut vydědění zabývat, a to především možnosti užití negativní závěti ve vztahu k nepominutelnému dědici, praktická využitelnost práva některých osob na zaopatření, obrana nepominutelného dědice po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti atd. Své výsledky výzkumu autorka v průběhu postgraduálního studia publikovala v odborných publikacích, v časopisech, ve sbornících a dosažené závěry rovněž prezentovala na vědeckých konferencích.⁷⁰

⁷⁰ TALANDOVÁ, Iveta. Několik úvah nad současnou úpravou nepominutelného dědice. *Soukromé právo*, 2019, roč. VII, č. 11, s. 23–28; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLAŠIL, Filip. Obrana oprávněného dědice. *Bulletin advokacie*, 2020, roč. 27, č. 1–2, s. 28–36; TALANDOVÁ, Iveta. Vydědění nepominutelného dědice. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 7–8, s. 19–26; TALANDOVÁ, Iveta. Vydědění nepominutelného dědice pro dědickou nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2019, roč. 26, č. 2, s. 3–6; TALANDOVÁ, Iveta. Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes. *Iurium Scriptum*, 2019, roč. 3, č. 1, s. 73–86; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27–41; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 7, s. 229–266; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Římské dědické právo jako inspirace současného dědického práva. *Historica Olomucensia*, 2018, roč. XLV, č. 55, s. 29–41; TALANDOVÁ, Iveta. Dědická nezpůsobilost. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 17–20; TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 1, s. 63–72; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Inheritance contract. In PINIOR, Piotr, WYRZYKOWSKI, Wojciech, ZABA, Mateusz. *Evolution of Private Law. New Perspectives*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2018, s. 169–177; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Dědická smlouva. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 6, s. 12–15; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Právo některých osob na zaopatření. In ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 114–128; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv požívání alkoholu na dědické právo. In KYSELOVSKÁ, Tereza, SPRINGINSFELDOVÁ, Nelly, KŘÁPKOVÁ, Alice a kol. (eds.). *Spisy Právnícké fakulty Masarykovy Univerzity*. Brno: Masarykovy Univerzity, 2017, s. 449–458; Obrana vyděděného nepominutelného dědice. In DOBROVIČ, Luboš, KMECOVÁ, Darina (eds.). *Recenzovaný zborník vedeckých prác: Vymožiteľnosť práva v kontexte vývoja spoločnosti*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 487–492; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. A Brief Insight into Disinheritance. *International and Comparative Law Review*, 2016, roč. 16, č. 1, s. 153–160; TALANDOVÁ, Iveta. Důsledky nevhodného chování dítěte v dědickém právu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, č. 3, s. 249–257; TALANDOVÁ, Iveta. Developments in legal institutions of „heir with capacity to inherit“. In PINIOR, Piotr, ZIELIŃSKA, Ewa, Żaba, Mateusz legal (eds.). *Evolution of private law. New approach*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2016, s. 268–274; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv vydědění na potomky vyděděného. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 653–660. TALANDOVÁ, Iveta. Proměny dědické způsobilosti v občanských zákonících. In POLÁČEK-TUREKOVÁ, Zlatica, TUROŠÍK, Michal. (eds.) *Civilnoprávne inštitúty a ich historická reflexia vo svetle moderných rekonštrukcií*. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 300–311; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vydědění nezdárného potomka. In VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (eds.). *Kontroverzní názory v právu. Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2015*. Praha: Leges, 2015, s. 197–203; TALANDOVÁ, TALANDA. *Darování pro případ smrti*, s. 114–122. Autorka se dále problematikou zabývala v rámci projektů Studentské grantové soutěže IGA_PF_2015_025 – *Pořízení pro případ smrti*, IGA_PF_2016_008 – *Dědická způsobilost jako jeden z předpokladů dědické sukcese a její reflexe v řízení o pozůstalosti* a IGA_PF_2017_012 – *Nepominutelný dědic a jeho postavení v řízení o pozůstalosti*. Problematice vydědění nepominutelného dědice se autorka již částečně věnovala také ve své rigorózní práci, celková shoda s předkládanou prací je však zanedbatelná, neboť disertační práce je od práce rigorózní pojata odlišně a obsahuje nové závěry. TALANDOVÁ, Iveta. *Vydědění nepominutelného dědice*. Is.muni.cz. Dostupné na <<https://is.muni.cz/th/nk6n5/>>.

S ohledem na svou výzkumnou činnost autorka musí konstatovat, že ani za sedm let účinnosti aktuálního občanského zákoníku není otázka postavení vyděděného nepominutelného dědice a dalších navazujících institutů zcela vyjasněná. Taková právní nejistota oslabuje institut nepominutelného dědice, neboť zůstavitele často dovede k využívání výše zmíněných alternativních prostředků dědické sukcese, či k převodu majetku ještě za života. Tento stav ve výsledku vede pouze k nedůvěře v dědické právo, což jistě nebylo cílem zákonodárce, a proto je nutné na tyto sporné otázky nadále upozorňovat a hledat jejich řešení. Téma lze přitom hodnotit jako aktuální i s ohledem na mezinárodně právní komparativní souvislosti, kdy je institut nepominutelného dědice ovlivňován jednak výše uvedenými alternativními prostředky dědické sukcese, ale i změnami ve společnosti a v rámci rodinných poměrů. Celkově je tak v rámci kontinentální právní úpravy diskutován smysl a účel ochrany nepominutelného dědice a možnosti vyloučení této ochrany, což jen vypovídá o aktuálnosti předkládané práce.

Struktura práce

Disertační práce je členěna do šesti částí, včetně úvodu a závěru, přičemž jednotlivé kapitoly jsou dále členěny do podkapitol a oddílů.

První kapitola disertační práce je pojata jako uvedení do problematiky dědického práva, z tohoto důvodu se zabývá ústavními základy dědického práva, kde je pozornost věnována především garanci dědictví a jejího vztahu k právu na povinný díl. Nastíněny jsou rovněž i základní zásady dědického práva a jejich vliv na institut nepominutelného dědice.

Další kapitola se zabývá obecně institutem nepominutelného dědice s cílem objasnit jeho konkrétní význam v právu dědickém. Rozebrána je jak jeho podoba v předcházejících úpravách, tak úprava současná, která byla úpravami historickými značně ovlivněna. Na daný výklad navazují úvahy ohledně současného okruhu nepominutelných dědiců a pojetí práva na povinný díl. Následující podkapitola se zabývá různorodým postavením, ve kterém se nepominutelný dědic může v rámci dědického práva ocitnout. V souvislosti s tímto je rozebrána i procesní ochrana nepominutelného dědice, která je zaměřena na vznik účasti nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti, jeho participací na vypořádání společného jmění manželů a soupisu pozůstalosti, s tím že závěr této podkapitoly je věnován otázce závaznosti usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti pro nepominutelného dědice. Celá kapitola je ukončena úvahou nad ochranou nepominutelného dědice v mezinárodních souvislostech, a to jak v rámci právních úprav jednotlivých států, tak na úrovni kolizní, v rámci evropského dědického nařízení.

Následující kapitola představuje stěžejní část celé práce, když je podrobně zkoumán institut vydědění. V úvodu kapitoly je rozebrán význam a následky platného vydědění pro nepominutelného dědice. Dále jsou rozebrány jednotlivé aspekty prohlášení o vydědění, zejména způsobilost k sepsání tohoto prohlášení, a rovněž formální a obsahové náležitosti tohoto prohlášení. Tato podkapitola je uzavřena výkladem prohlášení o vydědění, na které se jakožto na pořízení pro případ smrti vztahují zvláštní pravidla. Další část této kapitoly je věnována jednotlivým důvodům vydědění, s tím že rozebrány jsou i důvody dědické nezpůsobilosti, neboť pro tyto může být nepominutelný dědic rovněž vyděděn. Jelikož pak vydědění může být následkem i pouhého opominutí, je zvláštní podkapitola věnována této problematice. Konkrétně je rozebrán obecně institut opominutí, rozdíl mezi opominutím vědomým a nevědomým, s tím že tato podkapitola je ukončena rozborem postavení opominutého nepominutelného dědice a jeho možnou obranou. V rámci kapitoly vydědění je rovněž blíže zkoumána i problematika vlivu vydědění na potomky vyděděného, s tím že konec celé kapitoly je věnován právu některých osob na zaopatření. Tento institut je pak rozebrán nejen ve vztahu k platně vyděděnému nepominutelnému dědici, ale v celé jeho šíři, neboť do budoucna je možné, že zcela nahradí ochranu nepominutelných dědiců ve formě povinného dílu.

Poslední část práce je věnována obraně vyděděného nepominutelného dědice, a to jak v rámci řízení o pozůstalosti, tak po skončení řízení o pozůstalosti. Tato obrana vyděděného nepominutelného dědice je blíže rozebrána podle toho, z jakých důvodů nepominutelný dědic vydědění napadá, tedy zda z důvodu platnosti či pravosti prohlášení o vydědění, s tím že rozlišováno je rovněž, zda se domáhá pouze práva na povinný díl nebo i dědického podílu. Zvláště je pak věnována pozornost žalobě oprávněného dědice pro případ, kdy by se nepominutelný dědic, ať už vyděděný či nikoliv, domáhal svého dědického práva po pravomocně skončeném řízení o pozůstalosti.

Závěr práce je věnován shrnutí předkládané vědecké práce spolu s vyhodnocením v úvodu stanovených otázek.

1 Základní východiska a zásady dědického práva

Dědické právo představuje tradiční odvětví soukromého práva, přičemž pilířem úpravy dědického práva je jeho hmotněprávní část obsažená v občanském zákoníku, na kterou navazuje a dále ji rozvádí úprava procesní, obsažená v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Podkladem pro zákonnou úpravu dědického práva jsou právní principy, které jsou v rámci českého práva obsaženy jednak na ústavní úrovni a jednak na úrovni jednoduchého práva. Tyto právní principy „jsou vůdčí zásady, regulativní ideje, které představují východiska pro právo.“⁷¹ Význam mají jak při tvorbě dědického práva, které musí být vytvářeno tak, aby bylo s danými principy v souladu, tak i při výkladu a aplikaci norem dědického práva.⁷²

1.1 Ústavně zaručená základní lidská práva a svobody a jejich význam

Principy na ústavní úrovni lze nalézt v rámci Listiny základních práv a svobod. Obecně však lze říci, že základní lidská práva jsou v běžném životě všudypřítomná, dotýkají se všech aspektů jedince a mají proto zásadní důležitost.⁷³

J. Filip pak uvádí, že znaky základních lidských práv a svobod je jejich ústavněprávní zaručení, povaha subjektivního veřejného práva, zvláštní obsah, vznik na základě ústavy nebo mezinárodní smlouvy a zvláštní ochrana těchto práv.⁷⁴ Ústavněprávní zaručení znamená, že tato práva jsou zakotvená v jakémkoliv právním aktu vyšší právní síly, než je obyčejný zákon, tedy nejen v Ústavě ČR a LZPS, ale i v mezinárodních smlouvách podle čl. 10 Ústavy ČR, tj. v takových, kterými je Česká republika vázána a jejichž ratifikaci dal souhlas Parlament. Takové smlouvy jsou součástí právního řádu (podle Ústavního soudu ČR dokonce součástí ústavního pořádku),⁷⁵ a v případě, kdy mezinárodní smlouva stanoví něco jiného než zákon, použije se mezinárodní smlouva.⁷⁶ Dalším znakem těchto práv je, že se jedná o veřejná subjektivní práva, pro které je typický vertikální vztah mezi osobou soukromého práva a veřejnou mocí (čl. 36 odst. 2 LZPS a čl. 87 Ústavy).⁷⁷ Ochraňování těchto práv je zaručeno veřejnoprávním soudnictvím, což souvisí s jejich zvláštním obsahem. V neposlední řadě vznikají přímo na základě Ústavy nebo mezinárodní smlouvy,

⁷¹ GERLOCH, Aleš. In HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 83.

⁷² Viz TICHÝ, Luboš. Působení základních práv na soukromoprávní poměry a jeho meze (skica k doktríně prozařování). *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. XVII, č. 1, s. 10–17.

⁷³ ŠEJVL, Michal. Lidská práva jako diskurzivní pojem. *Právník*, roč. 156, č. 6, 2017, s. 473.

⁷⁴ FILIP, Jan. In BAHÝLOVÁ, Lenka, FILIP, Jan, MOLEK, Pavel a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010, s. 77.

⁷⁵ Viz nálezy Ústavního soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02.

⁷⁶ FILIP In BAHÝLOVÁ, FILIP, MOLEK a kol. *Ústava České republiky. Komentář*, s. 77.

⁷⁷ FILIP, Jan, SVATOŇ, Jan. *Státověda*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011, s. 188.

což znamená, že pro svůj vznik nevyžadují konkrétní právní vztah na základě právního jednání. Zároveň jsou trvalá a mají stejný rozsah pro všechny subjekty.⁷⁸ Zvláštní povaha těchto práv spočívá v jejich nezadatelnosti, nezcizitelnosti, nepromlčitelnosti a nezrušitelnosti (čl. 1 LZPS). Nezadatelnost znamená, že lidská práva nejsou výtvozem státní moci, ale jsou pouze státem uznána. Nezcizitelnost ukazuje na skutečnost, že lidských práv není možné se bez dalšího vzdát, stejně tak je nemůže stát svévolně zrušit, což vyjadřuje jejich nezrušitelnost. Plynutí času nemá na vymahatelnost těchto práv žádný vliv, což vyjadřuje jejich nepromlčitelnost.⁷⁹

Co se týče funkce základních lidských práv, na tu může být pohlíženo z různých hledisek. Historicky nejstarší členění popsal G. Jellinek, který funkci základních lidských práv rozlišil podle obsahu, který z těchto práv vyplývá, a to na *status negativus* - tedy sféra osobní autonomie člověka, do které veřejná moc nesmí zasahovat, *status activus* - možnost aktivně se podílet na výkonu lidských práv a svobod, *status positivus* - právo člověka na určité plnění ze strany státu a *status pasivus* - povinnosti člověka vůči státu.⁸⁰

Z G. Jellinekovy klasifikace byl v českém právu původně uznáván pouze *status negativus*, jako obranná subjektivně-právní funkce, která vyjadřuje vztah veřejné moci s jednotlivcem tak, že jednotlivci zajišťuje určitou životní oblast, do které je veřejné moci zapovězeno vstupovat. Obranná subjektivně-právní funkce se tak projeví vždy, když je zasahováno do životní oblasti, které dané lidské právo chrání. Z uvedeného je patrné, že základní práva ze subjektivně-právního hlediska působí pouze vertikálně a zavazují pouze veřejnou moc. Od této tradiční funkce základních lidských práv však bylo postupem času upuštěno a dnes je pod vlivem německé judikatury⁸¹ na funkci základních lidských práv pohlíženo spíše z objektivně-právního hlediska.⁸²

Objektivně-právní hledisko vychází z teorie, že základní lidská práva neupravují pouze životní oblast jednotlivce, do které nemůže být ze strany veřejné moci zasazeno, neboť jde o „zvláště cenné statky i pro společnost (ochrana života, tělesné integrity, vlastnictví, plurality názorů, ale dokonce i osobní cti, jsou v tomto směru důležité, neboť bez jejich uznání, by byla společnost disfunkční. Základními právy chráněné individuální právní pozice

⁷⁸ FILIP. In BAHÝLOVÁ, FILIP, MOLEK a kol. *Ústava České republiky*, s. 77.

⁷⁹ ŠEJVL. *Lidská práva jako diskurzivní pojem*, s. 473–500.

⁸⁰ JELLINEK, Georg. *System der subjektiven öffentlichen rechte*. 2. Auflage. Tübingen: Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1905, 366 s.

⁸¹ Německý spolkový ústavní soud, Lüth Urteil, 1 BvR 400/51, BVerfGE 7, 198 (205)

⁸² WAGNEROVÁ, Eliška. In WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo. *Listina základních práv a svobod*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 12.

vytvářejí hodnotový systém a hodnotový řád daného společenství.“⁸³ Jelikož má stát odpovědnost za udržení tohoto hodnotového systému, odvozuje se z objektivně-právní funkce i ochranná funkce lidských práv, podle které má stát povinnost chránit základní práva, a to i před zásahy soukromých osob.⁸⁴ Z takové ochranné funkce vyplývá problematika horizontálního působení lidských práv, se kterou souvisí otázka, zda by měl stát zajistit ochranu základním právům nejen před zásahem státu, ale i před zásahy jiných subjektů.

Z ochranné funkce tak někteří dovozují příčinu „prozařování“ lidských práv do soukromého práva.⁸⁵ V německé judikatuře se v souvislosti s dosahem lidských práv do soukromého práva vyvinula teorie označovaná jako *Drittwirkung* či *Horizontalwirkung*, jako působení základních lidských práv v horizontálních vztazích, tedy ve vztazích, kde mají účastníci rovné postavení. Horizontální působení je dále možné rozlišit na přímé (*unmittelbare Drittwirkung*), kdy základní právo přímo zavazuje soukromé subjekty právních vztahů a nepřímé (*mittelbare Drittwirkung*), kdy základní právo proniká do soukromých vztahů skrze soudní rozhodování, přes obecné zásady, jako jsou dobré mravy, dobrá víra apod.⁸⁶ Právě toto druhé pojetí bylo v našem právním řádu upřednostněno, neboť na rozdíl od horizontálního přímého působení není natolik omezující.⁸⁷

Z objektivně-právní funkce základních lidských práv lze konečně dovodit i garanci určitých institutů (např. vlastnictví, dědictví, rodina atd.). Tyto instituty jsou natolik cenné, že je žádoucí, aby byly na ústavní úrovni zaručeny tak, aby nemohly být ze strany zákonodárce měněny. Zákonodárce může garantovaný institut pouze upřesnit, nesmí však měnit jeho podstatu, či jej zcela zrušit. Ohledně některých institutů, jako je např. dědictví,

⁸³ WAGNEROVÁ In WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL. *Listina základních práv a svobod*, s. 12.

⁸⁴ K dělení funkce základních lidských práv na objektivně-právní a ochrannou viz Nález Ústavního soudu ČR ze dne 8. června 2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/09.

⁸⁵ Viz k pojmu „prozařování“ základních lidských práv do práva soukromého náleží Ústavního soudu ČR ze dne 14. července 2004, sp. zn. I. ÚS 185/04; náleží Ústavního soudu ČR ze dne 4. října 2016, sp. zn. II. ÚS 251/16 a náleží Ústavního soudu ČR ze dne 29. listopadu 2016, sp. zn. II. ÚS 1113/16.

⁸⁶ WAGNEROVÁ. In WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL. *Listina základních práv a svobod*, s. 13.

⁸⁷ K působení základních práv na soukromoprávní poměry viz TICHÝ. *Působení základních práv na soukromoprávní poměry a jeho meze*, s. 10–17; ONDŘEJEK, Pavel. Účinky lidských práv v soukromém právu. *Právník*, 2011, roč. 150, č. 1, s. 33–51; ONDŘEJEK, Pavel. Ústavní hodnoty a autonomie vůle v právním jednání v soukromém právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. XXVI, č. 3, s. 351–364; IVIČIČ, Marek. Vztah základních práv a soukromého práva ve vybraných státech. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2009, roč. XVI, č. 3, s. 190–196; ALEXY, Robert. *Theory of Constitutional Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2002, 462 s.; BARAK, Aharon. Constitutional Human Rights and Private Law. In FRIEDMAN, Daniel. BAREK-EREZ Daphne (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford. Portland. Hart Publishing, 2001, s. 1–42.

je dokonce zákonná úprava vyžadována, neboť bez podrobné úpravy by tento institut byl jen těžko realizovatelný.⁸⁸

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že základní lidská práva jsou zásadní součástí ústavněprávních předpisů, neboť vyjadřují nejdůležitější hodnoty společnosti, do kterých stát nemůže svévolně zasahovat. Stát má povinnost tento hodnotový systém chránit, a zajistit jeho udržení již při vzniku právních norem. Do vztahů vzájemně rovných subjektů pronikají základní lidská práva skrze soudní rozhodování, a to přes obecné zásady. Základní lidská práva garantují i určité instituty, u kterých je zájem o jejich zachování, mezi tyto patří mimo jiné i právo dědické.

1.2 Základní práva a svobody ve vztahu k právu dědickému a k nepominutelnému dědici

Ústavně zaručená práva mají vliv jak na dědické právo hmotné, tak na dědické právo procesní. Dědické právo hmotné je pak založeno především na zaručení dědění, svobodě jednotlivce a ochraně rodiny a dětí. Aplikace dědického práva hmotného se pak uskutečňuje prostřednictvím dědického práva procesního, vystavěného na záruce spravedlivého procesu zakotvené v Listině základních práv a svobod (čl. 36 LZPS) a úpravě soudní moci v Ústavě ČR (Čl. 81 a násl. Ústavy ČR).

Garance institutu dědění je obsažena v čl. 11 odst. 1 LZPS, jako součást zaručení vlastnictví.⁸⁹ Naše právní úprava tedy musí připouštět dědění, jinak by byla v rozporu s Listinou základních práv a svobod, a tím pádem i s ústavním pořádkem České republiky vůbec.⁹⁰ Systematicky se pak tato garance dědění nachází v rámci zaručeného práva každého vlastnit majetek představující základní znak demokratického právního státu.⁹¹ Toto zařazení je pak zcela záměrné, neboť dědické právo navazuje na právo vlastnické ve smyslu, že umožňuje-li svoboda vlastnictví každému vlastníku s jeho věcmi libovolně nakládat, přirozeně z tohoto plyne i právo vlastníka rozhodnout o těchto věcech pro případ smrti.⁹² Je tedy na zůstaviteli, pro jaký způsob přenechání majetku se rozhodne. Z tohoto mimo jiné také plyne, že právo vlastnické je s právem dědickým nerozlučně spjato, a pokud není

⁸⁸ WAGNEROVÁ. In WAGNEROVÁ, ŠIMÍČEK, LANGÁŠEK, POSPÍŠIL. *Listina základních práv a svobod*, s. 13.

⁸⁹ Čl. 11 odst. 1 LZPS: „Každý má právo vlastnit majetek. Vlastnické právo všech vlastníků má stejný zákonný obsah a ochranu. Dědění se zaručuje.“

⁹⁰ MUŽIKÁŘ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1–487*, s. 1126.

⁹¹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. ledna 2000, sp. zn. III ÚS 462/98.

⁹² Současné právo přitom poskytuje mnohé možnosti, jak může zůstavitel majetek předat dalším generacím. Mimo dědické právo jsou to právní jednání učiněná za života, či alternativní prostředky dědické sukcese. K tomu viz Úvod – mezigenerační majetkové nástupnictví.

zaručené svobodné vlastnictví, nemůže dojít ani k dědění, což potvrzuje i výrok R. Mayra, že „*Bez práva dědického bylo by soukromé vlastnictví jen polovičaté. Právo dědické je nutným plodem soukromého vlastnictví; mohlo by proto být odstraněno jenom současně se soukromým vlastnictvím. Jinak pozbyla by „snaha po výdělku ostruh a touha po požitcích opratí“*“^{93, 94} Vlastnické právo tak díky právu dědickému dostává zcela nový rozměr, neboť skrze něj může zůstavitel předat dalším generacím část svého života. Jak výstižně uvádí K. Muscheler: „*Vlastnictví bez dědického práva by bylo jako kultura bez vzpomínek.*“⁹⁵ Tato záruka existence dědického práva má v lidech podporovat starostlivost o vlastní majetek a materiální zajištění rodiny.⁹⁶ To, že je dědictví pojímáno jako samozřejmá součást vlastnického práva je rovněž důvodem, proč garanci dědění nenalezneme explicitně vyjádřenou ve většině lidskoprávních dokumentů. Zaručení dědění tak není uvedeno ve Všeobecné deklaraci lidských práv, ze které naše Listina základních práv a svobod vychází, ani v dalších lidskoprávních úmluvách, jako je Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech nebo Evropská úmluva o ochraně lidských práv. Výjimku do jisté míry představuje Listina základních práv EU, která sice dědění nezaručuje, přesto je z ní patrné, že s dědickým právem počítá, neboť ve svém čl. 17, upravujícím právo na vlastnictví, přiznává každé osobě právo majetek nejen užívat a nakládat s ním, ale rovněž jej i odkazovat.⁹⁷ Výjimku představuje

⁹³ MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno: Barvič & Novotný, 1927, s. 1.

⁹⁴ T. Mayer Malý stejně tak uvádí, že tam kde existuje majetek, musí existovat i dědické právo, přičemž dodává, že bez dědického práva není ochrana majetku úplná. MAYER-MALÝ, Theo. *Der grundrechtliche Schutz des Erbrechts*. In HARRER, Friedrich, HONSELL, Heindrich, MADER, Peter. *Gedächtnisschrift für Theo Mayer-Maly*. Vienna: Springer, 2011, s. 432.

⁹⁵ MUSCHELER, Karlheinz. *Erbrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 4.

⁹⁶ Výstižně se k potřebnosti existence dědického práva vyjádřil rovněž už před necelými sto lety i E. Svoboda, který uvedl, že „*Ještě nepřišla doba, kdy bude možno za dědice pracovníkova ustanoviti státní celek bez nebezpečí, že člověk pozbude podnětu k práci a sebezapření. Zrušení dědického práva za dnešní úrovně občanského ducha, znamenalo by z části vydání zákona, který by s odvahou nejvyšších nebezpečí byl obcházen, z části zákona, který by vydal v těžké nebezpečí hospodářskou budoucnost národa a republiky.*“ SVOBODA. *Dědické právo*, s. 7.

⁹⁷ K zákonné úpravě dědění je nutné upozornit, že smluvní státy Evropské úmluvy o ochraně lidských práv navzdory tomu, že úmluva dědění nijak neupravuje, nesmí při určování dědické posloupnosti či jiných podmínek dědice diskriminovat, ať už z důvodu pohlaví či jiných důvodů (např. rozlišování dětí manželských či nemanželských), a to s odkazem na čl. 1 Protokolu č. 1 (ochrana majetku) a s odkazem na čl. 8 (právo na respektování soukromého a rodinného života)]. *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Echr.coe.int. Dostupné na <https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf>; *Všeobecná deklarace lidských práv* [online]. Nssoud.cz. Dostupné na <http://www.nssoud.cz/zakony/deklarace_prava.pdf>; *Listina základních práv EU* [online]. Eur-lex.europa.eu. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>>; *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* [online]. Osn.cz. Dostupné na <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-abc.a.polit_prava.pdf>; *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. Osn.cz. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>>; KMEC, Jiří, David KOSAŘ, Jan KRATOCHVÍL a Michal BOBEK. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. s. 1252.

například Ústava Slovenské republiky (čl. 20 odst. 1: „*Dedenie sa zaručuje*“),⁹⁸ Ústava Polské republiky (Art. 64: „*Každy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia*“)⁹⁹ a nebo Ústava Spolkové republiky Německo (Art. 14: „*Das Eigentum und das Erbrecht werden gewährleistet*“).¹⁰⁰ Zaručení dědění v těchto předpisech však není z toho důvodu, že by snad tyto státy chápaly dědické právo odděleně od práva vlastnického, a proto jej zvlášť potvrzovaly, ale tyto předpisy tímto reagují na dřívější socialistické koncepty, které navrhovaly dědění majetku nepřipustit nebo zcela omezit z důvodu, že jde o „*nemravný způsob nabytí majetku bez vlastního přičinění*“.¹⁰¹

Garance dědění je vykládána různými autory různě. Někteří autoři pojímají zaručení dědění jako **pokyn zákonodárci, aby upravil pravidla dědického práva**.¹⁰² P. Bezouška v zaručení dědění vidí jak pokyn zákonodárci, tak i **subjektivní právo zůstavitele** na přechod majetku podle pravidel dědického práva a tomu odpovídající **subjektivní právo dědice** nabýt tento majetek.¹⁰³ Zaručení dědění může být chápáno i jako právo dědice na dědický podíl.¹⁰⁴ J. Filip vykládá zaručení dědění jako „*speciální složku vlastnického práva vlastníka naložit se svým majetkem pro případ své smrti*“.¹⁰⁵ O. Horák oproti tomu uvádí, že v garanci dědictví „*nelze spatřovat pouze zdůraznění jednoho z dispozičních práv vlastníka-zůstavitele*“, ale je nutné ji vykládat jako „*oprávnění dědice, resp. omezení zůstavitele, který nemůže se svým majetkem nakládat zcela libovolně ani inter vivos (dědická smlouva) ani mortis causa (povinný díl)*“.¹⁰⁶

⁹⁸ Ústavní zákon č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenskej republiky [online]. Slpk.sk. Dostupné na <<http://www.slpk.sk/dokumenty/ustava.pdf>>.

⁹⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [online]. Sejm.gov.pl. Dostupné na <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>>.

¹⁰⁰ Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [online]. Bundestag.de. Dostupné na <<https://www.bundestag.de/grundgesetz>>.

¹⁰¹ Manifest Komunistické strany dokonce navrhl zrušit soukromé vlastnictví spolu s právem dědickým již v roce 1848. Tuto ideu realizovala Ruská sovětská federativní socialistická republika v roce 1918, kdy zrušila dědění s tím, že majetek se po smrti člověka stával vlastnictvím státu. Později zde sice bylo opět dědění obnoveno, ale zůstala omezení v podobě nejvyšší možné hodnoty dědictví nebo omezení při pořizování pro případ smrti. MARX, Karl, ENGELS, Friedrich. *Komunistický manifest*. Překlad August Radimský. 2. vydání. Praha: Zář, 1898, s. 30; MUZIKÁŘ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1–487*, s. 1117; KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 1047; PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář. 2. díl*. Praha: Linde, 1999, s. 11; Zrušení právo dědické. *Právník*, 1918, s. 248; MAYER-MALY. *Der grundrechtliche Schutz des Erbrechts*, s. 430; BEZOUŠKA. *Civilněprávní otázky testovací svobody*, s. 818.

¹⁰² MAYER-MALY. *Der grundrechtliche Schutz des Erbrechts*, s. 431.

¹⁰³ BEZOUŠKA. *Civilněprávní otázky testovací svobody*, s. 818; shodně BUSCHE, Jan. *Privatautonomie und Kontrahierungszwang*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1999, s. 58.

¹⁰⁴ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 24.

¹⁰⁵ FILIP, Jan. *Aktuální problémy regulace vlastnictví – Úvod a náměty do diskuse*. In NECKÁŘ, Jan a kol. *Dny práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1826.

¹⁰⁶ HORÁK, Ondřej. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*, s. 381.

Z výše uvedeného je patrné, že někteří autoři z garance dědictví dovozují **subjektivní práva dědiců a nepominutelných dědiců**. Svě závěry přitom podkládají závěry německé judikatury, kdy německý ústavní soud z garance dědictví obsažené v čl. 14 odst. 1 Ústavy¹⁰⁷ dovodil jednak **právo zůstavitele nakládat se svým majetkem podle své vůle**, dále **právo dědiců na dědický podíl** a rovněž **právo dětí na ekonomický podíl z hodnoty pozůstalosti, tzv. povinný díl**.¹⁰⁸ Ochranu nepominutelného dědice v podobě povinného dílu považuje za zásadně neodvolatelnou, s tím že představuje jeden ze základních prvků německého dědického práva, který úzce souvisí s ústavně zaručenou ochranou vztahů mezi rodiči a dětmi ve smyslu čl. 6 odst. 1 německé ústavy.¹⁰⁹ Německý ústavní soud na vztah mezi zůstavitelem a jeho dítětem pohlíží jako na celoživotní svazek, v němž mají rodiče a děti vůči sobě nejen oprávnění, ale také povinnosti, a to jak osobní, tak materiální. Zatímco během života je hmotné zabezpečení v rodině zajišťováno právem na výživné, po smrti zůstavitele se toto právo transformuje v právo na povinný díl. Tím je zajištěna komplexní péče v rámci rodiny, která pokračuje i po smrti zůstavitele. Ačkoliv pak německý ústavní soud toto právo označuje za v zásadě nezcizitelné, uznává, že mohou nastat takové případy, kdy potomek natolik naruší rodinné vazby, že by přiznání tohoto práva bylo proti dobrým mravům. Nastavení pravidel pro vyloučení práva na povinný díl je ponecháno na zákonodárci, který toto může učinit v rámci práva jednoduchého.¹¹⁰

Výše uvedenému názoru oponuje J. Svoboda, který uvádí, že z garance dědictví v českém právním řádu nelze dovodit právní nárok potenciálních dědiců, či nepominutelných dědiců na dědictví, a to z důvodu, že dědické právo vzniká až smrtí zůstavitele (stejně tak jako právo na povinný díl). Do doby úmrtí zůstavitele nelze s jistotou určit, kdo bude dědicem či nepominutelným dědicem, neboť toto může být ovlivněno zůstavitelovým pořízením pro případ smrti, zřeknutím se dědictví (případně i povinného dílu), dědickou nezpůsobilostí a u nepominutelného dědice navíc vyděděním či opomenutím.¹¹¹ Stejně tak K. Ronovská

¹⁰⁷ „Das Eigentum und das Erbrecht werden gewährleistet. Inhalt und Schranken werden durch die Gesetze bestimmt.“ V překladu: „Vlastnické právo a dědické právo je zaručeno. Obsah a omezení jsou stanoveny zákonem.“ *Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland* [online]. Bundestag.de. Dostupné na <<https://www.bundestag.de/grundgesetz>>.

¹⁰⁸ Rozhodnutí Německého ústavního soudu ze dne 19. května 2005, BVerfGE 112, 332. Dostupné na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv112332.html>>.

¹⁰⁹ „Ehe und Familie stehen unter dem besonderen Schutze der staatlichen Ordnung.“ V překladu: „Manželství a rodina jsou pod ochranou ústavního pořádku.“

¹¹⁰ Viz Rozhodnutí Německého ústavního soudu ze dne 19. května 2005, BVerfGE 112, 332 [online]. Dostupné na <<https://www.servat.unibe.ch/dfr/bv112332.html>>.

¹¹¹ SVOBODA. In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. s. 444.

uvádí, že závěry německého ústavního soudu nelze bez dalšího přejímat, neboť by se tím uzavřela možnost zrušení ochrany nepominutelných dědiců.¹¹²

Garance dědictví úzce souvisí i s **principem ochrany rodiny**, který se v dědickém právu projevuje především v celkové organizaci zákonné dědické posloupnosti, ze které je patrné, že zákonodárce má zájem na tom, aby po zůstaviteli dědili jeho nejbližší rodinní příslušníci, když předpokládá, že právě těmto bude chtít zůstavitel předat své vytvořené hodnoty. Posílení principu ochrany rodiny lze za současné úpravy dědického práva rovněž spatřovat v obnoveném právu některých osob na zaopatření.¹¹³ Nejvýraznější projev principu ochrany rodiny je však možné spařovat v institutu nepominutelného dědice, kdy Listina základních práv a svobod ve svém čl. 32 odst. 1 navíc přiznává **zvýšenou ochranu dětem a mladistvým**.¹¹⁴ V dědickém právu se tato zvýšená ochrana projevuje ve výši povinného dílu, která se odvíjí od dovršení, resp. nedovršení zletilosti.¹¹⁵ Tato zvýšená hodnota povinného dílu pro nezletilé děti je pak odůvodněná skutečností, že děti a mladiství jsou zpravidla zcela závislí na zůstaviteli, je tedy vysoce pravděpodobné, že v případě jeho smrti budou potřebovat větší majetkové zajištění než dospělí potomci zůstavitele.¹¹⁶ S principem ochrany rodiny pak rovněž souvisí i čl. 32 odst. 3 LZPS, který zaručuje **rovnost manželských a nemanželských dětí**. Pro dědické právo má tato rovnost zásadní význam, neboť má výrazný vliv nejen na určení dědice ze zákonné dědické posloupnosti, ale rovněž i na určení nepominutelných dědiců. Zákonodárci je tímto dán jasný pokyn, aby v postavení dětí nečinil žádné rozdíly. Mezi potomky tak nemohou být činěny rozdíly na základě kritéria, které v důsledku nemohli ani sami ovlivnit. Takové pravidlo zcela odpovídá podmínkám moderního právního státu. Tento stav však neplatil v právních podmínkách na našem území

¹¹² RONOVSÁ. *Nepominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 523–524.

¹¹³ K tomu viz podkapitola 3.7 Právo některých osob na zaopatření.

¹¹⁴ LZPS považuje za děti a mladistvé osoby do 18 let věku, v rámci dědického práva se však dítětem myslí každé dítě zůstavitele bez ohledu na věk. Zvýšená ochrana dítěte se projevuje i v institutu *nascitura*, kdy na nenarozené dítě, které bylo v době úmrtí zůstavitele již počaté a později se narodí živé, se hledí jako na způsobilého dědice.

¹¹⁵ Toto rozlišování nepominutelných dědiců na zletilé a nezletilé bylo zavedeno občanským zákoníkem z roku 1950 po vzoru sovětské úpravy, přitom uvedené rozlišování přetrvalo až dodnes. Již dříve se však na našem území lze setkat s rozlišováním na zletilé a nezletilé nepominutelné dědice, a to v haličském občanském zákoníku z roku 1797 (II. § 566). Oproti tomu v inspiračních zdrojích Rakouska, Německa a Švýcarska je výše povinného dílu stanovena bez ohledu na věk potomků. HORÁK, Ondřej. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 6, s. 10; PROCHÁZKA, Jan. *Občanský zákon Ruské sovětské federativní socialistické republiky*. Praha: Svoboda, 1946, s. 105.

¹¹⁶ Rozlišování výše povinného dílu podle dosažení zletilosti však není zcela účelné. K tomu viz podkapitola 2.2.2 Právo nepominutelného dědice na povinný díl.

vždy, ještě v obecném občanském zákoníku z roku 1811¹¹⁷ byly rozlišovány děti manželské a mimomanželské.¹¹⁸ Ačkoliv pak rovnost manželských a mimomanželských dětí zaručuje, že zákon mezi těmito potomky nebude činit rozdílu, rozhodně toto nezakládá právo všech potomků zůstavitele, aby z pozůstalosti nabyli stejně. Zákonná pravidla dědění, která všem potomkům zůstavitele zajišťují stejné postavení, mohou být pozměněna na základě již výše zmíněné autonomie vůle zůstavitele, kdy zůstavitel může sám rozhodnout o svém majetku i tak, že některého svého potomka zvýhodní.

Konečně lze uvést, že s garancí dědictví úzce souvisí i princip **autonomie vůle**.¹¹⁹ Tento je na ústavní úrovni dovozován i z čl. 1 odst. 1 LZPS („*Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech*“), z čl. 2 odst. 3 LZPS („*Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.*“). V dědickém právu by měl tento princip garantovat tzv. pořizovací svobodu,¹²⁰ tj. co nejširší volnost svobodného právního jednání zůstavitele¹²¹ tak, aby se tento mohl sám rozhodnout, zda vůbec pro případ smrti pořídí a koho v tomto pořízení povolá za dědice, a jelikož pak autonomie vůle musí být zaručena všem subjektům soukromoprávního vztahu stejně (čl. 1 LZPS),¹²² odpovídá autonomii vůle zůstavitele i autonomie vůle dědiců, neboť i tito se můžou svobodně rozhodnout, zda dědické právo přijmou, či nikoliv.¹²³

Výše uvedené lze pak shrnout tak, že zaručení dědění je především **příkaz pro zákonodárce upravit dědické právo na úrovni zákonů**.¹²⁴ V případě, že by zákonodárce dědické právo neupravil, bylo by možné se jej dovolávat na základě

¹¹⁷ Na otcovu pozůstalost a pozůstalost otcových příbuzných neměly původně nemanželské děti (pokud nebyly legitimovány) žádný nárok, neboť se s nimi nepočítalo v zákonné posloupnosti podle § 732 ABGB. Nemanželské děti mohly dědit v 1. dědické třídě pouze po matce a matčiných příbuzných. Viz § 155, § 165, § 752–753 ABGB.

¹¹⁸ Nápravu tohoto stavu přinesl až občanský zákoník z roku 1950, který rozlišování manželských a mimomanželských dětí zrušil v souladu s § 11 Ústavy z roku 1948 (ústavní zákon č. 150/1948 Sb.).

¹¹⁹ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. května 2000, sp. zn. Pl. ÚS 24/99. Stejně tak nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/01 a nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. října 2002, sp. zn. Pl. ÚS 39/01.

¹²⁰ Ke spojení „pořizovací svoboda“ uvádí P. Bezouška, že je příhodnější než spojení „testovací svoboda“, neboť testament (resp. závěť), není jediným způsobem, jak může zůstavitel poříditi pro případ smrti, když existuje ještě dědická smlouva a dovětek. BEZOUŠKA, *Civilněprávní otázky testovací svobody*, s. 816.

¹²¹ WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod*. Komentář. Praha: Wolters Kluwer, 2012, s. 89.

¹²² Knapp, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 16.

¹²³ Autonomie vůle dědiců je důsledně provedena v rakouské úpravě, kdy tito musí projevit zájem o dědictví formou dědické přihlášky. Právo na dědictví tedy sice vzniká smrtí zůstavitele, nabývá se však až na základě dědické přihlášky. K nabývání dědictví viz HORÁK, Ondřej. Nabývání majetku zůstavitele a nahodilá zkáza věci. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 6, s. 3–7.

¹²⁴ Již téměř každý právní systém na světě má v současné době právní předpisy upravující zákonné dědické právo, výjimkou jsou snad již pouze izolované právní systémy domorodých kmenů, kde neexistuje individuální vlastnictví, a proto se zde dědické právo zatím neprosadilo. DUTTA. *Warum Erbrecht? Das Vermögensrecht des Generationenwechsels in funktionaler Betrachtung*. Tübingen: Mohr Siebeck, s. 20.

garance dědictví. Zákonodárce přitom musí při tvorbě dědického práva respektovat především soukromoprávní povahu dědění a další ústavně zaručená práva jako je autonomie vůle, ochrana rodiny, zvýšená ochrana dětí a mladistvých a rovnost manželských a nemanželských dětí. Autonomie vůle se projevuje v tzv. pořizovací svobodě a zůstaviteli zaručuje možnost rozhodnout se, zda vůbec pořídí pro případ smrti a koho v tomto pořizení povolá za dědice. Pro případ, že zůstavitel o svém majetku nijak nepořídí, je zde “záchytný bod“, a to zákonná dědická posloupnost, ve které se projevuje princip ochrany rodiny a rovnost manželských a nemanželských dětí. Ochrana rodinných příslušníků se projevuje dále v existenci práva některých osob na zaopatření, ale i v právu nepominutelného dědice na povinný díl. Co se týče samotného práva na povinný díl, v českém právním prostředí nelze toto právo vnímat jako subjektivní právo nepominutelného dědice, neboť dané právo vzniká až jeho uplatněním.¹²⁵ Nepominutelný dědic se tak nemůže domáhat svého práva na povinný díl na základě ústavně zaručené garance dědictví. Zároveň však takový závěr otevírá možnost k tomu, aby byl institut nepominutelného dědice ze zákona zcela vyloučen. Vůči takto radikálním krokům by měl zákonodárce prozatím zachovávat zdrženlivost, neboť institut nepominutelného dědice představuje tradiční prvek dědického práva, jehož vyloučení ze zákonné úpravy by narušilo rovnováhu mezi zásadou autonomie vůle zůstavitele a zásadou rodinné solidarity.¹²⁶ P. Windel institut nepominutelného dědice označuje dokonce za jakýsi most mezi oběma zásadami, který podle F. Bydlinsekeho nastoluje mezi těmito zásadami určitý kompromis.¹²⁷ Přesto je zákonodárci v rámci jednoduchého práva ponechána značná volnost co do konkrétní úpravy institutu nepominutelného dědice, tak aby jej přizpůsobil konkrétním společenským poměrům. Jednak může ovlivnit celkové pojetí povinného dílu, výši povinného dílu, ale také okruh nepominutelných dědiců. Pokud by měl být institut nepominutelného dědice ze zákona zcela vyloučen, zřejmě by musel být nahrazen jiným institutem, který by výše zmíněnou rovnováhu v dědickém právu nastoloval. V úvahu přichází především rozšíření již stávajícího institutu práv některých osob na zaopatření, povinnost zaopatřit nepominutelné dědice by však mohla být přenesena i na stát, formou rozšíření stávajícího sirotčího důchodu.¹²⁸

¹²⁵ K tomu viz kapitola 2 Nepominutelný dědic.

¹²⁶ K tomu viz následující podkapitola 1.2 Zásady dědického práva.

¹²⁷ BEZOUŠKA. *Civilněprávní otázky testovací svobody*, s. 818 s odkazem na WINDEL, Peter A. *Über die Modi der Nachfolge in das Vermögen einer natürlichen Person beim Todesfall*. Heidelberg: R. v. Decker's Verlag, 1998, s. 221 a na BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien: Springer, 1996, s. 404.

¹²⁸ K tomu viz podkapitola 3.7 Právo některých osob na zaopatření.

1.3. Zásady dědického práva a jejich vliv na institut nepominutelného dědice

Výše uvedený ústavní rámec dědického práva se promítá i do základních zásad dědického práva. Hlavní zásada dědického práva, která vyplývá již z výše zmíněného čl. 11 odst. 1 LZPS, je **zásada zachování hodnot vytvořených zůstavitelem**.¹²⁹ Tato zásada vyjadřuje „jednotu lidstva, solidaritu generací po sobě jdoucích, jím umožňuje se pokračování na dosažené výši kulturní a sledování cílů, sahajících přes více generací, jím zajišťuje se kontinuita, a tím i pořádek právního a hospodářského obchodu.“¹³⁰ Podstatou této zásady je tedy přechod majetku ze zemřelé osoby na osoby živé.¹³¹ Jakkoli se tato zásada může zdát v dnešní době samozřejmá, společnost se k ní musela propracovat z dob, kdy vše, co patřilo zemřelému, s ním bylo pohřbíváno, přičemž mnohdy se jednalo nejen o předměty, ale i o zvířata, manželky nebo otroky.¹³² V dnešní době je tato zásada v rámci evropské právní kultury brána jako samozřejmá, ale některé kultury či národy ještě nedávno dodržovaly zvyk pohřbívání majetku se zemřelým.¹³³

Zásada zachování hodnot se pak realizuje skrze **zásadu přechodu majetku na jednotlivce** vyznačující se individualistickým přístupem. Takový přístup je již rovněž standardem pro současné dědické právo, ještě za minulého režimu však byla snaha tento přístup vyloučit a dát přednost přístupu kolektivistickému, na základě kterého majetek po smrti člověka přechází na obec či stát.¹³⁴ Takové tendence byly odůvodněny tím, že dědění udržuje ve společnosti nerovnost a přináší zisk bez práce.^{135, 136} Přestože se nakonec

¹²⁹ TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 13; ELIÁŠ, Karel. *Raison d'être práva dědického. Acta Universitatis Carolinae Iuridica. Pocta Zdeňku Kučerovi k 80. narozeninám*, 2008, č. 1, s. 139, shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1116.

¹³⁰ TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 13.

¹³¹ „Smrtí běže se sice za své osobnost člověka, ale statky, kterými vládl, zůstávají zde i potom; změní se jenom jejich pán.“ BOHUSLAV, Josef Václav. *Poslední vůle*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1914. 34 s.

¹³² Např. v Indii byly upalovány manželky spolu se zemřelým manželem (tzv. satí). Tento zvyk byl zakázán Brity v roce 1829, k poslednímu známému upálení však došlo až v roce 1987. SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 9.

¹³³ TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 10; MAYER-MALY, Der grundrechtliche Schutz des Erbrechts, s. 30; SALÁK, Pavel. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016, s. 11–13.

¹³⁴ TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 14–17; ELIÁŠ. *Raison d'être práva dědického*, s. 139–140, shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1116–1117. srov. MARX, ENGELS. *Komunistický manifest*, s. 30; PIPES, Richard. *Vlastnictví a svoboda* (předklad Luděk Bednář). Praha: Argo, 2008. 364 s.

¹³⁵ Takové názory však již nebraly v úvahu, že v případě, kdy majetek člověka není zachován pro jeho blízké, není tento motivován svůj majetek zachovávat vůbec. Kolektivistický přístup ve výsledků člověka svádí ke spotřebě majetku a jeho rozhybení ještě za života. TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 15–16.

tyto návrhy na našem území neprosadily, dědické právo bylo v této době značně omezeno, například vyloučením některých věcí z vlastnictví osob, redukcí okruhu zákonných dědiců nebo vyloučením privilegovaných závětí.¹³⁷ Tento stav napravila až současná úprava, která tyto původní instituty dědického práva opět do našeho právního řádu navrátila.

Zásada přechodu majetku na jednotlivce pak úzce souvisí s další zásadou dědického práva, která je zakotvená i na ústavní úrovni, a to **zásadou autonomie vůle**.¹³⁸ Uvedená zásada vyjadřuje volnost zůstavitele zvolit si své dědice a tuto svou vůli kdykoliv změnit a dále vyjadřuje respekt k této zůstavitelově projevené vůli po jeho smrti. Pořizovací volnost má motivovat především zůstavitele, aby uspořádal své majetkové poměry ještě za svého života.¹³⁹ V takovém rozdělení může zůstavitel zohlednit potřeby konkrétních členů rodiny, což může být i pro samotné dědice prospěšnější.^{140, 141} Současná úprava se snažila tuto zásadu co nejvíc posílit,¹⁴² když především změnila celkovou koncepci postavení nepominutelného dědice a navrátila mnohé instituty, skrze které může zůstavitel svou vůli projevit. Nadále

¹³⁶ Trefně se ke kolektivistickému principu vyjádřil E. Svoboda, když uvedl, že „Právo dědické nesmí přehlédnouti, že člověk zpravidla proto pracuje, proto se namáhá, aby získal hmotné odměny a aby hodnoty nasbírané odevzdal těm, ke kterým má užší vztahy příbuzenství, přátelství, lásky. Ještě nepřišla doba, kdy největším zadostiučiněním, největší radostí občanovou bude, že svou práci životní obohatil stát. Nepřišla ještě doba, kdy bude možno za dědice pracovníka ustanovit státní celek bez nebezpečí, že bude zlomena snaha, získati a zachovati jmění, že člověk pobude podnětu k práci a sebezapření. SVOBODA. *Dědické právo*, s. 7.

¹³⁷ Vysvětlením bylo, že „V občanském zákoníku dostává dědictví novou funkci společenskou, odpovídající změněným poměrům hospodářským. Je určeno k tomu, aby posilovalo rodinu, aby upevňovalo vzájemné vztahy mezi jejími členy a nezasahovalo rušivě do vztahů citových. Není výrazem třídního vykořisťování, jak tomu bylo dříve. KYZLINKOVÁ, Věra. *Občanský zákoník. Stručný výklad zákona ze dne 25. X. 1950 č. 141 Sb.* Praha: Orbis, 1952, s. 107.

¹³⁸ Zásada autonomie vůle je považována nejen za hlavní zásadu současné úpravy dědického práva, ale dle úvodních ustanovení občanského zákoníku (§ 3 odst. 1 a 2 písm. a) ObčZ) rovněž za zásadní zásadu celého občanského zákoníku. Zásada autonomie vůle se v dědickém právu pak projevuje např. v přednosti zvolené posloupnosti před zákonnou posloupností podle § 1633 ObčZ, dále v právu stanovit dědicům i odkazovníkům podmínky a příkazy podle § 1551 a násl. ObčZ, rovněž v právu zrušit jednostranně závět' či dovětek podle § 1575 a násl. ObčZ nebo v povinnosti vykládat závět' v souladu s vůlí zůstavitele dle § 1494 odst. 2 ObčZ. Tato zásada se vyvinula z dřívější zásady nucenosti, podle které si zůstavitel nemohl své dědice zvolit, ale dědici se stali předem zákonem či zvykem určené osoby. TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 18; ELIÁŠ. *Raison d'être práva dědického*, s. 140–141 shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1118.

¹³⁹ Už v římském právu bylo pořízení pro případ smrti bráno jako morální povinnost každého člověka. DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGSCHAMPS DE BÉRIER, Franciszek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské. Základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 53.

¹⁴⁰ BEDNÁŘ, Václav. Dědické právo v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo*, 2012, roč. 21, č. 5, s. 162–170.

¹⁴¹ Takové promyšlené rozdělení majetku zůstavitelem odpovídá rovněž ideji, že “zůstavitel ví nejlíp“, jak má svůj majetek mezi členy své rodiny podělit. HIRSCH, Adam, WANG, William K. S. *Qualitative Theory of the Dead Hand*. *Indiana Law Journal*. Vol. 68 : Iss. 1, Article 1., s. 12.

¹⁴² Naopak občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 silně upřednostňovaly princip nucenosti, kdy pořízení pro případ smrti ze strany zůstavitele bylo chápáno jako narušení rodinných vztahů. Důsledky však byly takové, že čím víc byla omezována autonomie vůle zůstavitele, tím více byly využívány jiné možnosti úpravy majetkových poměrů. Především lidé zcizovali majetek ještě za svého života, což pochopitelně přinášelo svá rizika. ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1119; SVOBODA. *Dědické právo*, s. 9.

však v úpravě dědického práva zůstávají takové instituty, které spolu s jejich nejasným výkladem tuto autonomii vůle zůstavitele výrazně omezují (zejména pak institut nepominutelného dědice).

Rovněž i na straně dědiců se pak autonomie vůle uplatní, a to jako **zásada volnosti dědictví přijmout, či odmítnout**,¹⁴³ když dědicům je ponechána svobodná volba, zda dědictví nabydou, či nikoliv, respektive zda dědictví odmítnou, či nikoliv,¹⁴⁴ s čímž je spojen zákonný předpoklad, že dědicova nečinnost znamená souhlas s přejítím dědictví.¹⁴⁵ Pokud pak dědic jednou dědictví přijme, nemůže se jej zpětně vzdát, což platí i naopak, že pokud dědic jednou dědictví odmítne, nemůže se jej už zpětně domáhat.¹⁴⁶

V případě, kdy zůstavitel sám své dědice neurčí, nebo je neurčí k veškerému svému majetku, uplatní se zásada nucenosti, známá také jako zásada zákonné posloupnosti,¹⁴⁷ nebo jako **zásada rodinné solidarity**,¹⁴⁸ kdy zákon sám stanoví dědice zůstavitele. Zpravidla se jedná o osoby, které jsou zůstaviteli natolik blízké, že společnost má zájem na tom, aby tyto osoby po zůstaviteli dědily, neboť se u nich předpokládá, že měly také svůj podíl na vytvoření hodnot zanechaných zůstavitelem.¹⁴⁹ Zásada rodinné solidarity se rovněž

¹⁴³ TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 33–38; ELIÁŠ. *Raison d'être práva dědického*, s. 144; ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1121.

¹⁴⁴ Výjimku z této zásady představuje dědická smlouva (§ 1582 a násl. ObčZ), která zavazuje obě strany, a tím pádem vylučuje možnost odmítnutí dědictví. K dědické smlouvě viz TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. *Inheritance contract*. In PINIOR, Piotr, WYRZYKOWSKI, Wojciech, ZABA, Mateusz. *Evolution of Private Law. New Perspectives*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2018, s. 169–177; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. *Dědická smlouva. Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 6, s. 12–15.

¹⁴⁵ Tento přístup má základ ve slovenském obyčejovém právu, ze kterého byl převzat v občanském zákoníku z roku 1950, s tím že byl zrušen dřívější institut dědických přihlášek s odůvodněním, že dědictví se častěji přijímá, než odmítá; byl tedy zaveden přístup, že dědic může odmítnout, ale nemusí výslovně přijmout. Tento přístup přetrvál i v dnešní úpravě, která se od zákoníku z roku 1950 (a především od jeho ideově totožného nástupce z roku 1964) výslovně distancuje a navrácí do dědického práva množství institutů známých z obecného zákoníku občanského z roku 1811, který však byl postaven na principu dědických přihlášek, kdy se dědic sám musel o dědictví ucházet. Současný přístup je zajímavý také v souvislosti s nepsanou zásadou občanského zákoníku, že nečinnost nelze považovat za souhlas a nelze s nečinností spojovat právní následky. Přímou § 551 ObčZ stanoví, že o právní jednání nejde, chybí-li vůle jednající osoby. Právní teorie pak také zaujímá stanovisko, že mlčení nemůže znamenat souhlas, např. M. Zuklínová uvádí „*V právu platí zásada právě opačná: kdo mlčí, o tom nelze mít za to, že souhlasí (qui tacet, consentire non videtur)*“. L. Tichý pak k mlčení dodává: „*Zpravidla je totiž nelze považovat za projev vůle, a to ani v pozitivním, ani v negativním slova smyslu (souhlas či nesouhlas)*“. ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013, s. 157; TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. C. H. Beck, Praha 2014, s. 141.

¹⁴⁶ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 33–35. ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1121.

¹⁴⁷ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1117.

¹⁴⁸ HORÁK. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*, s. 381–387.

¹⁴⁹ „*Je spravedlivé, aby byli dědici ti lidé, se kterými žil zůstavitel ve stycích nejužších. Jeho děti–protože povinností toho, kdo děti zplodil, jest, aby se postaral o jejich příští osudy. Žena, protože často ani nelze rozlišiti, kolik jejího vlastního přičinění jest uloženo v majetku mužově, jeho vzniku i zachování, i proto, že se dlouhým manželstvím a prací v rodině stává méně způsobilou k samostatné práci výdělečné, je sociálně slabší.*

projevuje i v právu nepominutelného dědice na povinný díl (k tomu viz dále). Se zásadou rodinné solidarity souvisí rovněž i **zásada rovnosti**,¹⁵⁰ která stanovuje, že nikdo nemůže mít v dědění přednost z důvodu pohlaví, původu, stáří či prvorozenství.¹⁵¹

Co se týče samotného přechodu majetku, na něj se uplatňuje **zásada univerzální sukcese**,¹⁵² která vyjadřuje, že dědic vstupuje do všech práv i závazků zůstavitele, které nejsou vázány výlučně na jeho osobu.¹⁵³ Z tohoto vyplývá, že dědicové přebírají nejen majetek zůstavitele, ale rovněž i povinnosti uhradit s majetkem spojené dluhy,¹⁵⁴ které podle současného občanského zákoníku **přecházejí v neomezené výši** (není-li uplatněna výhrada soupisu).¹⁵⁵

V rámci projednání dědictví se pak uplatní zásada **ingerence veřejné moci** při nabytí dědictví. Veřejná moc vstupuje do přechodu majetkových poměrů ze zůstavitele na další osoby z důvodu zachování právní jistoty při tomto přechodu.^{156, 157}

Muž, protože sotva kdo určí, kolik práce vynaložil, aby její majetek zachoval a rozmnožil. Rodiče, kterým člověk děkuje za své vychování a přípravu na vlastní práci životní.“ SVOBODA. *Dědické právo*, s. 8.

¹⁵⁰ TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 26–33; ELIÁŠ. *Raison d'être práva dědického*, s. 142 shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1119–1121.

¹⁵¹ Zásada je u nás prolomena v § 1636 odst. 2 ObčZ ve prospěch zůstavitelova pozůstalého manžela při dědění v druhé dědické skupině.

¹⁵² TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 26–32; ELIÁŠ. *Raison d'être práva dědického*, s. 142 shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1121

¹⁵³ V původní římskoprávní podobě znamenala zásada univerzální sukcese vstup dědice na místo zůstavitele, a teprve s tím byl spojený přechod majetku včetně dluhů. V dnešní době má dědění výlučně majetkový charakter a některá majetková práva a povinnosti zůstavitele na dědice vůbec nepřecházejí a zanikají, a některá přecházejí na jiné osoby jinak než dědění. DOSTALÍK, Petr. Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 276.

¹⁵⁴ Toto vyplývá i z čl. 11 odst. 3 LZPS „*Vlastnictví zavazuje*“.

¹⁵⁵ Předcházející občanské zákoníky z roku 1950 a z roku 1964 zakotvovaly odpovědnost za dluhy zůstavitele pouze do výše nabytého dědictví s odůvodněním, že dědictví nemůže pro dědice představovat majetkové riziko. ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek. § 1–487*, s. 1120.

¹⁵⁶ TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 33–38; ELIÁŠ. *Raison d'être práva dědického*, s. 145; shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1122.

¹⁵⁷ V rámci samotného řízení o pozůstalosti se pak uplatní procesní zásady nesporného řízení, především zásada vyšetřovací, kdy notář, jako soudní komisař, je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro konečné rozhodnutí o dědictví (§ 20 odst. 1 a 21 ZŘS), tedy jak všechny v úvahu přicházející dědice, tak veškerý majetek zůstavitele, popřípadě i vůli zůstavitele, byla-li nějaká. Vlastním šetřením pak notář naplňuje zásadu materiální pravdy, když je povinen veškeré dostupné skutečnosti zjistit úplně a pravdivě. Dosažení zásady materiální pravdy je však vždy omezeno objektivními možnostmi notáře získat veškeré potřebné důkazy a dále procesními instituty, které samy vytváří závěr o skutkovém stavu na základě určitých předpokladů. Například se nepřihlíží ke sporným dluhům (§ 173 ZŘS) nebo k dědici, který není znám a nepřihlásí se ve stanovené lhůtě (§ 166 ZŘS). Řízení o pozůstalosti je tedy postaveno na zásadě materiální pravdy, avšak s prvky pravdy formální. KŘIVÁČKOVÁ, Jana. In SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 36–37.

V institutu nepominutelného dědice se z výše uvedených zásad střetává **zásada rodinné solidarity a zásada autonomie vůle zůstavitele**. Zatímco u zásady rodinné solidarity je prioritou zajistit přechod majetku v rámci rodiny, mladší je zásada autonomie vůle zůstavitele, která zůstaviteli umožňuje odchýlit se od pravidel zákonné dědické posloupnosti a zvolit si za dědice jinou osobu. Konkrétní podoba institutu nepominutelného dědice je v právních úpravách posilována, popřípadě oslabována v závislosti na tom, který princip daná úprava upřednostňuje. Zatímco státy, které upřednostňují zásadu rodinné solidarity, zakotvují silné postavení nepominutelných dědiců, které se projevuje především tím, že nepominutelní dědicové mají nárok na povinný díl ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti *in natura*, státy které upřednostňují autonomii vůle zůstavitele, přiznávají nepominutelným dědicům právo na povinný díl ve formě finanční pohledávky. Takové pojetí povinného dílu zůstaviteli dává takřka neomezenou pořizovací svobodu, neboť odpovědnost za finanční vyrovnání povinného dílu přechází na dědice.¹⁵⁸

Z výše uvedených přístupů je současným trendem v dědickém právu především posilování autonomie vůle zůstavitele a oslabování práv nepominutelných dědiců. Takový trend odpovídá myšlence, že zůstavitel, který svůj majetek nastřádal, má právo rozhodnout, kdo z tohoto majetku bude profitovat. Tento trend se projevil i v české právní úpravě, která v rámci přijetí současného občanského zákoníku dala na první místo zůstavitele a jeho vůli.¹⁵⁹ P. Bezouška uvádí, že jde o tzv. „*novou éru testovací svobody*“, neboť byly rozšířeny možnosti v pořizování pro případ smrti a zároveň byly odstraněny mnohé překážky, které autonomii vůle zůstavitele omezovaly.¹⁶⁰ Především došlo ke zkrácení povinných dílů nepominutelných dědiců a přehodnoceno bylo i jejich postavení, když tito mají za současné právní úpravy nárok pouze na finanční kompenzaci svého povinného dílu.¹⁶¹ Posílení autonomie vůle je možné vidět i v širších možnostech důvodů pro vydědění, které současný občanský zákoník nabízí, vydědit lze za současné úpravy i bez uvedení důvodu, a vydědění může být rovněž následkem opominutí, tzv. „vydědění mlčky a po právu“.¹⁶² Do budoucna je pak zvažováno, zda má být vůbec institut nepominutelného dědice zachován.¹⁶³ Jednak s ohledem na alternativní prostředky dědické sukcese, které byly zmíněny v úvodu práce, a jednak i s ohledem na současný trend upřednostňování autonomie vůle zůstavitele. Institut

¹⁵⁸ K tomu viz podkapitola 2.2.5 Ochrana nepominutelného dědice v mezinárodních souvislostech.

¹⁵⁹ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 254.

¹⁶⁰ BEZOUŠKA. *Civilněprávní otázky testovací svobody*, s. 818.

¹⁶¹ K tomu viz následující kapitola 2 Nepominutelný dědic.

¹⁶² K tomu viz kapitola 3 Vydědění nepominutelného dědice.

¹⁶³ K tomu viz RONOVSÁ. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 522 a násl.; BEZOUŠKA. *Civilněprávní otázky testovací svobody*, s. 818.

nepominutelného dědice, a zvláště pak jeho právo na povinný díl, začíná být vnímán jako omezující prvek v dědickém právu, který je často různými způsoby obcházen. Je tedy otázkou, jaký má v dnešní právní úpravě institut nepominutelného dědice význam. Právě postavením nepominutelného dědice, jeho ochranou a významem v současné právní úpravě se zabývá následující kapitola.

2 Nepominutelný dědic

Nepominutelný dědic je tradičním institutem dědického práva, jehož kořeny sahají až do práva římského.¹⁶⁴ Jedná se o institut dědického práva, jehož cílem je chránit nejbližší rodinné příslušníky zůstavitele tím, že jim je zaručen určitý podíl na pozůstalosti nebo na její hodnotě, a to i proti vůli zůstavitele. Ochrana nepominutelného dědice však není bezbřehá, může být odejmuta jak z vůle samotného nepominutelného dědice, tak z vůle zůstavitele či ze zákona. Vznik tohoto institutu je spojen se zrodem testamentární dědické posloupnosti, která se vyvinula jako mladší k dědické posloupnosti zákonné a která umožňovala zůstaviteli pořídit o jeho majetku pro případ smrti podle jeho vůle. Aby tímto pořízením zůstavitele nebyli bezdůvodně opomenuti nejbližší rodinní příslušníci, vznikl institut nepominutelného dědice. V institutu nepominutelného dědice se tak střetávají dvě zásadní zásady dědického práva, a to zásada autonomie vůle zůstavitele a zásada rodinné solidarity, je tedy určitou “šedou zónou dědického práva“,¹⁶⁵ přičemž konkrétní podoba institutu nepominutelného dědice je v právních úpravách posilována, popřípadě oslabována v závislosti na tom, který princip daná úprava upřednostňuje.

¹⁶⁴ Počátky tohoto institutu můžeme spatřovat v tzv. *sui heredes*, což byli nejbližší zákonní dědicové, kteří museli být v testamentu uvedeni, a to buď tím, že byli za dědice ustanoveni, nebo byli výslovně vydědění (synové individuálně, u dcer a vnuků stačilo obecně). Později, ještě za republiky, se vyvinula zásada, že nejbližší zákonní dědicové nesmí být v testamentu opominuti pouze mlčením (*praeterite*), neboť tito musí být buďto ustanoveni za dědice, nebo být výslovně z dědictví vyloučeni vyděděním. Vznikla tedy určitá formální práva nepominutelných dědiců, kdy postačovalo, aby určité osoby byly v testamentu pouze zmíněny, vedlejší pak bylo, zda tyto osoby opravdu z majetku něčeho nabyly. V případě, kdy nebyla tato formální práva nepominutelných dědiců dodržena, došlo k tzv. posloupnosti proti testamentu a nepominutelní dědicové dědili vedle testamentárních dědiců. Tzv. formální právo nepominutelných dědiců bylo později doplněno i právem materiálním, kdy takový testament, ve kterém zůstavitel bezdůvodně blízkým příbuzným nezanechal dostatečný majetek, popřípadě jim nezanechal majetek žádný, byl považován za mravně závadný (*testamentum inofficiosum*), když tímto byla porušena mravní povinnost příbuzenské lásky. Za nepominutelné dědice s materiálními právy byli označováni zůstavitelovi předci, potomci a sourozenci. Tito mohli u soudu příslušného pro dědické spory napadnout takové pořízení z důvodu porušování příbuzenské povinnosti (*hereditatis petitio*, později *querella inofficiosi testamenti*) s tím, že žaloba směřovala proti dědici ustanovenému v testamentu, pokud se stal dědicem. Tato žaloba mohla být použita i v případě, kdy byl nepominutelný dědic zkrácen na svém povinném díle. Soud následně zkoumal nejen duševní stav zůstavitele při pořizování testamentu, ale rovněž i existenci důvodů vydědění, když výsledkem řízení mohlo být odejmutí platnosti testamentu. Formální a materiální práva nepominutelných dědiců byla sloučena novelou č. 115 z roku 542 n. l., dle které zůstavitel musel nejbližší příbuzné za dědice výslovně ustanovit v testamentu a zůstavit těmto povinný díl o určité velikosti (*portio debita*), k vyloučení této ochrany mohlo dojít pouze na základě vydědění z taxativně stanovených důvodů. HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto, 1910. s. 1055–1073; BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva* (přeložil Jan Vážný). 9. vyd. Brno: Čsl. akad. spol. Právník, 1932, s. 677–682; KLÍMA, Josef. *Querella inofficiosi testamenti: příspěvek k vývoji nepominutelných práv dědických*. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947. 217 s.; URFUS, Valentin. In KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 289–293; HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 126 a násl.

¹⁶⁵ DUTTA. *Warum Erbrecht*, s. 19.

Následující podkapitola stručně nastiňuje vývoj institutu nepominutelného dědice na našem území, přičemž právě historické úpravy, zejména pak vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, vycházející z ABGB, tvořily hlavní inspirační zdroje současné úpravy. Na stručný historický exkurz navazuje podkapitola o současné úpravě institutu nepominutelného dědice. Zde je rozebráno různorodé postavení nepominutelného dědice, ve kterém se může v rámci řízení o pozůstalosti ocitnout, přičemž právě různé postavení má vliv na jeho práva a povinnosti jak v oblasti hmotněprávní, tak procesní. Celou kapitolu ukončuje náhled na nepominutelného dědice z mezinárodní perspektivy, když institut nepominutelného dědice je aktuálně velmi diskutovaný, a to nejen v rámci úprav v jednotlivých zemích, ale i v souvislosti s vydaným evropským dědickým nařízením, které vstoupilo v účinnost 17. srpna 2015.

2.1 Nepominutelný dědic v historických úpravách

Nepominutelný dědic je natolik neodmyslitelnou součástí dědického práva, že se objevuje ve všech moderních úpravách dědického práva na našem území. Ačkoliv se jeho pojetí v těchto úpravách lišilo podle toho, zda daná úprava upřednostňovala princip autonomie vůle nebo rodinné solidarity, nikdy to nemělo vliv na podstatu daného institutu, kterým je zaručení majetkového či finančního prospěchu nejbližším osobám zůstavitele pro případ jeho úmrtí, za předpokladu, že zůstavitel v rámci pořízení pro případ smrti na tyto osoby sám nemyslí.¹⁶⁶ Níže uvedené historické úpravy představovaly inspirační zdroje současné úpravy dědického práva, a proto je ve vztahu k nepominutelnému dědici proveden jejich stručný výklad.¹⁶⁷

2.1.1 ABGB a meziválečné návrhy občanských zákoníků

ABGB dával přednost principu autonomie vůle, který se projevoval především v širokých možnostech zůstavitele určit svobodně své dědice; jediné omezení pak představovaly osoby nepominutelných dědiců,¹⁶⁸ na které musel zůstavitel při pořizování pro případ smrti pamatovat, a zanechat jim jejich zákonem stanovený povinný díl.

¹⁶⁶ MUZIKÁŘ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1285.

¹⁶⁷ S institutem nepominutelného dědice na našem území se setkáváme již v 15. století v právu městském. Měšťané měli testovací volnost, s tím že mohli ve vymezených případech vydědit své děti, které jinak patřily mezi nepominutelné dědice. Důvodů pro vydědění bylo 14, např. zlé zacházení s rodiči, pokus o zabití rodičů, zrada rodičů atd. MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, 2003, 139.

¹⁶⁸ Toto právo však neměl nepominutelný dědic, který byl dědicky nehodný (§ 540 a násl. ABGB), nebo který se tohoto práva zřekl smlouvou se zůstavitelem (§ 551 ABGB).

Mezi nepominutelné dědice patřily primárně děti zůstavitele,¹⁶⁹ a nebylo-li jich, tak rodiče zůstavitele,¹⁷⁰ jestliže by tyto osoby jinak dědily podle zákonné dědické posloupnosti. Děti a rodiče byli zařazeni mezi nepominutelné dědice s ohledem na povinnost rodičů zabezpečit své děti a naopak, tedy právě s ohledem na mezigenerační solidaritu. Z takového okruhu nepominutelných dědiců je patrná nejen zaopatřovací funkce tohoto institutu, ale rovněž i tendence k zachování majetku v rodině. V případě, že by zůstavitel sám své potomky neměl, tak se v takovém případě majetek alespoň částečně vrátil rodičům zůstavitele, jako kompenzace za jejich výchovu, přípravu do života a zaopatření po tuto dobu. V souvislosti s tímto v této době rovněž vyvstala otázka, zda by mezi nepominutelné dědice neměl patřit i manžel zůstavitele, který byl zůstaviteli rovněž oporou a bezpochyby se také zapřičinil o rozšíření jeho majetku. Manželka byla navíc často na manžela výživou částečně nebo zcela odkázána, její pozice nepominutelného dědice by byla tedy odůvodnitelná i s ohledem na výše uvedenou zaopatřovací funkci povinného dílu.¹⁷¹ Manžel i přes tyto argumenty však nakonec mezi nepominutelné dědice zahrnut nebyl a jeho zaopatření bylo řešeno jinými instituty, především pak nárokem na zákonný odkaz přednostních movitých věcí patřících k manželské domácnosti (§ 758 ABGB), dále pak nárokem na slušnou výživu z pozůstalosti po dobu šesti týdnů (při těhotenství až po dobu šesti týdnů po porodu) podle § 1243 ABGB, mimo to bylo zvykem i sjednání vdovského platu podle § 1242 ABGB.^{172, 173}

Dětem se bez ohledu na věk měla dostat alespoň 1/2 z toho, co by jim připadlo podle zákonné dědické posloupnosti,¹⁷⁴ rodičům pak alespoň 1/3 z toho, co by obdrželi podle zákonné dědické posloupnosti. Povinný díl mohl být nepominutelnému dědici zanechán v podobě dědického podílu nebo odkazu, avšak vždy musel být zanechán zcela nezatížený podmínkami nebo jinými závadami.¹⁷⁵ Postavení nepominutelného dědice se pak odvíjelo od toho, jakým způsobem mu byl povinný díl zanechán. Pokud mu byl zanechán ve formě

¹⁶⁹ Děti se podle § 763 ABGB rozuměli i vnuci a pravnuci zůstavitele.

¹⁷⁰ Za rodiče byli rovněž považováni i prarodiče, pokud jejich předchůdci již nežili. § 763 ABGB.

¹⁷¹ Viz SVOBODA, Emil. *Dědické právo*, s. 9.

¹⁷² K právu pozůstalého manžela na slušnou výživu viz ROUČEK, František In ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III (§ 531 – 858)*. Praha: Wolters Kluwer, 2013 (reprint), s. 484–485.

¹⁷³ V původním znění ABGB nebyl manžel řazen mezi zákonné dědice, když se předpokládalo, že bude majetkově zajištěn v rámci svatebních či dědických smluv. Až první dílčí novelou z roku 1914 bylo zavedeno dědické právo manžela, avšak pozůstalý manžel nebyl zařazen do žádné z dědických tříd, a jeho zákonné dědické právo bylo zvlášť upraveno v § 757–759 ABGB ve znění § 68–70 I. dílčí novely.

¹⁷⁴ Děti byly rozlišovány na děti manželské, děti legitimované, nemanželské a osvojené. Pouze děti manželské mohly dědit jako dědicové 1. třídy, ostatní uvedené děti dědily pouze za určitých podmínek (§ 732 a 754 ABGB).

¹⁷⁵ Pokud bylo však nepominutelnému dědici zůstaveno více, než představuje jeho povinný díl, mohla být tato přesahující část podle § 774 ABGB zatížena. Zůstavitel však mohl dědici dát na výběr, aby přijal zatížený dědický podíl nebo odkaz, nebo aby žádal pouze povinný díl (Gl. U. 1507).

dědického podílu, mohl mít postavení dědice i s povinností podílet se na úhradě dluhů zůstavitele, pokud mu byl zanechán ve formě odkazu, měl postavení odkazovníka.

V případě, že povinný díl nebyl nepominutelnému dědici zanechán v podobě dědického podílu nebo odkazu, tzn. že nepominutelný dědic byl opomenut, stávala se z práva na povinný díl pohledávka vůči dědicům (případně též proti odkazovníkům). Nepominutelný dědic tak nemohl žádat konkrétní podíl z pozůstalosti, ale měl nárok na výplatu nebo doplacení povinného dílu v penězích ze strany dědiců a případně odkazovníků. Opominutí nepominutelného dědice tedy nemělo vliv na platnost posledního pořízení (§ 762 a násl. ABGB).¹⁷⁶ Ohledně účinků opomenutí nepominutelného dědice zákon rozlišoval, zda se jednalo o dítě, o kterém zůstavitele věděl, že je naživu, případně zda šlo o dítě, o kterém zůstavitel nevěděl, a proto jej opominul. Opomenutí mohlo být úmyslné či omylem. Vůči dědici, který byl opomenut mlčky, mohl být prokázán některý z důvodů vydědění, čímž došlo k jeho úplnému vyloučení jak z dědického práva, tak práva na povinný díl (§ 782 ABGB).

Nepominutelný dědic, který byl povolán k dědickému podílu, pak měl vždy možnost odmítnout dědictví s výhradou povinného dílu podle § 808 ABGB. Při určení hodnoty povinného dílu se pozůstalost sepsala a zjistily se tak veškerá aktiva a pasiva, přičemž povinný díl se počítal z čisté hodnoty pozůstalosti. Nepominutelný dědic mohl být přítomen soupisu a mohl činit připomínky a námítky, především mohl žádat připočtení darů učiněných za života zůstavitele k hodnotě pozůstalosti. Připočtení mohlo vést až k vrácení daru poskytnutého zůstavitele za života k úhradě povinného dílu.¹⁷⁷ Povinný díl se počítal z čisté hodnoty pozůstalosti, ale bez ohledu na odkazy nebo jiné závady vznikající z poslední vůle. Na určení hodnoty povinného dílu pak mělo vliv také vpočtení, tedy snížení povinného dílu o hodnoty, které nepominutelný dědic obdržel od zůstavitele za jeho života nebo i podle pořízení pro případ smrti.¹⁷⁸

Právo na povinný díl však nepředstavovalo právo absolutní, neboť nepominutelný dědic mohl být ze svého práva na povinný díl vyloučen v důsledku dědické nehodnosti (dnešní

¹⁷⁶ Viz ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 413 a násl.

¹⁷⁷ Vrácení daru na povinný díl bylo upraveno v § 951 ABGB a obdarovaný se mu mohl vyhnout poskytnutím hodnoty daru v penězích.

¹⁷⁸ ABGB rozeznával připočtení dle § 785 (zvýšení hodnoty pozůstalosti o věci darované zůstavitelem za života), vpočtení podle § 787 až § 789 (snížení povinného dílu o hodnoty obdržené od zůstavitele jinak) a započtení podle § 790 až § 794 (snížení dědického podílu o hodnoty obdržené od zůstavitele jinak – zákon však zde také hovoří o vpočtení).

nezpůsobilost),¹⁷⁹ vydědění,¹⁸⁰ nežádání dědického práva nebo práva na povinný díl¹⁸¹ nebo zřeknutí se dědického práva.¹⁸² Avšak ve všech těchto případech, kdy se nepominutelnému dědici jeho povinný díl zčásti nebo zcela nedostal, měl tento nepominutelný dědic nárok alespoň na nutnou výživu.¹⁸³ Na uvedené pojetí institutu nepominutelného dědice navázaly i meziválečné návrhy občanských zákoníků z roku 1931 a 1937.¹⁸⁴

ABGB i meziválečné návrhy balancovaly mezi principem pořizovací volnosti a principem rodinné solidarity velice dobře, protože na jednu stranu dávaly zůstaviteli širokou možnost rozhodnout o svém majetku pro případ smrti, zároveň však nezapomínaly na nepominutelné dědice jako nejbližší osoby, jejichž povinný díl byl dostatečně chráněn tak, aby nemohl být zkrácen ani jednáním *inter vivos* (připočtení daru, vrácení daru na povinný díl) ani *mortis causa* (vyplacení povinného dílu v penězích).

2.1.2 Občanské zákoníky z roku 1950 a z roku 1964

Občanský zákoník z roku 1950 byl oproti výše zmíněnému ABGB značně zjednodušen. Do dědického práva, vzhledem ke znárodnění majetku a jiným způsobům jeho zabírání, přicházel pouze tzv. osobní majetek menšího rozsahu, rozsáhlá úprava tak ani nebyla potřebná.¹⁸⁵ Zároveň zrušil některé instituty dědického práva, jako byla dědická smlouva, nebo ležící pozůstalost. Oproti ABGB pak upřednostňoval princip rodinné solidarity před principem autonomie vůle zůstavitele, a tedy upřednostňoval dědění ze zákona oproti dědění

¹⁷⁹ Dědicky nehodný byl podle § 540 a násl. ABGB ten, kdo se vůči zůstaviteli dopustil zločinu, pokud mu tento čin zůstavitel neodpustil. Dále byl nezpůsobilý dědit ten, kdo zůstavitele donutil k poslednímu pořízení nebo mu ho naopak překazil nebo se jinak závažně choval ve vztahu k poslednímu pořízení zůstavitele. A konečně byl nehodný ten, kdo se soudně doznal nebo byl usvědčen z cizoložství nebo krvesmilství. Zvláštní případy nehodnosti byly pak stanoveny zvláštními zákony.

¹⁸⁰ Důvody vydědění byly stanoveny v § 768 a násl. ABGB, a byly jimi opuštění zůstavitele v nouzi bez pomoci, odsouzení pro trestný čin k doživotnímu nebo dvacetiletému žaláři a trvalý život příčící se veřejné mravnosti. Vedle toho bylo možné vydědit nepominutelného dědice z důvodů dědické nehodnosti nebo vydědit marnotratníka. Zvláštní skutková podstata sloužila k vydědění rodičů, kteří úplně zanedbali výchovu dítěte.

¹⁸¹ Chtěl-li dědic nabýt dědický podíl, kterým mu byl zanechán povinný díl, musel se o něj ucházet dědickou přihláškou dle § 799 a násl. ABGB. Neměl-li nepominutelný dědic právo na dědický podíl, ale jen na povinný díl, mohl také prohlásit, že ho nežádá.

¹⁸² Zřeknutí se dědického práva bylo upraveno v § 551 ABGB, a to smlouvou se zůstavitelem ve formě notářského zápisu.

¹⁸³ Nutná výživa (nutné zaopatření podle některých překladů ABGB) byla taková výživa, která je nezbytná k životu. Nepominutelnému dědici příslušela jen tehdy, pokud se mu nedostávala a nesměla převýšit částku povinného dílu. ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III (§ 531–858)*, s. 484.

¹⁸⁴ § 673 a násl. Osn. čl. zák. a § 574 a násl. Vlád. návrhu.

¹⁸⁵ Viz BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925–2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s.

ze závěti,¹⁸⁶ což se projevovalo i v úpravě povinného dílu. Nepominutelnými dědici¹⁸⁷ byli potomci zůstavitele, u kterých zákon začal rozlišovat, zda jsou zletilí, nebo nezletilí a dále pak rodiče anebo prarodiče, pokud byli v době zůstavitelovy smrti v nouzi a práce neschopní. Zletilí potomci a rodiče či prarodiče splňující uvedené podmínky měli právo na ¾ svého dědického podílu, a nezletilí měli nárok na celý dědický podíl. Je parné, že funkce povinného dílu ve vztahu k rodičům měla být především zaopatřovací. Nepominutelný dědic již tedy neměl nárok pouze na peněžité vyrovnání svého povinného dílu, ale jeho nárok měl povahu *in natura*, tedy konkrétní části dědictví. Takovéto pojetí povinného dílu bylo zcela odlišné od jeho pojetí v ABGB, a stavělo nepominutelného dědice do silné pozice, neboť mohl z titulu nerespektování povinného dílu zůstavitelem zneplatnit část, případně i celou závěť. Právo na povinný díl mohlo být nepominutelnému dědici odňato jen v případě dědické nezpůsobilosti,¹⁸⁸ vydědění¹⁸⁹, odmítnutí či zřeknutí se dědictví.¹⁹⁰

Občanský zákoník z roku 1964 na občanský zákoník z roku 1950 ideologicky navázal, když rovněž upřednostňoval princip rodinné solidarity před principem autonomie vůle zůstavitele, a tedy upřednostňoval dědění ze zákona oproti dědění ze závěti.¹⁹¹ Nepominutelnými dědici byli nově pouze potomci zůstavitele, u kterých zákon nadále rozlišoval, zda jsou zletilí, nebo nezletilí (§ 479 ObčZ 1964). Zletilí potomci měli právo na ¾ svého dědického podílu (po novele č. 509/1991 Sb. měli nárok jen na ½ dědického podílu), a nezletilí měli nárok na celý dědický podíl. Velikost povinného dílu

¹⁸⁶ Upřednostnění zákonné dědické posloupnosti před testamentární posloupností vyplývá například ze systematiky ustanovení o dědickém právu, kde je na prvním místě uvedeno dědění ze zákona, a až poté dědění ze závěti.

¹⁸⁷ Zákon pojem *nepominutelný dědic* nepoužíval a v právní teorii i praxi byl užíván pojem *neopominutelný dědic*. Paradoxní je, že ačkoliv zákon nepoužíval pojem *nepominutelný dědic* (*neopominutelný dědic*) pro potomky s právem na povinný díl, měli tito potomci postavení dědiců, a nikoli jen věřitelů jako v obecném zákoníku občanském.

¹⁸⁸ Dědická nezpůsobilost byla upravena v § 522 ObčZ 1950, a to z důvodu spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo jeho blízkým rodinným příslušníkům, a dále z důvodu zavrženíhodného jednání proti zůstavitelově poslední vůli. Zůstavitel mohl nezpůsobilému dědici jeho čin odpustit.

¹⁸⁹ Vydědění bylo upraveno v § 552 ObčZ 1950, a to z důvodu, že nepominutelný dědic zůstavitele opustil v nouzi nebo byl odsouzen pro trestný čin, či trvale odpírá pracovat. Pokud má vyděděný potomky, nabývají jeho dědického podílu jeho potomci.

¹⁹⁰ Odmítnutí dědictví bylo upraveno v § 517 a násl. ObčZ 1950, zřeknutí se dědictví pak bylo upraveno v § 516 ObčZ 1950.

¹⁹¹ Upřednostnění zákonné dědické posloupnosti před testamentární posloupností vyplývá nejen ze systematiky ustanovení o dědickém právu, kde je na prvním místě uvedeno dědění ze zákona a až poté dědění ze závěti, ale i přímo z důvodové zprávy k občanskému zákoníku 1964. *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. Komentář k Hlavě třetí: Dědění ze závěti* [online]. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_13.htm>. Viz také ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT, Jozef, ONDŘEJ, Josef, ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník. Komentář. Díl II. (§ 222 až 510)*. Praha: Panorama, 1987, s. 647, kde se uvádí, že „*platná právní úprava dává přednost dědění ze zákona. To se ze širšího společenského pohledu jeví spravedlivějším a zároveň lépe odpovídajícím ideji posilování rodinných svazků jako základny rozvoje společnosti*“.

u nepominutelného dědice byla natolik velká, že v případě, kdy byl zůstavitel bez manžela a měl pouze jednoho nezletilého potomka, musel zanechat veškerý majetek právě jemu. Pokud povinný díl nepominutelného dědice zůstavitel v závěti nerespektoval, a nepominutelný dědic své právo na povinný díl uplatnil, mohlo dojít k zneplatnění části, popřípadě i celé závěti (šlo-li například o povinný díl výše uvedeného nezletilého potomka). Tato neplatnost byla posuzována jako relativní, které se musel nepominutelný dědic dovolat (§ 40a ve spojení s § 479 ObčZ 1964).¹⁹² Nepominutelný dědic měl tedy nárok na příslušný podíl z majetku zůstavitele, tzv. podíl *in natura*, nikoliv na pouhé vyrovnání jeho povinného dílu v penězích.¹⁹³ Zároveň mohly být při výpočtu povinného dílu zohledněny i dary, které zůstavitel dal některému z dědiců. Takto vypočtený povinný díl však byl dorovnáván jen do výše pozůstalosti (§ 484 ObčZ 1964). Právo na povinný díl mohlo být nepominutelnému dědici odňato jen v případě dědické nezpůsobilosti,¹⁹⁴ vyděděním (od roku 1983)¹⁹⁵ a odmítnutím dědictví.¹⁹⁶

Socialistická úprava obsažená v občanském zákoníku 1964 se stala po roce 1989 nevyhovující, místo zcela nového kodexu se však přistoupilo k novelizaci tohoto zákona, a takto byl občanský zákoník zachován až do účinnosti současného občanského zákoníku v roce 2014. Díky tomuto byl občanský zákoník 1964 často terčem kritiky, a to především pro svou úpravu dědického práva. V. Bednář k tomu uvádí: „*V kontextu celého platného občanského zákoníku působí úprava dědického práva jaksi nepatřičně, chtělo by se říci, že je takovým ošklivým káčátkem. Je třeba si uvědomit, že se jedná o jednu z nejvíce*

¹⁹² Relativní neplatnosti se nepominutelný dědic mohl dovolat v obecné tříleté době, jež počínala od smrti zůstavitele.

¹⁹³ Viz Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. května 1979, sp. zn. 4 Cz 7/79.

¹⁹⁴ Dědická nezpůsobilost byla upravena v § 469 ObčZ 1964, a to z důvodu spáchání úmyslného trestného činu proti zůstaviteli nebo jeho blízkým rodinným příslušníkům, a dále z důvodu zavrženíhodného jednání proti zůstavitelově poslední vůli. Zůstavitel mohl nezpůsobilému dědici jeho čin odpustit, a to i konkludentně.

¹⁹⁵ Vydědění bylo upraveno v § 469a ObčZ 1964, a to až v rámci novely č. 131/1982 Sb. Do této novely nebylo vydědění v rámci ObčZ 1964 upraveno s odůvodněním, že tehdejší stav společnosti (myšleno zřejmě vyspělý stav společnosti) tento překonaný institut nevyžadoval. V praxi se však potřebnost tohoto institutu ukázala, a proto byl znovu zaveden. Původně byl připuštěn jediný důvod vydědění, a to neposkytnutí potřebné pomoci v nemoci, ve stáří nebo jiných případech v rozporu s pravidly socialistického soužití. Důvod vydědění pak byl změněn a rozšířen novelou č. 509/1991 Sb. tak, že vydědit bylo možno pro neposkytnutí potřebné pomoci v nemoci, stáří a jiných závažných případech v rozporu s dobrými mravy, neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele, odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku a pro vedení trvale nezřízeného života. *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. Komentář k Hlavě třetí: Dědění ze závěti* [online]. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_13.htm>.

¹⁹⁶ Odmítnutí dědictví bylo upraveno v § 463 a násl. ObčZ 1964. Zřeknutí se dědictví nebylo převzato s odůvodněním, že šlo o překonaný institut, který byl používán zejména samostatně hospodařícími rolníky (kterých se socialistické zemědělství téměř zbavilo). *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. Komentář k Hlavě třetí: Dědění ze závěti* [online]. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_13.htm>

*zanedbaných částí občanského zákoníku.*¹⁹⁷ Konkrétně pak byly kritizovány všechny změny v dědickém právu, které byly zavedeny od roku 1950, a to strohá úprava, omezená vůle zůstavitele, chybějící instituty jako je zřeknutí se dědického práva, omezená práva věřitelů zůstavitele, a v neposlední řadě i právo nepominutelných dědiců na povinný díl *in natura*. Takovéto pojetí povinného dílu totiž často zcela bezdůvodně vytvářelo nucené spoluvlastnictví, které vedlo ke zdlouhavým soudním sporům. Je patrné, že taková úprava výrazně omezovala autonomii vůle zůstavitele, neboť tento nemohl se svým majetkem zcela libovolně naložit podle své vůle, a v mnoha případech by zřejmě ani nesepsal, věděl-li by, jaké spory z jeho rozhodnutí mohou vzniknout. Aby se těmto nepříznivým následkům vyhnul, mohl zůstavitel podle své vůle naložit s majetkem ještě za svého života, takovéto jednání jej však mohlo dovést na sklonku života do nezaopatřené pozice. Výše popsaný stav shrnuje V. Bednář s tím, že „*taková úprava* (tj. úprava dědického práva v občanském zákoníku 1964 – pozn. aut.) *je nedostatečná, v rozporu s obecnou zásadou testovací svobody, a v konečném důsledku život spíše komplikuje.*“¹⁹⁸ S výše uvedenými nedostatky se pak snažila vypořádat úprava současná.

2.2 Nepominutelný dědic v současném občanském zákoníku

Z předcházející kapitoly, která stručně popisuje historický vývoj nepominutelného dědice na území České republiky je patrné, že institut nepominutelného dědice se průběhu času měnil. Jeho postavení bylo posilováno, případně oslabováno v závislosti na tom, zda občanský zákoník dával přednost zásadě autonomie vůle zůstavitele či zásadě rodinné solidarity. Současná úprava dala přednost zásadě autonomie vůle zůstavitele, což se ve vztahu k nepominutelnému dědici projevilo tak, že tento se vrací do své historické podoby obsažené v ABGB a v meziválečných návrzích z roku 1931 a 1937.¹⁹⁹ Institut nepominutelného dědice však nebyl převzat z historických úprav komplexně,²⁰⁰ když jeho současné pojetí bylo rovněž ovlivněno i socialistickými občanskými zákoníky z roku 1950 a 1964. V důsledku těchto skutečností může působit současná úprava nepominutelného dědice nesourodě.

¹⁹⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Nepominutelný dědic*. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil. *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné testy k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 17.

¹⁹⁸ Tamtéž.

¹⁹⁹ Z 246 dědickoprávních ustanovení občanského zákoníku se u 191 stal inspirací vládní návrh z roku 1937 (celkově je tedy podobnost této úpravy 78 %), úprava povinného dílu, resp. ochrany nepominutelných dědiců a vydědění, naopak více navazuje na meziválečnou rekonstrukci (shoda v 90 %). DADUOVÁ, HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekonstrukce*, s. 11.

²⁰⁰ Především se oslabily instituty spojené s ochranou nepominutelného dědice (tzv. započtení darování na povinný díl a dědický podíl) popřípadě zcela pominuly (vrácení daru na povinný díl). HORÁK. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*, s. 383.

Značně diskutovaným tématem už v rámci přípravy občanského zákoníku byl především okruh nepominutelných dědiců a rovněž i povaha a velikost povinného dílu. Těmto zásadním otázkám se pak věnuje následující text.

2.2.1 Osoby patřící mezi nepominutelné dědice

Současná úprava co do okruhu nepominutelných dědiců navázala na úpravu předcházející, když mezi nepominutelné dědice zařadila pouze děti zůstavitele, a v případě kdy nedědí, jejich potomky (§ 1643 odst. 1 ObčZ). Tyto osoby jsou zůstaviteli natolik blízké, že zákonodárce má zájem na tom, aby nabyly majetek po zůstaviteli, a to primárně jako dědicové z první zákonné dědické třídy, pro ostatní případy jsou zajištěni povinným dílem. Nic víc než příbuzenský poměr pro zařazení mezi „nepominutelné dědice“ není potřeba. Zejména tedy není rozlišováno, tak jako v původním ABGB, zda se jedná o dítě manželské či nemanželské, nepominutelný dědic ani nemusí žít se zůstavitelem ve společné domácnosti, tak jako spolužijící osoba. Rozhodujícím je pouze příbuzenský stav, tzn. že ze strany matky je určující, zda tato dítě porodila a ze strany otce, zda mu svědčí některá ze zákonných domněnek otcovství (§ 775 a násl. ObčZ). Takovýto příbuzenský stav může zároveň vzniknout i v případě osvojení nezletilého dítěte, nebo v případě osvojení zletilého, které je obdobou osvojení nezletilého (§ 794 a násl. ObčZ, § 847 ObčZ).

Nepominutelným dědicem může být i dítě zůstavitele, které se doposud nenarodilo (tzv. *nasciturus*), neboť toto postavení bude zpravidla vyhovovat jeho zájmům.²⁰¹ Podmínkou je, že toto nenarozené dítě bude v době smrti zůstavitele již existovat, a narodí se živé, má tedy tzv. „podmíněnou právní osobnost“.²⁰² V řízení o pozůstalosti pak bude vhodné vyčkat, než se toto dítě narodí, aby bylo možné jej najisto mezi nepominutelného dědice zařadit. Zákon přitom stanovuje vyvratitelnou právní domněnku, že v případě, kdy jsou pochybnosti, zda se dítě narodilo živé, je třeba se přiklonit k závěru, že tomu tak bylo. V opačném případě, tedy v případě, kdy se dítě narodí mrtvé, či došlo k potratu, se tato domněnka nepoužije, a na dítě se hledí, jako by nikdy nebylo.²⁰³

Výše uvedené děti, případně vzdálenější potomci, jsou tak jediné osoby patřící mezi nepominutelné dědice. Jak však bylo patrné z předcházející kapitoly pojednávající o historických úpravách občanských zákoníků, starší občanské zákoníky pojímaly výčet nepominutelných dědiců širěji. Nad to důvodová zpráva upozorňuje, že současný okruh

²⁰¹ § 25 ObčZ, věta první: „Na počaté dítě se hledí jako na již narozené, pokud to vyhovuje jeho zájmům.“

²⁰² DOBROVOLNÁ, Eva. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 184.

²⁰³ Tamtéž, s. 185.

nepominutelných dědiců neodpovídá ani evropským standardům.²⁰⁴ „Standardním občanskoprávním úpravám odpovídá institucionalizace nepominutelných nároků – kromě dětí zůstavitele a případně i jejich potomků – alespoň ještě ve vztahu k manželovi a rodičům zůstavitele (poukázat lze na úpravu rakouskou, švýcarskou, polskou, německou atd.).“²⁰⁵ Zatímco rakouská úprava mimo potomky zůstavitele mezi nepominutelné dědice řadí i manžela či registrovaného partnera zůstavitele (§ 757 ABGB), německá právní úprava přiznává povinný díl i rodičům zůstavitele, kterým vzniká právo na povinný díl tehdy, nezanedal-li zůstavitel potomky (§ 2303 BGB).²⁰⁶ Široký okruh nepominutelných dědiců lze nalézt i v dalších právních úpravách, jako je Polsko, Itálie či Španělsko.

Lze shrnout, že mezi nepominutelnými dědici zpravidla mimo dětí zůstavitele vystupují standardně manžel, případně registrovaný partner, či rodiče zůstavitele.²⁰⁷ Je však otázkou, nakolik nám můžou být tyto úpravy inspirací, když zpravidla vycházejí z jiných historických kontextů, mají jinou úpravu manželského majetkového režimu, případně upřednostňují zásadu rodinné solidarity, před zásadou autonomie vůle zůstavitele. I přes tyto rozdíly podnítily tyto evropské úpravy již v průběhu přípravy současného občanského zákoníku diskuzi, zda by okruh nepominutelných dědiců neměl být rozšířen i v české právní úpravě.²⁰⁸ Především byl jako další nepominutelný dědic navrhován manžel, resp. partner,^{209, 210} který ačkoliv je vedle dětí dalším nejbližším člověkem zůstavitele, nikdy nebyl mezi nepominutelné dědice na našem území zařazen. Manželka ve středověku dokonce ani nebyla mezi dědice počítána a její nároky byly řešeny tzv. vdovským věnem.²¹¹ Rovněž ani v původním znění ABGB nebyla manželka řazena mezi zákonné dědice, když se předpokládalo, že bude majetkově zajištěna v rámci svatebních či dědických smluv. Až první dílčí novelou z roku 1914 bylo zavedeno dědické právo manžela (§ 757–759 ABGB ve znění § 68–70 novely), přičemž tehdy se poprvé objevily názory, že manžel by měl být

²⁰⁴ K evropským standardům týkajícím se nepominutelného dědice viz podkapitola 2.2.5.

²⁰⁵ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 668.

²⁰⁶ Na rozdíl od české právní úpravy není rozlišována velikost povinného dílu potomků podle zletilosti, vždy činí, jak v úpravě rakouské, tak německé ½ toho, co by se nepominutelnému dědici dostalo v rámci zákonné dědické posloupnosti.

²⁰⁷ *Dědická řízení v Evropě* [online]. Dostupné na <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-cs.do>.

²⁰⁸ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 668; ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, s. 291.

²⁰⁹ BEDNÁŘ. Nepominutelný dědic. In HAVEL, PIHERA (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*, s. 17–28; HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 283–286.

²¹⁰ Povinný díl manžela je zakotven např. ve Francii, Německu, Švýcarsku, Rakousku, Polsku, či Maďarsku. HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 132.

²¹¹ HORÁK. *Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl*, s. 284.

zahrnut mezi nepominutelné dědice,²¹² když jeho majetkové zajištění představuje pouhý nárok na slušné zaopatření.²¹³ Diskuze následně pokračovaly i v rámci přípravy vládního návrhu z roku 1937, nakonec byl však opět převzat institut práva manžela na zaopatření s tím, že povinný díl manžela by byl již nadbytečný.²¹⁴ Navíc se již v této době počítalo, že se po vzoru uherské/slovenské koakvizicie zavede manželské majetkové právo, tudíž budou majetková práva manželů v rámci dědictví zajištěna skrz tento institut.²¹⁵ Občanský zákoník z roku 1950 pak nezahrnutí manžela mezi nepominutelné dědice zdůvodnil novým institutem rodinného práva, tzv. zákonným majetkovým společenstvím,²¹⁶ který byl obdobou výše zmíněné koakvizicie.²¹⁷ Na tuto ideu navázal i občanský zákoník z roku 1964, který zakotvil bezpodílové spoluvlastnictví manželů,²¹⁸ které bylo později nahrazeno společným jměním manželů,²¹⁹ když nejspíš z tohoto důvodu se o zahrnutí manžela mezi nepominutelné dědice ani neuvažovalo. Současný občanský zákoník co do institutu společného jmění manželů na předchozí občanský zákoník navázal, což je také důvodem, proč nebyl manžel opět zahrnut do okruhu nepominutelných dědiců, je však patrné, že zákonodárce chtěl jeho pozici posílit, když v dědickém právu opět obnovil právo manžela na zaopatření.²²⁰ Nad to je pozůstalý manžel chráněn v rámci veřejného práva vdovským důchodem, jeho zahrnutí mezi nepominutelné dědice tedy není za současné právní úpravy až tak potřebné.

²¹² „Zejména vdova měla by míti nárok nepominutelný.“ SVOBODA. *Dědické právo*, s. 9.

²¹³ Ochrana manžela či manželky po smrti zůstavitele byla v ABGB zajištěna prostřednictvím slušného zaopatření podle § 796 ABGB s tím, že vdově bylo po dobu šesti týdnů z pozůstalosti poskytováno slušné zaopatření, pokud si je nemohla zajistit sama z vlastních prostředků a pokud tento náklad na slušné zaopatření nebyl zajištěn prostřednictvím zákonného dědického podílu nebo jiným způsobem. Slušné zaopatření mělo zajistit průměrný životní standard. Tímto se odlišovalo od nutné výživy, zajišťující jen nejnütnější potřeby, na kterou měl nárok vydeděný nepominutelný dědic. ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl III.*, s. 483–484.

²¹⁴ *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601)* [online]. senat.cz. Dostupné

na <http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm>.

²¹⁵ LACLAVÍKOVÁ, Miriam. *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi: (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: Veda, 2010. 322 s.

²¹⁶ § 22–29 zákona č. 265/1949 Sb., o právu rodinném.

²¹⁷ *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1950. Komentář k § 548–551* [online]. psp.cz. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm>.

²¹⁸ § 143 a násl. ObčZ 1964, s účinností do 31. července 1998.

²¹⁹ § 143 a násl. ObčZ 1964, po novele provedené zákonem č. 91/1998 Sb., s účinností od 1. srpna 1998.

²²⁰ Právo pozůstalého manžela nebo těhotné matky na slušnou výživu je upraveno v § 1666 odst. 1 ObčZ. Právo pozůstalého manžela na nutné zaopatření je upraveno v § 1666 odst. 2 ObčZ. Stejně právo jako pozůstalý manžel má i pozůstalý registrovaný partner (§ 3020 ObčZ). K tomu viz podkapitola 3.7 Právo některých osob na zaopatření.

Co se týče rodičů, kteří byli rovněž diskutováni jako osoby, které by mohly patřit mezi nepominutelné dědice,²²¹ tito, oproti manželovi, již historicky mezi nepominutelné dědice patřili a z této pozice je vyloučil až občanský zákoník z roku 1964.²²² Jako argument pro jejich nezařazení mezi nepominutelné dědice je uváděno, že tito jsou dostatečně zajištěni prostřednictvím sociálního systému.²²³ K tomuto je však nutno uvést, že může nastat situace, kdy rodiče zůstavitele nebudou splňovat v době úmrtí podmínky pro přiznání důchodu či jiné sociální dávky, a zároveň budou na svém potomku určitým způsobem závislí. Zákon pro tyto případy stanovil právo na zaopatření i pro rodiče zůstavitele.²²⁴ Lze říci, že i pro rodiče zůstavitele zákon poskytuje jiné možnosti jejich zajištění, a proto ani u nich není shledán až tak silný důvod pro jejich zařazení mezi nepominutelné dědice.

Z výše uvedeného je patrné, že okruh nepominutelných dědiců je vzhledem k jiným zaopatřovacím institutům dostačující. Proti rozšíření okruhu nepominutelných dědiců navíc hovoří skutečnost, že takto by se bezesporu navýšily spory o povinný díl a zároveň by byla více omezena autonomie vůle zůstavitele, což není v zájmu současného občanského zákoníku. V souvislosti s principem autonomie vůle zůstavitele je třeba navíc upozornit, že je to především zůstavitel, kdo tento majetek nashromáždil, a je tedy jeho volbou, jak s tímto majetkem naloží. Za svého života má přitom v tomto ohledu zcela volnou ruku, neboť může svůj majetek převést jak na rodinné příslušníky, tak na osoby mimo tento okruh, případně využít alternativní prostředky dědické sukcese. Je tedy otázkou, zda je nutné pořizovatele následně v rámci pořízení pro případ smrti omezovat instituty povinných dílů, když tento, pokud bude chtít, může tato ustanovení obejít výše uvedenými způsoby. Pokud by zákonodárce přesto do budoucna zvažoval vyšší ochranu nejbližších osob, za zvážení by stála rozsáhlejší a efektivnější úprava práv některých osob na zaopatření.²²⁵

²²¹ ŠEŠINA, Martin. Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 47.

²²² Podle § 763 ABGB mezi nepominutelné dědice patřili rodiče, pokud nebylo zůstavitelových dětí. Na tuto úpravu navázaly i meziválečné návrhy z roku 1931 a 1937. Podle § 551 ObčZ 1950 mezi nepominutelné dědice patřili rodiče nebo starší rodiče zůstavitele, kteří byli v době úmrtí zůstavitele v nouzi nebo práce neschopní. Rodiče jsou mezi nepominutelné dědice zařazeni dosud v Německu, Švýcarsku, Polsku či Maďarsku. HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 131.

²²³ ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97–104.

²²⁴ Právo rodičů zůstavitele na nutné zaopatření je upraveno v § 1668 ObčZ. Rodič zůstavitele má právo na nutné zaopatření v případě, že by rodič měl dědit podle zákona (pouze ve druhé dědické třídě podle § 1636 ObčZ), ale jeho zákonný dědický podíl mu byl pořízením zůstavitele zkrácen nebo zcela odepřen. Podmínkou pro vznik práva na zaopatření je, že se rodiči zaopatření nedostává jinak a že se nemůže sám živit. K tomu viz podkapitola 3.7 Právo některých osob na zaopatření.

²²⁵ Toto navrhuje i P. Bezouška, viz BEZOUŠKA. *Civilněprávní otázky testovací svobody*, s. 818.

2.2.2 Právo nepominutelného dědice na povinný díl

Nepominutelný dědic má právo na povinný díl, který za současné úpravy představuje u nezletilého potomka alespoň $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu a u zletilého potomka $\frac{1}{4}$ jeho zákonného dědického podílu (§ 1643 odst. 2 ObčZ). Rozlišování velikosti povinného dílu podle zletilosti nepominutelných dědiců zavedl po vzoru sovětského práva občanský zákoník z roku 1950.²²⁶ V době, kdy bylo zavedeno toto rozlišování, tak bylo účelem povinného dílu především zaopatřit nezletilé nepominutelné dědice, neboť tito byli často na zůstaviteli zcela finančně závislí. Povinný díl zletilých potomků byl pak odůvodnitelný především morálně, neboť tito zůstaviteli často pomáhali rozmnožovat jeho majetek, a proto si určitou část z tohoto majetku i zasloužili. U zletilých potomků se však předpokládala určitá majetková samostatnost, a proto byl jejich povinný díl menší.²²⁷

Současná doba je však v tomto ohledu zcela jiná, téměř každé druhé manželství se rozvádí, po rozvodech děti žijí zpravidla jen s jedním z rodičů a zároveň se mimo manželství narodí téměř 50 % dětí. Podoba rodiny, tak jak byla známa z historie, se tak značně změnila.²²⁸ V souvislosti s tímto je potřeba se zamyslet, jakou funkci vlastně dnešní povinný díl má, zda má povinný díl pro zletilé potomky ještě vůbec svůj význam a zda je vůbec účelné, aby se výše povinného dílu rozlišovala podle kritéria dosažení zletilosti, neboť tímto okamžikem se dítě zpravidla nestane samostatným a už vůbec ne majetkově nezávislým.

Mnohem účelnější by bylo, pokud by se výše povinného dílu odvíjela stejně jako v § 1665 ObčZ (právo nepominutelného dědice na nutnou výživu) od potřeby na straně nepominutelného dědice, tedy jak navrhuje O. Horák „*vázat povinný díl na možnost se samostatně živit či šířeji na nouzi nepominutelných dědiců, a/nebo omezit výši povinného dílu maximální částkou, určenou nejlépe násobkem minimální mzdy, resp. chápat povinný díl*

²²⁶ PROCHÁZKA, Jan. *Občanský zákon Ruské sovětské federativní socialistické republiky*. Praha: Svoboda, 1946, s. 105. S rozlišováním nepominutelných dědiců na zletilé a nezletilé se však lze setkat již v haličském občanském zákoníku z roku 1797 (II. § 566). HORÁK, K. A. *Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku*, s. 10. I v řadě dalších evropských zemí se pro nezletilé a zletilé nepominutelné dědice uplatňují odlišné režimy. Např. Nizozemí, Norsko a Rusko. SÜß, Rembert. *Erbrecht in Europa*. 2. vydání. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008.

²²⁷ HEJTMÁNKOVÁ, Klára. In SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007, s. 63.

²²⁸ *Pohyb obyvatelstva* [online]. czso.cz. 12. června 2019. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-1-ctvrtleti-2019>>.

*jako „paušalizovanou vyživovací povinnost“.*²²⁹ Další variantou je výši povinného dílu odvíjet od nabytí plné svéprávnosti. Neboť plnou svéprávnost může člověk nabýt i dříve než zletilostí, a to z důvodu uzavření manželství či přiznáním svéprávnosti (§ 30 ObčZ), přičemž v těchto případech je pravděpodobné, že potomek již nebude natolik finančně závislý na zůstaviteli, aby to odůvodňovalo jeho právo na vyšší povinný díl. Na druhou stranu může dojít u potomka k omezení ve svéprávnosti po dovršení 18 let, což rozhodně potvrdí (nejen) jeho finanční závislost na zůstaviteli. V takovém případě by právo na vyšší povinný díl bylo zcela odůvodnitelné. Z uvedeného je patrné, že určujícím kritériem pro výši povinného dílu by nemělo být dosažení zletilosti, ale jiné kritérium, jako je například potřeba na straně nepominutelného dědice. U plně svéprávných a samostatných potomků je pak otázkou, zda jejich povinný díl má smysl do budoucna ještě zachovávat, když za současných rodinných a společenských poměrů je tento nárok jen těžko odůvodnitelný. Pokud budou rodinné poměry v pořádku, zůstavitel zpravidla těmto svým potomkům svůj majetek zanechá bez ohledu na jejich povinný díl. Pokud zůstavitel bude chtít o svém majetku pořídit jinak, měl by být na této své vůli omezen pouze v odůvodnitelných případech, například z důvodu potřeby na straně nepominutelného dědice.

Konkrétní výše povinného dílu je rovněž určující pro to, nakolik chce zákonodárce vůli zůstavitele omezit. Zatímco v ABGB, který podporoval autonomii vůle zůstavitele, představoval povinný díl potomků, bez rozdílu věku $\frac{1}{2}$ zákonného dědického podílu (§ 765 ABGB), za občanského zákoníku z roku 1950, který se přikláněl k principu rodinné solidarity, představoval povinný díl nezletilých potomků celý zákonný dědický podíl a u zletilých až $\frac{3}{4}$ zákonného dědického podílu (§ 551 ObčZ 1950). Stejnou úpravu převzal i občanský zákoník z roku 1964, kde byl povinný díl nezletilých potomků rovněž o velikosti zákonného dědického podílu a u zletilého potomka o velikosti $\frac{3}{4}$ zákonného dědického podílu. Po novele č. 509/1991 Sb. byl pak povinný díl zletilých potomků snížen na $\frac{1}{2}$ zákonného dědického podílu. Aktuální úprava zavedla, že nepominutelný nezletilý dědic

²²⁹ HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. Vsehrd.cz. 21. února 2017. Dostupné na <https://www.vsehrd.cz/clanek/zamysleni-nad-autonomii-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku_1f1a58aa-bce6-411c-be83-b523ee45b8b1>; HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 136. Analogicky k sp. zn. I ÚS 1996/12 a IV. ÚS 650/15.

má nárok na $\frac{3}{4}$ zákonného dědického podílu a zletilý na pouhou $\frac{1}{4}$ zákonného dědického podílu. V souvislosti s výše uvedenými předcházejícími úpravami je pak nutné konstatovat, že současná výše povinného dílu, zejména u zletilých nepominutelných dědiců, je zatím nejnižší postavená; důvodem snížení výše povinného dílu je posílení principu autonomie vůle, aby zůstavitel mohl o svém majetku sám svobodně rozhodnout. Ochrana nepominutelného dědice v takovém rozsahu však poněkud ztrácí svůj význam, a to zvláště u zletilých potomků, pokud je majetek v pozůstalosti menší hodnoty, neboť $\frac{1}{4}$ zákonného dědického podílu v takovém případě bude spíše symbolickou hodnotou.

Konečně je třeba si říci, cí autonomie vůle je institutem nepominutelného dědice vlastně omezena? Současná úprava říká, že nepominutelný dědic nemá právo na podíl z pozůstalosti, ale pouze na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu (§ 1651 odst. 1, § 1652 a § 1654 odst. 1 ObčZ),²³⁰ nemůže se tak domáhat konkrétní části z pozůstalosti, ale stává

²³⁰ Toto je oproti předcházející úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1964 razantní změnou, neboť zde mělo opomenutí nepominutelného dědice za následek neplatnost pořízení pro případ smrti co do části, která odporovala zaručenému povinnému dílu, a opominutý nepominutelný dědic se tak mohl domáhat svých práv z pozice zákonného dědice. Tento následek opominutí poprvé nalézáme již v občanském zákoníku z roku 1950, konkrétně v § 551, podle kterého je závěť neplatná potud, pokud pořizovatel nezůstavil svým nezletilým potomkům tolik, kolik činí cena celého jejich zákonného podílu, anebo pokud nezůstavil jiným svým potomkům tolik, kolik činí cena tří čtvrtin podílu, který by jim náležel podle ustanovení o dědění ze zákona. Dle důvodové zprávy k tehdejšímu občanskému zákoníku je tímto zajištěno, „aby zůstavitel nemohl svou individuální vůli zmařit základní zásady dědění ze zákona, vyjadřující vůli celku a záležející v tom, že dědické právo ve své nové funkci slouží především k posílení svazků rodinných.“ Nepominutelní dědicové z výše uvedených důvodů již nejsou pouhými věřiteli dědiců ze závěti, ale je třeba na ně pohlížet jako na skutečné zákonné dědice povolané k dědění i proti vůli zůstavitele. Toto ustanovení však dle R. Holuba již při jeho zavedení vyvolávalo mnoho nejasností a z tohoto důvodu právem patřilo k nejspornějším v tehdejší občanském zákoníku. Sporná byla především otázka, zda závěť, která nerespektuje práva nepominutelných dědiců, by měla být postižena absolutní či relativní neplatností. Upřednostňován byl pak názor příklánějící se k relativní neplatnosti, tedy že se nepominutelný dědic musí takové neplatnosti závěti dovolat, přičemž tento názor ve svém rozhodnutí č. 107/1954 podpořil i Nejvyšší soud, když uvedl, že: „Zákon nechce vnucovat svéprávné osobě oprávnění, jehož tato použít nechce, když tu není naléhavého obecného zájmu na jeho použití. Toho u dědických oprávnění není. Neplatnost závěti podle § 551 ObčZ není neplatností absolutní, které by musel soud dbát z úřední povinnosti a které by se mohl dovolávat každý, kdo na tom má právní zájem, tj. např. i věřitel oprávněného dědice. Zmíněná neplatnost je pouze neplatností relativní, kterou může uplatňovat jen dědic uvedený v § 551 ObčZ, a to pro svou osobu, popř. jeho zákonný zástupce nebo zmocněnec“. K tomuto Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí č. 139/1954 dále dodal, že není důvod, aby soud zkoumal otázku platnosti závěti z úřední povinnosti, anebo dokonce prohlásil proti vůli nepominutelného dědice neplatnost závěti, jestliže nepominutelný dědic prohlásí, že je spokojen a že se nehodlá dovolávat práva vyplývajícího z ustanovení § 551 ObčZ 1950. K výše uvedenému je nutno dodat, že i zastánci relativní neplatnosti připouštěli absolutní neplatnost závěti v případě, kdy by tato zasahovala do práv nepominutelného dědice, který by nebyl plně svéprávný. Na úpravu zakotvenou v občanském zákoníku z roku 1950 navázal ve svém § 479 i ObčZ 1964, kde mělo opomenutí nepominutelného dědice za následek relativní neplatnost závěti podle § 40a odst. 1 ObčZ. K tomu viz například KITTEL. David. Neopomenutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 14–16; HOLUB. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*, s. 180–183; rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. září 1954, sp. zn. Cz 128/54, uveřejněné pod č. 139/1954 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek; *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1950. Komentář k §§ 548–551 [online]. psp.cz. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm>.*

se **věřitelem dědiců**.^{231, 232} Tzn. že případně, kdy zůstavitel na nepominutelného dědice v pořízení pro případ smrti nepamatuje, se nepominutelný dědic může domáhat po dědicích kompenzace svého povinného dílu a tito se pak musí v rámci rozhodování o přijetí dědictví vypořádat i s povinností vyrovnat povinný díl, což může samotné dědice vést k odmítnutí dědictví (zvláště pokud pozůstalost obsahuje z velké části nemovité věci a dědicové nemají peněžité prostředky, aby pokryli povinný díl větší hodnoty, a zároveň nepominutelný dědic trvá na vyplacení povinného dílu v penězích). Z daného důvodu je tedy vhodné, aby zůstavitel povinný díl v rámci pořízení pro případ smrti respektoval, případně se s ním jinak vypořádal (např. započtením na povinný díl) a nepřenášel tuto povinnost na samotné dědice, neboť výsledek může být takový, že jeho vůle nebude naplněna vůbec.²³³

2.2.3 Hmotněprávní postavení nepominutelného dědice

Postavení nepominutelného dědic ve vztahu k pozůstalosti a ostatním dědicům je po smrti zůstavitele závislé především na vůli zůstavitele. Můžou jej však ovlivnit i další okolnosti, na které má vliv i samotný nepominutelný dědic. Nepominutelnému dědici podle § 1492 a § 1642 a násl. ObčZ náleží z pozůstalosti povinný díl, který může být zanechán v podobě dědického podílu nebo odkazu, případně se nepominutelný dědic může domáhat svého povinného dílu v penězích. Oproti předcházejícím úpravám z roku 1950 a 1964, kdy byl nepominutelný dědic vždy dědicem, se tak současná úprava vrací k pojetí povinného dílu podle ABGB, když povinný díl nepominutelnému dědici může být zanechán jako dědický podíl nebo odkaz, ale právní nárok na konkrétní části pozůstalosti nepominutelný dědic již nemá a může se domáhat nanejvýš vyplacení povinného dílu v penězích ve smyslu § 1654 ObčZ.

²³¹ Stejnou úpravu obsahoval i ABGB ve svém § 776, na základě kterého se vědomě opominutý nepominutelný dědic mohl domáhat vyplacení svého povinného dílu v penězích. K tomuto byli podle § 783 ABGB povinni poměrně všichni dědicové i odkazovníci. Tento koncept povinného dílu byl převzat i do osnovy československého zákona (§ 684) a rovněž i do vládního návrhu (§ 586), přičemž R. Mayr se k právům nepominutelného dědice na povinný díl vyjádřil tak, že nejde o právo dědické, neboť nepominutelný dědic je pouhým věřitelem pozůstalosti. Nemá tedy nárok na poměrný podíl z jednotlivých movitých a nemovitých věcí náležejících do pozůstalosti, ale pouze má nárok na hodnotu dědického podílu vypočtenou podle soudního odhadu. Vzhledem k postavení nepominutelného dědice mu nepřisluší ani dědická žaloba. MAYR. *Soustava občanského práva*, s. 124–125.

²³² V rakouské úpravě má opominutý nepominutelný dědic nadále postavení věřitele, když podle § 761 ABGB ve znění ErbRÄG 2015 má právo na to, aby mu byl jeho povinný díl primárně vyplacen v penězích. Dle § 775 odst. 1 ABGB ve znění ErbRÄG 2015 se při opominutí má za to, že zůstavitel chtěl nepominutelnému dědici zanechat pouze povinný díl, a nikoliv dědický podíl. Postavení nepominutelného dědice jako věřitele rovněž upravuje i německá úprava konkrétně v § 2303 BGB.

²³³ K uvedenému rovněž srov. PLAŠIL, Filip. Volná čtvrtina podle § 1587 ObčZ a povinný díl. *Ad notam*, 2016, roč. 22, č. 1. s. 13–17.

2.2.3.1 Nepominutelný dědic, který je dědicem

Nepominutelný dědic bude zpravidla vystupovat v **postavení dědice**, neboť bude dědit ze zákonné dědické posloupnosti, popřípadě bude povolán jako dědic závětí či dědickou smlouvou. Takovýto nepominutelný dědic nemůže uplatňovat svůj nárok na povinný díl, neboť tento bude zahrnut v dědickém podílu.²³⁴ Postavení nepominutelného dědice, který je opravdu dědicem, je téměř shodné s postavením ostatních dědiců.

Každý dědic má možnost se smlouvou se zůstavitelem dědického práva zříci podle § 1484 ObčZ, avšak jen nepominutelný dědic má navíc možnost se zříci práva na povinný díl a ponechat si právo na dědění. Následkem bude zřeknutí se zvláštní ochrany poskytované nepominutelnému dědici v podobě povinného dílu. Nepominutelný dědic, který se zřekne pouze svého práva na povinný díl a ponechá si jen dědické právo, může být z dědického práva vyloučen i tzv. negativní závětí bez nutnosti pořízení listiny o vydědění. Otázkou pak je, zda pokud zákon nabízí možnost zřeknutí se jen povinného dílu a ponechání si dědického podílu, je možné se také naopak zříct dědického podílu a ponechat si jen právo na povinný díl v penězích. Zákon stanoví, že „*kdo se zřekne dědického práva, zřídá se tím i práva na povinný díl*“, a nezmiňuje možnost jiné dohody smluvních stran, jak to činí v případě vztažení zřeknutí se na potomky dědice. Lze tedy mít za to, že si nelze sjednat zřeknutí se jen dědického podílu a ponechání si povinného dílu, když zřeknutí se má zjevně být nástrojem umožňujícím zůstaviteli pořídit pro případ smrti bez omezení v podobě povinného dílu. Zachování povinného dílu navíc může zůstavitel dosáhnout svým pořízením pro případ smrti nebo dědic odmítnutím s výhradou povinného dílu.²³⁵

Každý dědic má pak možnost dědické právo po zůstaviteli odmítnout podle § 1485 a násl. ObčZ, přičemž jen nepominutelný dědic může odmítnout s výhradou svého povinného dílu. Všichni dědicové pak mají podle § 1490 ObčZ možnost, jestliže dědictví po zůstaviteli neodmítli, se dědictví vzdát ve prospěch jiného dědice. Nepominutelný dědic se pak dědictví vzdává zároveň s povinným dílem.²³⁶ Každý dědic má možnost uplatnit

²³⁴ Pokud je nepominutelnému dědici zůstaveno míř, než činí jeho povinný díl, může se nepominutelný dědic domáhat doplnění tohoto povinného dílu. Co do doplnění tohoto povinného dílu pak nepominutelný dědic nevystupuje z pozice dědice, ale z pozice věřitele (k tomu viz bod 2.2.1.4).

²³⁵ Shodně KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1462. Jiný názor viz FIALA, BEEROVÁ In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 48 a násl.; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 40 a násl. Důvodová zpráva se konkrétně k možnosti zřeknutí se s výhradou povinného dílu nevyjadřuje, viz ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 607–609.

²³⁶ Zákon u vzdání se dědictví stanoví, že „*učiní-li tak nepominutelný dědic, vzdává se tím práva na povinný díl s účinností i pro své potomky*.“ Nelze se tedy vzdát dědictví a ponechat si povinný díl, na čemž se shodují i autoři komentářů. Zajímavé však je, že stejná formulace je uvedena také u zřeknutí se dědictví, ale tam někteří autoři komentářů dovozují možnost odlišného ujednání (srov. výše). KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN

výhradu soupisu, navrhnout svolání věřitelů, a především uzavřít dohodu o rozdělení pozůstalosti, jestliže to neodporuje zůstavitelovým nařízením. Nepominutelný dědic, který je dědicem, má jako každý jiný dědic povinnost hradit dluhy zůstavitele ve výši závislé na tom, zda uplatnil výhradu soupisu.²³⁷ Situace, kdy nepominutelný dědic je skutečně dědicem, nezpůsobuje větších výkladových ani praktických problémů.

2.2.3.2 Nepominutelný dědic, který je odkazovníkem

Nepominutelnému dědici může být zanechán jeho povinný díl v podobě odkazu a v takovém případě má postavení jako jakýkoliv jiný **odkazovník**.²³⁸ Musí tedy být o odkazu vyrozuměn s tím, že může prohlásit, že odkaz nežádá podle § 1623 ObčZ. S ohledem na to, že se jedná o nepominutelného dědice, lze připustit také odmítnutí odkazu s výhradou povinného dílu. Nepominutelný dědic má vždy možnost odmítnout povinný díl zanechaný v podobě dědictví s výhradou povinného dílu podle § 1485 ObčZ a žádat jeho výplatu v penězích. Není důvod, proč by zanechání povinného dílu v podobě odkazu mělo být zhoršením postavení nepominutelného dědice, když by odkaz nemohl odmítnout a nemohl by žádat povinný díl v penězích. Zůstavitel by potom mohl zanecháním povinného dílu v podobě odkazu nevhodných věcí (např. velké množství věcí jen malé hodnoty, věci vyžadující velké náklady na údržbu) zkrátit právo nepominutelného dědice, který by měl jen možnost povinný díl v podobě odkazu přijmout a nemít z něj užitek, nebo ho odmítnout jako celek. Ve lhůtách stanovených v § 1624 ObčZ pak má odkazovník právo žádat vydání odkazu. Odkazovník oproti dědici nemá povinnost hradit dluhy.²³⁹ Postavení nepominutelného dědice, který je odkazovníkem, opět nezpůsobuje větších výkladových ani aplikačních problémů.

a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1469; FIALA, BEEROVÁ In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 71 a násl.; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 60 a násl.

²³⁷ § 1701 a násl. ObčZ. Současná úprava se v tomto ohledu liší od úpravy předcházející, kde dědicové ručili za dluhy zůstavitele pouze do výše nabytého dědictví (§ 470 ObčZ 1964). Pokud však dědic uplatní výhradu soupisu dle § 1706 ObčZ, odpovídá za dluhy zůstavitele pouze do výše ceny nabytého dědictví.

²³⁸ Pokud je nepominutelnému dědici zanechán odkaz, jehož hodnota činí méně, než je jeho povinný díl, může se nepominutelný dědic domáhat doplnění svého povinného dílu. Co do doplnění tohoto povinného dílu pak nepominutelný dědic nevystupuje z pozice odkazovníka, ale z pozice věřitele.

²³⁹ Problematická jsou pak ustanovení § 1630 a § 1631 ObčZ umožňující zkrácení odkazů. Je-li nepominutelnému dědici zanechán jeho povinný díl v podobě odkazu, nesmí být zatížen podle § 1644 ObčZ a povinný díl se pak stanoví bez zřetele na odkaz podle § 1656 ObčZ. Zároveň ale uvedená ustanovení § 1630 a § 1631 ObčZ umožňují zkrácení odkazů bez uvedení výjimek pro odkaz povinného dílu náležející nepominutelnému dědici. Navíc i samotné znění uvedených ustanovení obsahuje mnohé nejasnosti. Blíže BÍLEK In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 368 a násl.

2.2.3.3 *Nepominutelný dědic, který není dědicem a nemá právo na povinný díl*

Nepominutelný dědic **nemá právo ani na povinný díl**, jestliže se zřekl dědictví a povinného dílu (§ 1484 ObčZ), odmítl dědictví a povinný díl (§ 1485 a násl. ObčZ),²⁴⁰ je dědicky nezpůsobilým (§ 1481 a násl. ObčZ) nebo byl zůstavitelem platně vyděděn (§ 1464 a násl. ObčZ). Zatímco zřeknutí se dědického práva a povinného dílu, odmítnutí dědictví spolu s povinným dílem nebo dědická nezpůsobilost závisí především na jednání nepominutelného dědice, vydědění má sice také základ v jednání nepominutelného dědice, ale právní následky získává až jednáním zůstavitele, a to projevem vůle nepominutelného dědice vydědit zákonem předpokládaným způsobem.²⁴¹

2.2.3.4 *Nepominutelný dědic, který není dědicem a má právo na povinný díl*

Pokud zůstavitel nepominutelnému dědici nezanechal povinný díl v podobě dědického podílu nebo odkazu, tedy jej opominul, má nepominutelný dědic **právo na povinný díl** v penězích.²⁴² V takovém případě je **věřitelem** dědiců, *zákonným odkazovníkem* či *nepominutelným čekatelem*.²⁴³ Jestliže nepominutelnému dědici sice byl zanechán jeho

²⁴⁰ V případě vzdání se dědictví a povinného dílu podle § 1490 ObčZ se nepominutelný dědic stává dědicem, dědictví se však vzdává v průběhu řízení ve prospěch jiného dědice.

²⁴¹ K vydědění a k postavení vyděděného nepominutelného dědice viz kapitola 3 Vydědění nepominutelného dědice.

²⁴² To, že nepominutelnému dědici nebyl zanechán povinný díl v podobě dědického podílu, pak podle současné úpravy nemá vliv na platnost pořízení pro případ smrti, jak tomu bylo podle § 479 ObčZ 1964. Jedná se o návrat k úpravě obsažené v § 762 a násl. ABGB, která částečně přetrvávala také v § 549 a § 551 ObčZ 1950. Právní úprava v ObčZ 1950 stanovila neplatnost závěti, jestliže nebyla tehdy tzv. neopominutelným dědicům zanechána cena určené části jejich dědického podílu (cena celého podílu u potomků a cena tří čtvrtin podílu u předků). Bylo však přitom možno dědický podíl zanechat také v penězích, které nebyly v pozůstalosti a které tedy vypláceli ostatní dědicové ze svého. Případně se mohl neopominutelný dědic spokojit i jen s výplatou peněžní částky rovnající se jeho podílu, i když mu zůstavitel ničeho nezanechal, k tomu ale nemohl být neopominutelný dědic nucen. HOLUB. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*, s. 187–188.

²⁴³ Zavádějící je v tomto případě pojmenování “nepominutelný dědic“, jelikož v případě, kdy je nepominutelný dědic vyloučen z dědického práva, není již nadále dědicem. S kritikou tohoto označení se pak můžeme setkat i v minulosti, kdy v rámci obecného zákoníku občanského, který užíval stejné označení, měl vyloučený nepominutelný dědic rovněž pouhý obligační nárok spočívající ve vyplacení povinného dílu. E. Svoboda z tohoto důvodu navrhol zavést termín “nepominutelný čekatel“, který je zcela jistě výstižnější, neboť jde skutečně o osobu, která čeká na svůj díl z pozůstalosti, a toto právo je nepominutelné. Také při rekodifikačních snahách k osnově občanského zákoníku z roku 1931 se objevil názor, že termín nepominutelný čekatel by byl vhodnější, ne však úplně přesný, a proto ve svém návrhu stále používá spojení nepominutelný dědic. Vládní návrh z roku 1937 se pak naopak pojmu nepominutelný dědic zastává, neboť slovo čekatel, jak uvádí důvodová zpráva, se nezdá být vhodné, neboť je to označení pro osobu značně se lišící od osoby, která má právo na povinný díl. Nakonec se tedy i v návrhu z roku 1937 znovu objevil již dříve kritizovaný pojem nepominutelný dědic, i přesto, že samotná důvodová zpráva uvádí, že jde o pojem nesprávný. „*Je však každému zřejmé, oč jde, připojí-li se přívlástek „nepominutelný.“*“ SVOBODA. *Dědické právo*, s. 72; BAUER, František. Odpůrčí právo proti opominutí nastoupení dědictví a nárok na povinný díl. *Právní prakse*, 1937, č. 5, s. 137–138; SVOBODA, Emil (ed.). *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 68; *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601)* [online]. senat.cz. Dostupné na < http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm>; HORÁK, Ondřej. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy“. Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva. In MACH, Peter, PEKARIK, Matej, VLADÁR, Vojtech (edd.). *Constans et perpetua voluntas: Pocta*

povinný díl v podobě dědického podílu nebo odkazu, ale v nižší hodnotě, než mu náleží, má právo žádat doplnění povinného dílu v penězích, když co do vyrovnání povinného dílu vystupuje nepominutelný dědic jako věřitel. Nepominutelný dědic a dědicové pak mají podle 1654 a násl. ObčZ možnost uzavřít dohodu, podle které bude nepominutelnému dědici k úhradě jeho povinného dílu vydána také věc z pozůstalosti nebo jakákoliv jiná věc.

Změna v postavení opominutého nepominutelného dědice pak přinesla do právní teorie i praxe na tuto problematiku různé názory. Názor, že nepominutelný dědic je pouhým věřitelem dědiců, je většinově přijímaným názorem v právní teorii²⁴⁴ a ztotožnil se s ním ve svém rozsudku ze dne 30. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017, také Nejvyšší soud ČR, který uvedl, že nepominutelný dědic „...se stává, není-li mu dědický podíl zanechán zůstavitelem, pouhým věřitelem dědiců...“. Oproti tomu v usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017, byl zaujat názor, že „Postavení a právo nepominutelného dědice nelze (...) přirovnávat k postavení a právům běžného věřitele, nebo je dokonce s postavením věřitele ztotožňovat. Postavení nepominutelného dědice je podle názoru odvolacího soudu spíše postavením svého druhu. (...) Smyslem současné úpravy je zabránit vytváření nežádoucího a nefunkčního spoluvlastnictví. To však není důvodem, aby byl nepominutelný dědic považován za pouhého věřitele.“ Městský soud v Praze pak argumentuje tím, že pohledávka nepominutelného dědice je založena dědickým právem a v řízení o pozůstalosti má také být vypořádána, zatímco pohledávky věřitelů vznikly z jiných důvodů přímo vůči zůstaviteli a lze se jich domoci jen ve sporném řízení, ledaže jde o likvidaci pozůstalosti.²⁴⁵ Uvádí také, že nepominutelný dědic je osobou, která by, nebýt pořízení pro případ smrti, měla nezpochybnitelné a prvořadé právo na pozůstalost a je nutno jí přiznat majetkový prospěch i proti vůli zůstavitele. Lze se ztotožnit s názorem Městského soudu v Praze, že nepominutelnému dědici se přiznává majetkový prospěch i proti vůli zůstavitele, avšak je to právě ochrana vůle zůstavitele, která je důvodem současné úpravy

Petrovi Blahovi k 75. narozeninám. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 217–222; K postavení nepominutelného dědice a k jeho označování viz např. HORÁK. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*, s. 381–386; SVOBODA. *Dědické právo*, s. 72 a násl.

²⁴⁴ Například SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 404; ŠEŠINA, WAWERKA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 351; DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 16; CHALUPA, REITERMAN, MUZIKÁŘ. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX.*, s. 131; HAMULÁKOVÁ, PETROV KŘIVÁČKOVÁ In LAVICKÝ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné*, s. 280.

²⁴⁵ Zmiňuje-li pak Městský soud v Praze likvidaci pozůstalosti, tak v likvidaci pozůstalosti se naopak projevuje dokonce lepší postavení běžných věřitelů zůstavitele oproti nepominutelnému dědici, protože zatímco pohledávky věřitelů zůstavitele se v likvidaci uspokojují (§ 238 a § 273 ZŘS), tak právo nepominutelného dědice na povinný díl, jakož i odkazy a dědická práva zanikají (§ 200 ZŘS).

přiznávající nepominutelnému dědici jen právo na peněžní částku.²⁴⁶ Nelze se naopak ztotožnit s tím, že by nepominutelný dědic měl mít lepší postavení než věřitelé zůstavitele, když povinný díl se stanoví z čisté hodnoty pozůstalosti (§ 1655 ObčZ) a případná dohoda o vyrovnání povinného dílu nesmí věřitele zůstavitele zkracovat (§ 1654 odst. 2 ObčZ). Nepominutelný dědic, má-li jen právo na peněžní částku, má postavení věřitele, a to věřitele dědiců (případně též odkazovníků), vůči kterým se může svého práva domáhat, a kteří jsou povinni k vyrovnání jeho povinného dílu poměrně přispět (§ 1653 ObčZ). Úprava dědického práva tak zakládá pohledávku nepominutelného dědice, jak uvádí Městský soud v Praze, ale zakládá ji vůči dědicům (a odkazovníkům). Dědicové a odkazovníci tedy budou muset nepominutelnému dědici uhradit povinný díl, případně dorovnat rozdíl mezi čistou hodnotou toho, co zůstavitel nepominutelnému dědici zanechal a hodnotou povinného dílu určeného podle § 1655 a § 1656 ObčZ.²⁴⁷

Dále mohou dědici s nepominutelným dědicem uzavřít **dohodu o odbytném podle § 1657 ObčZ**,²⁴⁸ kterou soud schválí v usnesení o dědictví podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS,²⁴⁹ za předpokladu že nebude zkracovat práva dalších věřitelů.²⁵⁰ V takovém případě záleží na dohodě dědiců a nepominutelného dědice o formě a výši odbytného, kterým se uspokojí právo na povinný díl a není třeba pořizovat soupis pozůstalosti. Výše odbytného nemusí přesně odpovídat výši povinného dílu, pokud však nepominutelný dědic dostal v důsledku schválené dohody o odbytném méně, než činí jeho povinný díl, nemůže

²⁴⁶ Podstatným důvodem je i zamezení vzniku nežádoucího spoluvlastnictví, k čemuž za předešlé právní úpravy docházelo, pokud se nepominutelný dědic dovolal neplatnosti závěti kvůli zkrácení povinného dílu. Shodně TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL, LEVÝ, HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, s. 241.

²⁴⁷ ŠVESTKA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 381.

²⁴⁸ Zákon pak ve svém ustanovení § 1654 odst. 2 ObčZ uvádí, že takovou dohodu může nepominutelný dědic uzavřít pouze s dědici ze závěti nebo dědické smlouvy, nelze však vyloučit ani situaci, kdy tato dohoda bude uzavírána i s dědici ze zákonné dědické posloupnosti v případě, kdy dojde k neplatnému vydědění bez zanechání platné závěti.

²⁴⁹ L. Drápal a M. Šešina pak uvádí, že dohodu o odbytném lze uzavřít i po skončení řízení o pozůstalosti, neboť podmínkou její platnosti není schválení soudem. Viz DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 18. S tímto názorem se však nelze ztotožnit, neboť v případě, kdy nepominutelný dědic uplatní své právo na povinný díl v řízení o pozůstalosti, musí být tento povinný díl vždy vypořádán podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS v rozhodnutí o dědictví, tedy ještě za řízení o pozůstalosti. Po skončení řízení o pozůstalosti by se povinný díl mohl vypořádávat leda za situace, kdy by nepominutelný dědic svůj nárok na povinný díl během řízení neuplatnil a domáhal se jej až po jeho skončení ve sporném řízení. V takovém případě můžou dědici jako žalovaní navrhnout mimosoudní řešení, tj. vyplacení hodnoty povinného dílu v penězích, toto však již nebude mít formu odbytného dle § 1657 ObčZ.

²⁵⁰ Za další věřitele jsou v tomto případě považováni jak věřitelé zůstavitele, tak ostatní nepominutelní dědicové. Tito nesmí být dohodou o odbytném zkráceni. Odbytné je z tohoto důvodu vhodné spíše pro případy, kdy dluhy v pozůstalosti nejsou. V opačném případě může hrozit, že věřitelé budou namítat relativní neúčinnost takové dohody o odbytném dle § 595 ObčZ a násl. ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 385–386.

se již domáhat uspokojení zbylé části pohledávky jiným způsobem.²⁵¹ Samotné odbytné pak může být uhrazeno jak v penězích, tak z majetku z pozůstalosti²⁵² či z vlastního majetku dědiců, popřípadě kombinací těchto způsobů. Dohoda o odbytném, která je součástí konečného rozhodnutí o dědictví podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS, je formulována tak, že z ní budou vyplývat pro konkrétní subjekty konkrétní práva a povinnosti, je exekucním titulem ve smyslu § 274 odst. 1 písm. f) OSŘ nebo § 40 odst. 1 písm. a) EŘ.²⁵³ Lze říci, že dohoda o odbytném je jednoduchým nástrojem, jak snadno a rychle uspokojit povinný díl nepominutelného dědice, a to i jinak než peněžitou náhradou, když jejím uzavřením se nejen urychlí řízení o pozůstalosti, ale zároveň se i ušetří na nákladech, které vznikají při soupisu pozůstalosti (zejména v rámci vyhotovení odhadů) a jsou odčerpány právě z pozůstalosti nebo z majetku dědiců.

V případě, kdy k výše uvedené dohodě o odbytném nedojde, je nutné postupovat podle § 1654 a násl. ObčZ, tzn. sepsat majetek a dluhy pozůstalosti a vypočítat povinný díl a **rozhodnout o jeho vypořádání v usnesení o dědictví**. Toto vypořádání povinného dílu může mít dle § 1654 odst. 1 ObčZ výlučně peněžitou povahu,²⁵⁴ přičemž je nutné jej splnit ve lhůtě tří dnů od právní moci usnesení (§ 160 odst. 1 ve spojení s § 167 odst. 2 OSŘ),²⁵⁵ ledaže soud dle § 1654 ObčZ povolí splátky na povinný díl nebo odloží jeho splatnost. Poslední dvě zmíněné možnosti by se měly uplatnit pouze v případě zvlášť závažných důvodů na straně dědiců, kdy zároveň lze toto po nepominutelném dědici požadovat.^{256, 257} Část rozhodnutí týkající se vypořádání povinného dílu je exekucním titulem ve smyslu § 274 odst. 1 písm. f) OSŘ nebo § 40 odst. 1 písm. a) EŘ. Mimo pořízení soupisu pak ještě soud může (případně musí) učinit závěru pozůstalosti nebo její části k uspokojení povinného dílu

²⁵¹ KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1599 a 1601.

²⁵² Pokud dojde již v průběhu řízení k dohodě, že povinný díl nepominutelného dědice bude místo odbytného vyrovnán věcí z pozůstalosti zapsané do veřejného seznamu, zapíše se nepominutelný dědic do veřejného seznamu přímo po zůstaviteli (§ 1654 odst. 2 ObčZ). Podkladem pro tento zápis bude písemná dohoda uzavřená mezi dědicí a nepominutelným dědicem. SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 440.

²⁵³ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 439.

²⁵⁴ Shodně DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 18.

²⁵⁵ Lhůta tří dnů se uplatní i v případě, kdy samotné rozhodnutí lhůtu nestanoví, neboť dle § 261a odst. 2 OSŘ platí, že povinnost uloženou rozhodnutím je třeba splnit do tří dnů od právní moci rozhodnutí.

²⁵⁶ Tento postup vyžaduje podrobení testu proporcionality, když „rozhodnutí soudu se v takovém případě musí opírat o konkrétní skutečnosti a o racionální důvody, které jej vedly k tomu, že vyšel vstříc žalovanému tím, že stanovil delší lhůtu k plnění nebo peněžité plnění rozvrhl na jednotlivé splátky. Soud musí s ohledem na okolnosti konkrétního případu zvážit, zda využití této možnosti nezaloží nespravedlivou nerovnováhu mezi zájmy sporných stran“. Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011.

²⁵⁷ Může jít například o případ, kdy dědicové nabývají výhradně movité či nemovité věci, přičemž z okolností je jasné, že dědicové nebudou objektivně schopni vyplatit povinný díl do tří dnů od právní moci rozhodnutí o dědictví.

podle § 1682 ObčZ a § 149 a násl. ZŘS a nepominutelný dědic může též žádat odloučení pozůstalosti podle § 1709 ObčZ a § 152 ZŘS. Rozhodnutí o vypořádání povinného dílu je stejně jako dohoda o vypořádání povinného dílu součástí konečného rozhodnutí o dědictví podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS.

Právo nepominutelného dědice podle § 2009 odst. 2 ObčZ nezaniká smrtí nepominutelného dědice, neboť není omezeno pouze na jeho osobu. Uplatní-li tedy nepominutelný dědic právo na povinný díl v řízení o pozůstalosti nebo žalobou ve sporném řízení, a nedožije se jeho uspokojení, přechází toto právo na jeho dědice. V případě, kdy nepominutelný dědic své právo ani nestihne uplatnit, mohou toto právo uplatnit jeho dědici.²⁵⁸ Pro srovnání lze uvést, že jako věřitel pozůstalosti či dědiců je nepominutelný dědic vnímán i v Německu a Rakousku. Rakouští autoři se shodují, že nárok na povinný díl je obvyčejnou peněžitou pohledávkou,²⁵⁹ že obligační nárok nepominutelného dědice na zaplacení peněžité částky nezakládá jeho dědické právo nebo jiné právo na předměty z pozůstalosti²⁶⁰ a že nepominutelný dědic je věřitelem dědiců,²⁶¹ obdobné názory zastávají také němečtí autoři.²⁶²

2.2.4 Procesní ochrana nepominutelného dědice

Ochrana nepominutelného dědice, kterému náleží jen povinný díl v peněžích, se promítá i v jeho procesních právech. Tyto vycházejí z jeho procesního postavení zakotveného v § 113 ZŘS, kdy nepominutelný dědic je **účastníkem jen pro určité části řízení**, ve kterých se jedná o jeho povinném dílu, tedy jde-li v něm o soupis pozůstalosti, určení obvyklé ceny pozůstalosti a o vypořádání jeho povinného dílu. Není vyloučeno, aby byl nepominutelný dědic účastníkem řízení po určitou dobu také z jiného důvodu, když se jeho postavení může vyvíjet s ohledem na nalezení pořízení pro případ smrti nebo jiné okolnosti (§ 110

²⁵⁸ DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 16.

²⁵⁹ WEIDLICH, Dietmar. In PALANDT. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Nebengesetzen*. 74. Auflage. München: C. H. Beck 2015, s. 2524.

²⁶⁰ BROX, Hans, WALKER, Wolf-Dietrich. *Erbrecht*. 23. Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009, s. 297.

²⁶¹ NEMETH, Kristin. In SCHWIMANN, Michael, KODEK, Georg a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*. 4. Auflage. Wien: LexisNexis, 2014, s. 190; KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. 12. Auflage. Wien: Manz, 2007, s. 545–546. Jako pohledávku na výplatu peněz hodnotili nárok nepominutelného dědice už na sklonku habsburské monarchie ANDERS, Josef. *Grundriss des Erbrechts*. Berlin: Duncker & Humblot 1910, s. 124, nebo KRASNOPOLSKI, Horaz, KAFKA, Bruno Alexander. *Österreichisches Erbrecht*. Berlin: Dunker & Humblot 1914, s. 209; KRAINZ, Josef, EHRENZWEIG, Armin. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte: Familien-und Erbrecht*. 5. Auflage. Wien: Manz 1917, s. 497–498, jej výslovně považovali za věřitele.

²⁶² LEIPOLD, Dieter. *Erbrecht*. 18. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010, s. 330; MAYER, Joseph. In BAMBERGER, Heinz Georg, ROTH, Herbert a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3. §§ 1297–2385, EGBGB*. München: C. H. Beck, 2008, s. 2355.

odst. 1 ZŘS). Jako problematická se jeví otázka vzniku účasti nepominutelného dědice na řízení o pozůstalosti, jeho účast na vypořádání společného jmění manželů a soupisu pozůstalosti a rovněž otázka závaznosti usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti pro nepominutelného dědice. Těmto problematickým aspektům je věnován následující text.

2.2.4.1 Vznik účasti nepominutelného dědice na řízení o pozůstalosti

V souvislosti se vznikem účasti nepominutelného dědice na řízení o pozůstalosti není zcela jasné, zda se nepominutelný dědic s právem na peněžní částku stává účastníkem vždy a zda by ho proto soud měl o jeho právu na povinný díl vyrozumět,²⁶³ nebo zda je účastníkem jen tehdy, jestliže své právo na povinný díl sám uplatní. Hmotné právo v § 1642 a násl. ObčZ stanoví, že každé dítě zůstavitele je nepominutelným dědicem a že nepominutelný dědic má právo na povinný díl. Procesní právo pak v § 113 ZŘS stanoví, že nepominutelný dědic je účastníkem pro určité části řízení o pozůstalosti, ale dále z § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS vyplývá, že se soud vypořádáním povinného dílu zabývá jen tehdy, jestliže na něj bylo uplatněno právo. Právě vyrozumění nepominutelného dědice o tom, že je nepominutelným dědicem a má možnost uplatnit právo na povinný díl, je pak předpokladem pro uplatnění práva. Problémem při vyrozumívání nepominutelného dědice o jeho právu na povinný díl však může být nedostatek zákonných ustanovení, protože právo na povinný díl je hmotněprávní nárok a soud o hmotném právu poučuje jen tehdy, stanoví-li to zákon výslovně.²⁶⁴ Povinnost soudu poučit dědice o jeho právu na povinný díl přitom v zákoně zakotvena není.²⁶⁵ Na druhou stranu, pokud podle hmotného práva má osoba právo na povinný díl a pokud podle procesní úpravy je osoba s právem na povinný díl účastníkem řízení, bude skutečnost, že soud s nepominutelným dědicem jedná, v souladu se zákonem (viz § 20 ZŘS). Daný závěr podporuje i skutečnost, že nezjištění stanoviska nepominutelného

²⁶³ Zde se jedná o situaci, kdy byl nepominutelný dědic opominut. K postavení nepominutelného dědice vyloučeného i z práva na povinný díl viz kapitola 3.

²⁶⁴ Například poučení o dědickém právu (§ 164 a násl. ZŘS) a o výhradě soupisu (§ 175 a násl. ZŘS). K poučovací povinnosti soudu a k jejím limitům viz LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr. a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Wolters Kluwer: Praha 2016, s. 12–24.

²⁶⁵ Tento problém překonali v Rakousku, kde byla výslovná právní úprava o vyrozumívání i jiných osob než dědiců, kterým z pozůstalosti vyplývají majetkové nároky, zavedena teprve § 176 aktuálně platného AußStrG v roce 2005, avšak již předtím dovozovala judikatura i literatura, že nepominutelní dědicové být vyrozuměni musí. V současné době dokonce § 158 AußStrG zavádí pozůstalostnímu soudu povinnost vydat vyhlášku neznámým nepominutelným dědicům, je-li možné jejich existenci očekávat. Srov. Außerstreitgesetz, BGBl. I Nr. 111/2003. FEIL, Erich. *Außerstreitgesetz. Kurzkomentar für die Praxis*. 3. Auflage. Wien: Linde 2016, s. 670; za účinnosti § 176 AußStrG viz KOZIOL, WELSER. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. s. 562, WELSER. In RUMMEL, Peter, LUKAS, Meinhard. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*. 4. Auflage. Wien: Manz 2014, s. 188, nebo NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 195.

dědice v rámci řízení o pozůstalosti by vytvářelo nepříznivou situaci i pro samotné dědice, neboť tito by po celou promlčecí lhůtu k uplatnění práva na povinný díl (k tomu viz dále) byli v nejistotě, zda nepominutelný dědic své právo na povinný díl vůči nim uplatní, či nikoliv.²⁶⁶ Smyslem a účelem právní úpravy pak je ochrana práv nepominutelného dědice, tedy zajištění podmínek pro dovolání se práva na povinný díl, avšak zároveň jistě není smyslem hájit práva někoho, kdo se o ně sám nestará, a tím prodlužovat řízení o pozůstalosti. Lze tedy mít za to, že soud má nepominutelného dědice o jeho právu na povinný díl vyrozumět a vyžádat si jeho stanovisko jak k poslednímu pořízení,²⁶⁷ tak otázce, zda právo na povinný díl uplatňuje, či nikoli.^{268, 269} **Účastníkem řízení podle § 113 ZŘS se však nepominutelný dědic stává až tehdy, pokud své právo na povinný díl uplatní.** Není totiž účelné, aby byl nepominutelný dědic účastníkem a aby mohl podávat opravné prostředky proti rozhodnutím a byl jimi vázán, pokud právo na povinný díl neuplatňuje.²⁷⁰ I pokud nepominutelný dědic své právo na povinný díl uplatní, může kdykoli za řízení svůj názor změnit a prohlásit, že svůj povinný díl nežádá.²⁷¹ V takovém případě bude jeho účast ukončena ve smyslu § 7 odst. 2 ZŘS.²⁷² Stejně tak nepominutelný dědic, který své právo na povinný díl na výzvu soudu neuplatnil, může své stanovisko změnit a stát se účastníkem řízení později až do právní moci

²⁶⁶ ŠEŠINA, Martin. Změny v postavení a právech nepominutelných dědiců v novém občanském zákoníku. *Rekodifikace a praxe*. 2015, č. 3, s. 9.

²⁶⁷ Pokud půjde o případ veřejného zjištění stavu a obsahu závěti, zde se podle § 143 odst. 2 ZŘS vyrozumí osoby, kterým podle dosavadního stavu řízení svědčí zákonná dědická posloupnost, tedy i nepominutelný dědic, neboť tento by nebyl pořízením pro případ smrti dědil v první zákonné dědické skupině. V ostatních případech je rovněž nutné nepominutelného dědice s pořízením pro případ smrti seznámit a dát mu tak možnost se k tomuto právnímu jednání zůstavitele vyjádřit, a to přesto, že zákon takový postup sám nevyžaduje.

²⁶⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rv II 488/43. Viz též SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 23–24; KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 5, s. 4; DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 17, TALANDA, Adam. Určení účastníků řízení o pozůstalosti na základě pořízení pro případ smrti. *Právní rozhledy*, 2016, č. 21, s. 755.

²⁶⁹ Vyrozumění nepominutelného dědice může být jednak písemně, kdy soudní komisař nepominutelného dědice požádá, aby se vyjádřil k zůstavitelovu pořízení pro případ smrti a dále aby uplatnil své právo na povinný díl a na jeho vypořádání, když k tomuto může být dána nepominutelnému dědici lhůta s tím, že pokud se ve stanovené lhůtě nepominutelný dědic nevyjádří, bude se mít za to, že svůj povinný díl neuplatňuje. Rovněž může být pro tento účel s nepominutelným dědicem nařízeno jednání, kdy se jeho vyjádření zaznamená do protokolu. KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 4. Podobný postup navrhuje ŠEŠINA. *Změny v postavení a právech nepominutelných dědiců v novém občanském zákoníku*, s. 10.

²⁷⁰ Shodně KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 4. Rozdílně D. Kittel, podle kterého, pokud nepominutelný dědic neuplatní právo na povinný díl, tak o něm sice soud nerozhoduje podle § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS, ale nepominutelný dědic je přesto účastníkem části řízení o pozůstalosti a jeho účast končí rozhodnutím o obvyklé ceně pozůstalosti dle § 180 ZŘS. KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1597. Viz též SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 23–24.

²⁷¹ Ačkoliv má nepominutelný dědic volnost volby, co se týče uplatnění, resp. neuplatnění práva na povinný díl, jiná je situace v případě, kdy je nepominutelný dědic v insolvenčním či konkursním řízení. V takovém případě je povinností soudní komisaře vyrozumět o neuplatnění práva na povinný díl insolvenčního správce, který s tímto musí vyslovit souhlas. Bez souhlasu insolvenčního správce nemůže nepominutelný dědic své právo na povinný díl neuplatnit, neboť by šlo o neplatné právní jednání dle insolvenčního zákona.

²⁷² Proti takovému usnesení je přípustné odvolání.

konečného usnesení o dědictví, protože jeho právo prohlášením nezaniká.²⁷³ V takovém případě se jeho účast v řízení obnovuje.²⁷⁴ Svě právo pak může uplatňovat i po skončení řízení o pozůstalosti ve sporném řízení, a to nejpozději do deseti let od smrti zůstavitele podle § 629 odst. 2 ObčZ a dle § 1479 ObčZ.²⁷⁵

2.2.4.2 Vypořádání společného jmění manželů

Dohodu o rozdělení smrtí zaniklého společného jmění mezi sebou uzavírají na jedné straně pozůstalý manžel a na druhé straně všichni dědicové, případně s nimi jako dědic i pozůstalý manžel, jako právní nástupci zůstavitele. Stranami dohody jsou tak osoby, které mají právo s majetkem disponovat, což však nepominutelný dědic není, když mu svědčí pouze pohledávka vůči dědicům. **Není tedy důvod, proč by měl být nepominutelný dědic účastníkem dohody o rozdělení společného jmění,** a nebude mu proto ani doručováno usnesení o stanovení obvyklé ceny společného jmění a o jeho rozdělení, a tedy nepominutelný dědic nebude mít možnost podat proti takovému usnesení odvolání.^{276, 277} S ohledem na to, že určení hodnoty pozůstalosti a tím i povinného dílu závisí na rozdělení společného jmění, nesmí soud dohodu, která by nepominutelného dědice zkracovala, schválit.²⁷⁸

²⁷³ Jedná se o odlišnou situaci od odmítnutí dědictvého práva dle § 1485 a násl. ObčZ, kterým lze zároveň odmítnout i povinný díl. V takovém případě by bylo odmítnutí neodvolatelné. Při prostém neuplatnění práva na povinný díl v řízení o pozůstalosti, třebaže to nepominutelný dědic prohlásí do protokolu nebo zašle soudu písemně, ale nemůže zaniknout jeho právo. Proto ho může před skončením řízení uplatnit, nebo se ho domáhat i po skončení řízení. Shodně KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 4–5. Není přitom vyloučeno, aby si nepominutelný dědic a dědicové sjednali také zánik závazku k úhradě povinného dílu ve smyslu § 1981 ObčZ, tedy dohodou, případně podle § 1995 ObčZ, prominutím dluhu. DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 17.

²⁷⁴ V případě obnovy účasti řízení se nepominutelnému dědici rovněž doručí usnesení o obvyklé ceně, proti kterému může nepominutelný dědic podat odvolání v případě, že ještě nenabylo právní moci. Je-li však toto usnesení již pravomocné, i přesto může nepominutelný dědic rozporovat výši obvyklé ceny a doložit nové skutečnosti, což ve výsledku může vést k opravě usnesení o obvyklé ceně dle § 180 odst. 2 ZŘS. KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 4.

²⁷⁵ K tomu viz kapitola 4 Obrana vyděděného nepominutelného dědice.

²⁷⁶ Také K. Hamuláková a J. Petrov Křiváčková správně vnímají nepominutelného dědice jako věřitele dědiců a zřejmě a z toho důvodu jeho účast na dohodě o vypořádání společného jmění manželů také nepředpokládají. HAMULÁKOVÁ, KŘIVÁČKOVÁ In LAVICKÝ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních, Řízení nesporné. Praktický komentář*, s. 280. Š. Tlášková k tomuto uvádí: „Kdo nebyl účastníkem řízení v době vydání usnesení o vypořádání společného jmění, není tímto usnesením vázán a svých práv k pozůstalosti se může domáhat žalobou v občanském soudním řízení“. TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, s. 329.

²⁷⁷ Rozdílně k tomuto Kohoutek, J., který uvádí, že nepominutelný dědic by měl být účastníkem řízení, pokud jde o určení obvyklé ceny majetku ve společném jmění zůstavitele a pozůstalého manžela, neboť z tohoto určení se vychází při určení obvyklé ceny pozůstalosti. Viz KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 6.

²⁷⁸ Stejný názor ohledně účasti nepominutelného dědice na dohodě o rozdělení společného jmění vyjádřil ve svém článku u Drápal L. a Šešina M. Drápal, L., a rovněž i J. Kohoutek, avšak tento připouští účast nepominutelného dědice na určení ceny společného jmění. Nemožnost schválení dohody, která by zkracovala práva nepominutelného dědice, uvádí také Š. Tlášková, která pak zřejmě nepředpokládá účast nepominutelného dědice při vypořádání společného jmění. Opačný názor zastává L. Muzikář, s tím, že nepominutelný dědic bude při vypořádání společného jmění účastníkem podle § 6 odst. 1 ZŘS. KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako*

Soud podle § 162 ZŘS nesmí schválit dohodu dědiců a pozůstalého manžela o vypořádání společného jmění, která by zkracovala nepominutelného dědice, tedy by se odchylovala od pravidel uvedených v § 742 ObčZ.²⁷⁹ Pokud by soud přesto takovou dohodu schválil, bude mít nepominutelný dědic jako věřitel dědiců podle § 737 ObčZ právo namítat relativní neúčinnost takové dohody, která zkracuje jeho právo na povinný díl,²⁸⁰ ale tímto se nepominutelný dědic nedomůže změny usnesení o stanovení obvyklé ceny majetku patřícího do společného jmění zůstavitele a o vypořádání společného jmění (§ 162 ZŘS), protože relativní neúčinnost nemůže mít za následek zrušení nebo změnu již vydaného usnesení. Lze však mít za to, že usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti (§ 180 ZŘS) není závislé na usnesení o hodnotě a vypořádání společného jmění. Tento závěr vyplývá jednak ze samotného § 180 ZŘS, podle kterého se obvyklá cena pozůstalosti určí na základě soupisu pozůstalosti, seznamu pozůstalostního majetku, společného prohlášení dědiců o pozůstalostním majetku, shodných údajů dědiců o zůstavitelově majetku a o pasivech pozůstalosti; nikoli však na základě usnesení o hodnotě a vypořádání společného jmění. Dále tento závěr vyplývá také z toho, že usnesení o hodnotě a vypořádání společného jmění je ve smyslu § 159a OSŘ závazné toliko pro účastníky, a nepominutelný dědic účastníkem pro tuto část není. Soud je pak usnesením sice vázán, ale nikoli v řízení s jinými účastníky, tedy nikoli při určení obvyklé ceny pozůstalosti, kterého se účastní nepominutelný dědic.^{281,282} Podle § 180 odst. 2 ZŘS lze pak usnesení o obvyklé ceně pozůstalosti kdykoli

účastník řízení o pozůstalosti, s. 6.; TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL, LEVÝ, HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, s. 241 a 326; MUZIKÁŘ In MACKOVÁ, MUZIKÁŘ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*, s. 226; ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 17.

²⁷⁹ Shodně k účasti nepominutelného dědice na dohodě o rozdělení společného jmění se vyjadřuje J. Kohoutek, avšak připouští účast nepominutelného dědice na určení ceny společného jmění. Nemožnost schválení dohody, která by zkracovala práva nepominutelného dědice, uvádí také Š. Tlášková, která pak zřejmě nepředpokládá účast nepominutelného dědice při vypořádání společného jmění. Opačný názor zastává L. Muzikář, s tím, že nepominutelný dědic bude při vypořádání společného jmění účastníkem podle § 6 odst. 1 ZŘS. KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 6; TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL, LEVÝ, HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, 241, 326; MUZIKÁŘ In MACKOVÁ, MUZIKÁŘ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*, s. 226.

²⁸⁰ Š. Tlášková uvádí: „Kdo nebyl účastníkem řízení v době vydání usnesení o vypořádání společného jmění, není tímto usnesením vázán a svých práv k pozůstalosti se může domáhat žalobou v občanském soudním řízení“. TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL, LEVÝ, HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, s. 329.

²⁸¹ „...ten, kdo nebyl účastníkem řízení (a není jeho právním nástupcem) a ani podle zákona vůči němu není pravomocně rozhodnutí soudu závazné, může uplatňovat svá práva bez zřetele k tomu, jak o nich bylo pravomocně rozhodnuto v jiném řízení, a ani soud, správní úřad nebo jiný „orgán“ při posuzování jeho věci nemohou vůči němu vycházet ze závěru, že o nich bylo v jiném řízení pravomocně rozhodnuto...“ SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 680.

za řízení opravit, případně nepodaří-li se nepominutelnému dědici domoci se doplnění majetku, může se odvolat proti usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti.

2.2.4.3 Soupis pozůstalosti

Soupis pozůstalosti, kterého se má nepominutelný dědic právo účastnit podle § 1655 a § 1684 a násl. ObčZ a § 177 a násl. ZŘS, soud nařídí, je-li to potřebné pro výpočet povinného dílu, přičemž taková potřebnost vyplývá právě z uplatnění práva na povinný díl. Soupis pozůstalosti může být proveden soudním komisařem na místě samém, přičemž neohrozí-li to vážně včasné provedení soupisu, vyrozumí o době a místě provedení soupisu i nepominutelného dědice nejméně patnáct dnů předem (§ 178 ZŘS), tento nepominutelný dědic pak dle § 1684 odst. 2 písm. c) ObčZ může být u tohoto soupisu přítomen a vznášet dotazy nebo činit připomínky (§ 1655 odst. 2 ObčZ).²⁸³ Soupis může být také nahrazen seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveným správcem pozůstalosti a potvrzeným všemi dědici nebo společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku. V praxi dochází nejčastěji k nahrazení soupisu společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku, které musí soud povolit usnesením podle § 177 odst. 2 ZŘS.²⁸⁴ Nepominutelný dědic sám prohlášení či seznam majetku nepotvrzuje ani nečiní, ale je nutné, aby s nahrazením soupisu souhlasili všichni účastníci včetně nepominutelného dědice.^{285, 286} Dále je vhodné vyžádat souhlas nepominutelného dědice se samotným předloženým prohlášením nebo seznamem a po jeho vyjádření případně vyzvat správce pozůstalosti nebo dědice k doplnění prohlášení či seznamu. Tím se lze vyhnout případnému odvolání nepominutelného dědice proti usnesení o obvyklé ceně pozůstalosti.

2.2.4.4 Závaznost usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti pro nepominutelného dědice

Otázka závaznosti usnesení o určení obvyklé ceny pro vyděděného nepominutelného dědice není zákonem nijak upravená. Nejvyšší soud ČR rozsudkem ze dne 30. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017 vyjádřil názor o nutnosti účastenství nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti, aby pro něho byla závazná cena pozůstalosti určená pozůstalostním

²⁸² Proto lze v řízení o určení obvyklé ceny pozůstalosti do pozůstalosti zahrnout i majetek, který nebyl do společného jmění zahrnut (v tom případě se pak ve vztahu k usnesení o hodnotě a vypořádání společného jmění postupuje podle § 162 odst. 2 ZŘS a nový majetek se vypořádá dodatečně), nebo majetek, který podle vypořádání společného jmění nabyl pozůstalý manžel.

²⁸³ O provedeném soupisu pozůstalosti se dle § 1689 ObčZ rovněž vyrozumívají známí věřitelé, kterým je dána možnost se k tomuto soupisu vyjádřit. Pokud při soupisu pozůstalosti vzniknou náklady, jsou dle § 1682 odst. 2 ObčZ poměrně k tíži i nepominutelnému dědici.

²⁸⁴ Usnesení se doručuje všem dědicům i nepominutelnému dědici.

²⁸⁵ Shodně DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 18.

²⁸⁶ V případě, že nepominutelný dědic se seznamem pozůstalostního majetku vyhotoveným správcem pozůstalosti nebo společným prohlášením dědiců o pozůstalostním majetku nesouhlasí, může žádat, aby soud nařídil nový soupis pozůstalosti. KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 5.

soudem. Tento závěr je však zcela v rozporu se současným postavením nepominutelného dědice. V odůvodnění rozsudku Nejvyššího soudu ČR navíc nejsou uvedeny žádné důvody ani odkazy na literaturu ve vztahu k tomuto právnímu názoru, není tedy jasné, jaká úvaha Nejvyšší soud k předmětnému závěru vedla. Inspirací mohly být názory L. Drápala a M. Šešiny,²⁸⁷ kteří považují za nelogické, aby o téže otázce mohl rozhodovat ještě soud ve sporném řízení, a proto mají za to, že usnesení o určení obvyklé ceny pozůstalosti by mělo být pro nepominutelného dědice závazné. L. Drápal a M. Šešina v tomto ohledu odkazují na prvorepublikovou judikaturu československého Nejvyššího soudu vztahující se k ABGB, která dovozovala, že pořadem práva nelze přezkoumat pravomocné rozhodnutí pozůstalostního soudu o ceně aktiv pozůstalosti (Vážný 8528, Vážný 1279).²⁸⁸ S tímto názorem se však ztotožnit nelze, už proto, že citovaná prvorepubliková judikatura k ABGB byla dávno překonána novější judikaturou rakouskou, která je i s tamější doktrínou v současné době jednotná a činí závěr, že ani ve sporu nepominutelného dědice o povinný díl není ocenění provedené v inventáři pozůstalosti závazné (k tomu viz dále). Závěr Nejvyššího soudu ČR o závaznosti usnesení o ceně pro nepominutelného dědice zároveň přináší několik sporných otázek, které jsou blíže rozebrány v dalším textu.

Přirozeným důsledkem závěru Nejvyššího soudu o závaznosti ceny pozůstalosti určené rozhodnutím soudu (soudního komisaře) v řízení o pozůstalosti, i pro nepominutelného dědice, by byla nutnost provádět v rámci pozůstalostního řízení dokazování o ceně pozůstalosti, nedojde-li k jejímu určení dohodou dědiců (a zřejmě i nepominutelného dědice). Má-li být nepominutelný dědic rozhodnutím o ceně vázán, nemůže být již cena přezkoumávána v následném sporném řízení, nebo snad jen omezeně ve specifických případech. Pokud by nepominutelný dědic i přes pravomocné rozhodnutí pozůstalostního soudu o vypořádání povinného dílu stejně podal k soudu žalobu o doplnění povinného dílu s tím, že jeho povinný díl je vyšší, mělo by být řízení o žalobě patrně zastaveno podle § 103 a 104 OSŘ pro překážku věci rozsouzené ve smyslu § 159a odst. 4 ve spojení s § 167 odst. 2 OSŘ, a tedy chybějící podmínky řízení.²⁸⁹

Nepominutelnému dědici by v rámci řízení o pozůstalosti měla zřejmě svědčit veškerá práva ohledně určování ceny jako dědicům, nemá-li být proti nim procesně znevýhodněn, jestliže pro něj bude rozhodnutí o ceně závazné. Podle § 181 odst. 1 ZŘS při oceňování

²⁸⁷ DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 19.

²⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR z 5. prosince 1928, sp. zn. R II 383/28, a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. listopadu 1921, sp. zn. Rv I 429/21.

²⁸⁹ SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ, ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*, s. 680.

majetku a dluhů patřících do pozůstalosti vychází soud ze společného prohlášení dědiců nebo z ocenění správce pozůstalosti, v odůvodněných případech lze cenu zjistit znaleckým posudkem – octne-li se tedy nepominutelný dědic v neshodě s dědici nebo správcem o ceně pozůstalosti, nastává patrně odůvodněný případ, kdy by měl soud zadat zpracování znaleckého posudku. Další možnosti dokazování nejsou příliš jasné, když podle § 178 odst. 1 ZŘS může nepominutelný dědic, tak jako ostatní osoby účastníci se soupisu, pouze činit námitky a připomínky a podle § 1655 odst. 2 ObčZ má nepominutelný dědic pouze právo být při odhadu, vznášet dotazy a uplatňovat připomínky; přesto evidentně nelze účastníkům řízení zabránit, aby soudnímu komisaři předkládali návrhy na provedení důkazu, a to zejména z vlastní iniciativy pořízenými znaleckými posudky nebo odbornými vyjádřeními, eventuálně jinými listinami dokládajícími stav majetku tvořícího aktiva pozůstalosti, a pozůstalostnímu soudu nic nebrání, aby tyto navržené důkazy provedl. Pokud se však povede v řízení o pozůstalosti dokazování o ceně majetku kvůli někomu, o kom v tu dobu není jasné, zda vůbec má na povinný díl nárok, je toto zcela proti zásadě rychlosti a hospodárnosti řízení, navíc je možné, že dokazování bude prováděno zbytečně. Nepominutelný dědic nepochybně bude mít i právo na opravné prostředky proti rozhodnutí o ceně. Tím se řízení (v případě uplatnění opravných prostředků i podstatně) prodlouží a oddálí se rozdělení pozůstalosti.

Nejvyšší soud v odůvodnění svého rozsudku v souladu se starší i moderní literaturou dále výslovně uvedl, že nepominutelného dědice nepovažuje za dědice, ale za věřitele, s čímž lze souhlasit.²⁹⁰ Není však jasné, proč by pro nepominutelného dědice měla být závazná cena pozůstalosti, zatímco pro jiné věřitele nikoliv. V konečném důsledku by postavení nepominutelného dědice mohlo být bezdůvodně nevýhodnější než pozice jiných věřitelů, kteří mohou v rámci řízení o zaplacení své pohledávky vést jakékoliv dokazování o její výši, zatímco nepominutelný dědic v řízení o pozůstalosti může pouze vznášet dotazy, činit námitky a uplatňovat připomínky podle § 1655 odst. 2 ObčZ a § 178 odst. 1 ZŘS, přesto by pro něho bylo rozhodnutí o určení ceny závazné. S tímto rovněž souvisí otázka, zda může nepominutelný dědic žalovat na vyplacení svého povinného dílu, teprve až po právní moci usnesení o obvyklé ceně, nebo může toto žalovat už v průběhu řízení o pozůstalosti s tím, že by bylo řízení o žalobě přerušeno a soud by s dalším průběhem sporného řízení vyčkal

²⁹⁰ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 21, SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 404, HORÁK. *Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku*, s. 383.

až na právní moc usnesení o ceně pozůstalosti?²⁹¹ V obou případech by však právní postavení nepominutelného dědice bylo pravděpodobně horší než jiných věřitelů, protože ti by mohli žalovat na splnění své pohledávky už dřív (byť za omezení § 1703 ObčZ), bez nutnosti čekat na skončení řízení o pozůstalosti.

Závěr o závaznosti usnesení o ceně pozůstalosti pro nepominutelného dědice je problematický rovněž v případech, kdy nepominutelný dědic právo na povinný díl hned v pozůstalostním řízení neuplatní, tj. nechá řízení o pozůstalosti proběhnout a teprve následně po právní moci konečného usnesení o pozůstalosti by chtěl svůj nárok na povinný díl uplatnit (týká se nepominutelných dědiců obecně).²⁹² Další podobnou skupinou jsou případy, kdy nepominutelný dědic v pozůstalostním řízení nárok uplatnit nemohl, protože nebyl v době řízení o pozůstalosti znám (chyby v evidenci obyvatel, zamlčení nepominutelného dědice ostatními účastníky, nasciturus, pozůstalosti cizinců dlouhodobě usazených v České republice a majících děti v zahraničí, jejichž pozůstalost se bude dle nařízení řešit českým právem, nebo nakonec i případy, kdy dědicové o nepominutelném dědici zkrátka neví, protože jde např. o dítě ze zůstavitelova prvního manželství a zůstavitel se s ním od narození nestýkal, eventuálně o něm ani nevěděl). Objeví-li se po skončení pozůstalostního řízení takový nepominutelný dědic, nabízí se otázka, jaká má práva? Bude pro něho závazné pravomocné rozhodnutí o ceně pozůstalosti, i když se řízení z různých důvodů neúčastnil? Nebo bude moci využít žaloby pro zmatečnost (§ 229 odst. 3 OSŘ) a domáhat se nového řízení o ceně? A uplatní se zde omezení desetiletou promlčecí lhůtou dle § 629 odst. 2 ObčZ jako u práva na povinný díl?²⁹³ Zdá se, že obě řešení nejsou pro nepominutelného dědice příznivá a mnohem jednodušší by pro něho bylo zažalovat rovnou o plnění povinného dílu v určité částce (eventuálně v částce, která bude v rámci sporného řízení určena znaleckým posudkem), aniž by pro něho bylo závazné rozhodnutí o ceně pozůstalosti vydané v řízení, kterého se neúčastnil.

Nabízí se úvaha, zda by nebylo pro nepominutelného dědice výhodnější, aby v rámci pozůstalostního řízení nárok na povinný díl vůbec neuplatnil a ponechal si svůj nárok

²⁹¹ Ze starší literatury stojí za pozornost řešení H. Krasnopolského a B. A. Kafky, podle kterých pokud chce nepominutelný dědic žalovat na plnění povinného dílu před pravomocným stanovením ceny pozůstalosti, nemůže žádat zaplacení konkrétní částky, ale žalobní petit by měl znít o přiznání práva na povinný díl v částce, kterou má soud svým rozhodnutím stanovit. Jinak má žalovat na plnění částky odpovídající jeho povinnému dílu, eventuálně požadovanému doplnění povinného dílu. Srov. KRASNOPOLSKI, KAFKA. *Österreichisches Erbrecht*. s. 234.

²⁹² Např. SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 33.

²⁹³ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 33–34.

až na sporné řízení.²⁹⁴ Měl by však nepominutelný dědic v takovém případě, kdy se pozůstalostního řízení neúčastnil, rovnou žalovat o zaplacení svého povinného dílu, přičemž by ve sporném řízení prokazoval jeho výši (protože rozhodnutí o ceně pozůstalosti by pro něho nemohlo být závazné), anebo by snad mělo být v takovém případě zahájeno řízení o pozůstalosti a v jeho průběhu by se mělo vydat nové rozhodnutí o ceně pozůstalosti, pokud by se prokázala její odlišná výše, a teprve až pak by nepominutelný dědic mohl žalovat o zaplacení povinného dílu? Předně by neměl být činěn rozdíl v procesním postavení aktivního nepominutelného dědice, který svůj nárok uplatnil v řízení o pozůstalosti, a pasivního nepominutelného dědice, který si z vlastní vůle počká na sporné řízení, aniž by vyvíjel jakoukoliv činnost; na druhou stranu se nejeví akceptovatelným ani řešení, že by usnesení o ceně pozůstalosti bylo závazné i pro pasivního nepominutelného dědice, který nebyl účastníkem řízení, protože své právo na povinný díl neuplatnil.

V souvislosti s výše uvedeným je na místě uvést srovnání se závěry moderní rakouské literatury a judikatury zabývající se stejným problémem, neboť v rakouském právu je regulace uplatňování práv nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti podobná jako v moderním českém právu a lze uvažovat o inspiraci českého zákonodárce právě Rakouskem.²⁹⁵ I zde je nepominutelný dědic omezen na vyjmenovaná práva (§ 784, 804 a 812 ABGB ve znění ErbRÄG 2015 – může navrhnout pořízení inventáře pozůstalosti, účastnit se jejího ocenění a má možnost navrhnout odloučení pozůstalosti).²⁹⁶

Základem moderního přístupu k vyděděnému nepominutelnému dědici, popírajícímu důvod svého vydědění, je usnesení Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 7 Ob 547/84 ze dne 9. května 1985 (SZ 58/77). Nejvyšší soud zde odmítl starší judikaturu²⁹⁷, podle které spor nepominutelného dědice a dědice, který popírá jeho nárok na povinný díl, znemožňuje odevzdat pozůstalost. Svůj závěr Nejvyšší soudní dvůr odůvodnil s odkazy na další judikaturu a literaturu velmi zřetelným způsobem – není důvodu, proč by svéprávný nepominutelný dědic měl mít lepší postavení než běžný věřitel, na výkaz o výši povinného dílu se má čekat s odevzdáním pozůstalosti pouze v případech nesporných nepominutelných dědiců (*i to však po přijetí nového zákona o nesporných řízeních odpadlo a řeší se podle*

²⁹⁴ Uvedený postup uveden v DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 17.

²⁹⁵ V Německu jsou procesní možnosti nepominutelného dědice širší – může žalovat jak o zaplacení povinného dílu v konkrétní částce, tak o zjištění rozsahu a ceny pozůstalosti (Auskunftsklage ve třech variantách – srov. § 2314 BGB), své nároky může kumulovat i pomocí tzv. stupňovité žaloby (Stufenklage). TANCK, Manuel. In BONEFELD, Michael, KROIB, Ludwig, TANCK, Manuel. *Erbprozess mit Erbscheinsverfahren und Teilungsversteigerung. 2. Auflage*, s. 447 a násl.

²⁹⁶ Tento závěr už v rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 3. listopadu 1954, sp. zn. 2 Ob 817/54.

²⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 30. června 1915, sp. zn. R VI 71/15, ve sbírce Glaser-Unger nová řada č. 7508; Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 21. května 1969, sp. zn. 5 Ob 75/69.

§ 176 odst. 2 AußStrG ve spojení s § 56 ZPO složením jistoty), a pokud je nepominutelný dědic svéprávný, může pozůstalostní soud vydat odevzdací listinu i ze souběžně vedeného sporu o plnění povinného dílu, a konečně Nejvyšší soudní dvůr vyjádřil údiv, proč by spor vyděděného nepominutelného dědice o povinný díl měl zatěžovat a zdržovat pozůstalostní řízení, zejména když inventář a ocenění pozůstalosti v rámci pozůstalostního řízení nejsou závazné pro spor o povinný díl. Uvedený rozsudek je citován dodnes komentářovou literaturou.²⁹⁸

Uvedené zřejmě navazuje na celkem jednoduchý, a přitom rozsáhle uplatnitelný závěr rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 5. září 1968, sp. zn. 6 Ob 194/68,²⁹⁹ že inventář pozůstalosti se pořizuje toliko pro účely pozůstalostního řízení, a rozhodnutí učiněná pozůstalostním soudem mají účinky právě jen pro toto řízení, ne však navenek. Stranám je na vůli, aby sporné otázky definitivně vyřešily pořadem práva, aniž by k tomu směly být zvlášť odkazovány.

Tyto základní závěry jsou respektovány a dále konkretizovány i moderní rakouskou doktrínou. Účelem inventáře pozůstalosti a jeho vlivem na nepominutelného dědice se v rakouské literatuře dosud zřejmě nejpodrobněji zabíral Ch. Rabl, který dospěl k závěru, že inventář pozůstalosti neprejudikuje pozdější rozhodnutí ve sporném řízení, zařazení věci do inventáře je pouze předběžné a inventář není tedy závazný; ostatně též podotknul, že současná literatura i judikatura se shodují, že inventář pořizený v rámci nesporného řízení nemá konstitutivní účinky pro sporné řízení mezi nepominutelným dědicem a dědicem o plnění povinného dílu, ale ani pro jiná sporná řízení či pro vztah dědiců a věřitelů.³⁰⁰ Inventář pozůstalosti slouží nepominutelnému dědici pouze jako základ a orientační pomoc pro určení výše povinného dílu³⁰¹ a nemá na spory o výši povinného dílu vliv.³⁰² Nárok na povinný díl je třeba uplatňovat žalobou na plnění ve sporném řízení, a to i před skončením řízení o pozůstalosti a nezávisle na něm. Nároky nesvéprávných nepominutelných dědiců mají být před odevzdáním pozůstalosti zajištěny složením jistoty dle § 56 ZPO a taktéž

²⁹⁸ APATHY In KOZIOL a kol. *Kurzkommentar zum ABGB*, s. 565, NEMETH In SCHWIMANN, *KODEK a kol. ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG.* s. 195 a 203.

²⁹⁹ V podstatě doslovně jej cituje též nové rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 13. listopadu 2013, sp. zn. 7 Ob 158/13f.

³⁰⁰ RABL, Christian. *Das Nachlaßinventar – Inhalt und Zweck. Österreichische Notariats-zeitung.* 1999, roč. 129, č. 5, s. 131–132.

³⁰¹ Shodně rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 23. listopadu 2010. sp. zn. 1 Ob 190/10p.

³⁰² GRÜN In RECHBERGER a kol. *Kommentar zum Außerstreitgesetz.* s. 591.

není nutné čekat s odevzdáním pozůstalosti.³⁰³ Na základě rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 1 Ob 8/74 (SZ 47/12)³⁰⁴ dospívá literatura k závěru, že rozhodnutí v pozůstalostním řízení se nemohou dotknout práv nepominutelného dědice a inventář pozůstalosti sporného soudce nijak nezavazuje, a to ani v případě, když inventář požadoval právě nepominutelný dědic a zúčastnil se oceňování pozůstalosti.³⁰⁵ Nejvyšší soudní dvůr v posledně citovaném rozhodnutí doslova uvedl, že „*pokud zákon uvádí, že nepominutelný dědic se může domáhat pořízení inventáře pozůstalosti (§ 804 ABGB) a účastnit se ocenění pozůstalosti (§ 784 ABGB), nemá z toho vyplývat, že by snad v rámci pozůstalostního řízení byla vydávána rozhodnutí závazná pro veškerá další řízení o nároku na povinný díl. Nepominutelný dědic může požadovat pořízení inventáře jen proto, aby získal podklad pro výpočet jeho povinného dílu – jedná se pouze o opatření zvláštní péče, aby nedošlo ke zkrácení nepominutelného dědice. Podle možnosti by tím měly být odvráceny spory mezi dědici a nepominutelným dědicem. Veškerá rozhodnutí, která jsou vydávána v řízení o pozůstalosti, tedy nemohou nijak ovlivnit práva nepominutelného dědice ve sporu o jeho žalobě proti dědici na zaplacení povinného dílu.*“ Inventář se pořizuje jen pro účely pozůstalostního řízení a jeho význam se také na pozůstalostní řízení omezuje. Inventář představuje toliko předběžnou představu o rozsahu pozůstalosti a účastníkům je na vůli vyřešit si sporné otázky související se soupisem ve sporném řízení, aniž by k tomu měli být pozůstalostním soudem odkazováni (tento závěr i rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. listopadu 1989, sp. zn. 6 Ob 16/89, ze dne 12. února 1998 sp. zn. 2 Ob 26/98g a ze dne 28. srpna 2007, sp. zn. 5 Ob 108/07d). Inventář pozůstalosti nemá žádný vliv na povinný díl nebo nárok na jeho doplnění a v řízení o žalobě na plnění povinného dílu může být správnost inventáře rozporována a požadováno zaplacení povinného dílu podle skutečné hodnoty pozůstalostních aktiv, neboť nepominutelný dědic má v řízení o žalobě na plnění povinného dílu coby předběžnou otázku prokázat rozsah a cenu pozůstalosti; inventář mu dává jenom předběžnou informaci.³⁰⁶

³⁰³ NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 195–196.

³⁰⁴ Tentýž závěr sp. zn. 7 Ob 282/03a z 29. 9. 2004 nebo sp. zn. 3 Ob 272/07g z 27. 2. 2008.

³⁰⁵ WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, s. 188.

³⁰⁶ SPRUZINA In GITSCHTHALER, HÖLLWERTH. *AußStrG. Kommentar zum Außerstreitgesetz. Band 1.*, s. 1995–1996. Podobné závěry o uplatňování práv nepominutelného dědice mimo řízení o pozůstalosti a žádné závaznosti inventáře pozůstalosti pro nepominutelného dědice zastávají i SCHILCHEGGER, Johann, GRUBER, Katrin. *Österreichisches Verlassenschaftsverfahren. Leitfaden für die Praxis*. Wien: LexisNexis, 2012, s. 106–107; FEIL. *Außerstreitgesetz. Kurzkommentar für die Praxis.*, s. 647.

Z uvedeného plyne poměrně zřetelně, že ve stejné otázce dospěly nejvyšší soudy České republiky a Rakouska ke zcela opačnému závěru, aniž vyplývá proč, zejména když zákonná regulace uplatňování práv nepominutelných dědiců v České republice i Rakousku se zdá podobná, a to i v procesním právu. **Lze říci, že nevázanost nepominutelného dědice usnesením o ceně pozůstalosti by pro něj byla příznivější a neznevýhodňovala by jej ve srovnání s jinými věřiteli.**

2.2.5 Ochrana nepominutelného dědice v mezinárodních souvislostech

2.2.5.1 Mezinárodní přístupy k ochraně nepominutelného dědice

Jak již bylo výše řečeno, nepominutelný dědic je střetem principu rodinné solidarity a autonomie vůle zůstavitele. „Nalezení rovnováhy mezi těmito principy je úkolem zákonodárce, který by měl při nastavování zákonných parametrů reflektovat především společenskou realitu vlastní jurisdikce.“³⁰⁷ Jinými slovy řečeno, každá právní úprava dědického práva v jednotlivých zemích je specifická,³⁰⁸ vychází z rozdílných kulturních tradic a společenských zvyklostí,³⁰⁹ výsledná podoba institutu nepominutelného dědice je odrazem těchto specifíků a skutečností, kterému z daných principů dala ta která úprava přednost. Přístup k ochraně nepominutelného dědice je přitom různý, zatímco v zemích *common law* institut nepominutelného dědice zakotven vůbec není a nezanechání majetku dětem je tak spíše porušení morálních pravidel, než jakýchkoliv zákonných ustanovení,³¹⁰ v rámci kontinentálního práva se uplatňuje omezená vůle zůstavitele, která garantuje nepominutelným dědicům právo na povinný díl, a to buď ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti, *in natura* (předcházejí úprava ČR, jinak např. v úpravě Lucemburska), nebo ve formě finanční pohledávky (současná úprava ČR, Německo, Rakousko, Polsko). Všechny tyto přístupy mají přitom své odůvodnění.

Absence institutu nepominutelného dědice v rámci zemí z oblasti *common law* je odůvodněn **neomezenou autonomií vůle zůstavitele**. Právo na plnění z pozůstalosti může být přiznáno pouze výjimečně, pokud určitá závislá osoba na zůstaviteli (manžel, partner, spoluzijící osoba, dítě či jakákoliv jiná závislá osoba na zůstaviteli) neobdržela z pozůstalosti

³⁰⁷ RONOVSKÁ. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 18.

³⁰⁸ Problematickým aspektem dědického práva v jednotlivých zemích je především jeho nepřesné vyhrazení vůči ostatním právním odvětvím, především vůči právu rodinnému a věcnému. PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 304.

³⁰⁹ KUČERA, Zdeněk, PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015, s. 321; ZIMMERMANN, Reinhard. *Kulturelle Prägung des Erbrechts? Juristen Zeitung*, 2016, s. 321–322.

³¹⁰ BRAUN. *Will-substitutes in England and Wales*. In BRAUN, RÖTHEL (eds.). *Passing wealth on death. Will-substitutes in Comparative Perspective*, s. 67–68.

přiměřený finanční prospěch. Tato finanční výplata však není zaručena a lze ji proto považovat za ekvivalent českého práva na zaopatření.³¹¹ Navrhovatel přitom musí prokázat, nejen potřebu zaopatření, ale i skutečný vztah k zůstaviteli. Dospělé děti, které jsou schopny se samostatně živit, musí navíc prokázat, jaké morální okolnosti odůvodňují jejich nárok.³¹²

Co se týče kontinentálního práva, zde se uplatňuje **omezená vůle zůstavitele**, přičemž míra omezení je závislá především na pojetí povinného dílu. Povinný díl ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti *in natura*, se vyskytuje v zemích Evropy, kde je upřednostňován princip rodinné solidarity před autonomií vůle zůstavitele. Rodina je zde považována za základní pilíř společnosti, vyznačující se svou soudružností, jsou zde silné křesťanské tradice a rodiče jsou zde úzce navázáni na své děti, které značně podporují (např. právní úprava Španělska, Itálie, Slovenska, předcházející úprava v ČR). Taková právní úprava nepominutelným dědicům přináší silné postavení, neboť v případě, kdy jim není zanechán jejich povinný díl, mohou se zpravidla domáhat až zneplatnění části pořízení pro případ smrti, které jejich povinný díl nerespektuje.³¹³ Pro zůstavitele však z tohoto plyne, že je na své dispoziční svobodě přímo omezen³¹⁴ a nemůže svůj majetek rozdělit zcela podle své libosti. Zanechání majetku v rodině je však primárním cílem těchto úprav, a proto je i omezení autonomie vůle zůstavitele společností respektováno.

Další přístup, který je ve vztahu k nepominutelnému dědici možný, je **zanechání povinného dílu ve formě finanční pohledávky** (současná úprava ČR, Německo, Rakousko).³¹⁵ Zůstavitel v takovém případě není omezen na své vůli přímo, ale omezení je přeneseno na dědice, kteří musí povinný díl nepominutelného dědice dorovnat.³¹⁶ Takové právní úpravy dávají přednost autonomii vůle zůstavitele před rodinnou solidaritou, což se projevuje ve slabších právech nepominutelných dědiců. Lze říci, že tyto úpravy redukuje možnost vzniku dědických sporů, neboť spor o vyplacení povinného dílu v penězích

³¹¹ K tomu viz podkapitola 3.7 Právo některých osob na zaopatření.

³¹² RONOVSÁ, Kateřina. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 18; BRAUN. *Will-substitutes in England and Wales*. In BRAUN, RÖTHEL. *Passing wealth on death*, s. 67–68.

³¹³ Na Slovensku se podle § 469a zákona č. 40/1962 občianský zákoník, v platném znění, může nepominutelný dědic domáhat relativní neplatnosti závěti, která odporuje jeho právu na povinný díl. Stejná úprava platila i v českém právním řádu za účinnosti předcházejícího občanského zákoníku. Ve Španělském království povinný díl dětí a potomků představuje 2/3 pozůstalosti otce a matky, z toho 1/3, tzv. mejora může být rozdělena libovolně mezi děti nebo potomky (808 a 809 digo Civil, Real Decreto de 24 de julio de 1889), nerespektování povinného dílu nepominutelných dědiců může vést až k neplatnosti závěti (čl. 814 Civil, Real Decreto). V italském právní úpravě je v případě zkrácení povinného dílu možné napadnout závěť, není-li však závěť napadena, zůstává platnou a účinnou (§ 553 a 554 Codice Civile, Regio decreto 16 marzo 1942).

³¹⁴ RONOVSÁ, Kateřina. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 18.

³¹⁵ Tamtéž, s. 521.

³¹⁶ HORÁK. In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 130 a násl.

není sporem o dědické právo, a tudíž nezatěžuje dědické řízení. Zároveň takové pojetí povinného dílu více vyhovuje současné společenské situaci, kdy se mění struktura rodiny, mnoho dětí se rodí mimo manželství, nebo se narodí do sloučených rodin vzniklých po rozvodu manželství.

Hlavní problém výše zmíněných úprav v rámci kontinentální Evropy, ať už se přiklání k zásadě autonomie vůle zůstavitele nebo k zásadě rodinné solidarity je, že tyto zpravidla nereflektují společenské změny, které v posledních letech nastaly. Především se hodnota majetku v pozůstalosti neustále zvyšuje, mění se sociální podmínky, prodlužuje se průměrná délka života,³¹⁷ což má za důsledek, že nepominutelní dědicové zpravidla v řízení o pozůstalosti vystupují jako dospělí a zajištění jedinci, jejichž právo na povinný díl lze v těchto případech odůvodnit snad jen principem rodinné solidarity. Také se zůstavitelům nabízí využití alternativních prostředků dědické sukcese, což již tak dost omezená práva nepominutelných dědiců oslabuje.³¹⁸ Na tyto změny ve společenských poměrech zatím reagovalo Rakousko, které novelizovalo dědické právo novelou Erbrechts-Änderungsgesetz 2015.³¹⁹ Novelizace dědického práva v současné době probíhá i ve Švýcarsku.³²⁰ Oba právní systémy přitom spojuje cíl reformy, což je přizpůsobení dědického práva společnosti 21. století, ve které panují odlišné hospodářské a společenské poměry. Důraz je přitom kladen především na posílení autonomie vůle zůstavitele, s tím že je rovněž přehodnocován okruh a postavení nepominutelných dědiců.³²¹ Další země prozatím vyčkávají, do budoucna je však jisté, že změny v oblasti dědického práva, zvláště pak co do práv nepominutelných dědiců budou nevyhnutelné. Především pak bude nutné zvážit, zda ochrana nepominutelných dědiců má v dnešní době ještě svůj význam.

2.2.5.2 Ochrana nepominutelného dědice v unijním nařízení

V souvislosti s institutem nepominutelného dědice je nutné zmínit i jeho ochranu v rámci Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 650/2012 Sb.³²² Evropské dědické nařízení reaguje na moderní dobu, která je typická pro svou zvýšenou migraci a prohlubující

³¹⁷ DEIXLER-HÜBNER, Astrid, SCHAUER, Martin. *Erbrecht Neu*. Wien: LexisNexis, 2015, s. 6–9.

³¹⁸ Tamtéž.

³¹⁹ K novelizované podobně dědického práva v Rakousku viz RONOVSKÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 4, s. 69; RONOVSKÁ, Kateřina. Nové rakouské dědické právo: Proč? Kdy? A jak? In: *Olomoucké právní dny*. 2016; DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo "v detailu". In *Olomoucké právní dny*. 2016; DEIXLER-HÜBNER, Astrid, SCHAUER, Martin. *Erbrecht Neu*. Wien: LexisNexis, 2015, 209 s.

³²⁰ Viz *Das Portal der Schweizer Regierung* [online]. Dostupné na <<https://www.admin.ch>>.

³²¹ RONOVSKÁ, Kateřina. *(Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn*, s. 18.

³²² Dále také jako „evropské dědické nařízení“.

se globalizaci, což se přirozeně projevuje i právních vztazích, dědického práva nevyjímaje.³²³ V návaznosti na tuto skutečnost se zvyšují případy pozůstalostních řízení s mezinárodním prvkem (zůstavitel či dědicové jsou občany cizího státu, pořízení pro případ smrti bylo sepsáno podle cizí právní úpravy, popřípadě se zůstavitelův majetek nachází v cizině).³²⁴ Vzhledem k nárůstu těchto řízení, byla žádoucí kolizní úprava, která by tyto situace regulovala, a to primárně na poli Evropské unie, kde by bez jasně stanovených pravidel pro tato řízení občané nemohli v plném rozsahu využívat jím zaručené svobody, zejména volného pohybu osob a kapitálu³²⁵. Již na počátku těchto úvah však bylo jasné, že vzhledem k jedinečnosti úprav dědického práva v jednotlivých zemích,³²⁶ vycházejících především z rozdílných kulturních tradic,³²⁷ je zcela vyloučeno pomýšlet na jednotnou úpravu dědického práva pro celou Evropskou unii.^{328, 329} Vše výše uvedené pak vedlo k přijetí evropského dědického nařízení, které sjednocuje jak kolizní, tak procesní pravidla pro dědické poměry s přeshraničním prvkem.³³⁰ Zároveň představuje nejvýznamnější zdroj pro určení rozhodného práva, tzv. dědického statutu.^{331, 332, 333} Dědický statut je primárně určen hraničním

³²³ Podle statistiky Eurostatu v roce 2017 žilo nebo pracovalo 3,8 % občanů EU (17 milionů osob a 1,4 milionu každodenně dojíždějících osob) v jiném členském státě než ve státě, jehož jsou státními příslušníky (pro srovnání lze uvést, že v roce 2007 to bylo pouhých 2,5 %). *Fakta a čísla o Evropské unii* [online]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/41/volny-pohyb-pracovniku>>.

³²⁴ KUČERA, Zdeněk, TICHÝ, Luboš. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním. Komentář*. Praha: Panorama, 1989, s. 17 a násl.; PFEIFFER, Magdalena. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*. Praha: Wolters Kluwer, 2017, s. 7–10.

³²⁵ Čl. 18 odst. 1 a čl. 63 odst. 1 Smlouvy o fungování EU.

³²⁶ Problematickým aspektem dědického práva v jednotlivých zemích je především jeho nepřesné vyhrazení vůči ostatním právním odvětvím, především vůči právu rodinnému a věcnému. PAUKNEROVÁ. *Evropské mezinárodní právo soukromé*, s. 304.

³²⁷ KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA a kol. *Mezinárodní právo soukromé*, s. 321; ZIMMERMANN, Reinhard. Kulturelle Prägung des Erbrechts? *Juristen Zeitung*, 2016, s. 321–322.

³²⁸ Proto byla také oblast dědického práva již dopředu vyloučena z přípravy Evropského občanského zákoníku *Study Group on a European Civil Code* [online]. sgecc.net. Dostupné na <<http://www.sgecc.net/>>.

³²⁹ I na poli mezinárodního práva pak bylo patrné, že sjednocení dědického práva je oblastí, vůči které jsou státy zdrženlivé. Snaha o sjednocení dědických otázek na poli mezinárodního práva byla již od Haagské konference, když bylo vytvořeno několik úmluv zaměřených na různé problematické aspekty dědictví, zájem o sjednocení této oblasti však byl minimální, což je patrné i z Haagské úmluvy z roku 1989, kterou podepsaly pouze čtyři státy (Argentina, Lucembursko, Švýcarsko a Nizozemí). Úmluva nakonec v platnost nevstoupila, neboť ji ratifikovalo pouze Nizozemí.

³³⁰ Nařízení není závazné pro Dánsko, Irsko a Spojené království, které se neúčastnily přijímání tohoto nařízení. PFEIFFER. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*, s. 2; *Tisková zpráva ze dne 7. června 2012* [online]. europa.eu. Dostupné na <http://www.europa.eu/rapid/press-release_IP-12-851_cs.htm>; PAUKNEROVÁ. *Evropské mezinárodní právo soukromé*, s. 26.

³³¹ K určení dědického statutu slouží hraniční určovatele, přičemž mezi nejčastější hraniční určovatele patří státní příslušnost zůstavitele v době úmrtí – *lex patriae*, dále obvyklý pobyt zůstavitele – *lex domicili*. Viz SVOBODA, Jiří, LESZAY. Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závěti. *Ad Notam*. 2008, roč. 14, č. 2, s. 55–62; PFEIFFER. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*, s. 14 a násl.

³³² Další kolizní úpravu pro určení dědického statutu obsahují bilaterální smlouvy o právní pomoci, které má Česká republika uzavřené s cizími státy, a které se ve vztahu k výše uvedenému nařízení aplikují přednostně pouze, je-li smluvní stranou nečlenský stát (čl. 75 evropského dědického nařízení). V případě ČR má aplikační

určovatelem, což je v rámci evropského dědického nařízení obvyklý pobyt zůstavitele v době smrti.³³⁴ Zmíněný dědický statut však může být ovlivněn i volbou zůstavitele, případně stranami dědické smlouvy, tzv. *professio iuris*. Volba dědického statutu přitom může zasáhnout do práv nepominutelných dědiců, a proto je této problematice věnován následující text.

Volba dědického statusu musí být učiněna ve formě pořízení pro případ smrti, případně souhlasným prohlášením stran v dědické smlouvě.³³⁵ Zůstaviteli je dáno na výběr právo státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění volby nebo v době smrti. Pokud má zůstavitel více státních příslušností, může si zvolit právo kteréhokoliv státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění této volby, nebo v době smrti. Stejně možnosti jsou dány i stranám dědické smlouvy. Z uvedeného je patrné, že volba je omezena pouze na jediného hraničního určovatele, a to státní příslušnost, v čemž lze spatřovat určitou návaznost na tradiční pojetí dědických kolizních norem, které měly za dědický statut právě státní příslušnost zůstavitele.³³⁶

Možnost ovlivnit dědický statut umožňuje zůstaviteli uspořádat své dědické poměry ještě za života,³³⁷ když se zůstavitel může rozhodnout pro právo státu, které je mu pro jeho

přednost před evropským dědickým nařízením Haagská úmluva o mezinárodní správě pozůstalosti ze dne 2. října 1973, a to ve vztahu ke Slovensku a Portugalsku a dvoustranné smlouvy o právní pomoci uzavřené ČR se státy, které nejsou členy EU (Albánie, Kuba, Mongolsko, Severní Korea, Rusko, Bělorusko, Gruzie, Kyrgyzstán, Moldávie, Ukrajina, Uzbekistán, Vietnam, Bosna a Hercegovina, Černá Hora, Makedonie, Srbsko, Kosovo). PFEIFFER. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*, s. 73.

³³³ Poslední možnosti, jak lze dědický statut určit, jsou normy mezinárodního práva soukromého, obsažené ve vnitrostátním právu jednotlivých států, u nás v ZMPS. Přednost evropského dědického nařízení před ZMPS stanovuje výslovně § 73a ZMPS. Evropské dědické nařízení je však univerzálně použitelné (čl. 20 evropské dědické nařízení), čímž dochází k významnému snížení právní úpravy v ZMPS. ZMPS stanovuje jako základního hraničního určovatele obvyklý zůstavitelův pobyt v době smrti (§ 76 ZMPS věta první). ZMPS pak zůstaviteli pro případ sepsání závěti umožňuje zvolit si rozhodné právo, přičemž výběr je omezen mezi právní řád státu, v němž má zůstavitel v době pořízení závěti obvyklý pobyt nebo právní řád státu, jehož občanem je zůstavitel v době pořízení závěti. Oproti evropskému dědickému nařízení je tak volba rozšířena i o obvyklý pobyt zůstavitele, což může výrazně zasáhnout do práv nepominutelných dědiců. Evropské dědické nařízení právě z tohoto důvodu možnost volby dědického statutu podle obvyklého pobytu zůstavitele ze své úpravy vyloučilo, neboť takováto varianta by výrazně zvyšovala možnosti obcházení práv nepominutelných dědiců. PFEIFFER, Magdalena. *Dědický statut v rukou zůstavitel – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů*. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 13, s odkazem na LORENZ, Stephan. *Internationaler Pflichtteilsschutz und Reaktionen des Erbstatuts auf lebzeitige Zuwendungen*. In DUTTA, Anatol, HERRLER, Sebastian. *Die Europäische Erbrechtsverordnung*. C. H. Beck: München, 2014, s. 120.

³³⁴ Určení místa obvyklého pobytu má pak na starost orgán, který vede dědické řízení, tzn. v České republice notář, jako soudní komisař, který za účelem zjištění obvyklého pobytu musí provést komplexní posouzení života zůstavitele před jeho smrtí i v době smrti, a vzít v potaz veškeré relevantní skutečnosti, jako je doba trvání a pravidelnost pobytu zůstavitele na území dotčeného státu, jakož i okolnosti tohoto pobytu. *Recitál (23) preambule Nařízení o dědictví* [online]. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R0650&from=CS#d1e1687-107-1>>.

³³⁵ Čl. 22 odst. 2 evropského dědického nařízení.

³³⁶ PFEIFFER. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*, s. 11.

³³⁷ *Recitál (38) preambule Nařízení o dědictví* [online]. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R0650&from=CS#d1e1687-107-1>>.

kořeny bližší, než právo státu jeho obvyklého pobytu (tzv. *lex electa*). Zároveň tímto zůstavitel dědický statut stabilizuje a předchází tak situaci, že by tento mohl být změněn v souvislosti se změnou místa jeho pobytu.³³⁸ Určení dědického statutu zůstavitelem navíc zabraňuje nejistotě, která může nastat při určování místa obvyklého pobytu, řízení o pozůstalosti tak může být tímto způsobem značně zjednodušeno a zrychleno.³³⁹ Možnost volby práva lze považovat za rozšířenou verzi principu autonomie vůle, případně však i za základní lidské právo, jehož projevu je nutné dát přednost před aplikací jiných hraničních určovateli.³⁴⁰ Aby při volbě rozhodného práva nedocházelo k obcházení nepominutelných dědiců a jejich práva na povinný díl, jsou možnosti volby striktně omezeny. „Čím méně je volba rozhodného práva omezena, tím více je chráněna vůle zůstavitele, a naopak čím více je volba práva omezena, tím více jsou chráněni nepominutelní dědicové.“³⁴¹ Nařízení tedy omezilo co nejvíce volbu práva, tak aby nepominutelní dědicové mohli být chráněni. Takovýto postup odpovídá i doporučení Evropského parlamentu, podle nějž by volba rozhodného práva neměla být v rozporu se základními zásadami povinného dílu zakotvenými v právním řádu, jež by se aplikoval v případě, kdy by volba dědického statutu neproběhla (tzv. *reserved portion principle*).³⁴² Podle Hellnera uchýlení se k volbě jiného rozhodného práva, bude ve většině případů motivováno právě snahou obejít nároky nepominutelných dědiců, přičemž tím, že evropské dědické nařízení vůbec volbu práva umožňuje, takový postup legitimuje.³⁴³ Omezené možnosti ve volbě dědického statutu mají rovněž zaručit, že mezi zvoleným právem a zůstavitelem bude objektivní vazba, a zároveň jsou tímto chráněny i práva nepominutelných dědiců, jejichž práva na povinný díl nemohou být cílenou volbou jiného právního řádu, zmařena.³⁴⁴ I v případě volby dědického statutu se nadále bude aplikovat princip souladu *forum – ius*, na kterém je založené celé evropské dědické nařízení, podle kterého soud, který je příslušný v dědické věci, rozhoduje

³³⁸ PFEIFFER, Magdalena. Dědický statut v rukou zůstavitel – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 8.

³³⁹ Viz čl. 22 odst. 1 nebo 21. odst. 2 evropského dědického nařízení.

³⁴⁰ PFEIFFER. *Dědický statut v rukou zůstavitel – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů*, s. 11; PFEIFFER. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*, s. 37.

³⁴¹ Tamtéž s. 118.

³⁴² *Report with recommendations to the Commission on succession and wills (2005/2148(INI)) (Recommendation 8 (on the 'lex loci rei sitae' and the 'reserved portion' principle)* [online]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2006-0359&language=EN>>.

³⁴³ PFEIFFER, Magdalena. Nařízení o dědictví (Vědecké sympozium „Evropské nařízení o dědictví“ ve Würzburgu). *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 6, s. 52.

³⁴⁴ *Recitál (38) preambule Nařízení o dědictví* [online]. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R0650&from=CS#d1e1687-107-1>>.

vždy podle svého hmotného práva, s tím že v rámci řízení vždy bez ohledu na přítomnost mezinárodního prvku aplikuje své národní procesní předpisy v souladu s principem *lex fori*.³⁴⁵

Ani samotná volba dědického statutu zůstavitelem nemusí být konečná, neboť je možné ji ovlivnit výhradou veřejného pořádku. **Výhrada veřejného pořádku** umožňuje soudu odmítnout použití některého ustanovení cizího práva určeného na základě evropského dědického nařízení, pokud by to bylo zjevně neslučitelné s veřejným pořádkem místa soudu.³⁴⁶ Výhrada veřejného pořádku se vztahuje i na výše uvedenou volbu dědického statutu. Návrh znění ustanovení veřejného pořádku (čl. 27 odst. 2 evropského dědického nařízení) pak bral v potaz i práva nepominutelných dědiců, když zakotvoval, že výhradu veřejného pořádku nemůže stát fóra uplatnit, pokud jediným důvodem pro její použití je skutečnost, že zákonná ustanovení týkající se povinného dílu jsou v rozhodném právu a zvoleném právním řádu odlišná.³⁴⁷ Takový návrh ustanovení byl přijímán rozporuplně, když na jednu stranu byl považován za inovativní a užitečný, jinými autory však byl kritizován, neboť podporoval možnost obcházení práv nepominutelných dědiců. Druhé z uvedených názorů převažovaly, což ve výsledku vedlo k tomu, že dané ustanovení bylo z nařízení vyloučeno.³⁴⁸ Taková úprava znovu otevírá otázku, zda zvolená ustanovení jiného právního řádu obsahující jinou úpravu povinného dílu, mohou být vyloučena na základě uplatnění výhrady veřejného pořádku. Podle *Recitálu (50): Právem, jímž se bude podle tohoto nařízení řídit přípustnost a věcná platnost pořízení pro případ smrti a v případě dědických smluv též závazné účinky tohoto pořízení mezi stranami, by neměla být dotčena práva osoby, jež má podle práva rozhodného pro dědění nárok na povinný podíl nebo na jiné právo, jehož nemůže být zbavena osobou, jejíž majetek je dotčen.*³⁴⁹ Z uvedeného lze dovodit, že pokud rozhodný právní řád zakotvuje povinný díl, či jinou alternativu, která právo na povinný díl vynahrazuje, není zde důvod pro aplikaci veřejného pořádku. Výhrada veřejného pořádku by měla být až poslední možností, kdy zvolený právní řád povinný díl nezná a ani neupravuje jinou vhodnou alternativu.³⁵⁰

³⁴⁵ KUČERA, PAUKNEROVÁ, RŮŽIČKA a kol. *Mezinárodní právo soukromé*, s. 49.

³⁴⁶ Čl. 35 a 40 písm. a) evropského dědického nařízení.

³⁴⁷ Návrh nařízení Evropského parlamentu a Rady o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a úředních listin ve věcech dědictví a vytvoření evropského dědického osvědčení ze dne 14. 10. 2009. KOM (2009)154 v konečném znění. Viz PFEIFFER, Magdalena. Nařízení o dědictví (Vědecké sympozium „Evropské nařízení o dědictví“ ve Würzburgu). *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 6, s. 52.

³⁴⁸ PFEIFFER. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*, s. 184.

³⁴⁹ *Recitál (50) preamble Nařízení o dědictví* [online]. Dostupné na <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/HTML/?uri=CELEX:32012R0650&from=CS#d1e1687-107-1>>.

³⁴⁹ Čl. 35 a 40 písm. a) evropského dědického nařízení.

³⁵⁰ PFEIFFER, Magdalena. Dědický statut v rukou zůstavitel – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 13; PFEIFFER. *Dědický statut – právo rozhodné*

S ohledem na výše uvedené lze shrnout, že ochrana nepominutelného dědice se s ohledem na stále prohlubující se globalizace promítla i do kolizních úprav. V rámci Evropy konkrétně do evropského dědického nařízení, kde může být ochrana nepominutelného dědice narušena především při volbě dědického statutu. Proto byla tato volba striktně omezena tak, aby ochrana nepominutelného dědice mohla být narušena co nejméně. Zároveň není vyloučeno, ani užití výhrady veřejného pořádku pro případ, kdy by zůstavitel v rámci své volby ochranu nepominutelného dědice zcela vyloučil.

2.3 Částečné shrnutí

Z výše uvedeného historického nástinu je patrné, že institut nepominutelného dědice je tradiční a neustále se vyvíjející součást dědického práva, která balancuje mezi principem autonomie vůle zůstavitele a principem rodinné solidarity. ABGB vyvažovalo požadavky na rodinnou solidaritu a autonomii vůle promyšleným systémem povinného dílu a možnostmi připočtení a vpočtení. Na tuto úpravu pak navazovaly ostatní instituty práva dědického i ostatní instituty celého soukromého práva. Občanské zákoníky z roku 1950 a 1964 se hlásily k podpoře rodinné solidarity na úkor autonomie vůle. Omezily proto vůli zůstavitele a posílily postavení nepominutelných dědiců. V případě dědění tak měli nepominutelní dědicové silné postavení a vždy se jim dostalo jejich povinného dílu, avšak s ohledem na koncepci povinného dílu jako dědického podílu mnohdy vznikala nežádoucí spoluvlastnictví nebo docházelo k rozdělení majetku zůstavitele ještě za jeho života.

Současná úprava se vrátila co do pojetí nepominutelného dědice a jeho práva na povinný díl k úpravě obsažené v ABGB. Nepominutelní dědicové jsou podle § 1643 odst. 1 ObčZ děti zůstavitele, a nedědí-li, tak jejich potomci. Tyto potomky zákonodárce chrání tím, že se jim musí od zůstavitele dostat zaopatření primárně v podobě dědického podílu podle první zákonné dědické třídy, a pokud zůstavitel za dědice povolá jiné osoby, tak se jim musí dostat povinný díl v penězích nebo v podobě odkazu, případně mají právo na zaopatření v podobě dávek až do výše povinného dílu. Srovnáme-li pak okruh nepominutelných dědiců s historickými úpravami platnými na území ČR a rovněž s evropskými standardy, může se jevit současný úzký okruh nepominutelných dědiců jako nedostačující, když běžné je, že mezi nepominutelné dědice patří také manžel či rodiče zůstavitele. Na druhou stranu je potřeba říci, že historické i zahraniční úpravy vycházejí z jiných podmínek, než na jakých je vystavěná současná česká úprava. Manžel zůstavitele

pro přeshraniční dědické poměry, s. 184 s odkazem na DÖBEREINER, Christoph. *Das internationale Erbrecht nach der EU-Erbrechtsverordnung (Teil I)*. MittbayNot, 2013, s. 365.

je v českém právním prostředí zpravidla zajištěn společným jmění manželů, v rámci řízení o pozůstalosti pak rovněž právem některých osob na zaopatření. U rodičů zůstavitele je zpravidla předpokládáno, že tito si již za svého života nashromáždili dostatečný majetek, v rámci řízení o pozůstalosti jsou navíc zajištěni právem některých osob na zaopatření. S ohledem na tyto skutečnosti je potřeba současný okruh nepominutelných dědiců považovat za dostačující, rozšíření stávajícího okruhu nepominutelných dědiců by navyšovalo spory o právo na povinný díl a zároveň by taková úprava zůstavitele nejspíš vedla k volbě jiných prostředků pro mezigenerační převod majetku. Pokud by však přesto bylo do budoucna z právně-politických důvodů uvažováno o rozšíření okruhu nepominutelných dědiců, mohlo by být toto řešeno rozšířením práv některých osob na zaopatření. Tento institut totiž pokrývá nejbližší rodinné příslušníky zůstavitele s tím, že cílem je stejně jako u povinného dílu, majetkově zajistit tyto osoby pro případ úmrtí zůstavitele.³⁵¹

Co do práva nepominutelného dědice na povinný díl, nezletilému nepominutelnému dědici se podle § 1643 ObčZ musí dostat alespoň tolik, kolik činí $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu, zletilému pak tolik, kolik činí $\frac{1}{4}$ jeho zákonného dědického podílu. Rozlišování velikosti povinného dílu podle dosažení zletilosti zavedl občanský zákoník z roku 1950 po vzoru sovětského práva, s tím že tento model zůstal v našem právním řádu dodnes. V souvislosti s tímto je potřeba upozornit, že v době, kdy toto rozlišování bylo zavedeno, bylo účelem povinného dílu především zaopatřit nezletilé nepominutelné dědice, neboť tito byli často na zůstaviteli zcela finančně závislí. Povinný díl zletilých potomků se pak zdůvodňoval morálně, neboť tito zůstaviteli často pomáhali rozmnožovat jeho majetek, a proto si určitou část z tohoto majetku zasloužili. Současná doba je však již v tomto ohledu jiná, nezletilé děti se v době dosažení zletilosti zpravidla nestávají finančně samostatné, často v této době ještě žijí u jednoho z rodičů a mnohdy mají před sebou ještě několik let studií. Mnohem účelnější by bylo, pokud by se výše povinného dílu odvíjela stejně jako v případě práva nepominutelného dědice na nutnou výživu (§ 1665 ObčZ) od potřebnosti na straně nepominutelného dědice, tedy jak navrhuje O. Horák „*vázat povinný díl na možnost se samostatně živit či šířeji na nouzi nepominutelných dědiců, a/nebo omezit výši povinného dílu maximální částkou, určenou nejlépe násobkem minimální mzdy, resp. chápat povinný díl jako „paušalizovanou vyživovací povinnost“*“.³⁵² S touto variantou

³⁵¹ K tomu viz podkapitola 3.6 Právo některých osob na zaopatření.

³⁵² HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. Vsehrd.cz. 21. února 2017. Dostupné na <https://www.vsehrd.cz/clanek/zamysleni-nad-autonomii-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku_1f1a58aa-bce6-411c-be83-b523ee45b8b1>;

se lze zcela ztotožnit. Je patrné, že funkce povinného dílu se mění, a netřeba již striktně trvat na jeho historické podobě.

Nepominutelný dědic je podle současné úpravy považován za věřitele ostatních dědiců, neboť pokud mu není zůstavitelem zanechán dědický podíl, tak nemá právo na podíl z pozůstalosti, ale jen na peněžní částku rovnající se hodnotě povinného dílu (§ 1654 ObčZ).

Co do ochrany nepominutelného dědice, tento může mít v různých právních řádech různou podobu. Zatímco v zemích *common law* institut nepominutelného dědice zakotven vůbec není, neboť právní řády těchto zemí jsou postaveny na neomezené autonomii vůle, v rámci kontinentálního práva se uplatňuje omezená vůle zůstavitele, která garantuje nepominutelným dědicům právo na povinný díl, a to buď ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti, *in natura* (předcházející úprava v ČR, jinak např. v úpravě Lucemburska), nebo ve formě finanční pohledávky (současná úprava ČR, Německo, Rakousko, Polsko). Všechny tyto přístupy mají přitom své odůvodnění. Nad to je nutné konstatovat, že ochrana nepominutelného dědice se promítla i do kolizních úprav, když v rámci evropského dědického nařízení je volba rozhodného práva striktně omezena tak, aby nedocházelo k obcházení nepominutelných dědiců a jejich práva na povinný díl.

Povinný díl ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti *in natura*, se vyskytuje v zemích Evropy, kde je upřednostňován princip rodinné solidarity před autonomií vůle zůstavitele. Rodina je zde považována za základní pilíř společnosti, vyznačující se svou soudružností, jsou zde silné křesťanské tradice a rodiče jsou zde úzce navázáni na své děti, které značně podporují (např. právní úprava Španělska, Itálie, Slovenska, předcházející úprava v ČR). Taková právní úprava nepominutelným dědicům přináší silné postavení, neboť v případě, kdy jim není zanechán jejich povinný díl, mohou se zpravidla domáhat až zneplatnění části pořízení pro případ smrti, které jejich povinný díl nerespektuje. Pro zůstavitele však z tohoto plyne, že je na své dispoziční svobodě přímo omezen a nemůže svůj majetek rozdělit zcela podle své libosti.

Jiný přístup, který je ve vztahu k nepominutelnému dědici možný, je zanechání povinného dílu ve formě finanční pohledávky (současná úprava v ČR, Německo, Rakousko).³⁵³ Zůstavitel v takovém případě není omezen na své vůli přímo, ale omezení je přeneseno na dědice, kteří musí povinný díl nepominutelného dědice dorovnat.³⁵⁴ Takové

HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 136.

³⁵³ Tamtéž, s. 521.

³⁵⁴ HORÁK. In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 130 a násl.

právní úpravy dávají přednost autonomii vůle zůstavitele před rodinnou solidaritou, což se projevuje ve slabších právech nepominutelných dědiců. Lze říci, že tyto úpravy redukuje možnost vzniku dědických sporů, neboť spor o vyplacení povinného dílu v penězích není sporem o dědické právo, a tudíž by neměl zatěžovat řízení o pozůstalosti. Zároveň takové pojetí povinného dílu více vyhovuje současné společenské situaci, kdy se mění struktura rodiny, děti často s některým z rodičů ani nežijí, a proto je vypořádávání povinných dílů finanční cestou nejlepším řešením nejen pro nepominutelné dědice ale i pro dědice samotné.

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že současná úprava v určitých aspektech vyhovuje aktuálním společenským poměrům, za vhodně zvolený lze považovat především současný okruh nepominutelných dědiců a nárok nepominutelného dědice na povinný díl v penězích. Současná úprava by také měla reflektovat i další možnosti mezigeneračního majetkového nástupnictví a zavést účinné prostředky ochrany nepominutelných dědiců tak, aby jejich ochrana nemohla být obcházená právními jednáními za života zůstavitele. Ačkoliv se pak v rámci rekonstrukce objevovaly názory, že institut nepominutelného dědice by bylo možné za současné společenské situace zcela zrušit, je potřeba konstatovat, že takto radikální krok by narušil rovnováhu mezi zásadou autonomie vůle zůstavitele a zásadou rodinné solidarity. Pokud by měl být institut nepominutelného dědice ze zákona zcela vyloučen, zřejmě by musel být nahrazen jiným institutem, který by výše zmíněnou rovnováhu v dědickém právu nastoloval.

3 Vydědění nepominutelného dědice

Vydědění se stejně jako institut nepominutelného dědice formovalo již za římského práva. Nejbližší zákonní dědicové, tzv. *sui heredes*, nesměli být v testamentu opominuti mlčením, ale museli být výslovně vyloučeni z dědictví vyděděním. Mimořádné postavení mezi těmito dědici zaujímal syn zůstavitele, který musel být vyděděn výslovně pro svou osobu (nikoliv pouze všeobecným prohlášením). Co se týče důvodů vydědění, tyto nemusel zůstavitel zpočátku vůbec uvádět, když ani nebyly žádným způsobem taxativně vymezeny. Až Justinianovou novelou číslo 115 z roku 542 n. l. bylo zavedeno, že ochrana nepominutelných dědiců v podobě povinného dílu může být vyloučena pouze vyděděním, a to z taxativně vymezených důvodů. Justinianova novela tedy položila základy vydědění tak, jak je známe dnes. Tuto konstrukci převzal následně obecný zákoník občanský, který taktéž stanovil taxativní důvody pro vydědění v § 768–773 ABGB, a to pokud nepominutelný dědic nechal zůstavitele bez pomoci v nouzi, byl-li odsouzen pro zločin k trestu doživotního nebo dvacetiletého žaláře, vedl-li vytrvale život odporující veřejné mravnosti, učinil-li se nehodným dědictví, popřípadě byl-li marnotratný nebo velmi zadlužen.³⁵⁵ Meziválečné návrhy občanského zákoníku pak na úpravu vydědění obsaženou v obecném zákoníku občanském navázaly,³⁵⁶ když vydědění rovněž pojaly za samozřejmou součást dědického práva. To se však nedá říci o socialistických občanských zákonících z roku 1950 a z roku 1964, které na vydědění pohlížely jako na institut zcela nepotřebný, který je nutno co nejvíce omezit. Proto také občanský zákoník z roku 1950 dřívější upravené důvody zredukoval na pouhé tři, a to opuštění zůstavitele v nouzi, odsouzení pro úmyslný trestný čin a trvalé odpírání pracovat (§ 552 ObčZ 1950). Občanský zákoník z roku 1964 pak institut vydědění vůbec neupravoval s odůvodněním, že vývoj společnosti je již natolik daleko, že takového institutu není potřeba.³⁵⁷ Do občanského zákoníku se vydědění vrátilo až novelou č. 131/1982 Sb., když podle § 469a bylo zpočátku možné nepominutelného dědice vydědit z jediného důvodu, a to pro neposkytnutí pomoci zůstaviteli ve stáří, v nemoci nebo v jiných případech. Až novelou z roku 1993 č. 509/1991 bylo vydědění rozšířeno o další, již historicky známé důvody, tj. neprojevení trvalého opravdového zájmu o zůstavitele, odsouzení pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku a trvalé vedení nezřízeného

³⁵⁵ Do roku 1868 mezi důvody vydědění rovněž patřilo i odpadnutí od křesťanství (zrušeno článkem VII. zákona z 25. května 1868). ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 439.

³⁵⁶ § 677 a násl. Osn. čl. zák. a § 578 a násl. Vlád. návrh.

³⁵⁷ *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. Komentář k Hlavě třetí: Dědění ze závěti* [online]. psp.cz. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_13.htm>.

života. Ve vydědění přitom musel být uveden důvod tohoto vyloučení, který musel existovat již ve chvíli, kdy bylo vydědění zůstavitelem učiněno.³⁵⁸

Současná úprava se pak vrací k úpravě obsažené v obecném zákoníku občanském a meziválečných návrzích, když mimo základní důvody vydědění opět umožňuje vydědit i pro dědickou nezpůsobilost a dále i pro zadluženost či marnotratnost. Tyto důvody vydědění nadále obsahuje i aktuální ABGB ve znění ErbRÄG 2015 (§ 770 a násl.), zde se však, odlišně od naší právní úpravy, důvody vydědění shodují s důvody dědické nezpůsobilosti.³⁵⁹ Díky tomuto je zajištěno, že nepominutelný dědic bude sankcionován za své závadné chování i v případě, kdy by jej zůstavitel sám nemohl vyloučit z práva na povinný díl vyděděním, a to z důvodu své pořizovací nezpůsobilosti nebo nevědomosti o důvodu vydědění; musí však zároveň platit, že daný čin zůstavitel nepominutelnému dědici neodpustil.³⁶⁰

³⁵⁸ K historickému vývoji vydědění viz DAJČZAK, GIARO, LONGCHAMPS DE BÉRIER. *Právo římské. Základy soukromého práva*, s. 139; URFUS In KINCL, URFUS, SKŘEJPEK. *Římské právo*, s. 270 a 289–290; HEYROVSKÝ. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 1055–1056; BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994, s. 121; UNGER, Joseph. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts*. 6. Band. *Das österreichische Erbrecht*. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1879, s. 349–358; ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, s. 434 a násl.; SVOBODA. *Dědické právo*, s. 75–77; KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. Praha: Všehrd. 1928, s. 117–120; PETRŽELKA, Karel. *Nové československé právo dědické*. In KNAPP, Viktor (et al). *K otázkám nového občanského práva*. Praha: Orbis, 1950, s. 72; HOLUB. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*, s. 208–215; KNAPP. *O vydědění a tzv. negativní závěti*, s. 326–334; BÉBR, Richard. *Některé problémy dědického práva z hlediska přípravy nového občanského zákoníku. Socialistická zákonnost*, 1961, č. 7; MUCHA, Jiří. *Postavení a funkce vydědění v právu dědickém. Bulletin advokacie*, 1983, červenec–září, s. 171–184; JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 844; BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 36–40, 61–63, 98–102; MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011, s. 87 a násl.

³⁵⁹ Nepominutelný dědic může být vyděděn, popřípadě je dědicky nezpůsobilý, pokud se vůči zůstaviteli dopustil trestněprávního jednání, které může být spácháno pouze úmyslně a za které lze uložit trest vyšší než jeden rok odnětí svobody, pokud se vůči manželovi, registrovanému partnerovi, druhovi nebo příbuznému v řadě přímé, sourozenci zůstavitele a jeho dětem, jeho manželovi, registrovanému partnerovi nebo druhovi, jakož i nevlastnímu dítěti zůstavitele dopustil trestněprávního jednání, které může být spácháno pouze úmyslně a za které lze uložit trest vyšší než jeden rok odnětí svobody; pokud úmyslně zmaří projevení skutečné poslední vůle zůstavitele nebo se o takové jednání pokusí (§ 540 ABGB ve znění ErbRÄG 2015), pokud způsobil zůstaviteli zavrženíhodným způsobem těžké duševní útrapy, jinak hrubě zanedbal své povinnosti vůči zůstaviteli vyplývající z rodinného práva nebo byl za úmyslné spáchání jednoho či více trestněprávních jednání odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotní nebo v délce dvaceti let. Důvody dědické nezpůsobilosti mohou být odpuštěny. Vyděděn rovněž může být nepominutelný dědic, pokud se z důvodu zadlužení nebo marnotratného vedení života objeví nebezpečí, že jemu náležející povinný díl by zcela nebo z větší části unikl jeho dětem s tím, že jeho povinný díl je odňat ve prospěch jeho dětí (tzv. vydědění v dobré víře). § 539–541, § 770–771 ABGB ve znění ErbRÄG 2015. K vydědění podle aktuálního ABGB viz SCHAUER. In DEIXLER-HÜBNER, SCHAUER. *Erbrecht NEU*, s. 71–72; RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, 3242 s.; WELSER, Rudolf. *Der Erbrechts-Kommentar. §§ 531–824 ABGB*. Wien: Manz 2007. 532 s.; srov. KODEK, SCHWIMANN. *ABGB Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB*, 696 s.

³⁶⁰ V německém BGB pak institutu vydědění ponejvíc odpovídá institut odnětí povinného dílu (*Entziehung des Pflichtteils*) upraven v § 2333 BGB, ačkoliv důvody pro toto odnětí povinného dílu jsou závažnější povahy; Zůstavitel může zbavit nepominutelného dědice jeho povinného dílu, pokud usiluje o život zůstavitele,

3.1 Pojem vydědění a jeho následky

Vydědění je v širším smyslu chápáno jako pořízení pro případ smrti, neboť jde o právní jednání zůstavitele, kterými uspořádává své poměry pro případ svého úmrtí (§ 1491 ObčZ).³⁶¹ Pojem vydědění se však obecně **nepoužívá pouze ve smyslu pořízení pro případ smrti, ale i ve smyslu právních následků tohoto projevu vůle.**³⁶²

Co se týká právních následků takového projevu vůle, tyto jsou za současné úpravy poněkud nejednoznačné.³⁶³ Tuto nejednoznačnost má za následek ust. § 1646 odst. 1 ObčZ o následcích vydědění, ve vztahu k ust. § 1484 odst. 1 ObčZ o zřeknutí se dědického práva a k ust. § 1485 odst. 1 ObčZ o odmítnutí dědictví. Z ustanovení o zřeknutí se dědického práva a o odmítnutí dědictví plyne, že nepominutelnému dědici náleží dvě samostatná oprávnění, a to právo dědické, a právo na povinný díl, přičemž je na vůli nepominutelného dědice, které z nich si zvolí.³⁶⁴ Oproti tomu ust. § 1646 odst. 1 ObčZ uvádí, že nepominutelného dědice lze vyděděním vyloučit z jeho práva na povinný díl, neuvádí však, že se vyděděním vylučuje nepominutelný dědic z druhého svého oprávnění, tedy z práva dědického. Taková zákonná úprava některé vede k názorům, že nepominutelnému dědici v případě, kdy zůstavitel nepovolal za dědice někoho jiného, zůstává právo na dědický podíl.³⁶⁵ Tento výklad však nelze považovat za správný, neboť zákon uvádí, že povinný díl může být zůstaven především v podobě dědického podílu, a je tedy logické, že vyděděním se zkracuje i právo na dědický podíl, které v sobě obsahuje také povinný díl. V tomto případě je nutné vycházet především z pravděpodobné vůle zůstavitele, kdy jestliže zůstavitel vydědí potomka, bude chtít nejspíš jeho úplné vyloučení z prospěchu na pozůstalosti. Tento výklad navíc bezesporu více

jeho manžela, potomků či osoby obdobně blízké zůstaviteli; spáchá vůči těmto osobám závažný trestný čin nebo úmyslný přečin; závažným způsobem porušil vyživovací povinnost vůči zůstaviteli, byl pravomocně odsouzen pro spáchaný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v době trvání nejméně jednoho roku, a to za předpokladu, že je zároveň pro zůstavitele nepřijatelné, aby takový nepominutelný dědic získal podíl na pozůstalosti. To samé platí i v případě, je-li nepominutelný dědic umístěn pro obdobně závažný úmyslný trestný čin do psychiatrické léčebny nebo detenčního zařízení. V případě, kdy je nepominutelný dědic marnotratný, můžou být podle § 2338 BGB zůstavitelem učiněny opatření pro nakládání nepominutelného dědice s tímto povinným dílem. Ke zbavení nepominutelného dědice povinného dílu podle BGB viz MÜLLER, Gabriele. In BURANDT, Wolfgang, ROJAHN, Dieter (eds.). *Erbrecht*. 2. Auflage. München: C. H. Beck, 2014, s. 942–945; srov. ZEILLER von, Franz. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Zweite Abteilung*. Wien und Triest: Geistingers Verlagshandlung, 1812, s. 776 a násl.

³⁶¹ V užším smyslu jsou pořízení pro případ smrti vyjádřené v § 1491 ObčZ, a patří mezi ně závěť, dědická smlouva nebo dovětek. V širším smyslu se mezi pořízení pro případ smrti řadí jakékoliv právní jednání zůstavitele, kterými uspořádává poměry po své smrti, tedy i vydědění. Viz FIALA, BEEROVÁ In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 78.

³⁶² KNAPP. *O vydědění a tzv. negativní závěti*, s. 326–334.

³⁶³ BEDNÁŘ. *Několik poznámek k vydědění*, s. 26.

³⁶⁴ ŠEŠINA In ŠVESTAK, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání*, s. 372.

³⁶⁵ HORÁK. *Postavení potomků vyděděného potomka*, s. 7.

odpovídá smyslu a účelu zákona a ustanovením dědického práva jako celku. Nad to daný výklad odpovídá i historické úpravě obsažené v ABGB, která rozlišovala dědický podíl a povinný díl, avšak až tehdy, nebyl-li nepominutelnému dědici zanechán jeho povinný díl v podobě dědického podílu, jinak tyto pojmy splývaly.³⁶⁶ Úprava vydědění v ABGB se nezmiňovala o tom, zda se vyděděním odnímá dědický podíl či povinný díl (vyjma ustanovení o vydědění marnotratníka), což bylo logické, když dědický podíl nepominutelného dědice zahrnoval jeho povinný díl. Vyděděním tak docházelo ke zkrácení či vyloučení povinného dílu, což nutně muselo znamenat také zkrácení či vyloučení dědického podílu. Zároveň bylo možno vyděděním odejmout i jen část povinného dílu či dědického podílu.³⁶⁷ Z uvedeného je tak patrné, že výslovným vyděděním po právu se **nepominutelnému dědici odnímá jak povinný díl, tak dědický podíl.**³⁶⁸ Právě úplné vyloučení nepominutelného dědice z majetkového prospěchu z pozůstalosti je při vydědění jasným úmyslem zůstavitele a nepochybně i smyslem a účelem zákona.³⁶⁹ K tomu je však nutné podotknout, že platně vyděděný potomek, který nemá právo ani na povinný díl, může být přesto za určitých okolností z pozůstalosti majetkově zajištěn, a to prostřednictvím práva na zaopatření podle ust. § 1665 ObčZ.³⁷⁰

Co se týče procesních následků, nepominutelný dědic, který byl zůstavitelem platně vyděděn, nemá právo ani na povinný díl, zásadně tedy ani **nemůže být účastníkem řízení** podle § 113 ZŘS, protože v řízení nemůže být vypořádáván jeho povinný díl. Je tedy otázkou, zda má soud vyděděného nepominutelného dědice o vydědění vyrozumět,³⁷¹ neboť ze zákonných ustanovení taková povinnost nevyplývá. Podle minulé úpravy obsažené v § 479 ObčZ 1964 a v tehdy účinném OSŘ měl nepominutelný dědic vždy postavení dědice a v případě svého opominutí v závěti se mohl dovolat relativní neplatnosti závěti.³⁷² V praxi pak bylo zažité, že soud nepominutelného dědice vždy vyrozumíval o jeho právu

³⁶⁶ § 764 ABGB stanovil, že „*dědický podíl, který jsou tyto osoby oprávněny požadovati, nazývá se: povinný díl; osoby samy slují v té příčině nepominutelní dědicové*“. V případě, že byl nepominutelnému dědici zanechán jeho povinný díl v podobě dědického podílu, měl stejná práva a povinnosti jako běžní dědicové. Pokud mu byl zanechán v podobě odkazu, měl práva a povinnosti odkazovníka. Jinak měl právo žádat povinný díl v penězích.

³⁶⁷ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK, *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl III.*, s. 438–439.

³⁶⁸ KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, s. 1690; BEDNÁŘ, *Několik poznámek k vydědění*, s. 25.

³⁶⁹ Chybějící zmínka o dědickém podílu či naopak o povinném dílu v zákonné úpravě vyvolává výkladové nejistoty nejen v tomto případě, ale také v úpravě přechodu práva na povinný díl na vzdálenější potomky zůstavitele v § 1643 OZ. K tomu viz podkapitola 3.6 Postavení potomků vyděděného nepominutelného dědice.

³⁷⁰ K tomu viz podkapitola 3.7 Právo některých osob na zaopatření.

³⁷¹ DRÁPAL, Ljubomír In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl (§ 1 až 200za)*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 794; ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 1288; BEDNÁŘ. *Testamentární dědická posloupnost*, s. 97.

³⁷² K tomu viz podkapitola 2.1 Nepominutelný dědic v historických úpravách.

dovolat se relativní neplatnosti závěti, přičemž tento názor v teorii i praxi mnohdy přetrval do dnešní doby i přes změnu právní úpravy. Vyrozumívání nepominutelných dědiců o možnosti namítnout relativní neplatnost kritizoval už dříve V. Bednář. Současné dědické právo se přitom vrací k posílení role osob, které si činí nárok na hodnoty z pozůstalosti, aby se svého práva domáhaly samy. Prakticky však jen málo dědiců či nepominutelných dědiců aktivně uplatňuje svá práva u soudu, ale spíše čeká na výzvu soudu k dostavení se k jednání. Jelikož je však vyrozumění nepominutelného dědice nezbytným předpokladem pro to, aby se nepominutelný dědic mohl k vydědění vyjádřit, popřípadě se mu i bránit, lze mít za to, že **je v souladu s účelem právní úpravy vyděděného nepominutelného dědice vyrozumět a dát mu tím možnost, aby svá práva bránil.**³⁷³ V případě, kdy nepominutelný dědic uzná své vydědění a nepožaduje povinný díl, **nestává se vůbec účastníkem řízení o pozůstalosti podle § 113 ZŘS, protože není vypořádáváno jeho právo na povinný díl.** Má-li tento vyděděný nepominutelný dědic potomky, přechází nárok na povinný díl na tyto potomky, pokud nejsou z tohoto práva samostatně vyloučeni. Soud v takovém případě vyrozumí tyto potomky vyděděného nepominutelného dědice o jejich právu na povinný díl, a pokud budou tito povinný díl žádat, bude soud v dalším řízení pokračovat s těmito potomky jako s nepominutelnými dědici.³⁷⁴

Výše uvedené lze shrnout tak, že **platně vyděděný nepominutelný dědic nemá nárok ani na povinný díl ani na dědický podíl**, přesto může být za určitých okolností majetkově zajištěn, a to prostřednictvím **práva na zaopatření** (§ 1665 ObčZ).³⁷⁵ S ohledem na skutečnost, že platně vyděděný nepominutelný dědic nemá právo ani na povinný díl, zásadně nemůže být ani **účastníkem řízení podle § 113 ZŘS**, protože v řízení nemůže být vypořádáván jeho povinný díl. Ze zákonných ustanovení pak sice nevyplývá povinnost informovat nepominutelného dědice o jeho vydědění, jelikož je však vyrozumění nepominutelného dědice nezbytným předpokladem pro to, aby se nepominutelný dědic mohl k vydědění vyjádřit, případně se mu i bránit, lze mít za to, že je v souladu s účelem právní úpravy vyděděného nepominutelného dědice o tomto **vyrozumět** a dát mu tím k uvedenému postupu možnost.

³⁷³ Srov. také stejný závěr rakouské doktríny a nyní již i nové právní úpravy. FEIL. *Außerstreitgesetz. Kurzkomentar für die Praxis*, s. 670; za účinnosti § 176 AußStrG KOZIOL, WELSER. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 562, WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, s. 188, nebo NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 195.

³⁷⁴ Viz podkapitola 3.6 Postavení potomků vyděděného nepominutelného dědice.

³⁷⁵ K tomu viz podkapitola 3.7 Právo některých osob na zaopatření.

3.2 Prohlášení o vydědění

Jak již bylo výše uvedeno, vydědění může nepominutelného dědice vyloučit z jakéhokoliv majetkového prospěchu z pozůstalosti. Právě pro tyto závažné následky musí prohlášení o vydědění splňovat přísné formální a obsahové náležitosti. Toto vyplývá mimo jiné i z pravidla „*exheredationes non sunt adiuvandae*“,³⁷⁶ tedy že vydědění se nemá podporovat, což potvrzuje i V. Knapp, když uvádí, že „*vydědění je anomální a výjimečně, tzn. že je zákon připouští, ale nepodporuje.*“³⁷⁷

3.2.1 Obecně k náležitostem prohlášení o vydědění

Prohlášení o vydědění lze vymezit jako jednostranný osobně učiněný projev vůle, který lze kdykoliv odvolat, kterým zůstavitel vylučuje nepominutelného dědice jak z dědického práva, tak z práva na povinný díl (případně jej v tomto právu zkracuje). Jde o právní jednání neadresované a formální, které musí mimo zvláštní náležitosti stanovené v právu dědickém,³⁷⁸ splňovat i náležitosti obecné, které jsou občanským zákoníkem kladené na jakékoliv právní jednání (§ 545 a násl. ObčZ).

Základním pojmovým znakem právního jednání je projev vůle.³⁷⁹ Savigny k projevu vůle uvádí, že se jedná o prostředek, skrze který se nám dává skutečná vůle jednajícího poznat.³⁸⁰ Projev vůle však může trpět takovými vadami, že vůle jednajícího vůbec nevznikne, anebo vznikne natolik nepřesně, že vůle jednajícího poznat nelze. Zákon takové situace vymezuje v § 551–553 ObčZ, když jednáním, ve kterých chybí vůle jednajícího či vážnost, případně jde o jednání neurčité či nesrozumitelné, nepřiznává vůbec statut právních jednání. Činí tak z důvodu, že u takových jednání chybí některý z pojmových znaků, a proto k nim nelze přihlížet. Zákonem jsou taková právní jednání označena jako zdánlivá (§ 554 ObčZ). Zdánlivost působí ze zákona a soud k ní musí přihlídnout z úřední povinnosti.³⁸¹

Pokud jde o situaci, kdy **chybí skutečná vůle jednajícího** (§ 551 ObčZ), tato nastává, pokud u jednajícího chybí obecná vůle jednat,³⁸² resp. jednající by sám takto vědomě nejednal. V rámci sepisu prohlášení o vydědění taková situace může nastat v případě,

³⁷⁶ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 671.

³⁷⁷ KNAPP. *O vydědění a tzv. negativní závěti*, s. 327.

³⁷⁸ K tomu viz podkapitola 3.2.4 Obsah prohlášení o vydědění.

³⁷⁹ Dalšími pojmovými znaky je zaměřenost vůle a aprobace právním řádem. MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 558.

³⁸⁰ SAVIGNY, Friedrich Car von. *System des heutigen Römischen Rechts*. Berlin, 1840.

³⁸¹ PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, s. 615.

³⁸² MELZER In MELZER, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 559–562.

kdy je ruka zůstavitele vedena při sepisu tohoto prohlášení (*viz absoluta*).³⁸³ V takovém případě vůle jednajícího vůbec nevznikla, neboť projevená vůle byla vůlí jiné osoby. Absentuje tedy vůle, jako jeden z pojmových znaků právního jednání, a proto jde o zdánlivé právní jednání. Pojmový znak právního jednání absentuje rovněž v případě, kdy jednající **nejedná zjevně vážně** (§ 552 ObčZ), tedy nemá v úmyslu vyvolat svým jednáním právní následky (např. prohlášení o vydědění sepsané na tabuli jako ukázka pro potřeby výuky). U neadresovaných právních jednání, jako je prohlášení o vydědění, přitom může být zjevná nevážnost vůle zjistitelná kdykoliv, tzn. i v následném soudním řízení, a to i v případě, kdy se původní právní jednání mohlo zdát jako bezvadné.³⁸⁴ O právní jednání nejde ani tehdy, pokud je **neurčité a nesrozumitelné** a jeho obsah nelze zjistit ani výkladem.³⁸⁵ Předpokladem neurčitosti a nesrozumitelnosti by tedy měl být určitý pokus o výklad takového právního jednání. **Nesrozumitelnost** může být absolutní, tzn. že obsah právního jednání je nesrozumitelný každému (např. nečitelnost textu), případně relativní, kdy je právní jednání nesrozumitelné jen některým osobám (např. text napsaný v cizím jazyce). U prohlášení o vydědění, jako neadresovaného právního jednání, je relevantní pouze **absolutní nesrozumitelnost**, tedy nesrozumitelnost vůči všem osobám.³⁸⁶ Ve vztahu k prohlášení o vydědění tedy nelze hovořit o nesrozumitelnosti, pokud tomuto právnímu jednání nerozumí pouze účastníci řízení a obsah prohlášení o vydědění lze zjistit jakýmkoliv možným způsobem (například překladem). Co se týče **určitosti projevu**, vůle musí být vyjádřena tak, aby směřovala k jednoznačnému právnímu následku. Z projevu vůle tedy musí být patrné, že jde o konečné rozhodnutí jednajícího a „*jaká práva či povinnosti jakých konkrétních subjektů mají být úkonem dotčena*.“³⁸⁷ Určitost projevu je u prohlášení o vydědění zásadní, neboť zůstavitel se již k samotnému právnímu jednání nebude moci v rámci řízení o pozůstalosti vyjádřit. Ačkoliv pak lze neurčitost právního jednání v určitých případech vyjasnit výkladem, nelze na toto bezpodmínečně spoléhat, a proto je důležité, aby prohlášení o vydědění zůstavitel napsal co nejvíc konkrétně a jasně. Tímto svůj projev vůle navíc posílí pro případ, kdy by se nepominutelný dědic vydědění bránil.

Na prohlášení o vydědění dopadají i další požadavky kladené obecně na právní jednání, které jsou stanovené v § 574 násl. ObčZ. Jednak by prohlášení o vydědění měla učinit osoba

³⁸³ Takové jednání navíc povede k dědické nezpůsobilosti osoby, která zůstavitele k takovému jednání dovedla. K tomu viz podkapitola 3.4.3 Zavrženíhodné jednání proti zůstavitelově poslední vůli

³⁸⁴ MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 563.

³⁸⁵ K výkladu prohlášení o vydědění viz podkapitola 3.2.5.

³⁸⁶ Viz MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 567.

³⁸⁷ Shodně, s. 568.

k tomuto způsobilá, která nejedná v duševní poruše (§ 581 ObčZ),³⁸⁸ s tím že prohlášení o vydědění by se nemělo obsahem nebo účelem přičít dobrým mravům nebo odporovat zákonu (§ 580 a 588 ObčZ). Ustanovení dědického práva navíc zvlášť upravují u závěti požadavek na absenci podstatného omylu (§ 1529 ObčZ).³⁸⁹ Omyl lze charakterizovat jako nesoulad subjektivní představy zůstavitele s realitou,³⁹⁰ s tím že omyl je podstatný v případě, kdy pokud by ho nebylo, zůstavitel by takto nepořídil.³⁹¹ Z tohoto vyplývá, že mezi vůlí zůstavitele a omylem musí existovat příčinná souvislost.³⁹² Zákon pak uvádí, že omyl je podstatný, týká-li se osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstávají, anebo podstatných vlastnosti věci (§ 1530 ObčZ). Podstatný omyl způsobuje neplatnost ustanovení té části závěti, které se týká, pokud se týká celé závěti, je neplatná celá závěť. Takový následek odpovídá obecné zásadě obsažené v ust. § 576 ObčZ, podle které pokud se důvod neplatnosti týká jen takové části právního jednání, kterou lze od ostatního oddělit, je neplatnou jen tato část. Stejně následky způsobuje i vůle zůstavitele, která se zakládá na mylné pohnutce (§ 1531 ObčZ). Pohnutka je vnitřním motivem člověka, který jej vede k určitému právnímu jednání.³⁹³ Z pohnutky vychází vůle projevená v závěti.³⁹⁴ I mylná pohnutka musí být podstatná, tedy že zůstavitel by bez takové pohnutky takto nepořídil.³⁹⁵ Analogicky přitom lze účinky omylu a mylné pohnutky v závěti použít i na prohlášení o vydědění, neboť zůstavitel může jednat v omylu o osobě vyděděného nebo může nepominutelného dědice vydědit na základě mylné představy, že se nepominutelný dědic dopustil určitého jednání naplňujícího důvod vydědění. Následkem právního jednání učiněného v podstatném omylu či z mylné pohnutky je neplatnost, a to neplatnost relativní, které se musí dovolat osoba, na jejíž ochranu je neplatnost právního jednání stanovena (§ 586 ObčZ). V případě prohlášení o vydědění se tak neplatnosti bude muset dovolat vyděděný nepominutelný dědic.³⁹⁶ Od podstatného omylu a mylné pohnutky je pak nutné odlišit pouhou vadu projevu, kdy se zůstavitel například přepíše u pojmenování vyděděné osoby.

³⁸⁸ K tomu viz podkapitola 3.2.2 Způsobilost sepsat prohlášení o vydědění.

³⁸⁹ Nepoužijí se tedy obecná ustanovení o omylu stanovená v § 583–585 ObčZ.

³⁹⁰ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 152.

³⁹¹ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 630.

³⁹² ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 153.

³⁹³ DUDA, MUŽIKÁŘ In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, s. 1599.

³⁹⁴ DUDA, MUŽIKÁŘ In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, s. 1599 s odkazem na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR RV I 194/34 (Vážný 14462).

³⁹⁵ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 155.

³⁹⁶ K tomu viz kapitola 4 Obrana vyděděného nepominutelného dědice.

Taková vada nezpůsobuje neplatnost prohlášení o vydědění, pokud ji bude možné odstranit výkladem.³⁹⁷

Z výše uvedeného je patrné, že prohlášení o vydědění jakožto právní jednání, musí mimo zvláštních požadavků kladených v rámci dědického práva, splňovat i požadavky kladené na právní jednání obecně. Především musí prohlášení o vydědění vycházet z vlastní skutečné vůle zůstavitele, nesmí se jednat o právní jednání zjevně nevážné, a obsah tohoto právního jednání musí být zjistitelný minimálně výkladem. Pokud nejsou naplněny tyto pojmové znaky, jde o zdánlivé právní jednání, ke kterému není možné přihlížet. Nad to musí být prohlášení o vydědění učiněno osobou k tomuto způsobilou a způsobem, který vyžaduje zákon. Zůstavitel nesmí jednat v podstatném omylu o osobě vyděděného a vůle zůstavitele se nesmí zakládat na mylné pohnutce. V případě, kdy nepominutelný dědic má pochybnosti ohledně bezvadnosti prohlášení o vydědění, může takové právní jednání napadnout. Takto však nemusí postupovat v případech, kdy jde o právní jednání zdánlivé, neboť k této soud přihlíží z úřední povinnosti.

3.2.2 Způsobilost sepsat prohlášení o vydědění

Prohlášení o vydědění³⁹⁸ je **osobním právním jednáním**, které nemůže pořídit nikdo jiný než samotný zůstavitel a nemůže jej pořídit ani společně s jinou osobou (§ 1496 ObčZ).³⁹⁹ Tímto se prohlášení o vydědění zásadně liší od jiných právních jednání, neboť zůstavitel musí vždy učinit prohlášení o vydědění sám a nesmí jej učinit ani prostřednictvím smluvního či zákonného zástupce, či dokonce opatrovníka (§ 1496 ObčZ).⁴⁰⁰ S tímto souvisí i podmínka, že osoba činící prohlášení o vydědění musí být osobou způsobilou k takovému právnímu jednání, tedy osobou plně svéprávnou (§ 581 a 1525 ObčZ), aby mohla takové právní jednání sama učinit.⁴⁰¹

³⁹⁷ K tomu viz podkapitola 3.2.5 Výklad prohlášení o vydědění.

³⁹⁸ Zákon v rámci pořízení prohlášení o vydědění neupravuje pořizovací způsobilost, avšak ust. § 1649 odst. 1 ObčZ týkající se závěti lze analogicky vztáhnout i na prohlášení o vydědění.

³⁹⁹ Jediné společné pořízení zákon umožňuje v rámci dědické smlouvy u manželů, kteří se mohou povolat navzájem za dědice.

⁴⁰⁰ Ust. § 1497 ObčZ uvádí, že zůstavitel musí svou vůli projevit tak určitě, že nestačí, aby jen přisvědčil návrhu, který mu byl učiněn. Takové pravidlo dbá na to, aby byla do posledního pořízení vtělena skutečná vůle zůstavitele, a ne vůle někoho jiného. Nestačí tedy, pokud zůstavitel pouze písemně, ústně či pokývnutím hlavy přisvědčí návrhu prohlášení o vydědění, neboť takový postup by nebyl výslovným osobním projevem vůle zůstavitele. Prohlášení o vydědění navíc nesmí být vázáno ani na povolení nebo souhlas třetí osoby, nebo orgánu. Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.

⁴⁰¹ Plnou pořizovací způsobilost mají osoby, které jsou plně svéprávné (§ 30 ObčZ). Svéprávnost člověka a možnosti jejího omezení jsou upraveny v § 55 až § 65 ObčZ, přičemž svéprávnost člověka lze omezit jen, je-li to nezbytně nutné v zájmu takového člověka, a nejdéle na tři, respektive pět let, přičemž dobu omezení lze prodlužovat. Důvodem pro omezení svéprávnosti je působení duševní poruchy nikoli přechodného rázu, pro kterou člověk není schopen právně jednat. Je-li svéprávnost člověka omezena, je takovému člověku

Pořízení u osob, které nejsou plně svéprávné, však zákon zcela nevylučuje, když jejich možnosti upravuje v § 1525 až § 1528 ObčZ. Podle § 1525 ObčZ osoba, která není plně svéprávná, nemůže platně pořídit, ledaže se jedná o některý z případů uvedených v § 1526 až § 1528 ObčZ. Z § 1526 ObčZ pak vyplývá, že osoba, která dovršila patnácti let a dosud nenabyla plné svéprávnosti, může bez souhlasu zákonného zástupce pořizovat formou veřejné listiny. Toto ustanovení se však ve vztahu k vydědění zpravidla aplikovat nebude, neboť osoba v tomto věku zpravidla nebude mít ještě potomka, kterého by mohla vydědit. Ve vztahu k vydědění lze pak především užít § 1527 a 1528 odst. 1 ObčZ. Podle § 1527 ObčZ může ten, kdo byl ve svéprávnosti omezen tak, že není způsobilý pořizovat, přesto platně pořídit v jakékoli formě, pokud se uzdravil do té míry, že je schopen projevit vlastní vůli. Jedná se o případy tzv. „světlych okamžiků a případy mezidobí, než rozhodnutí o vrácení svéprávnosti dříve omezené v nakládání s majetkem nabude právní moci.“⁴⁰² Nejednalo-li se o jeden z těchto případů a osoba je ve svéprávnosti omezena, podle § 1528 odst. 1 ObčZ může v rámci omezení pořizovat jen formou veřejné listiny. Z uvedeného vyplývá, že **pokud byla pořizovací způsobilost osoby rozhodnutím o omezení svéprávnosti zcela vyloučena, nemůže takový člověk vůbec učinit prohlášení o vydědění, ledaže by se uzdravil do té míry, že by byl schopen projevit vlastní vůli ve smyslu § 1527 ObčZ.**

Zvláštní situaci pak vyvolává ust. § 1528 odst. 2 ObčZ, které uvádí, že ten, kdo byl ve svéprávnosti omezen pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů, nebo chorobnou závislost na hráčské vášni představující závažnou duševní poruchu, může v rozsahu omezení pořizovat v jakékoli předepsané formě, nejvýše však o polovině pozůstalosti, s tím že zbývající část pozůstalosti případně zákonným dědicům. Měl-li by však jako zákonný dědic dědit jen stát, může zůstavitel pořídit o celé pozůstalosti. Ustanovení § 1528 odst. 2 ObčZ se tedy uplatní na situace, kdy byl člověk v jakémkoli rozsahu omezen ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, ale zůstala mu alespoň částečně možnost pořizovat pro případ smrti. Pokud by tato pořizovací způsobilost byla rozhodnutím o omezení svéprávnosti zcela vyloučena, nemohl by takový člověk vůbec pořizovat pro případ smrti, ledaže by se uzdravil do té míry, že by byl schopen projevit vlastní vůli ve smyslu výše uvedeného § 1527 ObčZ. Z uvedeného ustanovení dále vyplývá, že člověk omezený ve svéprávnosti pro chorobnou

vždy jmenován opatrovník, který člověka omezeného ve svéprávnosti v určených situacích zastupuje. Závažná duševní porucha, která může vyústit v omezení svéprávnosti, může být představována také chorobnou závislostí na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislostí na hráčské vášni. K tomu viz TALANDOVIČ, TALANDA. *Vliv požívání alkoholu na dědické právo*, s. 449–458.

⁴⁰² ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 628.

závislost na požívání alkoholu, kterému přesto zůstala zachována způsobilost pořizovat pro případ smrti, ale tato například byla omezena určitou částkou, může pořizovat v jakékoliv formě předepsané pro pořizování závěti nebo jiného pořizování pro případ smrti. Rozsah omezení svéprávnosti, a tedy i pořizovací způsobilosti, by soud měl vymezit v rozhodnutí o omezení svéprávnosti. Pokud není v rozhodnutí o omezení svéprávnosti výslovně vymezen rozsah omezení pořizovací způsobilosti, bude tuto skutečnost nutné posoudit v řízení o pozůstalosti s ohledem na rozsah omezení svéprávnosti v době pořizování pro případ smrti. V rozsahu (ne)omezení pak může člověk pořizovat pro případ smrti, avšak vždy nejvýše o polovině pozůstalosti.⁴⁰³ Zvláštní situace pak nastává v souvislosti s tímto ustanovením ve vztahu k vydědění nebo tzv. negativní závěti, kterými dochází k vyloučení zákonných dědiců z dědění, avšak právě zákonní dědicové jsou ustanovením § 1528 odst. 2 ObčZ chráněni. V případě vydědění však lze mít za to, že pokud člověk omezený ve svéprávnosti, který je však způsobilý pořizovat, projeví svou vůli a vydědí potomka ze zákonných důvodů, mělo by se k takovému vydědění přihlížet. Duševní choroba, třebaže způsobená chorobnou závislostí na požívání alkoholu, nemůže být důvodem pro vyloučení možnosti vydědit potomka, který se dopustil některého z vážných prohřešků, které jsou zákonnými důvody pro vydědění. Tohoto by však pořizovatel mohl zneužít, když by nepominutelného dědice vydědil, přestože by zákonné důvody nebyly dány, a takovému neplatně vyděděnému nepominutelnému dědici by pak dle § 1650 ObčZ náleželo jen právo na povinný díl.⁴⁰⁴

⁴⁰³ Lze přitom uvažovat, k jakému okamžiku se má polovina pozůstalosti posuzovat, tedy zda k okamžiku, kdy je pořizování pro případ smrti učiněno, nebo k okamžiku smrti. Vzhledem k tomu, že pozůstalost je definována v § 1475 ObčZ a tvoří ji celé jmění zůstavitele, tedy se jedná o pojem dědického práva, a navíc se vztahuje k zůstaviteli, tedy k osobě již zemřelé, je zřejmě nutné posuzovat rozsah majetku, o kterém může být pořizováno, k okamžiku smrti zůstavitele. Opačný postup, tedy počítání poloviny pozůstalosti v době pořizování pro případ smrti by narážel především na praktické problémy zjišťování majetku. Rozsah majetku v době pořizování by nemuselo být možné spolehlivě zjistit, zatímco zjišťování majetku v době úmrtí je prováděno vždy a zpravidla nečiní větší potíže. Polovinou pozůstalosti je přitom potřeba rozumět polovinu hodnoty majetku, nikoli podíl ve výši poloviny na pozůstalosti. Tedy není nutné, aby polovina všech věcí náležejících do pozůstalosti zůstala zákonným dědicům, ale musí jim zůstat alespoň polovina hodnoty pozůstalosti. Zůstavitel však jistě může pořídit také právě o podílu ve výši jedné poloviny pozůstalosti. Polovinu pozůstalosti pak lze zjistit buď z obvyklé ceny pozůstalosti, nebo z čisté hodnoty pozůstalosti, jak jsou tyto hodnoty stanoveny ve smyslu § 180 ZŘS. Lze mít za to, že rozhodující bude čistá hodnota pozůstalosti, když účelem ustanovení je ochrana zákonných dědiců, aby se jim dostaly majetkové hodnoty patřící do pozůstalosti. Pokud by pořizovatel pořídil o větší části pozůstalosti, než by v daném případě mohl, byla by závěť ohledně překročené části pozůstalosti neplatná. ŠEŠINA, WAWERKA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 121, FIALA, BEEROVÁ In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*, s. 165.

⁴⁰⁴ Jiná je však situace u tzv. negativní závěti, když by takto mohl zůstavitel jen ze svého rozmaru bez nutnosti splnění dalších zákonných podmínek vyloučit všechny své zákonné dědice, kteří jsou však ustanovením § 1528 odst. 1 ObčZ chráněni. Pořizování tzv. negativní závěti je ve svém důsledku určení dědiců, a to zpravidla k celé pozůstalosti, tedy by zřejmě nebylo platné, jestliže by je učinil člověk omezený ve svéprávnosti pro chorobnou závislost. Bylo by však zřejmě možné, aby takto ve svéprávnosti omezený člověk pořídil tzv. negativní závěť,

Z výše uvedeného je patrné, že prohlášení o vydědění je osobním právním jednáním, které může učinit osoba plně svéprávná. Osoba, která nemá plnou svéprávnost, může prohlášení o vydědění učinit za podmínek stanovených v § 1526–1528 ObčZ, ledaže byla její pořizovací způsobilost rozhodnutím o omezení svéprávnosti zcela vyloučena. V takovém případě nemůže prohlášení o vydědění učinit, ledaže by se uzdravila do té míry, že by byla schopna projevit vlastní vůli ve smyslu § 1527 ObčZ. Zvláštní pravidla platí pro osobu, která byla omezená ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, a přesto jí zůstala zachována způsobilost pořizovat pro případ smrti omezená například do určité částky. V této situaci může osoba v rámci omezení pořizovat v jakékoliv formě předepsané pro pořízení závěti nebo jiného pořízení pro případ smrti, tzn. že taková osoba může platně pořídit v jakékoliv formě i prohlášení o vydědění.

3.2.3 Forma prohlášení o vydědění

Současný občanský zákoník je postaven na zásadě bezformálnosti právních jednání. Tato zásada je obsahem principu autonomie vůle, na kterém je vystavěn celý současný občanský zákoník, a který dává osobě možnost si nejen zvolit obsah právního jednání, ale i jeho formu.⁴⁰⁵ Zásada bezformálnosti je zakotvená v ust. § 559 ObčZ, ze kterého vyplývá, že nestanoví-li zákon (případně ujednání stran) určitou formu právního jednání, může si každý zvolit pro své právní jednání formu libovolnou. Zákon pak může pro právní jednání vyžadovat zejména formu písemnou, a to buď prostou nebo kvalifikovanou (se svědky), či ve formě veřejné listiny. Účel stanovené formy pro právní jednání může být čistě **důkazní**, kdy písemná forma má posloužit ke snadnějšímu prokázání obsahu právního jednání pro případ sporu. Porušení formy v takovém případě nevede k neplatnosti právního jednání.⁴⁰⁶ Druhá a kvalifikovanější je funkce **varující**, kdy zákonodárce chce upozornit na význam takového právního jednání pro jednajícího, který by jej měl důkladně promyslet a zvážit jeho následky.⁴⁰⁷ Taková forma chrání především samotného jednajícího, a proto její porušení vede k relativní neplatnosti (§ 586 ObčZ). Další funkce, kterou může písemná forma splňovat, je funkce **zajišťovací**, tedy „*zajištění bezpečnosti právního styku v zájmu třetích osob nebo ve veřejném zájmu*“.⁴⁰⁸ Porušením této funkce dojde k narušení veřejného pořádku, a proto je následkem takového porušení neplatnost absolutní (§ 588 ObčZ). Poslední funkci,

kterou by vyloučil dědické právo zákonného dědice ke konkrétním věcem nebo k části pozůstalosti v rozsahu, ve kterém může pořizovat.

⁴⁰⁵ MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 626.

⁴⁰⁶ Shodně s. 745.

⁴⁰⁷ Shodně s. 745.

⁴⁰⁸ Shodně, s. 745.

kteřou může zvláštní forma splňovat, je funkce **kontrolní**, kdy smyslem je umožnit orgánu veřejné moci zjistit existenci právního jednání. Porušením takové formy rovněž dojde k narušení veřejného pořádku, a proto je následkem opět neplatnost absolutní (§ 588 ObčZ).⁴⁰⁹

V rámci prohlášení o vydědění je v rámci požadované formy odkazováno na ustanovení o závěti (§ 1649 odst. 1 ObčZ ve spojení s § 1532 ObčZ). Vyžadována je tedy minimálně písemná forma, není-li pořizováno některým ze způsobů připouštějící úlevy (§ 1542 až § 1550 ObčZ). **Funkce písemné formy u prohlášení o vydědění je jak důkazní, tak varující, kontrolní i zajišťovací.** Jednak chce tímto zákonodárce upozornit zůstavitele na význam prohlášení o vydědění, kterým nepominutelnému dědici odejme jakýkoliv prospěch z pozůstalosti. Dále písemná forma poslouží ke snadnějšímu prokázání, že zůstavitel potomka opravdu vydědil, což naplňuje funkci důkazní. Rovněž písemná forma prohlášení o vydědění zajišťuje bezpečnost právního styku v zájmu třetích osob, resp. dědiců. A konečně tato písemná forma naplňuje i funkci kontrolní, neboť notáři, jako soudnímu komisaři umožňuje zjistit existenci prohlášení o vydědění, a následně na základě tohoto prohlášení určit okruh dědiců. Porušením písemné formy u prohlášení o vydědění dochází k **absolutní neplatnosti právního jednání**.

Prohlášení o vydědění může být pořizováno jak ve formě soukromé, tak veřejné. Zůstavitel má obecně na výběr, které z daných forem zvolí, pokud není veřejná forma přímo vyžadována zákonem (k tomu viz dále).⁴¹⁰

Soukromá listina prohlášení o vydědění může mít dvě formy, jednak zákon umožňuje tzv. **holografní formu**, kdy zůstavitel sepíše celé prohlášení sám vlastní rukou, přičemž toto vlastnoručně podepíše (1533 ObčZ). Nezáleží přitom, na jakém nosiči bude prohlášení o vydědění zachyceno (papír, obálka účtenka), důležité je zachycení tohoto projevu vůle a podpis zůstavitele.⁴¹¹ Případně může být prohlášení o vydědění sepsáno i v tzv. **alografní formě**, tj. jinak než vlastní rukou (mechanicky či jinou osobou), avšak i takové pořizování musí

⁴⁰⁹ MELZER, Filip. *Neplatnost právního jednání v návaznosti na nedodržení formy* [online]. Obcanskyzakonik.justice.cz, 25. července 2013, Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/infocentrum/media/444-neplatnost-pravniho-jednani-v-navaznosti-na-nedodrzeni-formy>>; shodně MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 632 a násl., s. 744 a násl.

⁴¹⁰ Prohlášení o vydědění může být učiněno buď samostatně, tzv. prohlášením o vydědění, nebo může být i součástí pořizování pro případ smrti. Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. července 1986, sp. zn. 18 Co 135/1986.

⁴¹¹ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 62.

zůstavitel vlastnoručně podepsat, a to navíc před dvěma přítomnými svědky,⁴¹² před kterými musí výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho vlastní vůli (1534 ObčZ), přičemž svědci toto prohlášení na listině stvrdí svými podpisy.⁴¹³ Vyšší požadavky jsou pak kladeny na alografní pořízení zůstavitele, který je nevidomý (§ 1535 odst. 1 ObčZ), kde musí být přítomni svědci tři a v případě, že jde o osobu se smyslovým postižením, zde musí být přítomen i tlumočník (§ 1536 ObčZ). Svědkem může být pouze osoba svéprávná, znalá jazyka nebo způsobu dorozumívání zůstavitele, přičemž svědkem by naopak neměla být osoba dědici nebo odkazovníkovi blízka, ani zaměstnanec dědice nebo odkazovníka (§ 1540 odst. 1 ObčZ). Existence svědků je zásadní především v případě sporu o platnost prohlášení o vydědění, neboť tito mají dosvědčit, že prohlášení o vydědění je pořízeno zůstavitelem a že zůstavitel potvrdil, že v prohlášení je obsažena jeho poslední vůle. Problém může vyvstat v případě, kdy svědci zůstavitele nepřežijí, případně jsou nedůvěryhodní. V takovém případě vzniká riziko, že soud prohlásí prohlášení o vydědění za neplatné, neboť zde nebude dostatečná jistota ze stran svědků.⁴¹⁴ Pořízení ve formě soukromé listiny může být uloženo do úschovy notáře (§ 81 a násl., § 103 a § 104 NotŘ) s tím, že na základě této úschovy jsou informace o tomto pořízení zapsány do Evidence právních jednání pro případ smrti vedené Notářskou komorou (§ 35b odst. 2 NotŘ). Samotným uložením listiny u notáře se však ze soukromé listiny nestává listina veřejná, význam uložení je zde pouze ve vztahu k Evidenci a ve vztahu ke zjištění obsahu této listiny.⁴¹⁵

⁴¹² Svědci se na pořízení rovněž podepíší spolu s uvedením, že jde o svědky, a uvedou své identifikační údaje tak, aby je bylo možné zjistit. K tomu viz § 1539–1541 ObčZ.

⁴¹³ Pokud zůstavitel listinu nemůže vlastnoručně podepsat, např. z důvodu úrazu, může v alografní formě pořídit pouze v případě, kdy je schopen se s obsahem právního jednání seznámit pomocí přístrojů či speciálních pomůcek, nebo prostřednictvím jiné osoby, kterou si zvolí a před alespoň dvěma svědky učiní na prohlášení o vydědění rukou nebo jinak vlastní znamení, ke kterému jeden ze svědků připíše jméno zůstavitele (§ 563 ObčZ).

⁴¹⁴ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 64.

⁴¹⁵ Stav a obsah prohlášení o vydědění, které bylo sepsáno ve formě soukromé listiny a notář jej přijal do notářské úschovy se zjišťuje veřejně (§ 143 odst. 1 ZŘS). Takto se zjišťuje stav a obsah prohlášení o vydědění i v případě, kdy bylo toto prohlášení učiněno s úlevami a zaznamenáno starostou obce (§ 1543 ObčZ), velitelem námořního pravidla nebo letadla (§ 1544 ObčZ) nebo velitelem vojenské jednotky ČR nebo jiným vojákem v hodnosti důstojníka nebo vyšší (§ 1545 ObčZ), a které byly předány do notářské úschovy. Veřejnost zjištění přitom neznamená, že se takového zjištění stavu a obsahu prohlášení o vydědění může účastnit kdokoliv, ale že budou o tomto vyrozuměny osoby, kterým svědčí zákonná dědická posloupnost, nebo které uplatnily svá práva na pozůstalost, např. podaly žalobu o dědické právo (§ 143 odst. 2 ZŘS). U prohlášení o vydědění by touto osobou měl být i samotný vyděděný nepominutelný dědic, neboť má na zjištění stavu a obsahu prohlášení o vydědění právní zájem. Těmto osobám notář jako soudní komisař minimálně patnáct dní předem zašle vyrozumění o konání veřejného zjištění, a zároveň toto vyvěsí na úřední desce soudu. V odůvodněných případech může být vyrozumění zveřejněno i prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků (§ 143 odst. 2 ZŘS), např. na internetu či v denním tisku. Vyvěšením na úřední desce a zveřejněním prostřednictvím hromadných sdělovacích prostředků se zajišťuje, aby se o termínu dozvěděly i osoby, které nejsou soudu známy, jejichž pobyt není znám, kterým se nepodařilo doručit, případně neznámým dědicům. Vyrozumění přitom zajišťuje notář, který má listinu u sebe v úschově, s tím že údaje mu sdělí notář, který

Charakter **veřejné listiny** má prohlášení o vydědění, které bylo sepsáno formou notářského zápisu (§ 62–71 NotŘ). Taková veřejná listina má oproti listině soukromé vyšší právní sílu (§ 568 ObčZ a 134 OSŘ). Ta vyplývá z ust. § 568 odst. 2 ObčZ, které uvádí, že pokud veřejná listina zachycuje projev vůle osoby při právním jednání, a je-li jednajícím tato listina podepsána, zakládá to vůči každému plný důkaz o takovém projevu vůle. Tzn. že v případě, kdy je prohlášení o vydědění sepsáno formou veřejné listiny, a toto je zůstavitelem i podepsáno (k čemuž dojde vždy, neboť podpis vyhotovitele je obligatorní náležitostí notářského zápisu podle § 63 odst. 1 písm. h) NotŘ), je tímto založen vůči každému plný důkaz o takovém projevu vůle. Taková veřejná listina tedy prokazuje, že zůstavitel skutečně projevil vůli, která je v listině obsažena.⁴¹⁶ U takové listiny je stanovena domněnka její pravosti, což znamená, že účastník, proti němuž listina svědčí, nemůže pouze popřít pravost takové listiny, ale musí doložit důkazy, které pravost této listiny zpochybňují. Vyděděný nepominutelný dědic, který by popíral pravost prohlášení o vydědění, má tedy ztíženou situaci pro popření takové listiny.⁴¹⁷ Naopak u soukromé listiny, leží důkazní břemeno ohledně pravosti na účastníkovi, který pro sebe z listiny vyvozuje příznivé důsledky,⁴¹⁸ tzn. v případě prohlášení o vydědění by musel dědic, který prohlášení o vydědění předložil (a kterému by se vyděděný nepominutelný dědic bránil), prokázat její pravost a platnost. Údaje o prohlášení sepsané formou notářského zápisu se navíc povinně zapisují do Evidence právních jednání pro případ smrti vedené notářskou komorou (§ 35c odst. 1 NotŘ) s tím, že samotný originál je uložen u notáře (§ 98 odst. 2 NotŘ),⁴¹⁹

je v dané věci pověřeným soudním komisařem. Viz TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL, LEVÝ, HRMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, s. 294 a násl.; SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 219.

⁴¹⁶ LAVICKÝ In LAVICKÝ a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654)*, s. 2044.

⁴¹⁷ SVOBODA, SMOLÍK, LEVÝ, ŠÍNOVÁ a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 564.

⁴¹⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. října 2010, sp. zn. 22 Cdo 617/99.

⁴¹⁹ Po dobu života zůstavitele nesmí být prohlášení o vydědění nikomu vydáno ani zapůjčeno a nahlížet do něj může pouze pořizovatel (§ 100 odst. 2 NotŘ). Co se týče zjištění stavu a obsahu listiny, toto se provádí u veřejné listiny neveřejně, stejně tak i pokud je prohlášení o vydědění sepsáno ve formě soukromé listiny, a bylo v úschově u jiné osoby než u notáře (např. v advokátní úschově, či v úschově u dědice). Zjištění stavu a obsahu této listiny zajišťuje notář, který má tuto listinu v úschově, případně soud (jde-li o notářské zápisy bývalých státních notářství), a to na žádost notáře, jako soudního komisaře, přičemž o stavu a obsahu listiny je sepsán protokol. V protokolu notář uvede, v jaké formě bylo prohlášení o vydědění sepsáno (zda vlastní rukou zůstavitele či za účasti svědků, u svědků se navíc zjišťuje, jaké mají bydliště, pokud nežijí, tak také datum jejich úmrtí), zda není listina poškozena nebo opravována, zda neobsahuje skutečnosti zeslabující její věrohodnost, datum listiny a konečně identifikační údaje o osobách uvedených v listině. U notářského zápisu se dále uvede jméno, příjmení a sídlo notáře, který zápis sepsal a rejstříkové označení notářského zápisu (§ 76 odst. 1 JŘSoud). Pokud jde o listinu, která byla předložena v průběhu řízení, uvedou se i identifikační údaje osoby, která listinu předložila a prohlášení, kde a v jakém stavu byla listina nalezena, zda byla listina sepsána vlastní rukou zůstavitele, a zda tomuto pořizování byla osoba předkladatele přítomna (§ 77 odst. 2 JŘSoud). K protokolu se pevně připojí ověřená kopie zjišťované listiny (§ 142 odst. 2 ZŘS). Pokud zjišťuje stav a obsah prohlášení o vydědění notář, který není zároveň soudním komisařem, bez odkladu zašle tento protokol příslušnému

což dává zůstaviteli jistotu, že se tato listina v rámci řízení o pozůstalosti projeví. Notář jako soudní komisař má navíc povinnost se přesvědčit o tom, že projev vůle zůstavitele se děje s rozvahou, vážně a bez donucení (§ 1538 ObčZ), jinak řečeno notář má povinnost se přesvědčit, zda je zůstavitel klidný, schopný rozumného uvažování a v případě že nikoliv, měl by daný úkon odložit na vhodnější dobu.⁴²⁰ Zákon zároveň vymezuje případy, kdy je obligatorně stanovená forma notářského zápisu. Ve vztahu k prohlášení o vydědění se pak nabízí především varianta, kdy je osoba omezená ve svéprávnosti (§ 1528 ObčZ), avšak její pořizovací volnost není vyloučena.⁴²¹ Důvod veřejné listiny v zákonem daných případech je dán tím, že tyto osoby jsou snadno ovlivnitelné a nezkušené,⁴²² notář by měl být tedy zárukou, že tyto osoby vyjeví svou vlastní vůli, která bude notářem jako odborníkem řádně v notářském zápise zachycena. Jiná je pak situace v případě, kdy by omezení osoby ve svéprávnosti plynulo z chorobné závislosti na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedu, nebo z chorobné závislosti na hráčeké vášni, a tato osoba není ve své pořizovací volnosti omezena. V takových případech by mohla tato osoba vydědit svého potomka v jakékoliv formě (§ 1528 odst. 2 ObčZ).⁴²³

Prohlášení o vydědění může být rovněž **pořízeno s úlevami** podle ust. § 1542 a násl. ObčZ. Zákon sice hovoří o pořizování s úlevami především v souvislosti s tzv. privilegovanými závěťmi, avšak vzhledem k ust. § 1649 odst. 1 ObčZ, které říká, že prohlášení o vydědění lze učinit nebo změnit či zrušit stejným způsobem, jakým se pořizuje nebo ruší závěť, lze mít za to, že s úlevami lze pořídit i prohlášení o vydědění.⁴²⁴ Takový způsob vydědění nebude až tak častý, ale není zcela vyloučen. Obecně lze k pořizování s úlevami uvést, že jsou časově omezené,⁴²⁵ svědci těchto pořízení nemusí být plně svéprávní (mohou to být i osoby starší patnácti let a osoby, které byly ve svéprávnosti omezeny (§ 1548 odst. 1 ObčZ) a zjišťování stavu a obsahu takového

soudnímu komisaři (§ 142 odst. 3 ZŘS). Originál listiny se uloží u soudu, u něhož probíhá řízení o pozůstalosti, do Sbírký prohlášených pořízení pro případ smrti. To neplatí, jde-li o notářský zápis (§ 142 odst. 4 ZŘS). Viz SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 216; TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL, LEVÝ, HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, s. 291.

⁴²⁰ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 57.

⁴²¹ Dále je veřejná forma pořízení pro případ smrti vyžadována v případě, kdy se zůstavitel nachází v péči zařízení, kde se poskytují zdravotnické nebo sociální služby a hodlá povolat za dědice nebo odkazovníka osobu, která takové zařízení spravuje nebo je v něm zaměstnána nebo v něm jinak působí (§ 1493 ObčZ). Dále v situaci, kdy osoba dovršila patnácti let, ale dosud nenabyla plné svéprávnosti (§ 1526 ObčZ) a konečně situace, kdy zůstavitel pořízením pro případ smrti zakládá nadaci nebo nadační fond (§ 303 ObčZ).

⁴²² SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 60.

⁴²³ K tomu viz podkapitola 3.2.2 Způsobnost sepsat prohlášení o vydědění.

⁴²⁴ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání*, s. 176.

⁴²⁵ Ústní pořízení je časově omezeno dvěma týdny, zbývající pořízení s úlevami je omezeno třemi měsíci ode dne pořízení. Tyto doby však nepočnou běžet ani neběží, dokud zůstavitel nemůže pořídit závěť ve formě veřejné listiny (§ 1549 ObčZ).

pořízení probíhá zvláštním způsobem, pro který se vždy nařídí jednání.⁴²⁶ Pořizovat s úlevami je pak povoleno pouze v zákonem stanovených případech. Prvním ze zákonných případů je situace, kdy je zůstavitel pro nějakou nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života, nebo se nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a nelze-li po něm rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě, může ústně poříditi před třemi přítomnými svědky (§ 1542 odst. 1 ObčZ). Další případ je možnost zaznamenání posledního pořízení starostou obce, kde se zůstavitel nachází, případně jinou osobou oprávněnou vykonávat pravomoci starosty, a to za přítomnosti dvou svědků, je-li důvodná obava, že by zůstavitel zemřel dříve, než by mohl poříditi ve formě veřejné listiny (§ 1543 ObčZ). Poříditi prohlášení o vydědění může zůstavitel rovněž na palubě letadla zapsaného v leteckém rejstříku v České republice, nebo na palubě námořního plavidla, plujícího pod státní vlajkou České republiky, a to před velitelem námořního plavidla nebo letadla, za přítomnosti dvou svědků, je-li k tomu vážný důvod (§ 1544 ObčZ). Posledním případem je pořízení prohlášení o vydědění při účasti v ozbrojeném konfliktu a vojenských operacích, kdy může zůstavitel, který je vojákem nebo jinou osobou náležející k ozbrojeným silám, projevit svou vůli před velitelem vojenské jednotky České republiky, nebo před jiným vojákem v hodnosti důstojníka nebo vyšší, za přítomnosti dvou svědků (§ 1545 ObčZ). V případě, kdy je poslední pořízení zaznamenáno, a před dvěma svědky potvrzeno, že se jedná o projev poslední vůle, považuje se takové pořízení za veřejnou listinu (§ 1547 odst. 1 ObčZ). V ostatních případech, kdy nejsou dodrženy náležitosti stanovené zákonem, nezpůsobuje to neplatnost listiny, ale bude se jednat o pořízení soukromou listinou (§ 1547 odst. 2 ObčZ).

Z uvedeného je tak patrné, že ačkoliv je současný občanský zákoník postavený na zásadě bezformálnosti právního jednání, u prohlášení o vydědění, jakožto pořízení pro případ smrti, se tato zásada neuplatní. Obecně je na pořízení pro případ smrti požadována písemná forma, není-li pořizováno za situace, které připouštějí úlevy. **Funkce písemné formy u prohlášení o vydědění je jak důkazní, tak varující, kontrolní i zajišťovací.** Prohlášení o vydědění je pak možné sepsat jako soukromou či veřejnou listinu, v zákonem stanovených případech je možné učinit prohlášení o vydědění i s úlevami. Lze říci, že obecně je nejvhodnější sepsat prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny, když taková listina má

⁴²⁶ V rámci jednání se vždy vyslechnou svědci, před nimiž zůstavitel projevil svou poslední vůli, nebrání-li tomu závažné okolnosti (§ 145 odst. 2 ZŘS). Takové jednání je zcela veřejné, neboť je nutné co nejpřesněji zjistit vůli zůstavitele. TLÁŠKOVÁ In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL, LEVÝ, HROMADA a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*, s. 296.

nejvyšší právní sílu a v rámci případného sporu je obtížně napadnout její pravost. Právě důkazní síla veřejné listiny je důležitým faktorem, neboť zůstavitel už sám pravost listiny nemůže bránit, a veřejná listina tuto ochranu činí za něj. Další nespornou výhodou je, že informace o takové listině jsou automaticky zapsány do Evidence právních jednání pro případ smrti, což se u soukromé listiny děje pouze na žádost pořizovatele. Mimo veřejnou listinu lze za další vhodnou variantu považovat sepsání prohlášení o vydědění v holografní formě, ideálně s uložením do úschovy k notáři. Co se týče formy alografní, obecně ji nelze doporučit, neboť vede nejčastěji ke sporům o pravost a platnost.⁴²⁷ Navíc u alografní formy vzniká riziko, že svědci zůstavitele předemřou, a v případě sporu nebude mít kdo ve prospěch listiny svědčit. Jako nejméně časté i doporučované lze uvést pořízení s úlevami, neboť takové pořízení nemusí být zachyceno přesně, a platnost takového pořízení je časově omezena. Lze však předpokládat, že případů pořízení s úlevami nebude mnoho.

3.2.4 Obsah prohlášení o vydědění

Pro prohlášení o vydědění není zákonem přesně vymezen obsah, obecně lze však říci, že prohlášení by mělo obsahovat jasnou identifikaci zůstavitele, identifikaci vyděděného, projev vůle zůstavitele o tom, že se vyděděnému nemá dostat ani povinný díl, případně že má být na tomto povinném díle zkrácen a podpis zůstavitele.

Co se týče **identifikace zůstavitele**, tato je důležitá především z důvodu, aby nedocházelo k nejasnostem ohledně osoby, která prohlášení o vydědění pořídila. Zůstavitel by sám sebe měl dostatečně identifikovat, a to ideálně tak, jak je uvedeno v § 3019 ObčZ, tedy uvést své jméno, příjmení, bydliště, datum narození, případně i rodné číslo. Judikatura pak dovodila, že označení zůstavitele je podstatnou náležitostí pořízení pro případ smrti a nelze ji nahradit ani svědectvím těch, kteří působili jako svědci úkonu.⁴²⁸ Stejně tak by měl být dostatečně **identifikován i vyděděný**, avšak zde judikatura už co do jasné identifikace polevuje, a to v rámci zásady uvedené v § 1494 odst. 2 ObčZ, podle které je závěť (analogicky tedy i prohlášení o vydědění) nutné vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele (postačí tedy uvedení, že zůstavitel vyděďuje svého jediného syna, pokud lze dovodit, kdo tímto synem je). Z § 1530 odst. 2 ObčZ navíc vyplývá, že ustanovení o vydědění by bylo platné i v případě, kdy by osoba vyděděného byla nesprávně popsána, pokud lze z okolností dovodit, o jakou osobu se jedná.⁴²⁹ Taková situace

⁴²⁷ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 63.

⁴²⁸ Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 25. dubna 2003, sp. zn. 18 Co 64/2002.

⁴²⁹ ELIÁŠ In ELIÁŠ. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 629–630.

může nastat v případě, kdy zůstavitel osobu vyděděného pouze nesprávně pojmenuje, nesprávně ji popíše, avšak z dalších okolností, jako je např. jiná listina (§ 1495 ObčZ) či ze sdělení dědiců lze dovodit, kdo je touto osobou.⁴³⁰

Současná úprava oproti úpravě předchozí již nevyžaduje uvedení data, kdy k pořízení pro případ smrti došlo, jak tomu bylo v úpravě předcházející pod sankcí neplatnosti (§ 476 odst. 2 ObčZ 1964). Toto je vyžadováno pouze v případě, kdy zůstavitel pořídil více pořízení, které si navzájem odporují, případně závisí-li účinky pořízení na určení doby jejího pořízení (§ 1494 odst. 1 ObčZ). Přesto se však uvedení data, případně jiného časového označení (např. den mých šedesátých narozenin), obecně u závěti doporučuje.⁴³¹ Toto lze analogicky vztáhnout i na prohlášení o vydědění, kde je tato informace zásadní především v případě, kdy existuje jak prohlášení o vydědění, tak závěť, kde zůstavitel svého vyděděného potomka povolává za dědice. Takové dvě pořízení pro případ smrti, které si odporují, a absentuje v nich datum sepsání, je nutné považovat za neplatné, ledaže by z nich šlo dovodit, v jaké posloupnosti byly sepsány. Nad to může uvedení data sehrát klíčovou roli v případě, kdy by nepominutelný dědic popíral platnost prohlášení o vydědění pro pořizovací nezpůsobilost zůstavitele. Zároveň je nutné upozornit, že uvedení data je problematikou pouze listin sepsaných v soukromé formě. U listin sepsaných ve veřejné formě je uvedení data obligatorní náležitostí notářského zápisu (§ 63 odst. 1 písm. a) NŘ), jejich absence tedy není možná.

Co se týče uvedení důvodu vydědění, současná úprava již oproti úpravě předcházející (která vyžadovala uvedení důvodu pod sankcí neplatnosti (§ 469a odst. 3 ObčZ) nevyžaduje, aby byl důvod vydědění zůstavitelem uveden (§ 1648 ObčZ), neboť „vydědění má za účel vyloučit dědění potomka, nikoli jeho zneuctění“.⁴³² Podle důvodové zprávy „Zásadně není důvod k tomu, aby zůstavitel zdůvodňoval své rozhodnutí o vydědění v případech, kdy je ten důvod znám jak jemu, tak i vydědovanému potomku. Takových případů je drtivá většina. Učiní-li prohlášení o vydědění v závěti, což je pravidlem, seznámí se s tím příliš mnoho lidí, a to třeba i dlouho poté, co důvod vydědění nastal a např. při odsouzení vyděděného pro závažný trestný čin – upadl v zapomenutí. Účel vydědění je zbavit nepominutelného dědice práva na povinný díl, nikoli ho denunciovat. Je tedy správné ponechat zůstaviteli na vůli, zda důvod vydědění uvede, čili nic.“⁴³³ Taková úprava, ačkoliv

⁴³⁰ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2.* vydání, s. 89.

⁴³¹ Tamtéž, s. 91.

⁴³² ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, s. 294

⁴³³ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 597–598.

se zdá pro vyděděného nepominutelného dědice vlídná, může přinést do dědického řízení nejistou situaci ohledně postavení nepominutelného dědice. Nepominutelný dědic totiž v případě, kdy zůstavitel nevyslovil důvod vydědění, má právo na povinný díl, ledaže mu dědicové prokážou zákonný důvod vydědění.⁴³⁴ Taková úprava nejspíš předpokládá, že se nepominutelný dědic nebude svému vydědění bránit a nebude tedy ani požadovat svůj povinný díl. Je nutné však spíše počítat s opačnou variantou, tedy že se nepominutelný dědic bude svého povinného dílu dožadovat a samotní dědicové pak budou muset prokázat důvod vydědění, který jim nemusí být ani znám. Proto je vhodné, aby zůstavitel, v případě, kdy se pro vydědění bez uvedení důvodu rozhodne, zanechal listinu, která by důvody vydědění objasnila (§ 1495 ObčZ).⁴³⁵ Taková listina ani nemusí splňovat náležitosti kladené na závěť, může být například ve formě dopisu, ve kterém zůstavitel vysvětlí své důvody vydědění. Případně zůstavitel může rovněž odkázat na své poznámky, či deník. Všechny takové listiny mohou posloužit k výkladu zůstavitelovy vůle.⁴³⁶

Jak již bylo uvedeno, důvod vydědění není nutné v prohlášení o vydědění uvádět. Co se týče samotného projevu vůle vydědění, zůstavitel ani nemusí použít slovo „vyděduji“ postačí, pokud bude z vyjádření zůstavitele jasně vyplývat, že se nepominutelnému dědici nemá dostat ani povinný díl, když na takové vydědění se pohlíží jako na **výslovné**. Zároveň současná úprava upravuje i případ, kdy zůstavitel vůbec neprojeví vůli nepominutelného dědice vydědit, postačí, pokud zůstavitel nepominutelného dědice **opomine** a tento zároveň naplní některý ze zákonných důvodů vydědění. V takovém případě je vydědění **mlčky a po právu**. V souvislosti s uvedením či neuvedením důvodu vydědění a způsobem, jakým zůstavitel projeví vůli vydědit nepominutelného dědice, mohou nastat následující situace:

- a) zůstavitel nepominutelného dědice **výslovně vydědí a uvede důvod vydědění** (§ 1646 a § 1647 ObčZ);
- b) zůstavitel nepominutelného dědice **výslovně vydědí, ale neuvede důvod vydědění** (§ 1648 ObčZ);
- c) zůstavitel nepominutelného dědice **opomine**;

⁴³⁴ Obdobný postup je i u vědomého opominutí, neboť pokud se dopustil ten, kdo byl opominut nikoli omylem něčeho, co naplňuje zákonný důvod vydědění, hledí se na něj jako na vyděděného mlčky a po právu (§ 1651 odst. 2 Obč). K tomu viz podkapitola 3.5 Vydědění jako následek opominutí.

⁴³⁵ K výkladu vůle zůstavitele vize 3.2.5 Výklad prohlášení o vydědění.

⁴³⁶ WAWERKA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání*, s. 98.

- pokud se vědomě opominutý nepominutelný dědic dopustil něčeho, co naplňuje zákonný důvod vydědění, považuje se za **vyděděného mlčky a po právu, a tudíž nemá právo na povinný díl** (§ 1651 odst. 2 ObčZ);
- pokud se vědomě opominutý nepominutelný dědic nedopustil ničeho, co by naplnilo zákonný důvod vydědění, **má právo na povinný díl** (§ 1651 odst. 1 a 2 ObčZ);
- pokud byl nepominutelný dědic opominut z důvodu, že o něm zůstavitel nevěděl, **má právo na povinný díl** (§ 1652 ObčZ).⁴³⁷

3.2.5 Výklad prohlášení o vydědění

Abychom správně vyložili obsah prohlášení o vydědění, jakožto právního jednání, je nutné použít výkladu. Obecně lze výklad právního jednání charakterizovat jako přiřazování významu, resp. smyslu tomuto jednání.⁴³⁸ K tomuto F. Melzer uvádí, že „každé právní jednání vyžaduje výklad, až výkladem můžeme zjistit, zda objektivní význam projeveného představuje i relevantní obsah projevu vůle.“⁴³⁹ Jinými slovy řečeno, jen výkladem můžeme zjistit, smysl a význam právního jednání. Zákon přitom udává určitá pravidla, kterými je nutné se při výkladu řídit.

Obecná výkladová pravidla pro právní jednání jsou zakotvena v § 551 a násl. ObčZ. Obecně se na výklad všech právních jednání, bez ohledu na to, které subjekty je činí a kterých subjektivních práv se týkají, aplikuje ust. § 555 ObčZ, které říká, že „Právní jednání se posuzuje podle svého obsahu.“⁴⁴⁰ Z daného ustanovení plyne, že při výkladu právního jednání je irelevantní, jak bylo toto právní jednání nazváno, neboť určující je vždy to, co bylo do tohoto právního jednání zahrnuto. Ve vztahu k prohlášení o vydědění by se dané mohlo projevit tak, že by zůstavitel nazval právní jednání jako závěť, obsahem by však bylo platné vydědění, tedy vyloučení nepominutelného dědice jak z dědického práva, tak z práva na povinný díl. V takovém případě je irelevantní, jak bylo toto právní jednání nazváno, neboť vypovídající je obsah tohoto právního jednání.

Další výkladová pravidla uvedená v zákoně jsou určena pouze pro adresované právní jednání, kde je navíc činěn rozdíl v tom, zda jde o právní jednání činěné ve srozumění s adresátem (§ 556 odst. 1 první věta ObčZ), nebo o právní jednání činěné bez srozumění

⁴³⁷ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, s. 440. Viz k rozlišování také ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 374 a násl.

⁴³⁸ MELZER. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání, s. 78; MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III.* § 419 – 654, s. 574.

⁴³⁹ MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III.* § 419 – 654, s. 575.

⁴⁴⁰ HANDLAR In LAVICKÝ a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654), Komentář*, s. 1987; MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III.* § 419 – 654, s. 575.

s adresátem (§ 556 odst. 1 druhá věta ObčZ). U adresovaných právních jednání činěných ve srozumění s adresátem, tzn. v situaci, kdy je druhá strana obeznámena s úmyslem jednajícího, se zjišťuje skutečná vůle jednajícího ve smyslu teorie vůle, tedy to „*co se jeví jako skutečná vůle jednajícího ze všech možných okolností, ze kterých lze na tuto vůli usuzovat*“. Takový výklad je označován rovněž jako **empirický, přirozený nebo subjektivně individuální**. U adresovaných právních jednání činěných bez srozumění s adresátem, tzn. v případě, kdy druhá strana není obeznámena s úmyslem jednajícího, je hledán význam, jaký by mu zpravidla přikládala osoba v postavení toho, jemuž je projev vůle určen, s tím že se při výkladu podle § 556 odst. 2 ObčZ přihlídně k praxi zavedené mezi stranami v právním styku, k tomu, co právnímu jednání předcházelo, i k tomu, jak následně strany daly najevo, jaký obsah a význam právnímu jednání přikládají. Takový výklad je označován jako výklad **normativní**.⁴⁴¹ Normativní i empirický výklad mají společné, „*že u obou hledáme z objektivních okolností skutečnou vůli jednajícího, rozdíl však spočívá v okolnostech, které při tomto hledání můžeme zohlednit*.“⁴⁴² Zatímco u empirického můžeme vycházet ze všech možných okolností, u normativního jen z těch, které mohl pozorovat adresát právního jednání.⁴⁴³

Pro neadresovaná právní jednání, kterým je i prohlášení o vydědění, nejsou zákonem stanovená žádná další obecná výkladová pravidla, mimo již výše uvedeného pravidla v § 555 ObčZ. Zákona však zakotvuje speciální výkladové pravidlo, pro výklad závěti, které lze analogicky použít i na prohlášení o vydědění, když v § 1494 odst. 2 ObčZ uvádí, že „*Závěť je potřeba vyložit tak, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele*.“ Z takové úpravy je patrné, že i na výklad prohlášení o vydědění je nutné vztáhnout již výše zmíněný **empirický výklad, kdy rozhodující pro výklad bude vždy skutečná vůle zůstavitele**.⁴⁴⁴ Zjištění vůle zůstavitele je přitom velmi komplikované, neboť samotný zůstavitel se již ke svému pořízení nemůže vyjádřit. Jeho vůli je však možné zjistit ze všech možných okolností, tj. z písemných poznámek, starších závětí, způsobu života, ale i z výsledku svědků.⁴⁴⁵ Pokud zůstavitel v prohlášení o vydědění odkázal na listinu, která jeho důvody

⁴⁴¹ MELZER In MELZER, TĚGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 588.

⁴⁴² Tamtéž s. 588.

⁴⁴³ Tamtéž s. 588.

⁴⁴⁴ ROUČEK-FAJNOR In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 75.

⁴⁴⁵ Gl. U. n. ř. 1236, 7498, 4969, 11.494 1180, 13.285 In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 75; MELZER In MELZER, TĚGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 600; HANDLAR In LAVICKÝ a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720)*, s. 97; Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. června 1935, Rv I 119/34.

vydědění objasňuje, sama však nesplňuje náležitosti platného pořízení (§ 1495 ObčZ),⁴⁴⁶ může být i taková listina použita k výkladu zůstavitelovy vůle.⁴⁴⁷ Vůle zůstavitele může být zjištěna i z právního jednání, které samo není platné, např. z neplatné závěti, ze které je patrné, že zůstavitel chtěl zanechat veškerý majetek jinému potomkovi.⁴⁴⁸ V souvislosti s tímto je nutné zmínit, že pro výklad může posloužit i výslech notáře, který sepsal listinu o prohlášení o vydědění ve formě veřejné listiny. Zde je však nutné upozornit, že pouze samotná vůle zůstavitele je pro výklad prohlášení o vydědění relevantní. Vůle notáře, jakkoliv se mohla v rámci přípravy prohlášení o vydědění projevit, ať už v odborném vedení, zjišťování, čeho chce zůstavitel daným právním jednáním dosáhnout, či jinou nápomocí, je irelevantní.⁴⁴⁹

Uvedený empirický výklad je pro účely výkladu závěti, tedy i prohlášení o vydědění, doplněn výkladem jazykovým, když podle § 1494 odst. 2 ObčZ „*Slova použitá v závěti se vykládají podle jejich obvyklého významu, ledaže se prokáže, že si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl.*“ Standardně se tedy při výkladu prohlášení o vydědění bude vycházet z obvyklého významu slov v čase a místě právního jednání, pokud však zůstavitel pojmenovával určité věci či osoby po svém, je třeba toto nadřadit nad obvyklý význam slov a použít význam, který tomuto přiřkládá zůstavitel.⁴⁵⁰ Taková skutečnost se však musí v řízení o pozůstalosti nejdříve prokázat,⁴⁵¹ přičemž důkazní břemeno bude ležet na osobě, která toto tvrdí.⁴⁵² V souvislosti s tímto by se v úvahu měla vzít i forma prohlášení o vydědění, neboť v případě, kdy je prohlášení o vydědění sepsáno ve formě veřejné listiny, předpokládá se, že notář, jako odborník, sepsal tuto listinu s odbornými znalostmi tak, že užije správných odborných termínů. Jiná je situace u prohlášení o vydědění, které je sepsáno formou soukromé listiny, pokud zůstavitel navíc nemá právní vzdělání. Zde je nutné zohlednit, že osoba práva neznalá, bude mít „*omezený horizont porozumění*“ a spíš bude používat nepřesné termíny.⁴⁵³

Z výše uvedeného je patrné, že při výkladu pořízení pro případ smrti se použije jak výklad empirický, tak jazykový. Otázkou může být, co když se tyto dva výklady dostanou do střetu? Mělo by se dát přednost písemnému projevu nebo úmyslu toho, kdo pořízení činil?

⁴⁴⁶ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 11.

⁴⁴⁷ WAWERKA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2. vydání, s. 98.

⁴⁴⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 4. 2002, sp. zn. 30 Cdo 517/2002.

⁴⁴⁹ MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 604.

⁴⁵⁰ Shodně s. 606.

⁴⁵¹ MUZIKÁŘ In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 2. vydání, s. 1573.

⁴⁵² FIALA, BEEROVÁ In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 97.

⁴⁵³ MELZER In MELZER, TÉGL. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*, s. 606.

Danou problematickou se zabývali již v roce 93 př. Kr. římsí právníci v Cause Curiana. V této kauze se řešila závěť, ve které zůstavitel povolal za dědice své dosud nenarozené dítě, s tím že pro případ, že by dítě zemřelo dříve, než dosáhne plnoletosti, ustanovil mu zůstavitel náhradního dědice Curiona. Matka však o dítě přišla a mezi zákonným dědicem a substitutem vznikl spor o dědické právo. Jazykový výklad svědčil zákonnému dědici, neboť zůstavitel v závěti stanovil tzv. pupilární substituci, podle které náhradní dědic nastupuje až v případě, kdy se přední dědic nedožije zletilosti. Dítě zůstavitele však předemřelo, a proto pozbyla tato substituce platnosti. Aby byla substituce platná, měla být definována jako vulgární, kdy je náhradní dědic povolán mimo jiné i pro případ, kdy přední dědic zůstavitele předemře. Ryze jazykový výklad však neodpovídal vůli zůstavitele, která měla být, aby Curius dědil i v případě, kdy by neměl jiného dědice. Zvolena byla pouze špatná forma substituce. Podle L. Crassus je *„výklad ustanovení testamentu podle napsaných slov příliš literární a v rozporu se skutečnou vůlí zůstavitele.“* Soud se nakonec právě k názoru Crassa přiklonil a přisvědčil, že při výkladu závěti je skutečně nutné nadřadit vůli zůstavitele nad výklad jazykový.⁴⁵⁴ Takové pravidlo převzala i judikatura k ABGB, když uvádí, že *„přednost má vůle zůstavitelova před tím, co by jiné osoby pod jeho projevem mohly rozuměti, tudíž dlužno rozhodnouti nikoli podle slov zůstavitelových, ale podle jeho úmyslu“*;⁴⁵⁵ tedy *„při výkladu posledního porřízení nelze se obmeziti na jeho slovné znění, nýbrž jest i jinak zjistiti pravou vůli zůstavitelovu.“*⁴⁵⁶ K tomu shodně E. Svoboda uvádí, že *„Je proto přirozeno, že zde bude snaha, přiblížiti se pokud možno nejvíce skutečné vůli zůstavitelově, hleděti spíše k myšlence než k doslovenému znění projevu.“*⁴⁵⁷ Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 28. listopadu 1986, sp. zn. 4 Cz 61/86 uvedl, že při pochybnosti nad významem zůstavitelovy vůle, je nutné zkoumat skutečnou vůli zůstavitele. Konkrétně pak uvedl, že: *„K posouzení skutečné vůle pisatele závěti, jsou-li o ní pochybnosti, je třeba zjišťovat vedle znění textu listiny (slovního výkladu) všechny okolnosti, za nichž byl projev vůle o ustanovení závětních dědiců učiněn a z nichž lze dovodit skutečnou vůli zůstavitele. Okolnosti případu jsou skutečností existující vně vlastního projevu vůle, a to i tehdy, když je předepsána písemná forma. Není napravováním neurčitosti projevu vůle, jestliže projev vůle je vykládán se zřetelem k okolnostem případu.“* Upřednostnění vůle zůstavitele před jazykovým výkladem

⁴⁵⁴ Ke kauze Curiana viz DOSTALÍK, Petr. Causa Curiana – i slavní právníci prohrávají spory. *Bulletin advokacie*, č. 1-2, 2010, s. 65–68.

⁴⁵⁵ Gl. U. n. ř. 972 In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 75.

⁴⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. června 1935, Rv I 119/34.

⁴⁵⁷ SVOBODA. *Dědické právo*, s. 27.

lze dovodit i z výše zmíněno ust. § 1494 odst. 2 ObčZ, který uvádí, že pokud si zůstavitel navykl spojovat s určitými výrazy zvláštní, sobě vlastní smysl, je třeba upřednostnit před obecným významem význam myšlený zůstavitelem. Další případ upřednostnění vůle zůstavitele před doslovným zněním lze nalézt v ust. § 1530 odst. 2 ObčZ, pojednávající o omylu uvedeného v závěti.⁴⁵⁸

Konečně je potřeba při výkladu prohlášení o vydědění respektovat ust. § 574 ObčZ, podle kterého je potřeba na právní jednání hledět spíše jako na platné než jako neplatné. Judikatura v souvislosti s tímto například dovodila, že nepřesné označení dědice (tedy i vyděděného), nemusí vést k neplatnosti takového právního jednání, lze-li dovodit, o jakou osobu se jedná. Nepominutelný dědic tedy může být označen příbuzenským vztahem (např. můj druhorozený syn, pokud je jednoznačně určitelné, o kterého syna se jedná),⁴⁵⁹ případně pouhým příjmením, nebo vytvořením předpokladu, o jakou osobu se jedná.⁴⁶⁰ Takové pravidlo však nelze použít vždy, neboť „*Výklad právního úkonu může směřovat jen k objasnění toho, co v něm bylo projevováno, a vůle jednajícího se při výkladu právního úkonu vyjádřeného slovy uplatní, jen není-li v rozporu s jazykovým projevem*“.⁴⁶¹ Pokud ani výkladem nelze dojít k tomu, kdo je osobou, která má být vyděděna, je takové prohlášení o vydědění neplatné, neboť ačkoliv lze obsah prohlášení o vydědění za použití výše uvedených interpretačních pravidel vykládat, nelze tímto způsobem nahrazovat nebo doplňovat vůli, kterou zůstavitel při pořízení závěti neměl.⁴⁶² Stejně tak nelze zůstavitelovu vůli zcela popřít tím, že dědicové souhlasným prohlášením vydědění nepominutelného dědice odmítnou, s tím že zákonné podmínky pro vydědění nejsou dány. „*Splňuje-li totiž listina o vydědění zákonné formální náležitosti, je třeba vycházet z toho, že zákonné předpoklady pro vydědění byly splněny, a je na vyděděném, aby prokázal opak*“.⁴⁶³

Výše uvedené lze shrnout tak, že v rámci výkladu prohlášení o vydědění zjišťujeme vždy skutečnou vůli zůstavitele. K tomuto můžou posloužit veškeré dostupné prostředky, tak aby byla vůle zjištěna co nejpřesněji, neboť zůstavitel se již k tomuto vyjádřit nemůže. Zohlednit by se navíc měly i takové okolnosti, jako vzdělání zůstavitele, forma prohlášení o vydědění, případně i další relevantní skutečnosti. Při výkladu je pak nutné

⁴⁵⁸ Viz podkapitola 3.2.1 Obecně k náležitostem prohlášení o vydědění.

⁴⁵⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 1990, sp. zn. 4 Cz 8/90.

⁴⁶⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006.

⁴⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. 21 Co 3400/2007.

⁴⁶² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001.

⁴⁶³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. prosince 1984, sp. zn. Cpj 51/84.

postavit vůli zůstavitele nad jazykový výklad, což stvrzuje i na několika místech samotný zákon. Výklad vůle zůstavitele by měl mimo zjištění obsahu právního jednání napomout k zachování platnosti prohlášení o vydědění v případě, kdy je vůle zůstavitele nepřesná. Samotným výkladem však nemůže být vůle zůstavitele nikdy dotvářena či měněna. Stejně tak dědicové nemohou vůli zůstavitele o vydědění nepominutelného dědice změnit svou dohodou.

3.3 Důvody vydědění

Aby mohl být nepominutelný dědic vyděděn, je třeba, aby se zachoval určitým zákonem vymezeným nevhodným způsobem. Samotným nevhodným chováním, kterým nepominutelný dědic naplní některou skutkovou podstatu důvodů pro vydědění, však k vydědění nestačí, v tuto chvíli sice nepominutelný dědic podmíněně ztrácí své právo na povinný díl, ale tato ztráta se stane právně účinnou až ve chvíli, kdy zůstavitel nepominutelného dědice z tohoto důvodu platně vydědí.⁴⁶⁴

Důvod vydědění přitom vůbec nemusí existovat v době, kdy je projev vydědění činěn, postačí, pokud bude uvedený důvod vydědění existovat nejpozději ke dni úmrtí zůstavitele (tzv. podmíněné vydědění).⁴⁶⁵ Toto je opět změna oproti předcházející úpravě, kdy byla vyžadována existence důvodu vydědění již v době pořizování listiny o vydědění, a zůstavitel tak nemohl nepominutelného dědice vydědit předem, ačkoliv jej viděl „*od stupně ke stupni klesati, třebas teprve pozdější chování naplnilo skutkovou podstatu.*“⁴⁶⁶ Pokud naopak důvod vydědění existoval v doběřízení vydědění, ale v době úmrtí již neexistuje, popřípadě zůstavitel nepominutelnému dědici jeho čin dokonce později odpustil, nemá toto rovněž vliv na platnost vydědění, neboť vydědění lze zrušit pouze zákonem vymezeným způsobem (§ 1577 a násl. ObčZ). Z předcházející kapitoly je patrné, že vydědit lze i bez uvedení důvodu (§ 1648 ObčZ), nepominutelný dědic má v takovém případě nárok na povinný díl, ledaže se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění.⁴⁶⁷ Nejčastější variantou však nadále zůstává vydědění s uvedením některého z důvodů obsaženého v ust. § 1646 odst. 1 a 2 nebo v § 1647 ObčZ, neboť takto to pod sankcí neplatnosti vyžadovala předchozí úprava, a mnoho současných pořizovatelů má toto pravidlo stále v podvědomí. Lze přitom souhlasit s názorem uvedeným Krajským soudem v Plzni, že pokud zůstavitel některý důvod uvede, nelze

⁴⁶⁴ KNAPP, *O vydědění a o tzv. negativní závěti*, s. 326.

⁴⁶⁵ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 670–672; shodně ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 439.

⁴⁶⁶ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 673–674.

⁴⁶⁷ Shodný postup jako u vědomě opominutelného nepominutelného dědice, k tomu viz podkapitola 3.5.3.

jej již v rámci řízení o pozůstalosti rozšiřovat,⁴⁶⁸ neboť pokud zůstavitel důvod vydědění sám vymezí, není důvod, aby dědicové navrhovali k prokázání další důvody vydědění, jako je tomu u vydědění bez uvedení důvodů (§ 1648 ObčZ) či u vydědění „mlčky a po právu“ (§ 1651 ObčZ). Zůstavitel jasně uvedl, z jakého důvodu by měl být nepominutelný dědic vyděděn, s tím že pokud by chtěl nepominutelného dědice vydědit z jiného důvodu, v prohlášení o vydědění by toto patrně uvedl. S ohledem na autonomii vůle zůstavitele by tak důvody uvedené zůstavitelem neměly být rozšiřovány, a pokud by měl být nějaký důvod v rámci sporu o vyplacení povinného dílu prokazován, mělo by jít pouze o důvod uvedený zůstavitelem.

Vydědění s uvedením důvodu lze považovat za nejvhodnější variantu, co do jistoty odnětí práv nepominutelnému dědici a co do samotného prokazování důvodu vydědění. Základní důvody vydědění jsou stanoveny v ust. § 1646 odst. 1 ObčZ, který stanoví, že nepominutelný dědic může být vyděděním vyloučen, anebo zkrácen na povinném dílu, pokud:

- a) zůstaviteli neposkytl potřebnou pomoc v nouzi,
- b) o zůstavitele neprojevuje opravdový zájem, jaký by projevovat měl,
- c) byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze,
- d) vede trvale nezřízený život.

Nad rámec výše uvedených důvodů může být podle ust. § 1647 ObčZ vyděděn i nepominutelný dědic, který je tak zadlužen nebo si počíná tak marnotratně, že je tu obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to však může zůstavitel jen tak, že tento jeho povinný díl zůstaví dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě není-li jich, jejich potomkům.⁴⁶⁹ A konečně, podle ust. § 1646 odst. 2 ObčZ může být rovněž vyděděn nepominutelný dědic, pokud je nezpůsobilý dědit.

3.3.1 Neposkytnutí zůstaviteli potřebné pomoci v nouzi

Důvod spočívající v neposkytnutí zůstaviteli potřebné pomoci v nouzi podle § 1646 odst. 1 písm. a) ObčZ se v obdobném znění vyskytoval ve všech předcházejících občanských zákonících. Jeho znění se však příliš neměnilo, konkrétně v § 768 odst. 2 ABGB bylo možné vydědit nepominutelného dědice, který nechal zůstavitele bez pomoci v nouzi, podle § 677 odst. 1 Osn. čsl. zák. a dle § 578 odst. 1 Vlád. návrh. pokud nepominutelný dědic

⁴⁶⁸ Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. 11 Co 433/2016.

⁴⁶⁹ Důvody vydědění jsou stanoveny taxativně, nelze je rozšiřovat analogií ani extensivním výkladem. ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 439.

zůstavitele bez pomoci opustil v nouzi, podle § 552 ObčZ 1950 pokud opustil zůstavitele v nouzi a konečně podle § 468a ObčZ 1964 pokud nepominutelný dědic neposkytnul zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří nebo v jiných závažných případech. Z uvedeného je patrné, že podstatou daného důvodu vydědění bylo i historicky jednání nepominutelného dědice, který zůstaviteli v jeho tíživé životní situaci neposkytl potřebnou oporu.⁴⁷⁰ Nutné je však podotknout, že současná úprava ABGB již tento důvod vydědění ze svého znění v rámci novely z roku 2016 vypustila,⁴⁷¹ když v rámci modernizace dědického práva⁴⁷² důvody vydědění zpřísnila a v podstatě je zformulovala podle důvodů dědické nezpůsobilosti.⁴⁷³ Je tak patrné, že moderní úprava ABGB reagovala na současné společenské poměry,⁴⁷⁴ kdy děti často s některým z rodičů ani nežijí, a proto se ani reálně nemohou dozvědět, že tito potřebují pomoc v nouzi. Ani v německém BGB identický důvod vydědění nenalezneme, zde mezi důvody vydědění patří rovněž závažnější prohřešky vůči zůstaviteli. Blízko k tomuto důvodu vydědění má však závažné porušení vyživovací povinnosti vůči zůstaviteli podle ust. § 2333 BGB.⁴⁷⁵ Podobný důvod vydědění nalzáme i v polském občanském zákoníku, který v čl. 1008 odst. 3 stanovuje, že vydědit lze nepominutelného dědice, který závažně porušuje své rodinné povinnosti vůči zůstaviteli. Mělo by se jednat vždy o mimořádně závažné porušení (např. trvalé neplnění vyživovací povinnosti,

⁴⁷⁰ Neposkytnutí potřebné pomoci se musí projevit přímo vůči osobě zůstavitele, irrelevantní tedy je, pokud tato pomoc nebyla ze strany nepominutelného dědice poskytnuta jiným rodinným příslušníkům zůstavitele.

⁴⁷¹ Erbrechts-Änderungsgesetz 2015. BGBl I 2015/87 [online]. *ris.bka.gv.at*. Dostupné na <https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblAuth/BGBLA_2015_I_87/BGBLA_2015_I_87.html>.

⁴⁷² RONOVSÁ, DOBROVOLNÁ. *Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem*, s. 69

⁴⁷³ Podle § 770 – 771 ABGB může být vyděděn nepominutelný dědic, který se dopustil úmyslného trestného činu, za který by mu mohl být uložen trest odnětí svobody v délce trvání nejméně jednoho roku. Dále takový nepominutelný dědic, který se vůči manželovi, registrovanému partnerovi, druhovi nebo příbuznému v řadě přímé, sourozenci zůstavitele a jeho dětem, jeho manželovi, registrovanému partnerovi nebo druhovi, či nevlastnímu dítěti zůstavitele dopustil úmyslného trestného činu, za který by mu mohl být uložen trest odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku. Rovněž může být vyděděn takový nepominutelný dědic, který zmařil projevení poslední vůle zůstavitele nebo se o takové jednání pokusil. Také může být vyděděn nepominutelný dědit, který zůstaviteli způsobil zavržením způsobem těžké duševní útrapy, nebo jinak zanedbal své povinnosti vůči zůstaviteli, které mu vyplývají z rodinného práva. A konečně může být vyděděn i nepominutelný dědic, který byl za spáchání jednoho či více trestněprávních jednání odsouzen k trestu odnětí svobody na doživotí nebo na dvacet let. Srov. s § 539 – 542 ABGB o dědické nezpůsobilosti.

⁴⁷⁴ RONOVSÁ, DOBROVOLNÁ. *Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem*, s. 69

⁴⁷⁵ Zůstavitel podle ust. § 2333 BGB může zbavit nepominutelného dědice jeho povinného dílu, pokud usiluje o život zůstavitele, jeho manžela, potomků či osoby obdobně blízké zůstaviteli; spáchá vůči těmto osobám závažný trestný čin nebo úmyslný přečin; závažným způsobem porušil vyživovací povinnost vůči zůstaviteli, byl pravomocně odsouzen pro spáchaný trestný čin k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v době trvání nejméně jednoho roku, a to za předpokladu, že je zároveň pro zůstavitele nepřijatelné, aby takový nepominutelný dědic získal podíl na pozůstalosti. To samé platí i v případě, je-li nepominutelný dědic umístěn pro obdobně závažný úmyslný trestný čin do psychiatrické léčebny nebo detenčního zařízení.

nebo neposkytnutí pomoci v období vážné choroby zůstavitele), tak aby nedocházelo ke zneužívání tohoto důvodu vydědění.⁴⁷⁶

Co se týče samotné nouze, E. Svoboda výstižně uvádí, že „*nouzi nerozumí zákon snad jen bídu ve smyslu hospodářském, nýbrž i každý sběh okolností, kdy člověk nutně potřebuje pomoci, zejména je-li bez obsluhy v nemoci, ve stáří, apod.*“⁴⁷⁷ Z tohoto vyplývá, že nouze nemusí být nutně zapříčiněna materiální nouzí, ale může být následkem i jiných nenadálých životní situací jako např. nemoc, stáří, přírodní katastrofy atd.,⁴⁷⁸ s tím že osoba **objektivně** potřebuje pomoc, neboť bez této si není schopna obstarat své základní životní potřeby (např. zdravotní, hygienické).⁴⁷⁹ Neposkytnutí potřebné pomoci v nouzi pak může být i neplnění zákonné vyživovací povinnosti, tedy slušné výživy podle § 915 odst. 2 ObčZ.⁴⁸⁰ Objektivní posouzení tedy vychází z obecného měřítka, nakolik daná situace může osobu reálně zasáhnout tak, aby potřebovala pomoc druhých.

Vždy je pak samozřejmě nutné vzít v potaz i **konkrétní situaci**, tedy zda je situace pro zůstavitele natolik bezvýhodná, že si již sám nedokáže pomoci, a zda zde není jiná vhodnější osoba, která může potřebnou pomoc poskytnout. Taková situace může nastat například v případě, kdy potomek žije na druhé straně republiky, a existují osoby, které jsou zůstaviteli blíže a mají možnost tuto pomoc poskytnout za něj (např. manžel, druh, spolužijící potomek atd.).

Rovněž je nutné přihlédnout k tomu, zda je vůbec v **reálných možnostech** nepominutelného dědice tuto pomoc poskytnout,⁴⁸¹ tedy zda je vůbec možné po nepominutelném dědici požadovat takovou pomoc. Ospravedlněním přitom není, že nepominutelný dědic osobně nemohl tuto pomoc poskytnout, neboť postačuje, pokud nepominutelný dědic tuto pomoc zajistí i jiným způsobem.⁴⁸² Jinými slovy

⁴⁷⁶ PIĄTOWSKI, Józef Stanisław, KORDASIEWICZ, Bogudar. *Pravo spadkowe*. Warszawa: Lexis Nexis, 2011, s. 229.

⁴⁷⁷ SVOBODA. *Dědické právo*, s. 72.

⁴⁷⁸ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 417–418; MUZIKÁŘ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1181. Shodně ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 75.

⁴⁷⁹ KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání*, s. 1691.

⁴⁸⁰ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. (§ 1475 – 1720)*, s. 374.

⁴⁸¹ Není tedy vyloučeno, že z tohoto důvodu bude vyděděn i nezletilý nepominutelný dědic, pokud bylo v jeho reálných možnostech potřebnou pomoc zůstaviteli poskytnout. Viz rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. listopadu 1998, sp. zn. 18 Co 310/1998.

⁴⁸² MUZIKÁŘ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1181.

nepominutelný dědic musí být schopen tuto pomoc poskytnout a nesmí být zároveň v podobně tíživé situaci jako zůstavitel.⁴⁸³

S reálnou možností poskytnout zůstaviteli pomoc rovněž souvisí i **vědomost** nepominutelného dědice o nouzi zůstavitele a neodmítnutí této pomoci z jeho strany.⁴⁸⁴ Tzn., že v případě, kdy o této situaci nepominutelný dědic neví, neboť zůstavitel tíživou životní situaci tajil, nemůže být tento důvod vydědění naplněn. Pokud však nepominutelný dědic o nouzi zůstavitele neví z důvodu vlastního nezájmu, mohla by být tato nevědomost o životě zůstavitele důvodem pro vydědění z důvodu neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele.

Veškeré výše zmíněné okolnosti by se daly shrnout pod jedno měřítko vyjádřené Nejvyšším soudem ČR, že „*neposkytnutí pomoci zůstaviteli ze strany potomka musí odporovat dobrým mravům*“.⁴⁸⁵ K tomuto lze uvést, že tento důvod vydědění je formulován velmi široce, a dává zůstaviteli možnost jej zneužít i pro situace, kterých by se tento důvod neměl týkat. V případě popírání tohoto důvodu u soudu bude navíc vyděděný nepominutelný dědic v lepší pozici, a často nejspíš i úspěšný, neboť bude moct vydědění popřít z důvodu svých reálných (ne)možností pomoci poskytnout, nevědomostí o situaci zůstavitele, atd. a zůstavitel se již k tomuto nebude moct vyjádřit. Do budoucna by tedy bylo vhodné zvážit, zda tento důvod vydědění v právní úpravě ponechat. Je pravdou, že tento důvod měl bezesporu své historické opodstatnění, když rodina žila často pospolu v jedné obci, tedy neposkytnutí pomoci bylo zřetelně proti dobrým mravům, neboť vypovídalo o morálním charakteru potomka. Současná doba je však jiná, mnozí potomci žijí daleko, někdy i v cizině, a se svými rodiči udržují vztahy na jiné úrovni než dříve. Poskytnutí pomoci v nouzi je tak často z jejich strany nereálné, neboť buď o situaci svých rodičů vůbec neví, nebo ani nemají možnosti tuto pomoc realizovat. K tomuto lze navíc dodat, že ani cizí právní úpravy, jako je úprava rakouská či německá tento důvod vydědění nezakotvují. Důvody vydědění jsou zde přísnější povahy a přesněji definované, čímž jsou eliminovány možnosti vydědění vůbec učinit a rovněž je toto jednodušší i v rámci prokazování důvodu vydědění.

3.3.2 Neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele

Neprojevení opravdového zájmu o zůstavitele podle ust. § 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ je dalším zákonem předvídaným důvodem vydědění a v praxi i nejčastěji voleným

⁴⁸³ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008; shodně SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 417–418.

⁴⁸⁴ JEHLIČKA, ŠVESTKA, ŠKÁROVÁ a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 589.

⁴⁸⁵ Viz Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. července 2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007.

důvodem, neboť rodiče za svou výchovu a péči zpravidla očekávají, že s nimi jejich potomci budou v kontaktu a budou o ně projevovat zájem, zvláště pak ve stáří, kdy sociální vazby na osoby mimo rodinný okruh slábnou. Zájem by měl být přitom opravdový a odpovídat jak zvyklostem ve společnosti, tak v konkrétní rodině.

Tento důvod vydědění se neobjevuje v ABGB ani v meziválečných návrzích občanského zákoníku, neboť zde byl co do rodinných vazeb primární výše uvedený důvod vydědění, a to neposkytnutí zůstaviteli potřebné pomoci v nouzi. Poprvé se objevuje až v občanském zákoníku z roku 1964, nicméně až v rámci novely č. 509/1991, kdy došlo k rozšíření zákonných důvodů vydědění, když podle § 469a odst. 1 písm. b) ObčZ 1964 mohl být vyděděn ten „*kdo o zůstavitele trvale neprojevuje opravdový zájem*“. Pozdější zavedení tohoto důvodu vydědění vyplynulo z potřeby společnosti, kdy děti již přestávaly žít blízko svých rodičů, jak bylo zvykem dříve a pro rodiče se stávalo čím dál důležitější, aby s nimi byli potomci v kontaktu, a to i po svém osamostatnění. Otázkou je, nakolik je tento důvod vydědění aktuální pro dnešní dobu. Jak už bylo zmíněno výše, současný pojem rodiny se významově posunul, oproti době zavedení tohoto důvodu vydědění. Mnoho dětí již od dětství s jedním ze svých rodičů nežije, a pokud jeden z rodičů rodinu opustí, zpravidla dítě nebude mít zájem o kontakt vůbec. Ani v blízkých zahraničních úpravách, jako je rakouské ABGB či německé BGB, tento důvod vydědění nenalezneme. Jak už bylo výše uvedeno, ABGB i BGB aktuálně mezi důvody vydědění řadí závažnější prohřešky vůči zůstaviteli.

Co se týče posuzování tohoto důvodu vydědění, je nutné jej stejně jako u předchozího důvodu posoudit nejdříve **objektivně**, tedy jaký by měl potomek obecně, vzhledem ke zvyklostem ve společnosti a zásadám slušnosti, projevovat zájem o zůstavitele. Poté je nutné se zaměřit na **subjektivní** posouzení, tedy jaké byly konkrétní vztahy v rodině, případně jak si zůstavitel takový opravdový zájem vykládal.⁴⁸⁶ Subjektivní hledisko se přitom může u každého konkrétního případu značně lišit, neboť jak uvádí J. Svoboda a O. Klička, zájem by měl odpovídat tomu, co se od potomka očekává. Jiná jsou samozřejmě očekávání v rodině, která žije pospolu na jednom místě a pravidelně se stýká několikrát do týdne a jiná v rodině, pro kterou je běžné, že se vidá pouze na významné svátky, jako jsou Vánoce či Velikonoce. Právě subjektivní hledisko může být jak ze strany zůstavitele, ale i ze strany nepominutelného dědice, lehce zneužitelné. Zůstavitel může v prohlášení o vydědění účelově

⁴⁸⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006; SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 417–418; MIKEŠ, MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*, s. 98.

tvrdit, že o něj nepominutelný dědic nejevil dostatečný zájem, jaký by projevovat měl, případně si může hrozbou vyděděním pro tento důvod ještě za života vynucovat pozornost potomka. Nepominutelný dědic může tento důvod vydědění popírat a tvrdit, že jeho zájem odpovídal rodinným zvyklostem, k čemuž se zůstavitel již nemůže vyjádřit. Zda byl tedy důvod vydědění naplněn, zůstane v konečném důsledku na posouzení soudu, který bude muset pečlivě zkoumat vztahy v rodině tak, aby došel ke spravedlivému závěru.

V souvislosti s projevováním opravdového zájmu Nejvyšší soud poukazuje na to, že ne každý kontakt se zůstavitelem, byť pravidelný, takové hledisko splňuje. Opravdový zájem o zůstavitele například nenaplnuje chování, kdy se nepominutelný dědic se zůstavitelem sice stýká, ale jeho chování k němu trvale překračuje zásady společenské slušnosti. Popřípadě je tento zájem veden pouhou touhou po zisku. Stejně tak případ, kdy potomek účelově jedná vůči zůstaviteli, například podá bezdůvodně návrh na zbavení svéprávnosti zůstavitele a podloží tento návrh smyšlenými důvody je, je nutné považovat za neprojevování opravdového zájmu o zůstavitele.⁴⁸⁷

Další podmínka, která musí být v souvislosti s tímto důvodem vydědění naplněna, je **dlouhodobý charakter neprojevování zájmu o zůstavitele**,⁴⁸⁸ „*nestačí tedy jen jednorázové či krátkodobé neprojevení zájmu (např. vynechání pravidelné návštěvy doma či návštěvy v nemocnici, opomenutí výročí, opomenutí pozdravu z dovolené či pozdravu k Vánocům), ale je třeba, aby tento stav trval (potomek zůstavitele nenavštěvuje ani mu nepíše, nezajímá se o jeho zdravotní stav, atd.)*“⁴⁸⁹ Neprojevození zájmu se musí týkat **přímo osoby zůstavitele**, irelevantní je tedy, zda byl, či nebyl ze strany nepominutelného dědice projevován opravdový zájem i o ostatní blízké osoby zůstavitele.

Na straně nepominutelného dědice pak musí být **reálná možnost** projevit tento zájem o zůstavitele, tzn., že daný důvod není naplněn v případě, kdy zůstavitel sám o kontakt s nepominutelným dědicem nestojí,⁴⁹⁰ neboť by „*bylo proti smyslu zákona klást na potomka takový požadavek, aby zájem projevoval proti vůli zůstavitele, který o něj nestojí a stýkat se s ním nechce*“⁴⁹¹ K tíži nepominutelného dědice ani nemůže jít, pokud mezi

⁴⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006; Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. září 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.

⁴⁸⁸ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 418.

⁴⁸⁹ MUZIKÁŘ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1182.

⁴⁹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97; Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. srpna 1996, sp. zn. 6 Co 10/1996; Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. října 2014, sp. zn. 21 Cdo 2088/2013; rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. ledna 2001, sp. zn. 21 Cdo 48/2000, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 30 Cdo 1798/2005.

⁴⁹¹ ŠUBRTOVÁ, Jitka. *Důvody vydědění. Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 97.

ním a zůstavitelem nevznikla citová vazba, z důvodů že jej zůstavitel už v raném věku opustil (např. předal do výchovy prarodičům).⁴⁹² Taková situace přirozeně nepominutelného dědice vedla k tomu, že o zůstavitele neprojevoval zájem, jaký by projevoval měl, opět však je tento stav vyvolaný jednáním zůstavitele. Situace samozřejmě může nastat i opačná, tedy že nepominutelný dědic ví o tom, že je potomkem zůstavitele, sám však zůstavitele nekontaktuje, ani o něj neprojevuje zájem, přičemž zůstavitel o tom, že má potomka, vůbec netuší. V případě, kdy potomek nemá v rodném listě zapsaného jiného otce na základě první nebo druhé domněnky otcovství (§ 776 a § 779 ObčZ) může se podle § 783 odst. 1 ObčZ domáhat, aby otcovství určil soud, přičemž zahájení řízení není omezeno žádnou lhůtou,⁴⁹³ tzn. že může být zahájeno i po smrti domnělého otce, resp. zůstavitele.⁴⁹⁴ Není tedy vyloučeno, že nepominutelný dědic řízení o určení otcovství zahájí až po úmrtí zůstavitele s tím, že se bude domáhat svých dědických práv, případně svého práva na povinný díl. Pokud v době podání návrhu na zahájení řízení o určení otcovství probíhá řízení o pozůstalosti, pozůstalostní soud své řízení přerušuje, neboť jeho rozhodnutí závisí na otázce, kterou není v tomto řízení oprávněn řešit (§ 109 odst. 1 písm. b) OSŘ). V případě, že by nepominutelný dědic v řízení prokázal, že zůstavitel byl jeho otec, a tento zůstavitel zároveň zanechal závěť, kterou vyčerpal veškerou svou pozůstalost, nepominutelný dědic by měl mít podle 1652 ObčZ nárok na povinný díl. Sice se zde nabízí řešení, že by ostatní dědicové mohli nepominutelnému dědici prokázat podle ust. § 1646 odst. 1 písm. b) důvod vydědění, a to neprojevovalí opravdového zájmu o zůstavitele, a nepominutelný dědic by v takovém případě byl považován za vyděděného „mlčky a po právu“, podle ust. § 1651 odst. 2 ObčZ, takový postup však předpokládá vědomost zůstavitele o jednání nepominutelného dědice,⁴⁹⁵ což na daný případ nelze aplikovat.

Z výše uvedeného by se dalo shrnout, že zájem potomka o zůstavitele by měl být skutečný a odpovídat obecně normám společnosti a zvyklostem rodiny. Stejně jako předchozí důvod vydědění je tento důvod vydědění vymezen značně široce a může být proto zůstavitelem zneužitý, což bylo kritizováno již za předcházejícího občanského zákoníku, s tím že „*formulace tohoto ustanovení je značně abstraktní. Zákonodárce použil*

⁴⁹² ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 378, s odkazem na rozsudek Okresního soudu v Trutnově, sp. zn. 7 C 122/2016.

⁴⁹³ KRÁLÍČKOVÁ In HRUŠÁKOVÁ, KRÁLÍČKOVÁ, WESTPHALOVÁ a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655 – 975). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, s. 558.

⁴⁹⁴ V takovém případě se návrh na určení otcovství podává proti opatrovníkovi mrtvého domnělého otce, kterého mu jmenuje soud. Navrhovatel, tedy nepominutelný dědic, bude muset v řízení prokázat, že domnělý otec, tedy zůstavitel, souložil s jeho matkou v rozhodné době (tj. v době od které neprošlo do jeho narození méně než sto šedesát a více než tři sta dní). § 783 odst. 2 a 3 ObčZ.

⁴⁹⁵ K tomu viz podkapitola 3.5.3 Vědomě opominutý nepominutelný dědic.

vágní výrazy, pod kterými si lze představit *ledacos a argumentovat účelově ve prospěch ledasčeho*.⁴⁹⁶ Je tedy otázkou, zda by měl být tento důvod vydědění do budoucna zachován, neboť zpravidla povede ke sporům o právo na povinný díl, kdy bude muset soud v rámci předběžné otázky zkoumat veškeré výše zmíněné aspekty a dojít k závěru, nakolik bylo chování nepominutelného dědice proti dobrým mravům a nakolik se mohlo reálně dotknout zůstavitele. Samotný zůstavitel se přitom již nebude moci k tomuto vyjádřit, a proto bude vyděděný nepominutelný dědic vždy v určité důkazní výhodě. Zároveň je otázkou, zda tento důvod zachovat i s ohledem na současné pojetí rodiny, neboť důvod vydědění může být často zneužíván právě v případech, kdy zůstavitel založí novou rodinu, vztahy s potomky z původního manželství se naruší a zůstavitel je následně pro neprojevení zájmu, byť vyvolaný svým vlastním jednáním, cíleně vydědí. S ohledem na výše uvedené a na skutečnost, že tento důvod je velice obecně vymezen lze říci, že do budoucna by se mělo zvážit jeho zrušení, případně alespoň změna, která by vedla ke zpřesnění tohoto důvodu.

3.3.3 Odsouzení nepominutelného dědice pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze

Další důvod vydědění představuje **odsouzení nepominutelného dědice pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze** (§ 1646 odst. 1 písm. b) ObčZ).⁴⁹⁷ I tento důvod se vyskytoval v obdobném znění v předcházejících občanských zákonících, v ABGB byl vymezen tak, že nepominutelný dědic byl odsouzen pro zločin k trestu žaláře na doživotí nebo dvacet let (§ 768 odst. 3 ABGB). Osnova čsl. zák. z roku 1931 navrhovala jako důvod vydědění pravoplatné odsouzení nepominutelného dědice pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze (§ 677 odst. 2 Osn. čsl. zák.) a vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937 navrhoval vydědit nepominutelného dědice, pokud tento spáchal zločin svědčící o zvrhlé povaze (§ 578 odst. 2 Vlád. návrh); neboť je dle důvodové zprávy nutné klást důraz na morální stránku osoby, jak se zločinem projevila. V občanském zákoníku z roku 1950 pak postačovalo k naplnění daného důvodu odsouzení pro jakýkoliv úmyslný trestný čin (§ 552 odst. 1 ObčZ 1950), v občanském zákoníku z roku 1964 pak odnětí svobody pro úmyslný trestný čin v délce trvání nejméně jednoho roku (§ 469a ObčZ 1964). Takovéto znění však bylo právem kritizováno, neboť „*neúměrně rozšiřovalo případy odůvodňující vydědění i na případy činů pro rodinné*

⁴⁹⁶ ŠUBRTOVÁ. *Důvody vydědění*, s. 97.

⁴⁹⁷ Zákon rozdílně oproti předchozí úpravě neuvádí, že se musí jednat o “úmyslný” trestný čin, ze samotného kontextu znění tohoto důvodu lze však dovodit, že může jít pouze o úmyslné trestné činy.

vazby bezvýznamných a svádělo zůstavitele k jejich zneužití pro situace, kdy jeho přání, aby potomek nedědil, bylo vedeno jiným a pro zákon bezvýznamným motivem [...]“.⁴⁹⁸ Za takové úpravy mohl být nepominutelný dědic vyděděn i z důvodu, který neměl žádné morální opodstatnění, přičemž zcela nebyla vyjasněna ani otázka, zda lze pod tento důvod vydědění zahrnout i podmíněný trest odnětí svobody v délce trvání jednoho roku. Názor, že i v případě podmíněného trestu odnětí svobody lze nepominutelného dědice vydědit, zastával L. Muzikář, neboť i trestní zákon podmíněný trest odnětí svobody považuje za druh trestu odnětí svobody,⁴⁹⁹ takové závěry a stejně tak i znění důvodu vydědění zcela odporovalo zásadě, že se vydědění nemá podporovat. Zůstavitel mohl za takové úpravy vydědit nepominutelného dědice pro jednorázový poklesek, který se ho svou povahou nemusel vůbec dotknout, což zcela odporuje podstatě vydědění.⁵⁰⁰ Uvedené problematické aspekty předchozí úpravy mělo přitom překlenout současné znění, které zpřísňuje vymezení trestného činu tak, že musí být spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice. „*Poukaz na zvrhlou povahu je dostatečně vypovídající a umožňuje od sebe odlišit případy trestných činů, které si sankci dědického práva zasluhují, aniž trestní sazba a uložený trest padají na váhu (chladnokrevná loupež nebo vražda, znásilnění, utýrání zůstavitelova zvířete), od případů, které pro vydědění nemohou mít rozumný význam (hospodská rvačka o děvče, exces z nutné obrany vysvětlitelný úzkostí napadeného, krádež z hladu apod.)*“.⁵⁰¹

Co se týká okolností svědčících o zvrhlé povaze, tyto občanský zákoník blíže nespecifikuje. Při výkladu lze však vycházet z trestního zákoníku, který jednak stanovuje, co je trestným činem (§ 13 TZ) a dále vymezuje přitěžující okolnosti při ukládání trestu (§ 42 TZ), které lze podle J. Svobody rovněž použít pro účely výkladu „*okolností svědčících o zvrhlé povaze*“.⁵⁰² Pro účely vydědění je relevantní především písm. b), tedy trestný čin spáchaný ze ziskuchtivosti, z pomsty, z národnostní, rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti nebo z jiné zvlášť zavrženíhodné pohnutky, písm. c), tj. trestný čin spáchaný surovým nebo trýznivým způsobem, zákeřně, se zvláštní lstí nebo jiným obdobným způsobem, písm. d), to trestný čin využívaje něčí nouze, tísně, bezbrannosti, závislosti nebo podřízenosti, rovněž písm. h), tedy trestný čin spáchaný ke škodě dítěte, osoby blízké,

⁴⁹⁸ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 672.

⁴⁹⁹ Viz MUZIKÁŘ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1182.

⁵⁰⁰ V. Bednář v důsledku těchto různých výkladů uvádí, že jde o „*nejhůře zformulovaný důvod vydědění*“.
BEDNÁŘ. *Testamentární dědická posloupnost*, s. 101.

⁵⁰¹ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 672.

⁵⁰² SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720)*, s. 419.

těhotné, nemocné, zdravotně postižené, vysokého věku nebo nemohoucí a konečně písm. j), tj. trestný čin spáchaný za krizové situace, živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek, anebo na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace. Veškeré takové okolnosti trestného činu by bezesporu svědčily o zvrhlé povaze potomka, kterou lze jinak popsat jako zvrácenou, nemorální, či zhýralou. Význam „*okolností svědčících o zvrhlé povaze*“ lze tedy za užití trestního zákoníku, a do budoucna snad i za užití judikatury, blíže vyložit.

Poněkud problematičtější se však může jevit samotné prokázání tohoto důvodu. Zatímco za předchozí úpravy postačil k prokázání existence důvodu vydědění pouhý výpis z rejstříku trestů (za předpokladu, že trestný čin nebyl zahlazen, v takovém případě bylo nutné předložit trestní rozsudek), za současného znění bude tento výpis nejspíše nedostatečným a k posouzení okolností bude nutný celý odsuzující rozsudek, ne-li celý spis. K tomuto důvodová zpráva uvádí, že „*zvrhlou povahu je nutné posoudit nejen z hlediska obecné morálky, ale i se zřetelem k tomu, nakolik se konkrétní trestný čin dotýká zůstavitelovy cti a cti jeho rodiny (kdo byl sám odsouzen jako recidivista za opakované krádeže, těžko může vydědit potomka odsouzeného rovněž za krádež).*“ Tzn., že by se na trestný čin spáchaný nepominutelným dědicem mělo pohlížet nejen z pohledu obecné morálky (objektivní hledisko), ale rovněž i z pohledu morálních zásad konkrétního zůstavitele (subjektivní hledisko); přičemž k subjektivnímu hledisku R. Fiala blíže uvádí: „*Jako bude každý mít právo překousnout třebas i to, že jeho potomek se dopustí nejohavnějších (a bezesporu zvrhlých) trestných činů, a nevydědit jej, bude mít zůstavitel právo na druhé straně posoudit zvrhlost povahy za trestný čin odsouzeného potomka i značně přísně. Otázka potomkova zvrhlosti je veskrze na subjektivním posouzení zůstavitele. Soud může nanejvýše zmírnit evidentní nespravedlnost.*“⁵⁰³ Tento závěr by však opět odůvodňoval vydědění pro jakýkoliv trestný čin spáchaný nepominutelným dědicem, pro který byl odsouzen, neboť by zůstavitel mohl vždy takovéto vydědění odůvodnit svým morálním vnímáním, a proto je třeba primárně tento důvod vydědění posuzovat z pohledu obecné morálky. Jiná je situace, pokud zůstavitel sám páchal trestnou činnost podobnou té, kterou páchá nepominutelný dědic. V takovém případě jsou ze subjektivního hlediska morální zásady zůstavitele stejně tak slabé jako zásady nepominutelného dědice, přičemž je možné, že právě zůstavitel svou výchovou vytvořil

⁵⁰³ FIALA, Roman. *Roman Fiala k NOZ* [online]. *Iusless.blogpost.cz*, 30. prosince 2013. Dostupné na <<http://iusless.blogspot.cz/2013/12/roman-fiala-k-noz.html>>.

nepominutelnému dědici predispozice k páčání trestné činnosti.⁵⁰⁴ V takových případech je třeba přiklonit se k názoru, že nepominutelný dědic nemůže být za těchto okolností vyděděn.

Je patrné, že současné znění daného důvodu vydědění mnohem více naplňuje smysl a účel vydědění, na druhou stranu může vyvstat problém s výkladem spojení „*zvrhlá povaha*“. Zde je nutné souhlasit s J. Svobodou a O. Kličkou, kteří uvádějí, že bude nutné vyčkat na judikaturu soudů, která vymezení, jaké jednání tento důvod naplňuje a jaké již nikoliv.⁵⁰⁵ Do té doby bude rozhodujícím faktorem především morální aspekt daného činu, a zda se takový čin mohl v objektivním měřítku dotknout cti zůstavitelovy a cti jeho rodiny.⁵⁰⁶

3.3.4 Trvalé vedení nezřízeného života

Posledním ze základních důvodů vydědění je **trvalé vedení nezřízeného života**. I tento důvod nacházíme již v historických úpravách vydědění. V obecném zákoníku občanském tento důvod vydědění zněl jako „*vytrvalé vedení života, který se přičí veřejné mravnosti*“ (§ 768 ABGB). Osnova čl. zák. z roku 1931 navrhovala jako důvod vydědění trvalé vedení zhýralého života (§ 677 odst. 3 Osn. čl. zák.). Vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937 stejně jako ABGB navrhoval možnost vydědit nepominutelného dědice, pokud tento vede trvale život přičící se veřejné mravnosti (§ 578 odst. 2 Vlád. návrh). Občanský zákoník z roku 1950, pod vlivem společenských poměrů, důvod vydědění pozměnil, jako trvalé odpírání pracovat (§ 552 odst. 1 ObčZ 1950). Občanský zákoník z roku 1963 ve znění novely č. 509/1991 opět zakotvil důvod vydědění trvalého vedení nezřízeného života (§ 469a odst. 1 písm. d) ObčZ 1964), na což navázal i současný občanský zákoník.

Nezřízený život je možné charakterizovat jako „*závažné negativní odchylky od obvyklého způsobu života, kterými potomek zpravidla ohrožuje sebe i svoji rodinu.*“⁵⁰⁷

Za vybočení z běžného způsobu života lze považovat nadměrné požívání alkoholu, užívání psychotropních látek, hraní hazardních her, nadměrné zadlužování se bez reálné možnosti

⁵⁰⁴ K tomu viz následující text věnující se důvodu vydědění pro trvalé vedení nezřízeného života, kde judikatura dovodila, že zůstavitel nemůže vydědit potomka pro tento důvod, pokud zůstavitel svou výchovou zapříčinil takové jeho chování; viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2013 sp. zn. 21 Cdo 3213/2012. Takovéto závěry lze stáhnout i na důvod vydědění pro odsouzení za trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice.

⁵⁰⁵ SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 16.

⁵⁰⁶ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 672.

⁵⁰⁷ MUZIKÁŘ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1182.

dluhy splácet, soustavné vyhýbání se pracovním příležitostí a podobné. V souvislosti s tímto lze uvést, že spornou otázkou může být, zda lze vydědit nepominutelného dědice pro **duševní poruchu, která souvisí s jeho nezřízeným životem** (např. alkoholismus, toxikománie, schizofrenie). Zde je nutné rozlišovat, zda je duševní porucha následkem nezřízeného života, např. užíváním psychoaktivních látek (alkoholismus, toxikománie), nebo zda tato duševní porucha vznikla nezávisle na vůli jedince, např. v důsledku poruchy osobnosti (schizofrenie, kleptomanie).⁵⁰⁸ Lze mít za to, že duševní porucha, kterou si nepominutelný dědic sám vlastním jednáním nezapříčinil, by neměla naplňovat daný důvod vydědění. Takovýto postup se přiči účelu daného důvodu vydědění, kterým má být určitá sankce nepominutelného dědice za jeho nezřízený život. Pokud však nepominutelný dědic sám své chování nemůže ovlivnit, neměl by být z takového důvodu ani vyděděn.

Další podmínkou tohoto důvodu vydědění je, že takovéto chování by mělo být proti **dobrým mravům a mohlo by vyvolat obecné pohoršení**.⁵⁰⁹ V souvislosti s tímto se nabízí otázka, zda lze vydědit potomka, který navenek žije spořádaný život, v soukromí je tomu však jinak, neboť např. užívá nadměrně alkohol, dívá se na dětskou pornografii, propadl sázení přes internet, a o tomto ví pouze on sám a zůstavitel. Důležité v tomto ohledu není, zda obecné pohoršení již bylo vyvoláno, ale zda by toto jednání vůbec **mohlo obecné pohoršení vyvolat**,⁵¹⁰ což zmíněné případy jistě naplňují, a proto i v takových případech může být nepominutelný dědic vyděděn.

Důležité rovněž je, aby se jednalo o stav **dlouhodobý**⁵¹¹ (nikoliv ojedinělý či nahodilý) s tím, že od potomka **nelze očekávat návrat ke klasickému způsobu života**.⁵¹² Při posuzování je rovněž nutné přihlížet k životu zůstavitele, který, pokud sám nevedl zcela

⁵⁰⁸ *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. uzis.cz [online]. Dostupné na <<https://web.archive.org/web/20170423062132/http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn-mezinarodni-statisticka-klasifikace-nemoci-pridruzenych-zdravotnich-problemu>>.

⁵⁰⁹ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 420.

⁵¹⁰ Gl. U n. ř. 2241 In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 441.

⁵¹¹ MUZIKÁŘ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1182.

⁵¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010; viz také VLASÁK, Michal. Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života. *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 5, s. 216–219.

spořádaný život, nemůže z těchto důvodů vydědit ani svého potomka.⁵¹³ Stejný závěr platí rovněž v případě, pokud zůstavitel sám svou výchovou zapříčinil způsob vedení života nepominutelným dědicem. K tomu viz rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2013 sp. zn. 21 Cdo 3213/2012, který uvádí, že *„Při posouzení otázky, zda v konkrétním případě je dán důvod vydědění pro trvalé vedení nezřízeného života, je proto třeba zohlednit všechny okolnosti daného případu a přihlídnout k dobrým mravům, které se ve společnosti ustálily. Mezi okolnosti případu, k nimž lze přihlídnout, patří, zda zůstavitel sám plnil své povinnosti vyplývající z rodičovské zodpovědnosti vůči svému potomkovi a zda chování potomka zůstavitele, v němž je spatřováno vedení nezřízeného života, není (bezprostředním a hlavním) důsledkem disharmonického rodinného prostředí, v němž byl potomek vychováván. [...] Soud proto může při posouzení důvodnosti vydědění přihlídnout k tomu, zda zůstavitel pečoval o zdraví svého potomka a jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj, zda důsledně chránil zájmy svého potomka v době jeho nezletilosti, používal přiměřených výchovných prostředků tak, aby nebyla dotčena důstojnost dítěte a aby nebylo jakkoli ohroženo jeho zdraví, případně jeho vývoj po stránce tělesné, citové, rozumové a mravní. Není totiž dobře představitelné, aby vydědění přicházelo v úvahu i tam, kde zůstavitel sám neplnil své rodičovské povinnosti, zanedbával je, případně (jen) přihlížel tomu, jak jiné osoby, například z důvodu soužití ve společné domácnosti se zůstavitelem a jeho potomkem (např. manžel či druh zůstavitele, který není rodičem dítěte), nepřiměřeným způsobem zasahují do řádné výchovy jeho potomka, a tím se bezprostředně podílel na nesprávném způsobu života svého potomka, jenž je jeho přímým a hlavním důsledkem.“*⁵¹⁴ Z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR tedy vyplývá, že na daný důvod vydědění je stejně jako u předchozích důvodů nutné nahlížet jak z hlediska obecných morálních zásad (objektivní hledisko), tak z hlediska konkrétních poměrů v rodině, které mohly zapříčinit nezřízený život nepominutelného dědice (subjektivní hledisko), přičemž pokud právě zůstavitel svou

⁵¹³ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 421.

⁵¹⁴ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97; rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. srpna 1996, sp. zn. 6 Co 10/96; rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.

výchovou nepominutelného dědice k takovému stylu života nasměroval, nemůže jej následně z tohoto důvodu vydědit.

Vydědění pro trvalé vedení nezřízeného života zůstavitel v dnešní době nejspíš nebude volit z důvodu, že by jej snad styl života potomka ponižoval v očích veřejnosti. Takto jej zamýšlely spíše historické úpravy. V současnosti jej zůstavitel spíše zvolí z důvodu, aby nepominutelný dědic nastřádaný majetek nerozhýřil v rámci svého bezuzdného života.⁵¹⁵ V těchto případech by mohl zůstavitel rovněž využít důvodu vydědění pro zadluženost či marnotratnost, zde však musí být povinný díl zanechaný dětem vyděděného, což zůstavitel často nebude chtít, aby tím neotevřel cestu vyděděnému k těmto prostředkům. Navíc i prokázání vedení nezřízeného života bude v případě sporu problematické, neboť soud nebude jako u předcházejícího důvodu disponovat trestním rozsudkem, který by samotný důvod vydědění více popisoval a bude tak nejspíš odkázán na výsledcích rodinných příslušníků či jiných osob. Z těchto důvodů je otázkou, zda takto formulovaný důvod má ještě v dnešní právní úpravě své místo a zda by spíše nezasloužil poupravit důvod vydědění pro marnotratnost a zadluženost, tak aby zůstavitel mohl rozhodnout, zda se povinný díl zanechá dětem vyděděného či nikoliv.

3.3.5 Marnotratnost, zadluženost

Posledním ze základních důvodů vydědění je vydědění nepominutelného dědice, který je tak zadlužen, nebo si počíná tak marnotratně, že tu je obava, že se pro jeho potomky nezachová povinný díl. Učinit to může jen tak že tento povinný díl zůstává dětem tohoto nepominutelného dědice, popřípadě, není-li jich, jejich potomkům. Tento důvod vydědění byl převzat z § 773 ABGB, přičemž v ABGB přetrval dodnes (nyní v § 771 ABGB), jako tzv. vydědění v dobré víře: „*Pokud se z důvodu zadlužení nebo marnotratného vedení života nepominutelného dědice objeví nebezpečí, že jemu náležející povinný díl by zcela nebo z větší části unikl jeho dětem, může být nepominutelnému dědici jeho povinný díl odňat ve prospěch jeho dětí*“.

Podstata tohoto důvodu vydědění tkví v tom, že se zůstavitel obává, že potomek jeho nastřádaný majetek prohýří, jinými slovy že účel dědění, což je zachování hodnot do budoucna, nebude v takovém případě naplněn.⁵¹⁶ Z těchto důvodů je vydědění rovněž

⁵¹⁵ FIALA, Roman. Trvalé vedení nezřízeného života. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 2, s. 18–21.

⁵¹⁶ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 670–672.

známé pod označením “vydědění v dobrém úmyslu“ neboli “*exhereditatio bona mente facta*“.⁵¹⁷

Povinný díl vyděděného nepominutelného dědice musí být, jak už bylo výše uvedeno, vždy zanechán jeho potomkům, což vylučuje možnost vztažení vydědění na potomky nepominutelného dědice podle ust. § 1646 odst. 3 ObčZ. Zároveň pokud nepominutelný dědic potomky nemá, nelze ho pro tento důvod platně vydědit,⁵¹⁸ v takovém případě však není vyloučeno, aby byl nepominutelný dědic vyděděn pro trvalé vedení nezřízeného života (§ 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ). M. Šešina potom uvádí, že oproti předcházejícím důvodům vydědění, by tento důvod vydědění měl existovat již při sepisování prohlášení o vydědění, ačkoliv v této době nemusí ještě existovat v takové intenzitě.⁵¹⁹ S tímto však nelze zcela souhlasit, neboť v době sepisování prohlášení o vydědění může mít zůstavitel z dosavadních zkušeností s nepominutelným dědicem pouhé neblahé tušení, že tento bude v budoucnu zadlužen, či si počínat marnotratně, zvláště pokud je nepominutelný dědic v době učinění prohlášení o vydědění mladšího věku. Rozhodujícím by tedy měl být stav v době úmrtí zůstavitele s tím, že pokud důvod vydědění již nebude existovat v době smrti zůstavitele, je otázkou, zda by se k němu mělo přihlížet. F. Rouček a J. Sedláček uvádějí, že pokud důvod vydědění existoval v době sepsání prohlášení o vydědění, ale později odpadl, i přesto takový důvod vydědění trvá, neboť zůstavitel prohlášení o vydědění nezrušil.⁵²⁰ Vezmeme-li však v potaz smysl a účel daného důvodu vydědění, kterým není potrestat za jeho prohřešky vůči zůstaviteli, popřípadě vůči obecné morálce, ale ochránit majetek před jeho rozmařilým životem, bylo by spíše na místě hodnotit tento důvod **výhradně ke dni úmrtí zůstavitele**. Tím by se situace lišila od předcházejících důvodů vydědění, u kterých může důvod vydědění později odpadnout a přesto, pokud zůstavitel dané vydědění nezruší, je potřeba k němu přihlížet.

Co se táče samotných pojmů marnotratnost a zadluženost, J. Otto marnotratníka popisuje jako „*osobu, která své jmění nerozumným způsobem mrhá tak, že sebe nebo svou rodinu svévolnými nebo za zhoubných podmínek uzavřenými úvěrními smlouvami vydává*

⁵¹⁷ HEYROVSKÝ. *Dějiny a systém soukromého práva římského*, s. 1067; KRČMÁŘ. *Právo dědické*, s. 123; ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 441. E. Tilsch uvádí pouze “*exhereditatio bona mente*“. TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 104.

⁵¹⁸ MAYR. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*, s. 135.

⁵¹⁹ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 380.

⁵²⁰ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 442.

*budoucí nouzi.*⁵²¹ **Marnotratnost** je tedy jednání, kdy osoba nerozvázně nakládá se svým majetkem, když tímto může přivést do nouze sebe nebo svou rodinu. Zákon přitom nevyžaduje, aby potomek již utratil velkou část svého majetku, postačí, pokud se bude chovat tak, že o jeho marnotratné povaze nelze pochybovat.⁵²² M. Šešina uvádí, že marnotratnost může spočívat např. v tom, že osoba bezhlavě až chorobně nakupuje nepotřebné věci, v rozsahu, jenž vůbec není odůvodněn jeho potřebami či potřebami jeho rodiny, přičemž k tomuto nemá ani odpovídající příjmy. Jde o tzv. „žití nad poměry“, „*kdy dědic žije nákladný život, na který nemá, spotřebovává na něj všechny své prostředky a ještě si stále půjčuje*“.⁵²³ Případnou marnotratnost nepominutelného dědice je přitom nutné zkoumat především subjektivně, a to s ohledem na konkrétní majetkové poměry nepominutelného dědice, neboť „*to, co je u jednoho nepominutelného dědice považováno za marnotratnost, je u jiného běžným standardem spotřeby.*“⁵²⁴ Ačkoliv tedy způsob života nepominutelného dědice může působit hýřivě, pokud nepominutelný dědic má k tomuto dostatečný majetek, nebude tento důvod nejspíš naplněn, neboť tím reálně neohrožuje svůj povinný díl.

Zadluženost je možné definovat, jako stav, kdy má osoba více dluhů.⁵²⁵ Tento pojem je nutné odlišit od stavu **předlužení**, kdy dluhy osoby přesáhnou hodnotu jeho majetku.⁵²⁶ Pro účely vydědění pak postačí pouhá zadluženost nepominutelného dědice, s tím že je tu do budoucna obava, že potomkům nepominutelného dědice nebude zachován povinný díl.⁵²⁷ Otázkou zůstává, jaké okolnosti by se při zhodnocení tohoto důvodu měly vzít v potaz, zda okolnosti **subjektivní**, tj. za jakých okolností se nepominutelný dědic do tohoto stavu dostal nebo okolnosti **objektivní**, tedy v jakém stavu zadlužení nepominutelný dědic je. M. Šešina uvádí, že rozhodující bude, jak stav objektivní, tak i subjektivní, tedy jaké je faktické zadlužení potomka a jak zadlužení vzniklo, zda např. z důvodu, že si nepominutelný dědic vzal hypoteční úvěr na byt, nebo zda se do zadlužení dostal při hazardu.⁵²⁸ S tímto názorem lze souhlasit, neboť rozhodujícím faktorem je bezesporu **míra**

⁵²¹ OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný*. 16. díl. Praha, 1900, s. 880.

⁵²² Rozhodnutí Gl. U. 12.990 In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, s. 442.

⁵²³ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 381.

⁵²⁴ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 365; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 381.

⁵²⁵ *Zadlužení (předlužení) a jak z něj ven* [online]. Dostupné na < <https://financnigramotnost.mfcr.cz/cs/rodinne-finance/zadluzeni-a-predluzeni>>; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 380.

⁵²⁶ Tamtéž.

⁵²⁷ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*, s. 442. Shodně SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 421.

⁵²⁸ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 380.

zadlužení a vliv této situace na zachování povinného dílu. Pokud je nepominutelný dědic značně zadlužen v důsledku hypotečního úvěru, ale tuto řádně splácí, nebude mít tato situace nejspíš vliv na zachování povinného dílu. Stejně tak pokud se nepominutelný dědic v důsledku svých dluhů dostal do insolvenčního řízení, avšak tyto dluhy řádně splácí a po skončení insolvenčního řízení bude od dluhů osvobozen. Veškeré tyto okolnosti je třeba zhodnotit ke dni úmrtí zůstavitele, s tím že pokud nepominutelný dědic již zadlužen nebude, neměl by být tento důvod vydědění naplněn.

Z výše uvedeného plyne, že základním měřítkem pro zadlužení a marnotratnost nepominutelného dědice je jak míra zadlužení či marnotratnosti ohrožuje **zachování povinného dílu pro potomka**. Zatímco marnotratnost by se měla posuzovat především ze subjektivního hlediska, tj. s ohledem na majetkové poměry, potřeby, výdělků nepominutelného dědice, u zadlužení by se měly vzít v potaz jak objektivní, tak subjektivní skutečnosti, tedy nakolik je zadlužení faktické a jak toto zadlužení ovlivňuje zachování povinného dílu pro potomky. Okolnosti by se přitom vzhledem k účelu daného důvodu vydědění, což je zachování majetku pro další generace, měly posuzovat ke dni úmrtí zůstavitele. Pokud zde již nejsou, neměl by být tento důvod vydědění naplněn.

3.4 Vydědění pro dědickou nezpůsobilost

3.4.1 Obecně k dědické nezpůsobilosti

Nad rámec výše uvedených klasických důvodů vydědění současný občanský zákoník umožňuje vydědit i pro **dědickou nezpůsobilost** (§ 1646 odst. 2 v návaznosti na § 1481 ObčZ). Dědická způsobilost představuje jednu ze základních podmínek, která musí být naplněna, aby mohlo dojít k dědické sukcesi.⁵²⁹ Ze zákona může být tato dědická způsobilost vyloučena, pokud se potencionální dědic (nikoliv jen nepominutelný) dopustí některého zákonem vymezených závažných provinění vůči zůstaviteli, jeho poslední vůli, popřípadě vůči osobám blízkým zůstaviteli. Následkem takových provinění je dědická nezpůsobilost, tzn., že osoba, která by byla jinak k dědění po zůstaviteli povolána, nedědí, neboť dala najevo, že nemá k zůstaviteli či k jeho rodině potřebný blízký citový vztah; nepominutelný dědic v takovém případě ztrácí jak dědické právo, tak právo na povinný díl, přičemž jedinou možností, jak lze uvedené následky zvrátit, je prominutí činu ze strany

⁵²⁹ Mezi další podmínky pro vznik dědického práva patří smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, existence právního důvodu dědění, existence dědice a neodmítnutí dědictví touto osobou.

zůstavitele.⁵³⁰ Zákon tímto způsobem, v návaznosti na zásadu, že nikdo nemůže těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu (§ 6 odst. 2 ObčZ),⁵³¹ vylučuje z dědění osoby, u kterých by pro jejich silně nemorální chování bylo nespravedlivé, aby z dědictví něčeho nabyly, navíc je tímto způsobem chráněn i samotný zůstavitel, když z dědění po něm jsou takto vyloučeny osoby k tomuto nehodné.⁵³² Tato ochrana zůstavitele nastává bez ohledu na to, zda zůstavitel o činu zakládajícím dědickou nezpůsobilost věděl, či nikoliv. Zároveň mohou některé činy zakládající dědickou nezpůsobilost nastat i po zůstavitelově smrti.

Ačkoliv se institut dědické nezpůsobilosti může zdát v mnohém podobný institutu vydědění, odlišuje se několika zásadními rysy. Především se dědická nezpůsobilost může týkat každého potencionálního dědice, ať už zákonného, smluvního nebo závětního. Oproti tomu vydědění se může týkat pouze potomků zůstavitele (nepominutelných dědiců). Dále je k platnému vydědění nutné aktivního právního jednání ze strany zůstavitele, neboť důvody, pro které je možné vydědit, nedosahují takové intenzity, aby samy o sobě zapříčinily vyloučení z dědického práva, jako je tomu u dědické nezpůsobilosti. Zároveň k zániku účinků vydědění nestačí pouhé prominutí, jaké zná institut dědické nezpůsobilosti, ale je třeba zničení listiny, která vydědění obsahuje, nebo její výslovné

⁵³⁰ K povaze prominutí viz HORÁK, Ondřej. Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu zakládající dědickou nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 3–6.

⁵³¹ V souvislosti se zmíněnou zásadou je možné zmínit případ ze Spojených států amerických, a to Riggs v. Palmer z roku 1889, kdy šestnáctiletý vnuk Elmer Palmer zavraždil svého dědečka, který jej ustanovil za dědice v závěti, neboť se bál, že by zůstavitel mohl svou vůli změnit. Žalobkyně paní Riggssová (vdova po zůstaviteli) žalovala na neplatnost této závěti, když poukazyvala na to, že realizací závěti by žalovaný (vnuk) profitoval ze svého zločinu. Ačkoliv byl vnuk trestně odpovědný za vraždu svého dědečka, neexistoval žádný zákon ani precedent, který by jej vylučoval z dědického práva po něm. Prvostupňový soud tedy žalobkyni nevyhověl a dědické právo vnuka Palmera bylo zachováno. V rozporu s tímto rozhodnutím rozhodl Nejvyšší soud státu New York, když na základě zásady „*Nikdo nemůže mít prospěch z vlastního protiprávního jednání*“ dovedl dědickou nezpůsobilost vnuka Palmera. Viz Riggs v. Palmer, 115 N. Y. 506 (1889); HORÁK, Ondřej, OSINA, Petr. Případ Riggs v. Palmer a jeho význam pro české (dědické) právo. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 1, s. 18–21.

⁵³² Notář jako soudní komisař se zpravidla o důvodech, které mohou založit dědickou nezpůsobilost, dozví již v rámci předběžného šetření (§ 139 a násl. ZŘS), popřípadě je na důvody dědické nezpůsobilosti upozorněn účastníky v průběhu řízení o pozůstalosti. Není však nijak časově omezeno, dokdy musí čin zakládající dědickou nezpůsobilost vyjít najevo, neboť i po pravomocně skončeném řízení o pozůstalosti může být dědická nezpůsobilost projednána v rámci žaloby oprávněného dědice dle § 189 odst. 2 ZŘS. Vyloučena rovněž není ani situace, kdy soudní komisař sám dojde k závěru, že by zde mohl být důvod zakládající dědickou nezpůsobilost u některého z dědiců, v takovém případě je jeho povinností takovýto případ prošetřit (§ 20 odst. 1 a § 21 ZŘS). Nápomocní při prošetřování činu zakládající dědickou nezpůsobilost mohou být nejen dědicové, ale i jiné orgány veřejné moci či osoby, které nejsou dědici. Existuje-li pak důvod dědické nezpůsobilosti, musí k němu notář přihlídnout z úřední povinnosti, a to i v případě, kdy samotní účastníci řízení o pozůstalosti s tímto nesouhlasí. V úvahu rovněž nepřipadá situace, kdy by se dědicové sami dohodli, že se k dědické nezpůsobilosti nebude přihlížet, neboť ochranu zůstavitele nelze vyloučit ničím jiným než jeho prominutím. ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 27; FIALA, BEEROVÁ In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 37; srov. také usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.

odvolání. Vydědění se může za určitých okolností vztahovat i na potomky vyděděného (§ 1646 odst. 3 ObčZ), což je u dědické nezpůsobilosti (až na jedinou výjimku, a to dědicky nezpůsobilého manžela)⁵³³ vyloučeno. A konečně, následkem dědické nezpůsobilosti je vždy ztráta veškerých dědických nároků včetně povinného dílu nepominutelného dědice, vyděděním však může dojít i k pouhému zkrácení povinného dílu.

Současná úprava ve svém § 1646 odst. 2 ObčZ umožňuje zůstaviteli vydědit dědicky nezpůsobilého potomka. Takový důvod vydědění zakotvoval již obecný zákoník občanský v ust. § 770 ve spojení s ust. § 540–542 ABGB,⁵³⁴ tehdy však toto ustanovení, které takové vydědění výslovně umožňovalo, bylo považováno za nadbytečné, neboť „*nehodný vůbec nemá práva na díl povinný, a není tudíž třeba, aby zůstavitel zbavoval ho práva, které mu nenáleží.*“⁵³⁵ S tímto názorem však nelze zcela souhlasit. Pokud je nepominutelný dědic vyděděn z důvodu jeho dědické nezpůsobilosti, může tím zůstavitel upozornit na provinění nepominutelného dědice, které by jinak v rámci řízení o pozůstalosti nemuselo vyjít najevo. Dále jsou tímto popřeny veškeré pochybnosti, zda zůstavitel nepominutelnému dědici jeho čin zakládající dědickou nezpůsobilost odpustil. A konečně se vydědění pro dědickou nezpůsobilost, na rozdíl od dědické nezpůsobilosti ze zákona, může dotknout i nároků potomků vyděděného nepominutelného dědice, neboť vůle zůstavitele bude mít přednost (srov. § 1483 ObčZ).

Vydědit nepominutelného dědice lze pouze pro ty činy zakládající dědickou nezpůsobilost, kterých se nepominutelný dědic může dopustit ještě za života zůstavitele, tedy zejména pro trestný čin povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu (případně registrovanému partneru), popřípadě pro donucení, lstivé svedení, překažení, zfalšování, podvrhnutí či úmyslné zničení projevu poslední vůle zůstavitele. K vydědění pak nemůže dojít pro důvody dědické nezpůsobilosti uvedené v ust. § 1482 ObčZ, neboť těchto se může dopustit pouze manžel nebo rodič zůstavitele.

⁵³³ § 1482 odst. 1 a § 1483 ObčZ.

⁵³⁴ Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1931 a Vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937, možnost vydědění pro důvody zakládající dědickou nezpůsobilost výslovně neuváděly, neboť možnost takového vydědění byla „*příliš samozřejmá*“. Občanské zákoníky z roku 1950 a z roku 1964 možnost vydědění pro dědickou nezpůsobilost rovněž nezakotvovaly, ale z důvodu, aby se tyto instituty navzájem nesměšovaly. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601) [online]. senat.cz. Dostupné na <http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm>; MUZIKÁŘ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*, s. 1178.*

⁵³⁵ KRČMÁŘ. *Právo dědické*, s. 122.

3.4.2 Trestný čin povahy úmyslného trestného činu

Co se týče konkrétních důvodů dědické nezpůsobilosti, pro které může být nepominutelný dědic vyděděn, tak **trestný čin povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku nebo manželu (popřípadě registrovanému partneru)** je pojat odlišně od důvodu vydědění podle ust. § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ (odsouzení pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o zvrhlé povaze nepominutelného dědice). Předně musí být tento čin spáchán vůči zůstaviteli nebo vymezeným blízkým osobám.⁵³⁶ K uvedeným osobám má zůstavitel nejužší rodinný a pravděpodobně i citový vztah, a proto lze mít za to, že jednání vůči těmto osobám se dotkne i zůstavitele samotného. Odlišné je pak i vymezení důvodu jako „činu povahy úmyslného trestného činu“, neboť zde lze podřadit širší okruh jednání. Předně půjde o úmyslné trestné činy podle trestního zákoníku,⁵³⁷ tj. zločiny, zvláště závažné zločiny, popřípadě přečiny spáchané úmyslně, a rovněž i trestné činy spáchané mladistvými podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, tzv. provinění (§ 6 odst. 1 ZSVM).⁵³⁸ V případě, kdy byla osoba za takovýto úmyslný trestný čin odsouzena, je tímto rozhodnutím notář jako soudní komisař vázán (§ 135 odst. 1 OSŘ, § 1 odst. 2 ZŘS). Notář jako soudní komisař má povinnost si v takovém případě trestní rozsudek obstarat tak, aby mohl daný čin dědické nezpůsobilosti řádně vyhodnotit. Pokud trestní řízení dosud skončeno nebylo, musí soudní komisař řízení přerušit podle § 109 odst. 2 písm. c) OSŘ, neboť probíhá řízení, v němž je řešena otázka, která může mít význam pro rozhodnutí v řízení o pozůstalosti.⁵³⁹ Rovněž lze pod čin povahy úmyslného

⁵³⁶ Výčet těchto osob je taxativní s tím, že rodinný vztah se posuzuje k okamžiku, kdy byl čin povahy úmyslného trestného činu spáchán. Tzn., že ačkoliv v životě zůstavitele mohou existovat i další, možná i bližší osoby než výše uvedené (např. družka, sourozenec, atd.), čin povahy úmyslného trestného činu spáchaný vůči jiným blízkým osobám dědickou nezpůsobilost nezakládá. Shodně FIALA, BEEROVÁ. In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 38.

⁵³⁷ Tzn. dokonané úmyslné trestné činy (§ 13–15 TZ), ale i trestné činy, které skončily ve fázi přípravy či pokusu (§ 20–21 TZ). Naopak zde nelze podřadit případy, kdy osoba jednala v nutné obraně (§ 29 TZ), krajní nouzi (§ 28 TZ), se svolením poškozeného (§ 30 TZ) či v rámci přípustného rizika (§ 31 TZ), neboť v daných případech chybí u takového jednání protiprávnost, a nelze je tak považovat za trestné činy. Není nutné, aby bylo trestní řízení pro daný trestný čin zahájeno, stejně tak je irelevantní, zda trestní stíhání bylo zastaveno, popř. zda trestnost činu zanikla z důvodu promlčení, amnestie či udělení milosti (§ 11 TrŘ), nebo zda bylo odsouzení zahlazeno (§ 105 TZ). Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.

⁵³⁸ Nejčastěji nejspíše půjde o trestné činy proti životu a zdraví (např. vražda, ublížení na zdraví), popřípadě o trestné činy proti svobodě a lidské důstojnosti (např. loupež, vydírání, porušování domovní svobody), ale i o trestné činy proti majetku (např. krádež, podvod) či některé z trestných činů proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti (např. znásilnění). ŠEŠINA. In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 28.

⁵³⁹ Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011; rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.

trestného činu podřadit i protiprávní čin učiněný úmyslně osobami trestně neodpovědnými,⁵⁴⁰ tedy zejména osobami, které v době spáchání činu nedovršily patnáctý rok svého věku (§ 25 TZ), avšak byly schopny rozpoznat nebezpečnost činu a ovládnout své jednání. Bylo by přitom nepřiměřené, aby se tento důvod týkal např. i osob, které nerozpoznaly nebezpečnost činu pro společnost nebo neovládly své jednání (§ 5 odst. 1 ZSVM), či osob, které byly v době spáchání činu nepřičetné,⁵⁴¹ a tedy nemohly rozpoznat protiprávnost činu nebo ovládnout své jednání (§ 25 TZ).

Z výše uvedeného je patrné, že vydědění pro tento důvod dědické nezpůsobilosti zůstaviteli umožňuje vyloučit nepominutelného dědice pro činy odlišné od těch, které lze podřadit § 1646 odst. 1 písm. c) ObčZ, když v rámci tohoto důvodu nezpůsobilosti je primární, aby čin povahy trestného činu byl veden proti zůstaviteli a osobám jemu blízkým, vedlejší pak je, zda byl nepominutelný dědic za tento trestný čin odsouzen, neboť daný důvod může dopadat i na osoby trestně neodpovědné. Absence trestního rozhodnutí ohledně činu zakládajícího dědickou nezpůsobilost však může přinášet sporné otázky, zejména zda může notář jako soudní komisař sám rozhodovat o vině potencionálního dědice, a tedy i o jeho dědické nezpůsobilosti.⁵⁴² Zde je nutno uzavřít, že v případě, kdy vznikne ohledně dědické nezpůsobilosti mezi účastníky spor, nemůže být tento řešen v rámci řízení o pozůstalosti. Soud v takovém případě odkáže usnesením toho z účastníků, jehož dědické právo se jeví

⁵⁴⁰ Dědická nezpůsobilost těchto osob se již v dřívější úpravě dovozovala judikatorně. Viz usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. října 1999, sp. zn. 2 Cdo 682/96; usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97, rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. března 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010, usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.

⁵⁴¹ Nepřičetnost se posuzuje ve vztahu ke spáchanému trestnému činu, nikoliv jako obecná nepřičetnost pachatele. Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. června 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78.

⁵⁴² Evropský soud pro lidská práva v současné době řeší stížnost státního občana České republiky proti rozhodnutí o jeho dědické nezpůsobilosti na základě údajného úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, pro který však nebyl stěžovatel odsouzen v trestním řízení. Stěžovatel namítá, že vnitrostátní soudy v rozporu s jeho právem na spravedlivý proces podle článku 6 EÚLP, právem na respektování soukromého a rodinného života podle článku 8 EÚLP a právem na pokojné užívání majetku dle článku 1 Protokolu č. 1 k EÚLP rozhodly z vlastní iniciativy v řízení o pozůstalosti, že je nezpůsobilým dědicem, jelikož se měl dopustit úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, za nějž nebyl nikdy trestním soudem uznán vinným. Evropský soud pro lidská práva v souvislosti s tímto položil vládě otázky, a to, zda byla v dané věci respektována zásada presumpce nevinny a jestli bylo řízení o pozůstalosti vedeno v souladu s článkem 6 odst. 1 EÚLP. Rovněž zda závěr dosažený v rámci řízení o pozůstalosti o tom, že se stěžovatel dopustil jednání zakládajícího dědickou nezpůsobilost, znamená zásah do čl. 8 EÚLP, a pokud ano, zda je takový zásah v souladu se zákonem podle čl. 8 odst. 2 EÚLP. S ohledem na veškeré okolnosti, zda došlo k porušení práva stěžovatele na respektování jeho soukromého života, které zahrnuje i právo na ochranu pověsti. A konečně, zda by mělo dědictví přejít do vlastnictví stěžovatele v rámci autonomního významu Evropské úmluvy o lidských právech. Viz *MACEK v. THE CZECH REPUBLIC* (č. 65496/16) [online]. Hudoc.echr.coe.int, 18. prosinec 2018. Dostupné na <[https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["Macek"\],"itemid":\["001-189561"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)>.

se zřetelem k okolnostem případu jako nejslabší, aby své právo uplatnil žalobou v samostatném sporném řízení (§ 1672 ObčZ).⁵⁴³

3.4.3 Zavrženíhodné jednání proti zůstavitelově poslední vůli

Další důvod dědické nezpůsobilosti, pro který je možné vydědit nepominutelného dědice, je **zavrženíhodné jednání proti zůstavitelově poslední vůli**, zejména donucení nebo lstivé svedení k projevu poslední vůle, popřípadě překažení projevu poslední vůle, ale i zfalšování, podvrhnutí či úmyslné zničení této vůle. Vymezení v zákoně je pak nutné považovat za demonstrativní, neboť můžou nastat i jiné případy, ze kterých bude patrné, že došlo k narušení vůle zůstavitele, například v případě, kdy osoba nezajistí právní pomoc a svědky potřebné pro sepsání pořízení pro případ smrti v situaci, kdy o toto zůstavitel žádá.⁵⁴⁴ Společným znakem výše uvedených jednání je však vždy právem zakázané působení na zůstavitelem projevenou vůli pro případ smrti. Zákon zároveň hovoří o „*poslední vůli zůstavitele*“, proti které zavrženíhodné jednání směřuje, tzn., že se zavrženíhodné jednání nemusí týkat pouze posledních pořízení (tj. závěti, dědické smlouvy nebo dovětky), ale může se týkat i jiných listin, které se zůstavitelovou poslední vůlí souvisejí.⁵⁴⁵ Jako důvod vydědění však taková výše uvedená jednání nejspíš nebudou často využívána. Zůstavitel, pokud vůbec sepiše další pořízení pro případ smrti, nejspíše nebude mít čím toto jednání nepominutelného dědice podložit a pravděpodobně jej ve výsledku vydědí pro jiný důvod. Otázkou může být, zda lze nepominutelného dědice podmíněně vydědit pro jednání, které nastane až po smrti zůstavitele, tedy např. právě zavrženíhodné jednání proti zůstavitelově poslední vůli, kdy zůstavitel pro případ, že by jeho potomek jeho poslední vůli jakýmkoliv způsobem poškodil, jej v prohlášení o vydědění vydědí. Jelikož by měl být důvod vydědění posouzen nejpozději ke dni úmrtí zůstavitele, nelze takto podmíněně nepominutelného dědice vydědit. Pokud v tomto okamžiku důvod vydědění naplněn není, bude takové jednání posouzeno jako dědická nezpůsobilost, na kterou však zůstavitel mohl právě svým prohlášením o vydědění upozornit.

⁵⁴³ Viz Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 30. ledna 2019, sp. zn. 18 Co 399/2018.

⁵⁴⁴ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 26; FIALA, BEEROVÁ In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720). Komentář*, s. 39.

⁵⁴⁵ Např. manželská smlouva, listina o vydědění, nebo její zrušení či odvolání (§ 1646 a násl. ObčZ), smlouva o zřeknutí se dědického práva (§ 1484 a násl. ObčZ), listina povolávající správce pozůstalosti (§ 1556 ObčZ), darování pro případ smrti (§ 1594 odst. 2, § 2063 ObčZ), tzv. negativní závěť (§ 1649 odst. 2 ObčZ), příkaz k započtení (§ 1663 ObčZ), popř. listina rušící či měnící tyto projevy poslední vůle. ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 28.

3.4.4 Prominutí dědické nezpůsobilosti a vliv na platnost vydědění

Vydědění z důvodu dědické nezpůsobilosti může přinést sporné otázky v návaznosti na ust. § 1481 ObčZ, který umožňuje činy zakládající dědickou nezpůsobilost výslovně prominout; neboť zákon se nijak nevypořádává se situací, kdy zůstavitel čin zakládající dědickou nezpůsobilost nepominutelnému dědici promine, a přesto jej vydědí, popřípadě ponechá dříve učiněné vydědění v platnosti. Ačkoliv může být takové jednání pro nepominutelného dědice ze strany zůstavitele překvapivé, je třeba i takové vydědění hodnotit jako platné, neboť zákon nestanovuje prominutí ze strany zůstavitele jako překážku pro vydědění, zároveň není prominutí zákonem vymezeno ani jako možnost pro zrušení vydědění (§ 1649 odst. 1 ObčZ).⁵⁴⁶ Rozdílnou úpravu v tomto směru obsahuje novelizovaná podoba rakouského ABGB ve znění ErbRÄG 2015, když ve svém ust. § 773 odst. 2 umožňuje zrušit vydědění prominutím činu v případě, kdy zůstavitel v důsledku následné pořizovací nezpůsobilosti již nemůže vydědění zrušit odvoláním nebo pořizením nové závěti ve prospěch nepominutelného dědice.⁵⁴⁷ Z chování zůstavitel přitom musí být zcela patrné, že nechce, aby jeho vydědění nadále zůstalo v platnosti; tzv. „přirozená vůle“ je v takovém případě postavena nad pořizovací způsobilost, když ponechání vydědění v platnosti by v takovém případě bylo vůči nepominutelnému dědici zcela nepřiměřené.⁵⁴⁸ S ohledem na aktuální úpravu ABGB tak nelze vyloučit, že do budoucna bude otázka vlivu odpuštění na vydědění v naší úpravě ještě znovu diskutována, neboť prominutí činu zůstavitelem je nepochybně významnou skutečností, po které nepominutelný dědic již pravděpodobně nebude očekávat, že jej zůstavitel vydědí, případně že zůstavitel ponechá dříve učiněné vydědění v platnosti.

3.5 Vydědění jako následek opominutí

Současná právní úprava již nevyžaduje, aby byl důvod vydědění v prohlášení o vydědění uveden,⁵⁴⁹ postačí, pokud zůstavitel opomine nepominutelného dědice a tento se podle § 1651 odst. 2 ObčZ dopustí něčeho, co naplňuje zákonný důvod vydědění (tzv. „vydědění mlčky a po právu“).

⁵⁴⁶ Srov. názor F. Roučka, který k dřívějšímu ABGB uvedl, že prominutí důvodu vydědění je překážkou platného vydědění. Viz ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému občenskému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 440–441.

⁵⁴⁷ Dřívější úprava ABGB vliv prominutí na vydědění výslovně neupravovala.

⁵⁴⁸ DEIXLER-HÜBNER, SCHAUER. *Erbrecht NEU*, s. 72 a s. 190; ErlautRV 688 BlgNR 25. GP 29.

⁵⁴⁹ K tomu viz podkapitola 3.2.4. Obsah prohlášení o vydědění.

3.5.1 Obecně k opominutí

Opominutí je obecně druh konkludentního projevu vůle, kdy jednající vyjadřuje svou vůli nečinností, resp. v případě prohlášení o vydědění mlčením.⁵⁵⁰ Zákon rozlišuje co do druhu opominutí, **opominutí vědomé** (§ 1651 odst. 1 ObčZ) a **opominutí nevědomé** (§ 1652 ObčZ), a to v závislosti na tom, zda zůstavitel o nepominutelném dědici věděl, a přesto jej opominul, nebo o něm nevěděl, a proto jej opominul.⁵⁵¹ Takové rozlišování předchozí úprava nezakotvovala, ve svém § 479 ObčZ 1964 pouze konstatovala, že nepominutelným dědicům se musí dostat jejich zákonem stanovený povinný díl, a pokud závěť tomuto odporuje, je v této části neplatná, nedošlo-li k vydědění uvedených potomků. Neplatnost závěti v důsledku opominutí byla neplatností relativní podle ust. § 40a ObčZ 1964, tzn., že se jí nepominutelný dědic musel dovolat.⁵⁵² S opominutím nepominutelného dědice byla tedy spojena neplatnost pořízení pro případ smrti v té části, ve které odporovala právu nepominutelného dědice na povinný díl, a to z důvodu, aby se opominutý nepominutelný dědic mohl domáhat konkrétní části pozůstalosti jako zákonný dědic.

Současná úprava s opominutím nepominutelného dědice již **žádné negativní následky** pro poslední pořízení nespojuje, ačkoliv je i tak opominutému nepominutelnému dědici nadále zachováno právo na povinný díl. Taková konstrukce opominutí mohla vzniknout pouze za předpokladu celkové změny v postavení nepominutelného dědice a pojetí povinného dílu, kterou přinesl současný občanský zákoník, kdy opominutý nepominutelný dědic je pouhým věřitelem dědiců.⁵⁵³ Nadále pak zůstává zachováno, že opominutí nevyžaduje žádných zvláštních formálních náležitostí, když následky nastanou vždy, pokud zůstavitel pořídí pro případ smrti, aniž by na nepominutelného dědice v tomto pořízení pamatoval.

Nejasnou otázkou zůstává, zda opominutí může být provedeno i **výslovně**, tedy způsobem, kdy zůstavitel přímo uvede, že se nepominutelnému dědici nemá ničeho

⁵⁵⁰ FIALA In HENDRYCH a kol. *Právníký slovník*. beck-online.cz. Dostupné na <<https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhf64zrguxg64dpnvsw45lunfpxmx3pmjrc3ttns2x3qojqxm5i>>.

⁵⁵¹ Inspirací pro tuto úpravu byl obecný zákoník občanský, který rovněž rozlišoval opominutí vědomé (§ 776 ABGB) a nevědomé (§ 777 ABGB). Stejnou konstrukci převzal i návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1931 (§ 684–685 Osn. čl. zák.) a rovněž i vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937 (§ 586–§ 587 Vlád. návrh).

⁵⁵² Stejně následky při opominutí nepominutelných dědiců zakotvoval už občanský zákoník z roku 1950 ve svém ust. § 551. Tyto přísné následky pro poslední vůli zůstavitele, která by opomíjela práva nepominutelných dědiců, měly zabránit tomu, aby zůstavitel svou individuální vůli zmařil děděním dle zákonné dědické posloupnosti. *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1950. Komentář k §§ 548–551* [online]. psp.cz. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm>. K tomu viz podkapitola 2.1 Nepominutelný dědic v historických úpravách.

⁵⁵³ K tomu viz podkapitola 2.2 Nepominutelný dědic v současném občanském zákoníku.

dostat; v takovém případě jde o tzv. negativní závěť upravenou v § 1649 odst. 2 ObčZ. Z povahy věci může být takové opominutí učiněno pouze vědomě. Negativní závěť je však podle doslovného znění zákona určena pro vyloučení jiných než nepominutelných dědiců z dědického práva a literatura zpravidla vylučuje užití negativní závěti pro odnětí dědického podílu nepominutelného dědice,⁵⁵⁴ ovšem bez bližší argumentace.⁵⁵⁵ Otázkou ale je, zda existuje důvod pro takové omezení možnosti vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na dědický podíl ze zákonné posloupnosti negativní závěti. Účelem úpravy povinného dílu je ochrana nepominutelného dědice v podobě zaručení práva na povinný díl, který může být odejmut jen ze zákonem předpokládaných důvodů. Zůstavitel je omezen jen tím, že pokud nepominutelnému dědici nezanechá povinný díl ve formě dědického podílu nebo odkazu, má nepominutelný dědic právo žádat povinný díl v penězích. Právo zůstavitele volně určit okruh dědiců není v souladu se zásadou autonomie vůle ničím omezeno, vyjma požadavků na formu pořízení pro případ smrti. Zůstavitel tak může dědice určit jak jejich výslovným povoláním, tak určením osob, které dědit nemají, nebo i jmenováním určitých osob a opominutím jiných. Zvláštní podmínky jsou kladeny právě jen na vyloučení nepominutelného dědice z práva na povinný díl, ale z práva na dědický podíl ze zákonné posloupnosti ho může zůstavitel snadno vyřadit tím, že ho v závěti prostě neuvede, a to dokonce i tehdy, když si to zůstavitel vůbec neuvědomí. **Jestliže tedy zůstavitel může odejmout právo na dědický podíl tím, že o nepominutelném dědici pomlčí, tím spíše by měl mít možnost nepominutelnému dědici odejmout jeho dědický podíl tím, že ho bude výslovně jmenovat.**⁵⁵⁶ Oporou k tomuto výkladu je i historická úprava AGBG, kde bylo možno negativní závěti odejmout také dědické právo nepominutelného dědice, jestliže tím nedošlo k zásahu do jeho povinného dílu.⁵⁵⁷ Omezení uvedené v ust. § 1649 odst. 2 ObčZ by tak bylo možné vykládat nikoli jako zákaz užití negativní závěti na odnětí

⁵⁵⁴ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 427–428; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 372, shodně ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 372. Možnost pořízení negativní závěti i ve vztahu k nepominutelným dědicům uvádí ELIÁŠ in ELIÁŠ a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, s. 294. KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1591–1592 a 1595, shodně KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 2. vydání, s. 1690 a 1694. Srov. též německou úpravu v ust. § 1938 BGB, podle které může zůstavitel negativní závěti vyloučit z dědění jakéhokoliv zákonného dědice, tedy i příbuzné (bez omezení), manžela i registrovaného partnera.

⁵⁵⁵ Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017.

⁵⁵⁶ Shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, s. 294.

⁵⁵⁷ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl III.*, s. 439; MAYR. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*, s. 15.

dědického podílu nepominutelného dědice, ale jako odlišení negativní závěti od vydědění, které s ohledem na zvýšenou ochranu nepominutelného dědice vyžaduje přísnější požadavky pro omezení práva na povinný díl. Při takovém výkladu by negativní závěti bylo možné nepominutelnému dědici odejmout právo na dědický podíl, ale **nešlo by ho omezit v jeho právu na povinný díl**. Odnětí jak zákonného dědického podílu, tak i povinného dílu, může zůstavitel docílit pouze prostřednictvím **vydědění**.

Na základě výše uvedeného se tak lze přiklonit k názoru, že nepominutelný dědic může být z dědického práva vyloučen i negativní závěti. Takový závěr je rovněž v souladu s právem zůstavitele volně určit okruh dědiců, jako projevem autonomie vůle. Jeho právo je v tomto omezeno pouze požadavkem na formu pořízení pro případ smrti. Zůstavitel tak může sám stanovit okruh dědiců, a to jejich výslovným povoláním, popřípadě určením osob, které dědit nemají, nebo i jmenováním určitých osob a opominutím jiných. Zůstavitelova vůle je tak sice omezena právem nepominutelného dědice na povinný díl, **žádným způsobem by však neměl být omezen způsob vyloučení nepominutelného dědice ze zákonné dědické posloupnosti**. Pokud tedy zůstavitel může nepominutelného dědice vyloučit z dědického práva mlčky, tím spíše by měl mít možnost jej vyloučit z dědického práva výslovně. Zároveň je však nutné uznat, že § 1649 odst. 2 ObčZ je v tomto ohledu značně nepřesný, a vyvolává výše zmíněné výkladové nejasnosti. Do budoucna by tedy bylo vhodné učinit co do zákonné úpravy změnu tak, aby tyto nejasnosti nevznikaly. Pokud by měl být respektován výše zmíněný závěr, stačilo by z § 1649 odst. 2 ObčZ, který zní: „*Stejným způsobem může zůstavitel prohlásit o některém z dědiců nikoli nepominutelných, jemuž svědčí zákonná dědická posloupnost, že pozůstalosti nenabude,*“ odstranit slova „*nikoli nepominutelných*“.

3.5.2 Nevědomě opominutý nepominutelný dědice

Nevědomé opominutí je takové, kdy zůstavitel nepominutelného dědice opomine z důvodu, že o tomto nepominutelném dědici neví (zůstavitel neví o narození svého potomka, svého potomka považuje za mrtvého, nebo neví, že daná osoba je jeho potomek).⁵⁵⁸ Tato nevědomost přitom musí existovat v době pořízení závěti⁵⁵⁹ a musí ji prokázat samotný nepominutelný dědic podle § 1652 ObčZ.⁵⁶⁰ Takto opominutý nepominutelný dědic má právo **pouze na povinný díl**.

⁵⁵⁸ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl III.*, s. 451.

⁵⁵⁹ Shodně, s. 451.

⁵⁶⁰ K prokázání nevědomosti zůstavitele o jeho potomku může posloužit například výpověď matky o tom, že narození dítěte zůstaviteli zatajila. ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník*.

Rozdílně se k tomuto stavěl obecný zákoník občanský, který nepominutelnému dědici opominutému z důvodu, že o něm zůstavitel nevěděl, umožňoval žádat dědický podíl, který dopadal na nepominutelného dědice, kterému bylo nejméně dopřáno, popřípadě mohl žádat za určitých okolností i stejný dědický podíl (k tomu viz ust. § 777 ABGB). V případě, kdy zůstavitel omylem opominul svého jediného nepominutelného dědice anebo všechny své nepominutelné dědice, mohl se takto opominutý nepominutelný dědic dokonce domáhat neplatnosti celého pořízení (§ 778 ABGB). Stejnou úpravu převzal i návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1931 (§ 685 Osn. čsl. zákona) a rovněž i vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937 (§ 587 Vlád. návrh). Současný rakouský občanský zákoník tuto konstrukci zachoval a ve svém ust. § 775 odst. 2 ABGB ve znění ErbRÄG 2015, kdy nepominutelnému dědici, který byl opominut z důvodu, že o něm zůstavitel nevěděl, nadále přiznává přinejmenším stejně, jako nepominutelnému dědici, na nějž bylo nejméně pamatováno. Jestliže je však dítě zůstavitelovi neznámé jeho jediným potomkem, platí poslední pořízení pro případ smrti za odvolané, ledaže zůstavitel takto pro případ smrti pořídil i s vědomím o tomto dítěti. Přísněji se k tomuto staví BGB, který umožňuje závěť, ve které není na nepominutelného dědice pamatováno z důvodu, že zůstavitel o nepominutelném dědici nevěděl, prohlásit za neplatnou, ledaže lze předpokládat, že by zůstavitel takto závěť pořídil, i kdyby o nepominutelném dědici věděl (§ 2079 BGB).

Výše uvedené příznivější přístupy k nepominutelnému dědici opominutého z nevědomosti lze považovat za více odpovídající principu autonomie vůle zůstavitele, neboť u zůstavitele, který nevěděl o existenci svého potomka v postavení nepominutelného dědice, nelze automaticky předpokládat, že by jej chtěl z dědění vyloučit. Stejně tak ani nelze předpokládat, že by chtěl takového nepominutelného dědice vydědit. Tzn. že na nepominutelného dědice opominutého nevědomě by nemělo jít vztáhnout vydědění mlčky a po právu ve smyslu ust. § 1651 odst. 2 ObčZ, protože zůstavitel nemohl mít vůli vydědit někoho, o jehož existenci nevěděl.⁵⁶¹ Tímto závěrem by bylo rovněž odůvodněno,

Komentář. Svazek IV., s. 26; FIALA, BEEROVÁ. In FIALA, DRÁPAL a kol. Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475 – 1720). Komentář, 2. vydání, s. 395.

⁵⁶¹ Shodně KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1596; KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář, 2. vydání*, s. 1695; SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 430–431. Odlišně ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV., s. 380*, ale srov. ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV., 2. vydání*, s. 395.

proč zákon rozlišuje vědomé a nevědomé opominutí nepominutelného dědice,⁵⁶² neboť pokud by bylo možné i nevědomě opominutému nepominutelnému dědici prokázat vydědění mlčky a po právu, ztrácelo by takové rozlišování smysl. Nad to by tím získal smysl i postup nepominutelného dědice, který by byl motivován k prokázání nevědomosti zůstavitele o jeho existenci, neboť by se tímto způsobem chránil, aby mu nemohl být odebrán povinný díl na základě postupu uvedeném v ust. § 1651 odst. 2 ObčZ (tzv. vydědění „mlčky a po právu“). Aby byl však takový závěr zcela jasný i ze zákonné úpravy, měla by být do ust. § 1652 ObčZ vložena věta, že v daném případě nelze užít postupu uvedeném v § 1651 odst. 2 ObčZ (tzv. vydědění mlčky a po právu).

Výše uvedené lze shrnout tak, že **nepominutelný dědic opominutý z důvodu, že o něm zůstavitel nevěděl, má vždy nárok na povinný díl, neboť mu z důvodu zůstavitelovy nevědomosti o jeho existenci nelze prokázat vydědění „mlčky a po právu“** podle ust. § 1651 odst. 2 ObčZ. V rámci řízení o pozůstalosti bude takový nepominutelný dědic vyrozuměn o svém právu na povinný díl s tím, že pokud své právo na povinný díl uplatní, stane se účastníkem řízení podle § 113 ZŘS.⁵⁶³

3.5.3 Vědomě opominutý nepominutelný dědic

O **vědomé opominutí** jde tehdy, pokud zůstavitel ví o tom, že má nepominutelného dědice způsobilého dědit, a přesto jej v pořízení pro případ smrti opomine. Je otázkou, jak často bude k vědomému opominutí docházet, neboť zůstavitel, který má se svými dětmi dobrý vztah, zpravidla těmto dětem z pozůstalosti něčeho zanechá, ať už formou dědického podílu nebo odkazu. V opačném případě, tedy pokud zůstavitel dobré vztahy s dětmi nemá, nejspíš se uchýlí k vydědění s uvedením důvodu nebo k alternativním prostředkům dědické sukcese. Může jít však o případy, kdy zůstavitel nepominutelnému dědici již za života něčeho zanechá, případně jsou zde jiné důvody, proč jej opomíjí (např. se nepominutelný dědic dopustil některého z důvodu vydědění, který zůstavitel nechce v závěti zmiňovat, případně se vůči zůstaviteli dopustil jiného činu, který mezi důvody vydědění nespadá, zůstavitel jej však chce alespoň touto formou sankcionovat). Zůstavitel v takových případech může předpokládat, že nepominutelný dědic si bude vědom důvodu svého opominutí a nebude žádat povinný díl, na který má podle ust. § 1651 odst. 1 ObčZ nárok.

⁵⁶² K důvodům shodného postavení nepominutelného dědice opominutého záměrně a z nevědomosti viz ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 675. Srov. též úpravu postavení opominutého nepominutelného dědice podle ust. § 776 až § 778 ABGB.

⁵⁶³ K tomu viz podkapitola 2.2. Nepominutelný dědic v současném občanském zákoníku.

Nad to však vědomé opominutí může vést podle ust. § 1651 odst. 2 ObčZ až k vydědění, prokáže-li se nepominutelnému dědici, že se dopustil jednání, které naplňuje důvod vydědění. V takovém případě hovoříme o **“vydědění mlčky a po právu“** a nepominutelný dědic nemá nárok ani na povinný díl.⁵⁶⁴ Samotná existence důvodu vydědění však nepostačuje. Jak již bylo uvedeno výše,⁵⁶⁵ zůstavitel nemůže mít vůli vydědit někoho, o jehož existenci nevěděl, tzn. že mezi opominutím a „vyděděním mlčky a po právu“ by měla být určitá souvislost,⁵⁶⁶ spočívající ve vědomosti zůstavitele o důvodu vydědění. Tato skutečnost by měla být, mimo samotný důvod vydědění, prokázána také. Neprokáže-li se nějaký důvod vydědění, nedochází k odejmutí povinného dílu, ale vyloučení nepominutelného dědice z jeho práva na zákonný dědický podíl (zahrnuté v prohlášení o vydědění) zůstává platné. Tento závěr vyplývá již z výše uvedené skutečnosti, že vydědění v sobě zahrnuje jednak odnětí povinného dílu, a také odnětí dědického podílu.⁵⁶⁷ **Nepominutelný dědic vyděděný formálně správně a bez uvedení důvodu tak má v případě, že se proti němu žádný z důvodů vydědění neprokáže, jen právo na povinný díl,**⁵⁶⁸ protože odnětí dědického podílu nevyžaduje uvedení důvodů. Není přitom rozhodné, zda zůstavitel zanechal ještě pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob nebo zda se dědí ze zákonné dědické posloupnosti. Nepominutelnému dědici byl odňat dědický podíl a nemůže se vrátit zpět do okruhu zákonných dědiců a dědit. Pokud by se jakýkoliv důvod vydědění prokázal, neměl by vyděděný nepominutelný dědic **právo ani na povinný díl** (tzv. vydědění mlčky a po právu).

Co se týče postavení takto vědomě opominutého nepominutelného dědice, než se důvod vydědění prokáže, musí být nepominutelný dědic účastníkem řízení o pozůstalosti podle ust. § 113 ZŘS a **soud dědice poučí o možnosti domáhat se vydědění nepominutelného dědice u sporného soudu**, protože otázka vydědění bude zpravidla záviset na skutkových okolnostech, které není možno objasňovat v řízení o pozůstalosti. Zároveň se ale nejedná

⁵⁶⁴ K postavení vyděděného nepominutelného dědice viz podkapitola 3.1 Pojem vydědění a jeho následky.

⁵⁶⁵ Podkapitola 3.5.2 Nevědomě opominutý nepominutelný dědic.

⁵⁶⁶ Shodně ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář, Svazek IV.*, 2. vydání s. 394. Odlišně SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 379.

⁵⁶⁷ Viz podkapitola 3.1. Pojem vydědění a jeho následky.

⁵⁶⁸ Shodně KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1591–1592 a 1594. V moderní rakouské literatuře např. R. Welsler s odůvodněním, že vydědění v nikoli technickém smyslu (ať už jde o vydědění výslovné nebo mlčky) v sobě zahrnuje nejen odnětí práva na povinný díl, ale i vyloučení z dědické posloupnosti, které není na důvody vydědění nijak vázáno. WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen*, s. 191.

o spor o dědické právo, tedy není možno uplatnit postup podle ust. § 168 až § 170 ZŘS.⁵⁶⁹ S ohledem na znění ust. § 1648 a § 1673 odst. 2 ObčZ, je prokázání důvodů vydědění povinností dědiců, nikoli vyděděného nepominutelného dědice. Právě dědice pak tíží důkazní břemeno a jsou aktivně legitimováni k podání žaloby k vyřešení sporu o právo nepominutelného dědice na povinný díl. **Povaha žaloby bude určovací,** tedy že nepominutelný dědic je vyděděn a nemá právo na povinný díl, a bude nutno prokázat existenci naléhavého právního zájmu podle § 80 OSŘ. Naléhavý právní zájem pak v této situaci vždy bude dán, protože neprokáže-li se důvod vydědění, bude nepominutelnému dědici náležet povinný díl, což by pro dědice znamenalo povinnost k plnění a tím zmenšení majetku.⁵⁷⁰ V případě podání žaloby pak soud může řízení o pozůstalosti přerušit podle ust. § 109 odst. 1 písm. b) OSŘ a vyčkat vyřešení sporu o povinný díl,⁵⁷¹ zároveň však tento postup není zcela nutný, neboť k vyplacení povinného dílu může dojít i nezávisle na řízení o pozůstalosti.⁵⁷²

Výše uvedené lze shrnout tak, že vědomě opominutému nepominutelnému dědici, stejně jako nevědomě opominutému nepominutelnému dědici, náleží nárok na povinný díl. Navíc mu však může být prokázán některý z důvodů vydědění, za předpokladu, že zůstavitel o důvodu vydědění věděl. V takovém případě bude nepominutelný dědic vyděděný „mlčky a po právu“ bez nároku na povinný díl. **Nepominutelný dědic, v případě že uplatní své právo na povinný díl, je v takovém případě účastníkem řízení podle ust. § 113 ZŘS, s tím že soud dědice poučí o možnosti domáhat se vydědění nepominutelného dědice u sporného soudu.** Dědici jsou v takovém případě aktivně legitimováni k podání žaloby a nesou důkazní břemeno ohledně prokázání důvodu vydědění a vědomosti zůstavitele o tomto důvodu vydědění.

3.5.4 Postavení opominutého nepominutelného dědice a jeho obrana

Soud má povinnost nepominutelného dědice vyrozumět o jeho právu na povinný díl a vyžádat si jeho stanovisko, jak k poslednímu pořízení, tak otázce, zda právo na povinný

⁵⁶⁹ Rozdílně SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 431.

⁵⁷⁰ K naléhavému právnímu zájmu viz DVORÁK In LAVICKÝ a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*, s. 325–333.

⁵⁷¹ Rakouská úprava pak tuto situaci řeší tak, že žalobcem je stejně jako v jiných případech vždy nepominutelný dědic, jen se přenáší důkazní břemeno z nepominutelného dědice na dědice. Nepominutelný dědic vyděděný bez uvedení důvodu není účastníkem řízení o pozůstalosti (aby se řízení nezdržovalo a nemuselo se přerušovat), ale jeho výhoda se projeví ve sporném řízení o jím podané žalobě, kde bude žalovat na vyplacení povinného dílu a důkazní břemeno o existenci důvodů vydědění tíží dědice. Pokud důkazní břemeno ohledně důvodů vydědění dědicové neunesou, spor probíhá jenom o výši povinného dílu, ne o existenci nároku na něj.

⁵⁷² K tomu viz podkapitola 2.2. Nepominutelný dědic v současné úpravě.

díl uplatňuje, či nikoli.⁵⁷³ Vyrozumění nepominutelného dědice může být jednak písemně, kdy soudní komisař nepominutelného dědice požádá, aby se vyjádřil k zůstavitelovu pořízení pro případ smrti a dále aby uplatil své právo na povinný díl a na jeho vypořádání, když k tomuto může být dána nepominutelnému dědici lhůta s tím, že pokud se ve stanovené lhůtě nepominutelný dědic nevyjádří, bude se mít za to, že svůj povinný díl neuplatňuje. Rovněž může být pro tento účel s nepominutelným dědicem nařízeno jednání, kdy se jeho vyjádření zaznamená do protokolu.⁵⁷⁴ **Pokud nepominutelný dědic své právo na povinný díl uplatní, stává se účastníkem řízení podle ust. § 113 ZŘS.** Není totiž účelné, aby byl nepominutelný dědic účastníkem a aby mohl podávat opravné prostředky proti rozhodnutím a byl jimi vázán, pokud by své právo na povinný díl neuplatnil.^{575, 576}

Nepominutelný dědic na vyrozumění o právu na povinný díl může rovněž reagovat tak, že vyvolá **spor o dědické právo** podle ust. § 168 až § 170 ZŘS. Spor vznikne tehdy, jestliže nepominutelný dědic napadne pořízení pro případ smrti, kterým byl opominut s tím, že má mít právo na dědický podíl. Napadnout pak může buď pravost, nebo platnost pořízení pro případ smrti. **Námítkou nepravosti pořízení pro případ smrti** se bude nepominutelný dědic domáhat toho, že listina nepochází od zůstavitele a opominutí proto není platné, jelikož není vůlí zůstavitele. V takovém případě se jedná o skutkový spor o dědické právo, který soud v řízení o pozůstalosti vyřeší odkázáním k podání žaloby podle § 170 ZŘS, přičemž k podání žaloby odkáže dědice z pořízení pro případ smrti popřeného co do pravosti podle ust. § 1673 odst. 1 ObčZ. V případě úspěšného prokázání, že pořízení pro případ smrti, na základě kterého byl nepominutelný dědic opominut, nepochází od zůstavitele, se k takovému pořízení pro případ smrti nebude přihlížet a nastane dědění podle zákonné posloupnosti (ledaže zůstavitel zanechal ještě jiné pořízení pro případ smrti, které by tím obživilo).

Pokud nepominutelný dědic uzná pravost pořízení pro případ smrti, kterým byl opominut, může ještě namítat jeho neplatnost. Bude-li námitka neplatnosti spočívat v tvrzení

⁵⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rv II 488/43. Viz též SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 23–24; KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 5, s. 4; DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 17, TALANDA. *Určení účastníků řízení o pozůstalosti na základě pořízení pro případ smrti*, s. 755.

⁵⁷⁴ KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 4. Podobný postup navrhuje i ŠEŠINA. *Změny v postavení a právech nepominutelných dědiců v novém občanském zákoníku*, s. 10.

⁵⁷⁵ Shodně KOHOUTEK. *Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti*, s. 4. Rozdílně D. Kittel, podle kterého, pokud nepominutelný dědic neuplatní právo na povinný díl, tak o něm sice soud nerozhoduje podle ust. § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS, ale nepominutelný dědic je přesto účastníkem části řízení o pozůstalosti a jeho účast končí rozhodnutím o obvyklé ceně pozůstalosti podle § 180 ZŘS. KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1597. Viz též SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 23–24.

⁵⁷⁶ K postavení nepominutelného dědice viz podkapitola 2.2 Nepominutelný dědic v současném občanském zákoníku.

skutečností, jež je nutno prokázat (v praxi nejčastěji patrně, že zůstavitel nebyl k pořízení pro případ smrti způsobilým), bude soud postupovat obdobně jako u popřené pravosti. Naopak formální platnost pořízení pro případ smrti stejně jako výklad jeho obsahu musí posoudit vždy soud sám a takto vzniklý spor bude sporem právním a soud ho vyřeší postupem podle ust. § 169 ZŘS vlastním usnesením, ve kterém rozhodne, s kým bude jako s dědicem v řízení pokračováno. **Nebude-li opominutý nepominutelný dědic s námitkami pravosti nebo platnosti pořízení pro případ smrti úspěšný, ukončí soud sice jeho účast jako dědice, ale jeho účast jako nepominutelného dědice stále trvá, jestliže uplatnil právo na povinný díl.**

Z výše uvedeného je patrné, že opominutý nepominutelný dědic, aby mohl uplatnit své právo na povinný díl, musí být o tomto právu vyrozuměn. Pro takový postup sice neexistuje opora v zákoně, když povinný díl je hmotněprávní nárok a soud o hmotném právu poučuje jen tehdy, stanoví-li to zákon výslovně, přesto je však nutné dojít k závěru, že nepominutelný dědic **musí být o svém právu na povinný díl vyrozuměn** (viz § 20 ZŘS), neboť bez tohoto vyrozumění nemůže uplatnit své právo na povinný díl a stát se účastníkem řízení. Tento závěr vyplývá i z ust. § 185 odst. 3 písm. b) ZŘS, který stanovuje, že se soud vypořádáním povinného dílu zabývá jen tehdy, pokud na něj bylo uplatněno právo. Nepominutelný dědic je v případě, kdy uplatní své právo na povinný díl účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, avšak jen pro určité části řízení, ve kterých se jedná o jeho právo na povinný díl.⁵⁷⁷ Nepominutelný dědic však může napadnout pořízení zůstavitele, kterým byl vyloučen z dědických práv, když pro další postup je rozhodující, z jakých důvodů dané pořízení napadá. V případě, že nepominutelný dědic rozporuje pravost takového posledního pořízení, jedná se o skutkový spor o dědické právo, který soud v řízení o pozůstalosti vyřeší odkázáním k podání žaloby podle ust. § 170 ZŘS. V případě, kdy nepominutelný dědic rozporuje formální platnost pořízení pro případ smrti stejně jako výklad jeho obsahu, jedná se o spor právní, který soud posoudí sám podle ust. § 169 ZŘS.

3.6 Postavení potomků vyděděného nepominutelného dědice

Vydědění, jak již bylo výše uvedeno, představuje určitou sankci za nevhodné chování nepominutelného dědice vůči zůstaviteli či společnosti. Platným vyděděním může být nepominutelný dědic vyloučen jak z práva dědického, tak zároveň i z práva na povinný díl, popřípadě může být na tomto právu zkrácen; platné vydědění přitom vyžaduje,

⁵⁷⁷ K tomu viz 2.2.4 Procesní ochrana nepominutelného dědice.

aby se nepominutelný dědic dopustil některého zákonem vymezeného jednání odůvodňujícího vydědění a aby zůstavitel projevil vůli takového nepominutelného dědice vydědit; není-li naplněn důvod vydědění, může být nepominutelný dědic vyloučen zůstavitelem pouze z práva dědického. Zákon pak dává možnost toto vydědění vztáhnout i na potomky vyděděného, a to podle ust. § 1646 odst. 3 ObčZ, když stanovuje, že „*Přežije-li vyděděný potomek zůstavitele, nedědí ani potomci vyděděného potomka, ledaže zůstavitel projeví jinou vůli. Nedožije-li se vyděděný potomek smrti zůstavitele, pak jeho potomci dědí vyjma těch, kteří jsou samostatně vyloučeni z práva dědického.*“⁵⁷⁸

Zákon tedy rozlišuje dvě situace, které mohou v případě vydědění pro potomky vyděděného nastat. V případě, kdy se nepominutelný dědic **dožije smrti zůstavitele, jsou z dědění vyloučeni i potomci vyděděného, aniž by museli naplnit zákonný důvod vydědění**, ledaže je zůstavitelem projevována jiná vůle; naopak pokud se vyděděný nepominutelný dědic smrti zůstavitele **nedožije, potomci vyděděného nepominutelného dědice dědí**, ledaže jsou z tohoto práva samostatně vyloučeni.⁵⁷⁹ Vztažení vydědění na potomky vyděděného je tedy závislé na skutečnosti, zda se vyděděný nepominutelný dědic dožije smrti zůstavitele či nikoliv. Důvodová zpráva se přitom nezmiňuje, jaký je účel takové úpravy,⁵⁸⁰ je však možné, že účelem je vyloučit vliv žijícího vyděděného potomka na majetek zůstavitele prostřednictvím vlastních potomků⁵⁸¹ s tím, že pokud vyděděný v době smrti zůstavitele již nežije, těžko může své potomky v nakládání se zděděným majetkem ovlivnit, a proto zákon v takovém případě vydědění na potomky vyděděného nevztahuje.

Zatímco druhá zmíněná situace, kdy se vyděděný nepominutelný dědic nedožije smrti zůstavitele, nezpůsobuje co do otázky práv potomků vyděděného nepominutelného dědice

⁵⁷⁸ K tomu srov. § 1483 ObčZ týkající se vlivu dědické nezpůsobilosti na potomky, podle kterého „*Potomek toho, kdo je vyloučen z dědického práva, nastupuje při zákonné dědické posloupnosti na jeho místo, i když vyloučený přežije zůstavitele. To neplatí v případě stanoveném v § 1482 odst. 1 ObčZ*“ Ačkoliv tedy důvody dědické nezpůsobilosti jsou závažnější než důvody vydědění, přesto zákon stanoví, že dědická nezpůsobilost se týká jen osoby, která se onoho zavrženíhodného činu dopustila, a nelze důsledky dědické nezpůsobilosti vztahovat na potomky dědicky nezpůsobilého (s výjimkou dědické nezpůsobilosti manžela pro spáchání domácího násilí). Zůstavitel však má možnost dosáhnout toho, že se vyloučení dědicky nezpůsobilého dědice bude vztahovat také na potomky tohoto dědice, a to tím, že nezpůsobilého nepominutelného dědice z důvodů dědické nezpůsobilosti vydědí (k tomu viz podkapitola 3.4 Vydědění pro dědickou nezpůsobilost).

⁵⁷⁹ Uvedené pak platí pouze pro důvody vydědění uvedené v § 1646 ObčZ, včetně vydědění z důvodů, pro které by jinak byl dědic dědicky nezpůsobilý; neplatí to pro tzv. vydědění marnotratníka podle § 1647 ObčZ, neboť zde zákon naopak jako jednu z podmínek vydědění stanoví, že povinný díl vyděděného marnotratníka musí být zanechán jeho potomkům.

⁵⁸⁰ K důvodové zprávě k § 1646 ObčZ viz ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 671–672.

⁵⁸¹ Podobný účel podle úpravy v § 469a ObčZ 1964 uvádí MIKEŠ, MUŽIČKAŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*, s. 99.

větších výkladových ani praktických problémů, u situace první, kdy se **vyděděný nepominutelný dědic smrti zůstavitele dožije, vyvstává sporná otázka, zda potomci vyděděného nepominutelného mají v takovém případě právo alespoň na povinný díl.**

Autoři M. Šešina nebo J. Svoboda se otázkou nároku potomků vyděděného nepominutelného dědice za situace, kdy se vyděděný nepominutelný dědic dožije smrti zůstavitele, blíže nezabývají, když problematiku uzavírají pouhým konstatováním, že za této situace se účinky vydědění vztahují i na potomky vyděděného.⁵⁸² Vzhledem k tomu, že dle zmíněných autorů vydědění odnímá jak právo dědické, tak právo na povinný díl,⁵⁸³ lze dovodit, že tito autoři mají za to, že potomci vyděděného nepominutelného dědice nemají v takové situaci nárok ani na povinný díl. K opačnému názoru se kloní autorka práce, D. Kittel a O. Horák, kteří mají za to, že právo na povinný díl se v takovém případě přenáší na potomky vyděděného nepominutelného dědice, když toto vyplývá z čl. 11 odst. 1 a čl. 32 odst. 1 LZPS s poukazem na nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. listopadu 2012, sp. zn. I. ÚS 295/10.⁵⁸⁴

Ústavní soud se v uvedeném nálezu zabývá předcházející úpravou obsaženou v § 469a odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964, podle které: „*Pokud to zůstavitel v listině o vydědění výslovně stanovil, vztahují se důsledky vydědění i na osoby uvedené v § 473 odst. 2 (Nedědí-li některé dítě, nabývají jeho dědického podílu stejným dílem jeho děti. Jestliže nedědí ani tyto děti nebo některé z nich, dědí stejným dílem jejich potomci).*“ Zůstavitel tak podle předcházející úpravy mohl určit, že se vydědění vztahuje i na potomky vyděděného, a to bez dalších podmínek.⁵⁸⁵ Ústavní soud k této dřívější úpravě vznesl pochybnost, a to nad kompatibilitou ustanovení § 469a odst. 2 ObčZ 1964 v jeho ustáleném

⁵⁸² M. Šešina v komentáři k § 1646 odst. 1 ObčZ pouze upozorňuje na fakt, že zákon uvádí jen dědické právo potomků vyděděného a nikoli jejich právo na povinný díl. ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 362–363.

⁵⁸³ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 415 a násl.; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 355 a násl.

⁵⁸⁴ HORÁK, Ondřej. Postavení potomků vyděděného potomka. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 4, s. 5–8; KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1593 srov. však KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 2. vydání, s. 1690; TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv vydědění na potomky vyděděného. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 653–660.

⁵⁸⁵ Tento stav platil až od novely občanského zákoníku provedené zákonem č. 509/1991 Sb. v roce 1991. Do té doby nebylo vztahování účinků vydědění na potomky vyděděného možné. V. Knapp však již v článku z roku 1983 shrnuje, že nedědí-li potomek zůstavitele, nastupují na jeho místo dle práva reprezentace jeho potomci. KNAPP. *O vydědění a o tzv. negativní závěti*, s. 326–334.

výkladu s čl. 11 odst. 1 větou třetí LZPS („*Dědění se zaručuje*“) a ústavní hodnotou autonomie a integrity rodiny a její ochrany (zejm. čl. 32 odst. 1 LZPS), když zůstavitel tímto způsobem mohl vztáhnout účinky vydědění na potomky (nikoliv pouze na děti) vyděděného potomka bez ohledu na to, zda by tyto potomky mohl samostatně platně vydědit. Takový stav zakládal bezdůvodnou nerovnost mezi potencionálními dědici zůstavitele, když pro vydědění dětí zůstavitele zákon vyžadoval naplnění zákonných důvodů vydědění, avšak pro vydědění potomků těchto dětí postačovalo pouhé „vztažení vydědění“ na tyto osoby, aniž by musely naplňovat některý ze zákonných důvodů vydědění.⁵⁸⁶ Potomci vyděděného navíc nemohli své vydědění svým jménem napadat, neboť jejich postavení bylo odvozeno právě od postavení vyděděného potomka. Tzn., že v případě, kdy vyděděný potomek uznal své vydědění, jeho potomci již platnost tohoto vydědění nemohli zpochybnit.⁵⁸⁷ Ústavní soud dále upozornil, že pokud úprava vydědění umožňuje vztažení účinků i na potomky vyděděného bez dalšího, a to pouze z důvodu, aby se vyloučil přístup vyděděného k tomuto majetku, svědčí to pouze o nedostatečnosti úpravy, která neposkytuje zůstaviteli jiné „*instituty zajišťující stejný výsledný stav*“.

Výše uvedená stanoviska Ústavního soudu lze přitom vztáhnout i na současnou úpravu vztažení vydědění na potomky vyděděného podle § 1646 odst. 3 ObčZ, když lze uzavřít, že zachování povinného dílu pro potomky přeživšího vyděděného nepominutelného dědice odpovídá principu rodinné solidarity a výkladu daného ustanovení v souladu s čl. 11 odst. 1 a čl. 32 odst. 1 LZPS, tedy, že vztahuje-li se vydědění i na potomky vyděděného, jsou tito vyloučeni pouze z dědického práva, a nikoliv z práva na povinný díl. Tím je zajištěno ono efektivní vydědění, kdy v důsledku vyloučení z dědického práva, se potomkům vyděděného ničeho z majetku zůstavitele nedostane. Aby však byli potomci vyděděného vyloučeni také z práva na povinný díl, museli by sami naplnit některý z důvodů vydědění a být pro tento samostatně vydědění. Takový závěr rovněž podporují úpravy obsažené v inspiračních zdrojích, konkrétně v ust. § 779 až 780 ABGB,⁵⁸⁸ ust. § 688 Osn.

⁵⁸⁶ J. Mikeš a L. Muzikář k bývalému § 469a odst. 2 občanského zákoníku z roku 1964 trefně uvádějí, že jde o jakýsi generační postih, když za „vinu“ předka postihuje újma i jeho potomky. MIKEŠ, MUZIKÁŘ. *Dědické právo v teorii a praxi*, s. 99.

⁵⁸⁷ MUZIKÁŘ In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1183.

⁵⁸⁸ Podle původního znění ABGB však žijící předci vylučovali potomky z dědického práva i z práva na povinný díl, toto kritizoval např. E. Tilsch. III. dílní novela tento stav napравила, když podmínku předemření

Čsl. zák.,⁵⁸⁹ ust. § 590 Vlád. návrhu,⁵⁹⁰ a konečně v ust. § 758 ABGB v aktuálním znění,⁵⁹¹ které výslovně uvádějí, že potomci vyděděného nepominutelného mají nárok na povinný díl, a to i pokud vyděděný nepominutelný dědic zůstavitele přežije. Opačný výklad, tedy že potomci vyděděného nepominutelného dědice, který se smrti zůstavitele dožije, nemají nárok ani na povinný díl, by znamenal bezdůvodné vyloučení potomků zůstavitele z práv na povinný díl, aniž by k tomuto byl zákonný důvod. Zároveň by se tento výklad blížil k výše zmíněné a kritizované úpravě obsažené v občanském zákoníku z roku 1964, podle které mohl zůstavitel vztáhnout důsledky vydědění na potomky vyděděného bez jakéhokoliv omezení,⁵⁹² dále by byl v rozporu s principem zachování hodnot a rodinné solidarity a rovněž by odporoval zásadě, že vydědění se nemá podporovat.⁵⁹³

Závěrem lze shrnout, že **současná úprava vztažení vydědění na potomky vyděděného je založena na skutečnostech, které nemá zůstavitel možnost ovlivnit, konkrétně pak na tom, zda se vyděděný nepominutelný dědic dožije, či nedožije smrti zůstavitele.** V případě, kdy se vyděděný nepominutelný dědic dožije smrti zůstavitele, zákon sám určuje, že nedědí ani potomci vyděděného, tito však mají na základě ust. § 1643 a 1646 odst. 3 ObčZ vyložených v souladu s čl. 11 odst. 1 a čl. 32 odst. 1 LZPS právo na povinný díl, který jim může být odebrán samostatně pouze zákonem stanoveným způsobem. V případě, kdy se vyděděný nepominutelný dědic nedožije smrti zůstavitele, potomci takového vyděděného nepominutelného dědice podle ust. § 1646 odst. 3 ObčZ dědí namísto svého předka podle ust. § 1635 ObčZ, ledaže je zůstavitel z tohoto dědění samostatně vyloučí.

pro nastoupení potomků do dědických práv předka odstranila; § 780 ABGB po této úpravě zněl: „Potomci vyděděného dítěte jsou jen oprávněni žádati povinný díl, to však i tehdy, přežil-li vyděděný zůstavitele.“ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi, Díl III.*, s. 454–456; TILSCH. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.*, s. 107.

⁵⁸⁹ „Potomci vyděděného dítěte mají toliko práv na povinný díl. Toto právo mají i tehdy, když vyděděné dítě zůstavitele přežilo, ačli nemá právo na díl povinný vyděděné dítě samo.“ § 688 Osn. čl. zák.

⁵⁹⁰ „Potomci vyděděného dítěte mají toliko práv na povinný díl. Toto právo mají i tehdy, když vyděděné dítě zůstavitele přežilo, ačli nemá právo na díl povinný vyděděné dítě samo.“ § 590 Vlád. návrhu.

⁵⁹¹ „Potomkům osoby dědicky nezpůsobilé nebo osoby vyděděné a zemřelé před zůstavitelem náleží povinný díl, splňují-li předpoklady podle odstavce 1 (« jestliže jí v rámci zákonné dědické posloupnosti náleží dědické právo, nebyla vyděděna ani se práva na povinný díl nezřekla. »). § 758 odst. 2 ABGB ve znění ErbRÄG 2015.

⁵⁹² Navíc lze upozornit, že v minulé úpravě zůstavitel musel alespoň svůj úmysl vztáhnout účinky vydědění na potomky vyděděného výslovně vyjádřit, zatímco dnešní úprava účinky vyloučení z dědického práva (nikoliv z práva na povinný díl) v případě, kdy se vyděděný potomek dožije smrti zůstavitele, vyvolává automaticky, ledaže zůstavitel vyjádří jinou vůli. Současná úprava tedy zůstaviteli podsouvá řešení, které ani nemusí být v souladu s jeho vůlí. HORÁK. *Postavení potomků vyděděného potomka*, s. 5–8.

⁵⁹³ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 671.

Není přitom vyloučeno ani jejich samostatné vydědění, avšak opět za předpokladu splnění zákonných podmínek. Jelikož zůstavitel nemůže vědět, která z výše uvedených situací nastane, staví jej to do nejisté pozice. V případě, kdy bude mít zájem na tom, aby potomci vyděděného nepominutelného dědice nedědili za žádné z výše uvedených situací, je vhodné, aby toto zajistil jejich opominutím či výslovným vyloučením z dědického práva. Pokud bude v zájmu zůstavitele vyloučit potomky vyděděného nepominutelného dědice i z jejich práva na povinný díl, bude muset tyto vždy samostatně vydědit.⁵⁹⁴ S ohledem na uvedené se pak jeví vhodnější úprava obsažená v inspiračních zdrojích, která výše uvedené situace nerozlišuje a potomkům vyděděného nepominutelného dědice zaručuje vždy pouze nárok na povinný díl.

3.7 Právo některých osob na zaopatření

Právo některých osob na zaopatření je upraveno v ust. § 1665 až § 1669 ObčZ, tedy v rámci práva dědického. Účelem práva některých osob na zaopatření je zajištění alespoň základního zaopatření z pozůstalosti některým osobám, které byly na zůstavitele odkázány výživou, a kterým se výživy nedostává jinak. Taková situace ve vztahu k nepominutelnému dědici nastává tehdy, pokud je platně vyděděn.⁵⁹⁵ Zákon však toto právo přiznává i dalším blízkým osobám zůstavitele, např. v případě manžela a rodičů zůstavitele lze mít za to, že právo na zaopatření kompenzuje fakt, že se v občanském zákoníku nepodařilo prosadit právo těchto osob na povinný díl.⁵⁹⁶ Z těchto důvodů je právo na zaopatření rozebráno i ve vztahu k těmto osobám.

Svým pojetím se právo některých osob na zaopatření blíží výživnému, když oba instituty poskytují nějakou formu zaopatření téměř stejnému okruhu osob.⁵⁹⁷ Jedná se vždy o osoby, které mají k povinnému příbuzenský nebo jiný blízký vztah. Hlavním rozdílem obou institutů je, že zatímco výživné poskytuje povinný oprávněnému přímo, zaopatření je oprávněnému poskytováno až po smrti povinného z jeho pozůstalosti.

⁵⁹⁴ Vydědění potomků nepominutelného dědice může být problematické, neboť nejspíš ještě budou v nízkém věku a nebudou naplňovat žádný z důvodů vydědění. Zůstavitel je však může vydědit i bez uvedení důvodů (§ 1648 ObčZ) či “pro případ“, když tímto způsobem bude rovněž zajištěno, že i pokud by se neprokázaly vůči potomkům vyděděného nepominutelného dědice samostatně důvody vydědění, budou mít nárok pouze na povinný díl.

⁵⁹⁵ Viz podkapitola 3.1 Pojem vydědění a jeho následky.

⁵⁹⁶ ELIÁŠ. *Základní pojetí návrhu úpravy dědického práva pro nový občanský zákoník*, s. 97–104; ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 668–669.

⁵⁹⁷ Právo na zaopatření obsahuje oproti výživnému jednu kategorii oprávněných osob navíc. K tomu viz dále.

Ostatní předpoklady práva na výživné a zaopatření jsou u obou institutů podobné.⁵⁹⁸ Právo na výživné i právo na zaopatření oprávněné osobě při splnění zákonných předpokladů vyplývá přímo ze zákona a pro jeho uplatnění se nevyžaduje žádné rozhodnutí orgánu veřejné moci. Orgán veřejné moci ale naopak může právo na výživné nebo zaopatření nepřiznat nebo odejmout s ohledem na princip výkladu práva v souladu s dobrými mravy (§ 2 odst. 3 ObčZ) a s principem poctivosti (§ 6 ObčZ) a dále s ohledem na zákaz zneužití práva (§ 8 ObčZ).⁵⁹⁹ Další blízkost obou institutů spočívá v tom, že se zpravidla vzájemně vylučují. Ve většině případů nebude možné, aby oprávněná osoba čerpala výživné, a zároveň se jí dostávalo zaopatření, a to z důvodu jednoho ze základních předpokladů obou práv, tedy že se oprávněnému nedostává výživy či zaopatření jinak. Ani toto však neplatí bezvýjimečně, jelikož některá práva na výživné a zaopatření tento předpoklad neobsahují a plnění náleží oprávněnému i v případě, že má jiné příjmy.

Konečně lze shrnout, že právo některých osob na zaopatření doplňuje povinnost zůstavitele poskytovat vybraným osobám výživné či se o ně jinak postarat. Takové právo některých osob, ať už se jedná o výživné nebo zaopatření, vyplývá z obecné mravní povinnosti každého postarat se o své blízké.

3.7.1 Oprávněné osoby, druhy zaopatření a jejich povaha

Právo na zaopatření je za splnění zákonných podmínek přiznáno nepominutelnému dědici, pozůstalému manželovi, těhotné vdově a neprovdané matce zůstavitelova dítěte, rodičům zůstavitele a jiným osobám, které požívaly bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele.⁶⁰⁰

Zákon rozlišuje několik druhů zaopatření, které je přiznáno různým osobám. První kategorií je **nutná výživa**, která je přiznána nepominutelnému dědici. Ze znění zákona lze usuzovat, že nutná výživa je nejnižší stupeň poskytovaného plnění, které slouží k uspokojování základních potřeb výživy oprávněného. Nutná výživa tak bude sloužit

⁵⁹⁸ K předpokladům jednotlivých práv na zaopatření viz dále. Za předpoklady výživného se uvádí existence rodinněprávního poměru, stav odkázanosti oprávněného na výživu (s výjimkami), možnost povinného poskytovat výživné a případné zvláštní podmínky u jednotlivých druhů výživného. Blíže KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEC, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21, č. 3, s. 23–31.

⁵⁹⁹ Blíže KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEC, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21, č. 3, s. 23–31.

⁶⁰⁰ Současná úprava práva některých osob na zaopatření vykazuje shodné znaky s úpravou v ABGB (§ 758, § 795 až § 796 a § 1243) a s úpravou ve vládním návrhu občanského zákoníku z roku 1937 (§ 571, § 608 až § 612). Nutno však připomenout, že oba minulá předpisy obsahovaly zcela jinou úpravu manželského majetkového práva, vyživovacích povinností mezi rodiči a dětmi a také odlišnou úpravu práva dědického, které pak byly právem některých osob na zaopatření doplněny. Na jiné úrovni byla v dobách platnosti inspiračních zdrojů i úprava sociálního zabezpečení.

především k úhradě nákladů na stravování oprávněné osoby. Další kategorií je **nutné zaopatření**, které je přiznáno pozůstalému manželovi a rodičům zůstavitele. Nutné zaopatření je zjevně širším pojmem než nutná výživa, a vedle potřeb na výživu oprávněného půjde i o uspokojování dalších potřeb, například na bydlení či ošacení, avšak jen v nutném rozsahu. Nejširší kategorií je **slušná výživa**, kterou zákon přiznává pozůstalému manželovi, těhotné vdově nebo neprovdané matce zůstavitelova dítěte, a to jen na omezenou dobu. Slušnou výživou se rozumí takové zaopatření, které zajišťuje výživu vhodnou pro danou osobu, náklady na bydlení i další potřebné výdaje, a to především s ohledem na těhotnou ženu, které je tato výživa také určena. Nutná výživa, nutné zaopatření a slušná výživa budou zpravidla spočívat v peněžních dávkách vyplácených oprávněné osobě.⁶⁰¹ Jako další formy zaopatření zákon pozůstalému manželovi přiznává vlastnické právo k určitým movitým věcem, a dalším osobám přiznává právo na bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele. Poslední dvě uvedené práva nejsou plněna ve formě peněžních splátek, ale vydáním věcí nebo poskytnutím ubytování a případně také stravy.

Uvedený výklad jednotlivých druhů zaopatření se může jevit jako příliš restriktivní, ale účelem práva na zaopatření je poskytnout některým osobám doplňkové zaopatření z pozůstalosti po zůstaviteli, který by jim jinak byl povinen poskytovat výživné či se o ně jinak starat. Nároky z práva na zaopatření by tak měly být poskytovány spíše v menší míře, než v jaké bylo takovým osobám poskytováno za života zůstavitele výživné. V opačném případě by především došlo k obcházení dědického práva, jehož prostřednictvím měl zůstavitel možnost oprávněné osoby dostatečně zaopatřit, pochopitelně s ohledem na rozsah pozůstalosti. Spíše restriktivnímu výkladu svědčí také omezení poskytování zaopatření u nutné výživy a nutného zaopatření, které jsou vázány na další podmínky a omezeny určitou částí pozůstalosti.⁶⁰² Výjimku tvoří především slušná výživa, která je poskytována manželovi zůstavitele jen na omezenou dobu, nebo těhotné ženě. Především v případě těhotné ženy zjevně převažuje zájem na materiálním zajištění takové ženy nad právem dědiců na podíl na pozůstalosti.⁶⁰³ Při posuzování výše toho kterého práva na zaopatření bude vždy nutné přihlídnout k principu dobrých mravů a zákazu zneužití práva.

⁶⁰¹ K výkladu pojmů nutné výživy, nutného zaopatření a slušné výživy srov. ŠEŠINA, WAWERKA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 408, 412–413; SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 27, 146–147.

⁶⁰² K podmínkám jednotlivých práv na zaopatření viz dále.

⁶⁰³ Dědění je zaručeno čl. 11 LZPS a ochrana rodiny v čl. 32 LZPS. V případě, kdy by mělo být upřednostněno právo dědice nebo právo těhotné ženy na majetkové hodnoty z pozůstalosti, by bylo nutno poměřovat daná základní práva, a to i s přihlédnutím k dobrým mravům.

Co se týče povahy práv na zaopatření, ačkoli jsou zařazena v hlavě občanského zákoníku upravující dědické právo, nejsou právy dědickými. Jedná se o práva závazková, která vznikají přímo ze zákona. V případě nabytí movitých věcí pozůstalým manželem se jedná o věcněprávní nárok, kdy pozůstalý manžel nabývá vlastnické právo k předmětným věcem již smrtí zůstavitele. Náklady na zaopatření jsou dluhem pozůstalosti, protože práva na zaopatření vznikají až po smrti zůstavitele, a odpovídají za ně všichni dědicové solidárně. Náklady na zaopatření tak tvoří pasiva pozůstalosti a mohou o ně vzniknout spory. Pokud dojde ke vzniku sporu o rozsah práva na zaopatření, nelze takový spor řešit v řízení o pozůstalosti, ale oprávněná osoba se musí svého nároku domáhat žalobou ve sporném řízení (ke sporným pasivům se přitom v řízení o pozůstalosti nepřihlíží podle § 173 ZŘS). V případě vzniku sporu už s ohledem na délku trvání sporu zpravidla nepůjde o výplatu ve formě splátek, ale o úhradu celkové částky.

Práva na zaopatření zanikají v případě, že je nařízena likvidace předlužené pozůstalosti (§ 200 písm. d) ZŘS). Lze mít za to, že již vyplacené či vydané plnění bylo po právu a není bezdůvodným obohacením ani pohledávkou pozůstalosti.

3.7.2 Právo nepominutelného dědice na zaopatření

Právo nepominutelného dědice⁶⁰⁴ na zaopatření v rozsahu nutné výživy je upraveno v ust. § 1665 ObčZ. Nepominutelný dědic má právo na nutnou výživu, jestliže nemá právo na povinný díl a zároveň se mu nedostává nutné výživy a není schopen sám se živit.

Nepominutelným dědicem může být jen potomek zůstavitele, případně potomek potomka zůstavitele (§ 1643 ObčZ). Právo na nutnou výživu zákon nepominutelnému dědici přiznává jen v případě, že se mu nedostane povinného dílu, a že za něj povinný díl nedostanou ani jeho potomci. Povinný díl se nepominutelnému dědici nedostane, pokud je nezpůsobilý dědit (§ 1481 ObčZ),⁶⁰⁵ pokud se zřekl dědictví a práva na povinný díl (§ 1484 ObčZ), pokud odmítl dědictví a nevyhradil si právo na povinný díl (§ 1485 ObčZ), pokud se vzdal dědictví (§ 1490 ObčZ) nebo byl platně vyděděn (§ 1646 a § 1651 ObčZ). Zákon tak přiznává právo na nutnou výživu z pozůstalosti nepominutelnému dědici, který se buď dopustil

⁶⁰⁴ Zákon používá slovní spojení „*kdo by jinak byl nepominutelným dědicem, ale nemá právo na povinný díl*“. Pro zjednodušení je taková osoba v dalším textu označována jako „nepominutelný dědic“.

⁶⁰⁵ Někteří autoři zastávají názor, že nepominutelný dědic, který je dědicky nezpůsobilý, nemá nárok na nutnou výživu s poukazem na zásadu, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého a protiprávního činu (§ 6 odst. 2 ObčZ). Důvodová zpráva však výslovně uvádí, že *potomkům náleží za těchto podmínek právo na zaopatření vždy, ať již nenabylí povinný díl z jakéhokoli důvodu*. Zmíněnými podmínkami se přitom rozumí skutečnost, že potomci nedostali majetkový prospěch z pozůstalosti, nejsou schopni se sami živit a výživu se jim nedostává jinak. SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 26–27; ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 682–683.

zavrženíhodného jednání vůči zůstaviteli (dědická nezpůsobilost a vydědění), nebo se sám rozhodl, že dědictví nenabude (zřeknutí se, odmítnutí a vzdání se dědictví). Takový nepominutelný dědic má možnost těžit z pozůstalosti na úkor ostatních dědiců, což narušuje právní jistotu ostatních dědiců a jde zcela proti vůli zůstavitele. S ohledem na výše uvedené je problematická souladnost práva nepominutelného dědice na nutnou výživu se základními principy občanského práva, kterými jsou požadavek souladu s dobrými mravy (§ 2 odst. 3 ObčZ), princip poctivosti (§ 6 ObčZ)⁶⁰⁶ a zákaz zneužití práva (§ 8 ObčZ). Nepominutelný dědic musí být v takové situaci, ve které se mu nedostává nutné výživy žádným způsobem, především od osob, které by jinak měly vyživovací povinnost. Dále musí být nepominutelný dědic v situaci, ve které není z objektivních důvodů schopen si sám zajistit výživu.

Za splnění výše uvedených podmínek má nepominutelný dědic právo na nutnou výživu, jejíž celková poskytnutá výše nesmí přesahovat hodnotu jeho povinného dílu (§ 1643 ObčZ). Doba, po kterou se nutná výživa vyplácí, není zákonem stanovena. Určující tak bude splnění podmínek pro vznik práva a vyčerpání hodnoty povinného dílu. Hodnota povinného dílu se určí při zjišťování pasiv pozůstalosti (§ 173 ZŘS) nebo ve sporném řízení, bude-li zahájeno. Právo nepominutelného dědice na nutnou výživu má přednostní postavení proti právu na nutné zaopatření pozůstalého manžela a rodičů zůstavitele. Na stejné úrovni je pak právo pozůstalého manžela, těhotné vdovy a neprovdané matky zůstavitelova dítěte na slušnou výživu.⁶⁰⁷

3.7.3 Právo dalších osob na zaopatření

Mezi další osoby, které mají právo na zaopatření, patří **pozůstalá manželka, těhotná vdova a neprovdaná matka zůstavitelova dítěte,**

Právo pozůstalého manžela, těhotné vdovy nebo neprovdané matky zůstavitelova dítěte⁶⁰⁸ na slušnou výživu je upraveno v § 1666 odst. 1 ObčZ. Právo pozůstalého manžela na nutné zaopatření je upraveno v § 1666 odst. 2 ObčZ. Stejně právo jako pozůstalý manžel má i pozůstalý registrovaný partner (§ 3020 ObčZ). To se pochopitelně nevztahuje na právo

⁶⁰⁶ V případě práva nepominutelného dědice nutno upozornit především na zásadu, že nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého a protiprávního činu obsaženou v § 6 odst. 2 ObčZ.

⁶⁰⁷ Přednost práva na nutnou výživu nepominutelného dědice proti právu na nutné zaopatření má spíše jen časový rozměr, protože obě tato práva jsou omezena výší povinného dílu nebo dědického podílu, a žádné z práv by tak nemělo samo vyčerpat pozůstalost. Právo na slušnou výživu však není omezeno určitým podílem na pozůstalosti, takže by v případě konkurence s právem na nutnou výživu mohlo dojít k jeho zkrácení.

⁶⁰⁸ Zákon uvádí slovní spojení „matka zůstavitelova dítěte, která nebyla za zůstavitele provdána.“ Taková žena tak může být provdána za jiného muže nebo být v registrovaném partnerství s jinou osobou, ale musí být těhotná se zůstavitelem.

těhotné ženy na zaopatření, jelikož je nemožné, aby ve svazku dvou osob stejného pohlaví byla jedna z nich otcem a druhá matkou společného dítěte.

Pozůstalý manžel má právo na slušnou výživu z pozůstalosti po dobu šesti týdnů po smrti manžela. Pokud je vdova těhotná, má právo na slušnou výživu až do konce šestého týdne po porodu. Stejně právo jako těhotná vdova má i matka zůstavitelova dítěte, která nebyla za zůstavitele provdána. Zákon s právem na slušnou výživu nespojuje žádné podmínky, pouze časové omezení.⁶⁰⁹ Slušnou výživu tak bude nutné poskytovat vždy, pokud o ni pozůstalý manžel, těhotná vdova nebo neprovdaná matka projeví zájem. Poskytovat slušnou výživu z pozůstalosti bude možné i v případě, že sama oprávněná osoba je dědicem. V takovém případě se o vyplacené dávky snižují všechny dědické podíly a nikoli jen podíl oprávněné osoby.⁶¹⁰

V případě těhotné ženy, která nebyla provdána za zůstavitele, je nutné posoudit, zda je otcem dítěte zůstavitel, a to za pomoci domněnek otcovství (§ 776 a násl. ObčZ). V případě vdovy po zůstaviteli není nutné otcovství posuzovat. Zákon zmiňuje pouze skutečnost, že je vdova těhotná, a nevyžaduje otcovství zůstavitele, protože platí první domněnka otcovství. Pozůstalý manžel, kterému byl odepřen nebo zkrácen jeho zákonný dědický podíl, má právo na nutné zaopatření, pokud se mu zaopatření nedostává jinak a není schopen se sám živit. Zaopatření se bude manželovi dostávat jinak, především pokud existují osoby s vyživovací povinností vůči pozůstalému manželovi. Právo na nutnou výživu se nevztahuje na pozůstalou spolužijící osobu, která nebyla se zůstavitelem sezdána. Nutné zaopatření nelze pozůstalému manželovi poskytovat současně se slušnou výživou, ale zásadně až po skončení období, ve kterém je poskytována slušná výživa.⁶¹¹

Právo na nutné zaopatření pozůstalého manžela je omezeno časově a co do objemu finančních prostředků. Nárok zaniká uzavřením nového manželství pozůstalého manžela a celkem může být poskytnuta nejvýše polovina hodnoty zákonného dědického podílu manžela. Pokud byl zákonný dědický podíl manžela jen zkrácen, lze mít za to, že lze plnit jen do výše hodnoty zkrácené části zákonného podílu. Dalšími podmínkami práva na nutnou

⁶⁰⁹ Omezení v podobě podmínky sdílení společné domácnosti se zůstavitelem, dědické způsobilosti, zřeknutí se a odmítnutí dědictví, které jsou uvedeny v ust. § 1666 odst. 2 ObčZ, se dle textu zákona vztahují jen na poskytování nutného zaopatření pozůstalému manželovi podle odst. 2, a nikoli na poskytování slušné výživy podle odst. 1.

⁶¹⁰ Lze mít za to, že poskytnuté slušné zaopatření osobě, která je zároveň dědicem, nemůže být předmětem započtení na dědický podíl podle § 1658 a násl. ObčZ. Započtení na dědický podíl je možné jen u plnění, která dědic z pozůstalosti skutečně nabyl odkazem nebo jiným zůstavitelovým opatřením, nebo u plnění, která dědic bezplatně obdržel od zůstavitele před jeho smrtí. V každém případě tak lze započíst jen položky, které jsou dědici poskytovány z vůle zůstavitele, zatímco právo na zaopatření vyplývá ze zákona.

⁶¹¹ Shodně SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 147.

výživu jsou sdílení společné domácnosti zůstavitele a pozůstalého manžela,⁶¹² dědická způsobilost manžela (§ 1481 a 1482 ObčZ) a to, že se manžel dědictví nezřekl, neodmítl či nevzdal.

Další omezení práva manžela na slušnou výživu a nutné zaopatření vyplývají z přednostního práva nepominutelného dědice na nutnou výživu. Pokud by právo manžela na slušnou výživu omezovalo právo nepominutelného dědice na nutnou výživu, zkrátí se obě práva tak, aby všichni dostali stejně. Pokud by právo manžela na nutné zaopatření omezovalo práva nepominutelného dědice na nutnou výživu, nelze takové zaopatření manželovi poskytnout a výživa se poskytuje jen nepominutelnému dědici.⁶¹³

Pozůstalý manžel má mimo slušnou výživu navíc právo na movité věci. Nabytí vlastnictví k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti, pozůstalým manželem je upraveno v § 1667 ObčZ. Pozůstalý manžel ze zákona, tedy bez nutnosti jakéhokoli právního jednání, nabývá vlastnické právo k movitým věcem, které tvoří základní vybavení rodinné domácnosti jeho a zůstavitele. Nabytí vlastnického práva není vázáno na další podmínky, a dochází k němu, ať už pozůstalý manžel je nebo není dědicem. Pokud však pozůstalý manžel nesdílel bez vážných důvodů rodinnou domácnost se zůstavitelem, nedochází k přechodu vlastnického práva.⁶¹⁴ Přechod vlastnického práva není děděním.

Právo se vztahuje jen na pozůstalého manžela, a nevztahuje se tak na pozůstalého, který nebyl se zůstavitelem sezdán. Vztahuje se ale i na pozůstalého registrovaného partnera (§ 3020 ObčZ). Základní vybavení rodinné domácnosti není nikde definováno, a zákon vymezuje jen obvyklé vybavení rodinné domácnosti (§ 698 ObčZ). Obvyklým vybavením rodinné domácnosti⁶¹⁵ je soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů, bez ohledu na to, zda věci náleží oběma manželům (podílové spoluvlastnictví) nebo jen jednomu z nich. Obvyklé vybavení domácnosti přitom není

⁶¹² Zákon stanoví, že právo na nutné zaopatření nenáleží manželu, který bez vážných důvodů nesdílel se zůstavitelem rodinnou domácnost. Vážné důvody k nesdílení rodinné domácnosti se zůstavitelem v souvislosti s domácím násilím přibližuje důvodová zpráva. ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 682.

⁶¹³ Přednost práva na nutnou výživu nepominutelného dědice proti právu na nutné zaopatření má spíše jen časový rozměr, protože obě tato práva jsou omezena výší povinného dílu nebo dědického podílu, a žádné z práv by tak nemělo samo vyčerpat pozůstalost. Právo na slušnou výživu však není omezeno určitým podílem na pozůstalosti, takže by v případě konkurence s právem na nutnou výživu mohlo dojít k jeho zkrácení.

⁶¹⁴ Vážné důvody pro nesdílení rodinné domácnosti přibližuje důvodová zpráva. ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 682.

⁶¹⁵ Obvyklé vybavení rodinné domácnosti podle občanského zákoníku má jiný obsah než obvyklé vybavení domácnosti, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí dle § 322 OSŘ. Nepostižitelné obvyklé vybavení domácnosti je užší (k tomu také rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003).

součástí společného jmění manželů (§ 3038 ObčZ). Základním vybavením rodinné domácnosti budou pouze movité věci, které pozůstalý manžel potřebuje k běžnému životu, jako postel, základní nábytek a spotřebiče nebo nádobí.⁶¹⁶ Zbytek obvyklého vybavení domácnosti připadá do pozůstalosti, pozůstalému manželu nebo do spoluvlastnictví manžela a dědiců (pozůstalosti), podle toho, kdo ho vlastnil.

Rodiče zůstavitele pak mají právo na nutné zaopatření podle § 1668 ObčZ. Rodič zůstavitele má právo na nutné zaopatření v případě, že by rodič měl dědit podle zákona (pouze ve druhé dědické třídě podle § 1636 ObčZ), ale jeho zákonný dědický podíl mu byl pořízením zůstavitele zkrácen nebo zcela odepřen. Pokud tedy dědí nebo by měli dědit dědicové v první dědické třídě, nemá rodič na zaopatření nárok. Stejně nemá rodič na zaopatření nárok, pokud je nezpůsobilý dědit (§ 1481 a 1482 ObčZ), pokud se dědictví zřekl, odmítl ho nebo se ho vzdal, a pokud se dopustil činu zakládajícího důvod vydědění.⁶¹⁷

Podmínkou pro vznik práva na zaopatření je, že se rodiči zaopatření nedostává jinak, a že se nemůže sám živit. Celkový objem poskytnutého plnění nesmí přesahovat třetinu zákonného dědického podílu rodiče. Pokud byl zákonný podíl rodiče jen zkrácen, nesmí výše vyplaceného plnění přesahovat vyšší části zákonného podílu, o kterou byl rodič zkrácen.

Nutné zaopatření nelze rodiči zůstavitele poskytnout, pokud by se tím zkrátilo právo na nutné zaopatření nepominutelného dědice. V takovém případě má přednost právo nepominutelného dědice a rodič zůstavitele nemůže nic dostat. V případě souběhu práv na zaopatření rodiče a pozůstalého manžela zůstavitele lze mít za to, že lze plnit na obě práva. Pokud by jedno z práv mělo omezovat druhé, pravděpodobně by bylo nutno obě poměrně zkrátit.

Zákon dále upravuje **právo jiných osob na bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele**, a to ve svém § 1669 ObčZ. Osoby, které do smrti zůstavitele požívaly bezplatné zaopatření v jeho domácnosti, mají právo na bezplatné zaopatření ve stejném rozsahu po dobu tří týdnů po smrti zůstavitele. Právo náleží oprávněným osobám i v případě, že jsou zároveň dědici. Nejedná se o poskytování peněžitých dávek z pozůstalosti, ale o zajištění, že oprávněná osoba bude po dobu tří týdnů bydlet v zůstavitelově domácnosti a požívat s tím spojená práva ve stejném rozsahu jako před smrtí zůstavitele. Není vyloučeno, aby se oprávněná osoba s dědici nebo správcem dohodla, že jí bude poskytnuto zaopatření

⁶¹⁶ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 682.

⁶¹⁷ Vydědit lze jen nepominutelné dědice (§ 1646 ObčZ), kterými jsou vždy potomci zůstavitele. Pokud se však rodič zůstavitele dopustí jednání, které by u nepominutelného dědice bylo důvodem k vydědění, zakládá to jeho nezpůsobilost k právu na zaopatření.

jinde než v bytě zůstavitele. Pokud nebude toto právo splněno, lze zřejmě žádat peněžitou náhradu za náklady vynaložené na bydlení a další náklady.

3.7.4 Podmínky vzniku práva na zaopatření

Právo na zaopatření vždy náleží jen osobám, které jsou v určitém rodinněprávním poměru se zůstavitelem,⁶¹⁸ nebo které od zůstavitele požívaly zaopatření za jeho života. U některých práv na zaopatření pak zákon vyžaduje také odkázanost oprávněné osoby na zaopatření a její neschopnost obstarat si zaopatření samostatně. Některá práva na zaopatření splnění těchto podmínek nevyžadují a oprávněné osobě náleží vždy, bez ohledu na její ekonomickou situaci. Některá práva na zaopatření dále obsahují i některé zvláštní podmínky, které omezují okruh oprávněných osob s ohledem na chování oprávněné osoby. Poskytování zaopatření je pak vždy podmíněno existencí pozůstalosti, ze které se zaopatření zpravidla poskytuje.

Odkázanost oprávněné osoby na zaopatření a neschopnost obstarat si výživu samostatně je podmínkou vzniku práv na nutnou výživu a nutné zaopatření.⁶¹⁹ Základním předpokladem bude zjištění, zda se osoba sama žije (především prací) a pokud ne, zda k tomu má objektivní důvod.

Pokud se osoba nemůže sama žít, bude třeba zjistit, zda se jí potřebného zaopatření nedostává jinak. Jinak se bude osobě dostávat zaopatření především od osob, které vůči ní mají zákonnou či smluvní vyživovací povinnost. V této souvislosti se nabízí úvaha, zda stačí, že existuje jiná osoba s vyživovací povinností vůči oprávněné osobě, nebo zda musí být výživné opravdu poskytováno. Pokud existuje osoba, která má vyživovací povinnost vůči osobě oprávněné podle § 1665 a násl. ObčZ, má oprávněná osoba možnost toto výživné po povinné osobě vymáhat a neměla by tak být zatěžována pozůstalost a dědicové. Pokud však osoba povinná k výživě objektivně není schopna poskytovat výživné, bude na místě žádat zaopatření z pozůstalosti. Vyživovací povinnost pak bude existovat především mezi rodiči a dětmi a mezi manžely. V případě nutného zaopatření pozůstalého manžela a rodičů zůstavitele je třeba také přihlížet k tomu, zda a kolik dostala oprávněná osoba z pozůstalosti z titulu dědění.⁶²⁰ U pozůstalého manžela bude přicházet v úvahu také zaopatření z vypořádání společného jmění manželů, které zaniklo smrtí zůstavitele. V praxi může být

⁶¹⁸ Potomek, manžel, neprovdaná matka zůstavitelova dítěte nebo rodič zůstavitele.

⁶¹⁹ Nutná výživa je poskytována nepominutelnému dědici a nutné zaopatření se poskytuje pozůstalému manželovi a rodiči zůstavitele.

⁶²⁰ Zákon přiznává právo na nutné zaopatření pozůstalému manželovi a rodičům zůstavitele, i když byl jejich zákonný dědický podíl jen zkrácen, tedy i když tyto osoby z pozůstalosti něco dostanou.

oprávněná osoba zajištěna také z vyplaceného pojistného plnění zůstavitelova životního pojištění, nebo může být obdarovanou z darovací smlouvy pro případ smrti uzavřené se zůstavitelem.

Samostatnou kategorií, která je podstatná pro posuzování, zda se oprávněné osobě dostává potřebného zaopatření jinak, jsou instituty práva veřejného. Mezi tyto instituty, které mohou mít vliv na právo některých osob na zaopatření, patří především dávky důchodového pojištění a dávky sociálního zabezpečení. Bude-li oprávněné osobě vyplácen důchod vdovský, sirotčí nebo starobní, bude zpravidla plně postačovat k zajištění nutné výživy nebo nutného zaopatření oprávněné osoby, a právo na zaopatření podle občanského zákoníku tak nevznikne. Vyplácení dávek sociálního zabezpečení pak může být vázáno na posouzení příjmů oprávněné osoby. Pokud je výplata dávek sociálního zabezpečení vázána na posouzení příjmů, bude mít zpravidla přednost právo na zaopatření podle občanského zákoníku. V takovém případě bude mít osoba primárně právo na zaopatření z pozůstalosti, a v důsledku toho jí nemusí vzniknout právo na vyplácení dávek sociálního zabezpečení. Taková situace může vzniknout například u pomoci v hmotné nouzi, kdy by měl být vyplácen příspěvek na živobytí. Ten zpravidla vyplácen nebude, jelikož oprávněná osoba získá právo na zaopatření z pozůstalosti. Výplata některých dávek sociálního zabezpečení pak není vázána na posouzení příjmů oprávněné osoby. Příkladem může být dávka státní sociální podpory v podobě přídatku na dítě, která může v případě vyplácení vyloučit právo na zaopatření podle občanského zákoníku, protože se bude oprávněné osobě dostávat zaopatření jinak. Některé dávky sociálního zabezpečení pak mohou být vypláceny i současně se zaopatřením podle občanského zákoníku, jelikož mají každá jiné účelové určení (například příspěvek na bydlení u práva nepominutelného dědice na nutnou výživu). Před právem na zaopatření podle občanského zákoníku může mít přednost, a tím vyloučit vznik práva na zaopatření, také podpora v nezaměstnanosti, která bude splňovat podmínku, že se osobě zaopatření dostává jinak.

Výše uvedené instituty soukromého i veřejného práva zpravidla zajistí potřebné zaopatření oprávněné osoby „jinak“, a tak se praktická využitelnost některých práv na zaopatření nejeví jako příliš reálná. Jiným praktickým problémem pak může být prokazování příjmů, a tedy práva na zaopatření oprávněné osoby správcí pozůstalosti nebo naopak úředníkům při pobírání dávek sociálního zabezpečení. Nutno připomenout, že některá práva na zaopatření nejsou vázána na uvedené podmínky, že se osobě nedostává zaopatření jinak, a že se není schopna sama žít. Tato práva budou prakticky využitelná a bude záviset jen na oprávněných osobách, zda o ně projeví zájem.

3.7.5 Poskytování zaopatření a doba uplatnění práva na zaopatření

Zaopatření poskytuje osoba, která spravuje pozůstalost, tedy především správce pozůstalosti, je-li jmenován (§ 1677 a § 1678 ObčZ). Není-li jmenován správce, poskytuje zaopatření vykonavatel závěti, jinak dědic nebo více dědiců. Jsou-li pochybnosti o tom, kdo má spravovat pozůstalost, rozhodne o správci soudní komisař v řízení o pozůstalosti podle § 156 a násl. ZŘS. Poskytování zaopatření nepodléhá schválení soudu a správce pozůstalosti při něm postupuje samostatně.

Zákon u práv některých osob na zaopatření, která se plní ve formě dávek, stanoví, že tyto osoby mají právo na určitou hodnotu z pozůstalosti. Velikost hodnoty poskytnuté z pozůstalosti je závislá na povinném dílu nebo zákonném dědickém podílu, který by jinak náležel oprávněné osobě. Práva některých osob na zaopatření by měla být uspokojována především z majetku patřícího do pozůstalosti, a to zpravidla v penězích. Nelze však vyloučit ani zpeněžení pozůstalostního majetku k získání dostatečných finančních prostředků k uspokojení práv zaopatření, nebo poskytování zaopatření v naturáliích, ať už v podobě potravin, nebo práva bydlet v domě či bytě patřícím do pozůstalosti. K přijetí naturálních dávek nelze oprávněnou osobu nutit, a ta může vždy žádat vyplacení dávek v penězích. V některých případech by bylo možno užít k uspokojení práv na zaopatření i majetek náležející dědicům, avšak zásadně s jejich souhlasem.⁶²¹ Práva některých osob na zaopatření ale patří mezi pasiva pozůstalosti dle § 171 odst. 2 ZŘS, a za dluhy pozůstalosti odpovídají všichni dědicové společně a nerozdílně. O hodnotu poskytnutých dávek se snižuje pozůstalost a poměrně všechny podíly na ní. Pokud některý z dědiců poskytne plnění dávek zaopatření ze svého majetku, má právo na náhradu poskytnutého plnění od ostatních dědiců.

Zákon omezuje poskytování některých druhů zaopatření časovými hledisky, a poskytování jiných práv omezuje výší poskytnutého zaopatření. Lze mít za to, že pokud je poskytování zaopatření zákonem omezeno na určitý časový úsek, musí oprávněná osoba v tomto časovém úseku o zaopatření požádat. Účelem zaopatření je pomoci oprávněné osobě v těžkém období vymezeném určitým časovým intervalem. Pozdější zpětné doplacení dávek zaopatření by tak zřejmě neodpovídalo účelu zákona a zaopatření by tak nemělo být poskytnuto zpětně. To však nebrání tomu, aby bylo zaopatření poskytnuto jedinou splátkou, a to i po uplynutí dané doby. Nelze totiž odepřít zaopatření s odkazem na uplynutí rozhodné doby, když bylo zpoždění v poskytnutí zaopatření způsobeno jinou než oprávněnou osobou.

⁶²¹ Občanský zákoník výslovně stanoví, že splátky zaopatření správce poskytuje z pozůstalosti (§ 1678 ObčZ), a že před rozhodnutím o dědictví se mohou věřitelé domáhat uspokojení jen z majetku náležejícího do pozůstalosti (§ 1703 ObčZ).

Důležité tedy je, aby oprávněná osoba požádala o zaopatření v zákonem vymezeném intervalu. Tato úvaha se týká především práva pozůstalého manžela, těhotné vdovy a neprovdané matky zůstavitelova dítěte na slušnou výživu, která se poskytuje po dobu šesti týdnů po smrti manžela, a v případě těhotenství až do konce šestého týdne po porodu. Dále je možno do úvahy zahrnout i právo jiných osob na bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele, které má být poskytováno po dobu tří týdnů po smrti zůstavitele. V takovém případě nemůže oprávněná osoba žádat bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele v jiném časovém intervalu, než jsou právě tři týdny po smrti zůstavitele. Pokud oprávněné osobě nebude zaopatření poskytnuto, mohla by žádat peněžitou náhradu za zákonem vymezený časový interval.

Neomezuje-li zákon poskytování zaopatření na určitou dobu, ale pouze určitou výší zaopatření, uplatní se pro možnost žádat zaopatření obecná subjektivní promlčecí lhůta v délce tří let. Během této lhůty pak může oprávněná osoba uplatnit právo na zaopatření především u správce pozůstalosti. Bylo-li řízení o pozůstalosti již skončeno, může oprávněná osoba uplatnit právo u kteréhokoli z dědiců, jelikož se jedná o solidární závazek. Toto se uplatní u práva nepominutelného dědice na nutnou výživu a u práva pozůstalého manžela a rodičů zůstavitele na nutné zaopatření.

Práva na zaopatření, která zákon omezuje určitým časovým intervalem, mají za účel pomoci oprávněné osobě v obtížném zákonem vymezeném období. V tomto období také může oprávněná osoba o poskytnutí zaopatření požádat. Problematická ale bude právě včasnost poskytnutí zaopatření. Zaopatření má poskytovat především správce pozůstalosti. Správce pozůstalosti může být povolán zůstavitelem, pokud povolán není, vykonává správu pozůstalosti vykonavatel závěti. Pokud není jmenován ani vykonavatel závěti, spravuje pozůstalost dědic nebo i více dědiců současně. Správce pozůstalosti může jmenovat i notář jako soudní komisař v řízení o pozůstalosti. Oprávněná osoba by tak měla požádat o poskytnutí zaopatření osobu, která vykonává správu pozůstalosti. Osoba spravující pozůstalost však nemusí být oprávněné osobě vždy známa, či nemusí vůbec existovat. V takovém případě oprávněné osobě nezbývá než počkat do zahájení řízení o pozůstalosti, ve kterém bude správce jmenován, a takové otálení může poškodit oprávněnou osobu. Lze mít za to, že pokud z objektivních příčin nebylo možné v zákonem vymezeném intervalu o poskytnutí zaopatření požádat, bude nutné uznat i pozdější žádost a zaopatření poskytnout třeba i zpětně jediným plněním.

Bylo již uvedeno, že zaopatření poskytuje především správce pozůstalosti, vykonavatel závěti nebo dědic. Může tak nastat situace, kdy osoba oprávněná k zaopatření bude zároveň

osobou, která zaopatření poskytuje. Taková situace je zcela v souladu se zákonem a zaopatření může být poskytnuto, jelikož nepodléhá rozhodnutí soudu. Za případnou škodu vzniklou při poskytování zaopatření ale bude správce nebo jiná osoba odpovědná.

3.7.6 Praktická využitelnost práva některých osob na zaopatření

Práva nepominutelného dědice na nutnou výživu a práva pozůstalého manžela a rodičů zůstavitele na nutné zaopatření budou zpravidla jen málokdy využitelná v praxi. Základní podmínkou vedle zkrácení povinného dílu nebo zákonného dědického podílu je, že se oprávněné osoby nejsou samy schopny žít, a že se jim zaopatření nedostává jinak. Pokud nastane situace, ve které se oprávněné osoby nebudou schopny samy žít, zpravidla se jim bude potřebného zaopatření dostávat jinak. V úvahu přicházejí především smluvní a zákonné vyživovací povinnosti, vypořádané společné jmění manželů u pozůstalého manžela, dostačující hodnota zanechaného dědictví, vyplacené pojistné plnění ze zůstavitelova životního pojištění, dávky důchodového pojištění nebo některé dávky sociálního zabezpečení a podpora v nezaměstnanosti. I v případě, že se oprávněným osobám nebude dostávat potřebného zaopatření jinak, musí o poskytnutí zaopatření z pozůstalosti samy projevit zájem a svá práva řádně uplatnit. Platí tak zásada, že dbalým náležejí práva, a lze mít za to, že notáři jako soudnímu komisaři v řízení o pozůstalosti nepřisluší upozorňovat oprávněné osoby na jejich práva na zaopatření.⁶²² S ohledem na uvedené skutečnosti budou uvedená práva na nutnou výživu a nutné zaopatření jen minimálně využívána.

Práva pozůstalého manžela, těhotné vdovy nebo neprovdané matky zůstavitelova dítěte na slušnou výživu nejsou podmíněna žádnými zvláštními podmínkami, pouze jsou časově omezena. Tato práva by měla být prakticky využitelná bez větších problémů, pokud se o ně oprávněné osoby ve vymezeném časovém období samy přihlásí. Opět lze mít za to, že by notář jako soudní komisař v řízení o pozůstalosti neměl oprávněné osoby na jejich obligační práva upozorňovat.

Vlastnické právo pozůstalého manžela k movitým věcem tvořícím základní vybavení rodinné domácnosti se nabývá ze zákona už smrtí zůstavitele. Pozůstalý manžel tak musí pouze uplatnit své věcné právo k daným věcem vůči správci pozůstalosti či dědicům. V praxi lze očekávat spory o to, které věci tvoří základní vybavení rodinné domácnosti,

⁶²² V některých případech nebudou oprávněné osoby ani účastníky řízení o pozůstalosti, a to pokud jim podle posledního pořízení zůstavitele nepřisluší dědictví vůbec. Pokud by oprávněné osoby účastníky řízení o pozůstalosti byly, lze mít za to, že není úkolem soudního komisaře poučovat je o jejich obligačních právech, pokud to zákon výslovně nestanoví.

jelikož pojem není nikde definován. Právo pozůstalého manžela bude muset z úřední povinnosti zohlednit notář jako soudní komisař při zjišťování aktiv pozůstalosti, která se zmenší právě o předmětné movité věci.

Právo dalších osob na bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele by v praxi nemělo činit větších potíží, co se týče rozsahu poskytovaného zaopatření, jelikož se zpravidla bude jednat o bydlení a případně o stravu. Problémy lze v praxi očekávat v rovině mezilidských vztahů, kdy poskytnutí zaopatření bude záviset na rozumné domluvě lidí zasažených smrtí blízké osoby. Potíže by pak v praxi mohly nastat také v případě, kdy nebude zaopatření poskytnuto a oprávněná osoba se bude domáhat náhrady za tři týdny neposkytovaného zaopatření, kdy bude nutné vyčíslení výše náhrady a posouzení důvodnosti takové náhrady.

3.8 Částečné shrnutí

Vydědění je jedním z pořízeních pro případ smrti, kterým může zůstavitel rozhodnout o osudu svého majetku pro případ smrti tím, že nepominutelného dědice vyloučí z jeho majetkových práv a tím rozhodne, kdo bude jeho nástupcem v majetkové oblasti. Vydědění je základní a jedinou možností, kterou dědické právo nabízí zůstaviteli, aby svým rozhodnutím vyloučil nepominutelného dědice z jeho majetkových práv. Současná právní úprava je nejednoznačná co do právních následků platného vydědění, neboť důsledně nerozlišuje pojem dědický podíl a povinný díl. Výkladem však bylo dovozeno, že platné vydědění odnímá jak **povinný díl, tak dědický podíl**, toto je nejen úmyslem zákonodárce, ale bezesporu i smyslem a účelem zákona.

Vyděděný nepominutelný dědic pak může mít z pohledu hmotného práva různé postavení v závislosti na způsobu a platnosti vydědění. V případě **platného vydědění s uvedením důvodu vydědění** nemá nepominutelný dědic právo na povinný díl ani na dědický podíl, přesto může být za určitých okolností majetkově zajištěn, a to prostřednictvím práva na zaopatření (§ 1665 ObčZ). V případě **platného vydědění bez uvedení důvodu vydědění** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl, a pokud se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění, nemá právo ani na povinný díl (§ 1648 ObčZ). V případě **neplatného vydědění pro nedostatek důvodů vydědění** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl (§ 1650 ObčZ); to platí bez ohledu na existenci jiného pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob. V případě **vědomého opominutí** má nepominutelný dědic právo na povinný díl, pokud se však proti němu prokáže důvod vydědění, nemá právo ani na povinný díl a jde o tzv. vydědění mlčky a po právu (§ 1651 ObčZ). V případě **nevědomého opominutí** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl

(§ 1652 ObčZ) a nelze proti němu prokázat vydědění mlčky a po právu. V případě **neplatného vydědění pro nedostatek formálních náležitostí** se k vydědění vůbec nepřihlíží a nepominutelný dědic má právo na dědický podíl i na povinný díl.

Zákon vztahuje vydědění také na potomky vyděděného nepominutelného dědice, přičemž se rozlišuje, zda se vyděděný dožil smrti zůstavitele, nebo nikoliv. V případě, kdy se nepominutelný dědic **nedožije smrti zůstavitele, potomci vyděděného nepominutelného dědice dědí či mají právo na povinný díl**, ledaže jsou z tohoto práva samostatně vyloučeni. Jiná je situace v případě, kdy se nepominutelný dědic **dožije smrti zůstavitele, neboť v takovém případě jsou ze zákona z dědění vyloučeni i potomci vyděděného, aniž by tito museli naplnit zákonný důvod vydědění**, ledaže je zůstavitelem projevená jiná vůle. I v takovém případě je však nutné potomkům vyděděného nepominutelného dědice zachovat alespoň právo na povinný díl. Aby byli potomci vyděděného nepominutelného dědice vyloučeni i z práva na povinný díl, museli by sami naplnit některý z důvodů vydědění a být pro tento samostatně vydědění. Opačný závěr, tedy že potomci vyděděného nepominutelného dědice nemají v takovém případě právo ani na povinný díl, by znamenal bezdůvodné vyloučení potomků zůstavitele z práv na povinný díl, aniž by k tomuto byl zákonný důvod, což by bylo nejen proti smyslu a účelu vydědění, ale dokonce i proti ústavně zaručeným právům (čl. 11 odst. 1 a čl. 32 odst. 1 LZPS).

Co se týče práva některých osob na zaopatření (§ 1665 a násl. ObčZ), účelem tohoto práva je zajištění alespoň základního zaopatření z pozůstalosti některým osobám, které byly na zůstavitele odkázány výživou, a kterým se výživy nedostává jinak. Nepominutelnému dědici náleží právo na zaopatření, pokud nemá právo na povinný díl, a pokud se mu výživy nedostává jinak. Právo na povinný díl nepominutelný dědic nemá, pokud byl platně vyděděn, je nezpůsobilý dědit, pokud se zřekl dědického práva a práva na povinný díl, pokud odmítl dědictví a nevyhradil si právo na povinný díl. Nepominutelný dědic pak musí být v takové situaci, ve které se mu nedostává nutné výživy žádným způsobem, především od osob, které by jinak k němu měly vyživovací povinnost, a dále musí být v situaci, ve které není z objektivních důvodů schopen si sám zajistit výživu. Mimo nepominutelného dědice je právo na zaopatření za splnění zákonných podmínek přiznáno také pozůstalému manželovi, těhotné vdově a neprovdané matce zůstavitelova dítěte, rodičům zůstavitele a jiným osobám, které požívaly bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele. V případě manžela a rodičů zůstavitele lze mít za to, že právo na zaopatření kompenzuje fakt, že se v občanském zákoníku nepodařilo prosadit právo těchto osob na povinný díl.

Nepominutelnému dědici náleží zaopatření pouze v rozsahu nutné výživy, což je nejnižší rozsah zákonem přiznaného zaopatření a slouží k uspokojování základních potřeb výživy v podobě stravování. Nepominutelnému dědici se takto může dostat výživa nejvýše do hodnoty jeho povinného dílu, ovšem bez časového omezení.

Zvláštností práva nepominutelného dědice na zaopatření je, že toto právo mu svědčí navzdory tomu, že se dopustil jednání, v důsledku kterého, byl z práva na povinný díl vyloučen. Právo na zaopatření má totiž i nepominutelný dědic dědicky nezpůsobilý nebo zůstavitelem vyděděný, což lze vnímat jako narušení principu autonomie vůle i jistoty ostatních dědiců a lze mít za to, že snahou je odbřemenění státu od povinnosti zajistit výživu nepominutelného dědice skrze instituty veřejného práva. Paradoxní ovšem je, že právě výživa poskytovaná skrze veřejnoprávní sociální záruky (důchody, podpora v nezaměstnanosti, dávky sociální péče) budou zpravidla představovat překážku pro uplatnění práva nepominutelného dědice na zaopatření, neboť budou tou výživou, která se nepominutelnému dědici „dostává jinak“.

Svým pojetím se právo některých osob na zaopatření blíží výživnému, neboť oba instituty poskytují určitou formu zaopatření téměř stejnému okruhu osob. Zákon rozlišuje několik druhů zaopatření, které je přiznáno různým osobám. Nejnižší stupeň představuje **nutná výživa**, která je přiznána nepominutelnému dědici a která slouží k uspokojování základních potřeb výživy oprávněného. Další a širší kategorií je **nutné zaopatření**, které je přiznáno pozůstalému manželovi a rodičům zůstavitele. Nejširší kategorie je **slušná výživa**, kterou zákon přiznává pozůstalému manželovi, těhotné vdově nebo neprovdané matce zůstavitelova dítěte, a to jen na omezenou dobu. Tyto způsoby zaopatření budou spočívat v peněžních dávkách vyplácených oprávněné osobě. Zákon pak přiznává i další formy zaopatření v naturální formě (právo pozůstalého manžela k nabytí vlastnictví k určitým movitým věcem, bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele). Obecně však platí, že práva na zaopatření by měly osobám poskytnout doplňkové zaopatření z pozůstalosti po zůstaviteli, který by jim jinak byl povinen poskytovat výživné či se o ně jinak starat, tzn. že by měly být poskytovány v menší míře, než v jaké bylo takovým osobám poskytováno výživné za života zůstavitele, aby nedocházelo k obcházení dědického práva, jehož prostřednictvím měl zůstavitel možnost dané osoby dostatečně zaopatřit.

Co do povahy práv na zaopatření, ačkoliv jsou zařazeny do části občanského zákoníku upravující právo dědické, nejsou právy dědickými. Jedná se o práva závazková, s tím že náklady na zaopatření jsou dluhem pozůstalosti, jelikož vznikají až po smrti zůstavitele a odpovídají za ně všichni dědicové solidárně. V případě nabytí movitých věcí

pozůstalým manželem se jedná o věcněprávní nárok, kdy pozůstalý manžel nabývá vlastnické právo k předmětným věcem již smrtí zůstavitele.

Co se týče samotného vzniku práva na zaopatření, zde je u nutné výživy a nutného zaopatření podmínkou, že se osobě nedostává zaopatření jinak. Takto se bude osobě oprávněné dostávat zaopatření především formou smluvní či zákonné vyživovací povinnosti, vypořádaným společným jměním manželů u pozůstalého manžela, zanechaným dědictvím, vyplaceným pojistným plněním ze zůstavitelova životního pojištění, dávkami důchodového pojištění nebo některými dávkami sociálního zabezpečení a podporou v nezaměstnanosti. Výše uvedené instituty soukromého i veřejného práva zpravidla zajistí potřebné zaopatření oprávněné osoby „jinak“, a tak se praktická využitelnost některých práv na zaopatření nejeví jako příliš reálná. Jiným praktickým problémem pak může být prokazování příjmů, a tedy práva na zaopatření oprávněné osoby správci pozůstalosti nebo naopak úředníkům při pobírání dávek sociálního zabezpečení. Nutno říci, že další práva na zaopatření nejsou vázána na uvedené podmínky, že se osobě nedostává zaopatření jinak, a že se není schopna sama žít. Tato práva budou prakticky využitelná a bude záviset jen na oprávněných osobách, zda o ně projeví zájem.

4 Obrana vyděděného nepominutelného dědice

Nepominutelný dědic, který byl zůstavitelem vyděděn, se tomuto vydědění může bránit. Předpokladem jeho efektivní obrany je přitom jeho vyrozumění o existenci vydědění. Takovéto vyrozumění však nemá žádnou oporu v zákoně, neboť vyděděný nepominutelný dědic nemá právo ani na povinný díl, a tedy zásadně ani nemůže být účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože v řízení se jeho povinný díl nevypořádává.⁶²³ Jelikož je však vyrozumění nepominutelného dědice nezbytným předpokladem pro to, aby se nepominutelný dědic mohl k vydědění vyjádřit, případně se mu i bránit, lze mít za to, že je v souladu s účelem právní úpravy vyděděného nepominutelného dědice o tomto vyrozumět a dát mu tím k uvedenému postupu možnost. Pro další postup je pak rozhodující, z jakých důvodů nepominutelný dědic vydědění napadá. Nepominutelný dědic může popřít pravost či platnost prohlášení o vydědění, podle typu obrany se může domáhat povinného dílu, ale i dědického podílu. Obrana přitom může být realizována v průběhu řízení o pozůstalosti, ale i po jeho skončení. Domáhá-li se po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti nepominutelný dědic svého dědického práva, jeho jedinou možnou obranou je žaloba oprávněného dědice.

4.1 Popření prohlášení o vydědění

4.1.1 Popření platnosti prohlášení o vydědění

Nepominutelný dědic může po seznámení s prohlášením o vydědění uznat pravost listiny o vydědění, tedy že listina pochází od zůstavitele, může však **namítat její platnost**. Formální platnost listiny stejně jako výklad jejího obsahu musí posoudit vždy soud sám a toto nebude zpravidla mít vliv na okruh účastníků. Nepominutelný dědic však může namítat platnost vydědění s ohledem na naplnění důvodů vydědění.

Je přitom otázkou, zda se takovou námitkou nepominutelný dědic docílí pouze práva na povinný díl nebo se může takto domáhat i dědického podílu. Podle § 1650 ObčZ „*nepominutelný dědic vyděděný neplatně má právo na povinný díl; byl-li zkrácen na čisté hodnotě povinného dílu, má právo na jeho doplnění.*“ Převažujícím výkladem tohoto ustanovení je, že byl-li nepominutelný dědic vyděděn neplatně bez současné existence pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob a dědí-li se tedy podle zákonné dědické posloupnosti, má neplatně vyděděný právo na celý dědický podíl ze zákona.⁶²⁴ Tento výklad

⁶²³ K tomu viz podkapitola 3.1 Pojem vydědění.

⁶²⁴ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář* s. 428–429; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek*

je založen na tom, že k neplatnému vydědění nelze vůbec přihlížet, tedy se postupuje, jako by zůstavitel svou vůlí potomka vydědit vůbec neprojevil. Lze však uvažovat i nad jiným výkladem, podle kterého má **neplatně vyděděný nepominutelný dědic právo toliko na povinný díl v penězích, a nikoli také na dědický podíl, bez ohledu na existenci pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob.**^{625,626} Tento druhý výklad je založen na tom, že zůstavitel jasně projevil svou vůlí, že nepominutelný dědic nemá z pozůstalosti ničeho nabýt. Zůstavitelův projev vůle o vydědění je však zatížen vadou, že se jím uvedený důvod vydědění neprokázal nebo vůbec nebyl zákonem předpokládaným důvodem vydědění. V takovém případě je nutno v souladu s většinovým názorem trvat na tom, že vydědění je od počátku neplatné, avšak je neplatné v tom smyslu, že nemůže mít za následek odejmutí práva nepominutelného dědice na povinný díl. Bylo již uvedeno, že vydědění je nutné v souladu s vůlí zůstavitele a smyslem zákona vykládat nejen jako odnětí povinného dílu, pro které zákon stanoví zvláštní podmínky, ale také jako prosté odnětí dědického podílu.⁶²⁷

Jestliže prohlášení o vydědění neplatné pro nedostatek důvodů splňuje formální náležitosti kladené na pořízení pro případ smrti, je třeba vztáhnout neplatnost jen na odejmutí povinného dílu, pro které nejsou důvody, a v platnosti ponechat negativní vymezení okruhu dědiců obsažené rovněž v prohlášení o vydědění. Neplatně vyděděnému nepominutelnému dědici pak zůstává v souladu s § 1650 ObčZ jeho právo na povinný díl. Zároveň mu byl odejmut dědický podíl ze zákona, tedy má právo na výplatu povinného dílu v penězích podle

IV., s. 374–375; SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 24–25; srov. ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 677; BEDNÁŘ. *Několik poznámek k vydědění*, s. 26 a 27. Stejný závěr prezentoval dříve i F. Plašil (srov. PLAŠIL. *Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva*, s. 14–19), který však již v současné době tento názor nezastává; viz TALANDA, TALANDOVÁ, PLAŠIL, Filip. *Postavení nepominutelného dědice*, s. 27–41. Někteří autoři přitom odkazují na čl. 11 LZPS, který uvádí, že “dědění se zaručuje“. Nepřiznání dědického práva, ale jen práva na povinný díl nepominutelnému dědici v případě neplatného vydědění při absenci jiného pořízení pro případ smrti by pak podle některých autorů mohlo být v rozporu s uvedeným čl. 11 LZPS. Taková úvaha však nemůže obstát, když čl. 11 LZPS zjevně nestanoví subjektivní práva a povinnosti, ale v reakci na snahy socialistického zákonodárství o zrušení dědického práva toto dědické právo garantuje (v Evropě se jedná o ustanovení na ústavní úrovni výjimečné). K tomu MUZIKÁŘ In ELIÁŠ. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek. § 1–487*, s. 1126.

⁶²⁵ Shodně KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1591–1592 a 1595; MUZIKÁŘ In CHALUPA, REITERMAN, MUZIKÁŘ. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX.*, s. 134; srov. ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 674.

⁶²⁶ Srovnatelná právní úprava přitom byla v § 775 ABGB, kde výklad také směřoval k tomu, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic měl právo jen na povinný díl, nikoli na dědický podíl. Jiná byla pochopitelně úprava v občanských zákonících z let 1950 a 1964, kde neplatnost vydědění znamenala, že se nepominutelný dědic stal dědicem, když nebylo právo na povinný díl koncipováno jako obligační právo. ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 440; MAYR. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*, s. 134; SVOBODA. *Dědické právo*, s. 76.

⁶²⁷ K podobnému závěru dochází i M. Muzikář, který však předpokládá pouze analogické použití ustanovení o negativní závěti při chybějící výslovné zákonné úpravě. MUZIKÁŘ In CHALUPA, REITERMAN, MUZIKÁŘ. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX.*, s. 134.

§ 1654 ObčZ. V případě formálně platného prohlášení o vydědění, při kterém nebyly naplněny zákonné důvody vydědění, ať už zůstavitel zanechal jiné pořízení pro případ smrti, či nikoli, nemá tedy neplatně vyděděný nepominutelný dědic právo na dědický podíl.^{628,629} K tomu je navíc nutné uvést, že pokud by neplatně vyděděný nepominutelný dědic (§ 1650 ObčZ) měl zpět své dědické právo, byl by tento výslovně vyloučený nepominutelný dědic v lepším postavení než ten, kdo byl zůstavitelem pouze mlčky opominut (§ 1651 odst. 1 ObčZ) nebo vyděděn bez uvedení důvodu (§ 1648 ObčZ), když v takových případech také náleží nepominutelnému dědici jen právo na povinný díl.

Uvedené výklady ustanovení o vydědění a ustanovení o následcích neplatného vydědění korespondují s hlavní zásadou dědického práva, tedy se zásadou autonomie vůle zůstavitele. Nejsou však ani v rozporu s ochranou nepominutelného dědice a se zásadou, že vydědění se nemá podporovat, když nezpochybňují nutnost naplnění zákonných předpokladů pro platné odejmutí práva na povinný díl. Vždy je zároveň třeba trvat na dodržení formálních náležitostí pořízení pro případ smrti, bez kterých nemůže být pořízení pro případ smrti závazné. Zároveň však je třeba respektovat vůli zůstavitele a nepominutelnému dědici ve vymezených případech přiznat pouze jeho právo na povinný díl, který mu zákon garantuje právě pro tyto případy.

K podpoře zastávaného názoru o vztahu vydědění a negativní závěti lze uvést i zahraniční doktrínu. Rakouská literatura dlouhodobě dovozuje, že byl-li nepominutelný dědic vyděděn nikoli po právu, má právo na povinný díl, ale ne na dědický podíl; v případě pochybností platí domněnka, že vydědil-li zůstavitel nepominutelného dědice bez řádného důvodu, má se takové neplatné vydědění posoudit jako negativní závěť a nepominutelnému dědici případně pouze povinný díl.⁶³⁰ Při neplatném důvodu vydědění je pravidlem,

⁶²⁸ Důvodová zpráva k § 1650 ObčZ uvádí, že „při neplatném vydědění stejně jako při jiném nezákonném opominutí takového dědice je potřebné mu poskytnout ochranu. Tato ochrana spočívá v garanci jeho práva na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu.“ Poněkud zavádějící je pak důvodová zpráva k § 1654 až 1657 ObčZ, která uvádí, že „je-li exheredace platná, nepominutelný dědic nedědí vůbec; domůže-li se prohlášení neplatnosti, nastupuje jako dědic podle zákonné posloupnosti.“ ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 674 a 677.

⁶²⁹ I při vydědění se pak uplatní § 1529 až § 1531 ObčZ o účincích omylu v pořízení pro případ smrti, tedy případné vydědění (a zároveň odnětí dědického podílu) učiněné z mylné pohnutky by mohlo být při prokázání mylnosti této pohnutky zcela neplatné a takový nepominutelný dědic by měl právo i na dědický podíl při dědění ze zákona (například vydědění potomka pro spáchání strašlivého trestného činu, přičemž potomek by byl v trestním řízení shledán nevinným).

⁶³⁰ Z moderní literatury WELSER in RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen*, s. 191; NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 199; ECCHER, Bernhard. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht. 4. Auflage*. Wien, New York: Springer 2010, s. 148; KOZIOL, WELSER. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 560–561, ale už např. KRASNOPOLSKI, KAFKA. *Österreichisches Erbrecht*,

že neplatně vyděděný má nárok jen na povinný díl, a kdyby se prokázalo vydědění z mylné pohnutky, má právo na dědický podíl.⁶³¹ Němečtí autoři pak uvádějí, že podobné účinky jako negativní závěť (§ 1938 BGB) má i neplatné vydědění, jehož důsledkem je zpravidla vyloučení nepominutelného dědice z dědické posloupnosti, a nepominutelný dědic tak z pozůstalosti nic neobdrží, zůstane mu pouze povinný díl.⁶³²

Problematikou nepominutelného dědice, který popírá důvody vydědění, ale zároveň nenapadá (formální) platnost pořízení pro případ smrti, se rovněž zabýval Nejvyšší soud ČR ve svém rozsudku ze dne 30. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017. Vymezená právní otázka, která dosud nebyla v judikatuře Nejvyššího soudu ČR řešena, zněla „*zda se v případě, zpochybňují-li nepominutelní dědicové důvodnost svého vydědění, aniž by napadali i pravost a platnost závěti zůstavitele, jedná o spor o dědické právo a lze nepominutelné dědice odkázat k podání žaloby ve smyslu § 170 ZŘS.*“ Na tuto otázku odpověděl Nejvyšší soud ČR, v souladu s novějšími publikovanými závěry literatury,⁶³³ jednoznačně tak, že oproti ObčZ 1964 **již v nové právní úpravě nepominutelný dědic nemá právo na dědický podíl z pozůstalosti,**⁶³⁴ nýbrž jenom na peněžní částku rovnající se hodnotě jeho povinného dílu, a není-li mu tedy dědický podíl zanechán zůstavitelem, stává se pouhým věřitelem dědiců a nesvědčí mu dědické právo po zůstaviteli.⁶³⁵ Nemůže se tedy jednat o spor o dědické právo, jehož řešení upravují § 1673 odst. 2 ObčZ a § 170 ZŘS. Je proto chybou, odkáže-li soud k podání žaloby o určení, že je dědicem, vyděděného nepominutelného dědice, který brojí proti důvodům svého vydědění, aniž napadá platnost závěti. Žaloba takového nepominutelného dědice proti dědicům by neobstála ani jako obecná určovací žaloba podle § 80 OSŘ, neboť nepominutelnému dědici chybí na určení svého postavení v řízení o pozůstalosti naléhavý právní zájem. Nejvyšší soud ČR dále dovodil, že nepominutelný

s. 231, nebo KRAINZ, EHRENZWEIG. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte: Familien-und Erbrecht*, s. 500.

⁶³¹ WEIB, Egon. In KLANG, Heinrich a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Zweiter Band, Erster Halbband. §§ 531 bis 858*. Wien: Österreichische Staatsdruckerei 1935, s. 653.

⁶³² MÜLLER-CHRISTMANN In BAMBERGER, ROTH a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3, §§ 1297-2385, EGBGB*, s. 1528; WEIDLICH In PALANDT. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Nebengesetzen*, s. 2256.

⁶³³ TALANDA, TALANDOVÁ. *Postavení nepominutelného dědice*, s. 229–236; PLAŠIL. *Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva*, s. 14–19; DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 15–20.

⁶³⁴ Viz k obraně nepominutelného dědice podle předcházející úpravy MUCHA, Jiří. Několik úvah k procesněprávní problematice vydědění. *Bulletin advokacie*, 1984, č. 2, s. 97–109.

⁶³⁵ Podobně L. Drápal a M. Šešina, kteří nepominutelnému dědici přiznávají coby věřiteli právo dovolat se relativní neúčinnosti dohody dědiců a pozůstalého manžela o vypořádání společného jmění manželů, která by nepominutelného dědice znevýhodňovala, a na různých místech svého příspěvku aplikují na práva nepominutelného dědice ustanovení obecné části závazkového práva. DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 16–17.

dědic, není-li povinný díl uspokojen v pozůstalostním řízení, se má domáhat jeho uspokojení **žalobou na plnění o zaplacení peněžité částky rovnající se jeho povinnému dílu.**

K podobným závěrům pak dospěla i právní teorie a judikatura Rakouska, která uvádí, že spory o právo na povinný díl nemají být nikdy řešeny v pozůstalostním řízení, ale v řízení sporném, kde povinný dědic bude vystupovat v roli žalobce a domáhat se zaplacení částky odpovídající jeho povinnému dílu; probíhající spor o povinný díl ani nebrání pozůstalostnímu soudu odevzdat pozůstalost, uplatnění práva na povinný díl v pozůstalostním řízení dokonce ani nestaví promlčecí lhůtu.⁶³⁶ Ve shodě s rakouskou judikaturou lze proto mít za to, že i podle české úpravy by účast vyděděného nepominutelného dědice neměla ztěžovat průběh řízení o pozůstalosti.⁶³⁷ Nelze proto souhlasit s názorem vysloveným v usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017: „...na řešení sporů nepominutelných dědiců, kteří popírají platnost vydědění (aniž by zpochybňovali platnost závěti), je nutno aplikovat ustanovení § 1673 odst. 2 o.z. přímo a ustanovení § 168, 169 a 170 z.ř.s. analogicky.“ Zmíněný § 1673 odst. 2 ObčZ stanoví, kdy se má k podání žaloby odkázat ten, kdo tvrdí neplatnost vydědění, a kdy ten, kdo má dědit na jeho místě. Ve shodě s výše uvedeným rozsudkem Nejvyššího soudu ČR lze však mít za to, že se § 1673 odst. 2 ObčZ vztahuje na případy sporu o dědické právo a užije se společně s § 170 ZŘS, nikoli na případy sporu o povinný díl. Ve věci analogického použití § 168 až § 170 ZŘS i na spory o povinný díl se proti názoru Městského soudu v Praze postavil Nejvyšší soud ČR ve výše uvedeném rozsudku, podle kterého: „Domáhají-li se žalobci jako nepominutelní dědici zůstavitele toliko svého povinného dílu tím, že zpochybňují důvodnost jejich vydědění (...), avšak současně uznávají platnost zůstavitelem téhož dne sepsané závěti, ve které ustanovil jediným dědicem žalovaného 1), je nutné dovodit, že zde nevzniká spor o dědické právo, nýbrž pouze spor o nárok nepominutelných dědiců (...) na povinný díl. Z uvedeného důvodu se dovolací soud ztotožňuje s názorem soudu odvolacího, že je-li na podání žaloby ve smyslu ustanovení § 170 z.ř.s. odkázán nepominutelný dědic, který napadá pouze důvody vydědění zůstavitelem, nemůže takové usnesení „založit žádné právní účinky“, neboť výsledkem takového sporného řízení není vyřešení otázky dědického práva. (...)

⁶³⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 9. května 1985, sp. zn. 7 Ob 547/84; NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG.* s. 203, APATHY, Peter In KOZIOL, Helmut.a kol. *Kurzkommentar zum ABGB.* Wien, New York: Springer 2005, s. 565.

⁶³⁷ Vydědění nepominutelný dědic, který nenapadá platnost pořízení pro případ smrti, nemá být účastníkem řízení vůbec. Výjimkou je účast nepominutelného dědice vyděděného bez uvedení důvodu (k tomu viz dále), který má právo na povinný díl a je účastníkem řízení o pozůstalosti, ledaže se proti němu ve sporném řízení prokáže existence důvodu vydědění.

V projednávané věci proto na žalobu na určení, že žalobci jsou jako dědici ze zákona účastníky pozůstalostního řízení po zůstaviteli, nemůže být pohlíženo jako na žalobu podanou ve smyslu ustanovení § 170 z.ř.s., ale jako na žalobu, již se žalobci domáhají určení jejich postavení jako nepominutelných dědiců, a je tudíž nezbytné, aby na požadovaném určení prokázali ve smyslu ustanovení § 80 o.s.ř. svůj naléhavý právní zájem.“ S názorem Nejvyššího soudu ČR se lze ztotožnit a k poslední větě lze jen dodat, že jestliže se může nepominutelný dědic domáhat žalobou ve sporném řízení vyplacení svého povinného dílu, nemůže se domáhat toliko určení, že je nepominutelným dědicem s právem na povinný díl,⁶³⁸ protože by pak musel prokázat naléhavý právní zájem na takovém určení. V předmětné otázce znamená citovaný judikát Nejvyššího soudu ČR v hlavních bodech příklon k již publikovaným názorům některých českých autorů, přičemž ale se nejedná o žádnou novinku, protože tytéž závěry se objevily v komentáři k ABGB už v roce 1935.⁶³⁹

Vyděděný nepominutelný dědic, který napadá platnost vydědění, avšak zároveň nenapadá platnost závěti, tedy nemá být pozůstalostním soudem odkazován k podání žaloby ve smyslu § 170 ZŘS, jeho účast má být ukončena podle § 7 odst. 2 ZŘS, s tím že má být poučen o možnosti domáhat se svého práva na povinný díl u sporného soudu. Pokud by však nepominutelný dědic trval na tom, že uplatňuje i právo na dědický podíl, přestože by mu podle hmotného práva nemohlo svědčit, nastane i zde spor o dědické právo. Takový spor však bude vyřešen velmi rychle právním posouzením soudu a postupem podle § 169 ZŘS. Tento postup je nutno uplatnit i přesto, že podle uvedeného § 169 ZŘS se jedná o právní posouzení „*pouze takových skutečností, které jsou mezi dědici nesporné*“, protože nelze uplatňovat dědické právo, které podle hmotného práva neexistuje, což je právě jen otázkou právního posouzení. Spornost skutkových okolností zde sice existuje, ale vztahuje se k právu na povinný díl.

Žalobu pak nepominutelný dědic musí podat u příslušného soudu⁶⁴⁰ proti všem dědicům, popřípadě i odkazovníkům, neboť tito jsou k výplatě povinného dílu zavázáni společně a poměrně podle poměrů hodnot svých dědických podílů (popř. hodnot svých

⁶³⁸ Nemá pak smysl se domáhat toliko toho, že dítě zůstavitele je nepominutelným dědicem, protože každé dítě zůstavitele jím je, pouze se mohou lišit v tom, zda mají nebo nemají právo na povinný díl.

⁶³⁹ PLAŠIL. *Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva*, s. 17, DRÁPAL, ŠEŠINA. *Povinný díl a jeho vypořádání*, s. 19, TALANDA, TALANDOVÁ. *Postavení nepominutelného dědice*, s. 235, WEIB In KLANG a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Zweiter Band, Erster Halbband. §§ 531 bis 858*, s. 669.

⁶⁴⁰ Místně příslušný soud je pak okresní soud, u něhož probíhá řízení o pozůstalosti podle § 88 písm. c) OSŘ, neboť jde o spor, který souvisí s řízením o pozůstalosti.

odkazů).⁶⁴¹ Soud se ve sporném řízení o takové žalobě posoudí jako předběžnou otázku, zda byl nepominutelný dědic vyděděn po právu, či nikoliv, když důkazní břemeno bude ležet právě na vyděděném nepominutelném dědici.⁶⁴² V případě, že bude nepominutelný dědic v daném sporu úspěšný, soud uloží žalovaným povinnost nepominutelnému dědici poměrně vyplatit hodnotu povinného dílu.⁶⁴³ Právo na vyplacení, popř. doplnění povinného dílu, s promlčí jako právo majetkové nejpozději uplynutím deseti let na základě § 629 odst. 2 ObčZ ode dne, kdy dospělo, tedy od smrti zůstavitele.⁶⁴⁴

4.1.2 Popření platnosti prohlášení o vydědění z důvodu omylu

Zvláštní situace nastává v případě, kdy nepominutelný dědic **namítá neplatnost vydědění z důvodu omylu zůstavitele** (§ 1529 až § 1531 ObčZ). Omyl může mít za následek neplatnost vydědění, a proto je i zde nutno rozlišovat situace, ve kterých by nepominutelný dědic v případě neplatnosti vydědění měl dědické právo a ve kterých by měl jen právo na povinný díl. Dědické právo by v případě neplatnosti vydědění z důvodu omylu nepominutelnému dědici svědčilo například tehdy, pokud zůstavitel pořídil jen listinu o vydědění. V takovém případě proto opět vzniká spor o dědické právo, který soud vyřeší postupem podle § 168 až § 170 ZŘS. Jestliže totiž byl zůstavitel při pořízení listiny o vydědění ovlivněn omylem, nemůže se uplatnit nejen odejmutí povinného dílu, ale ani negativní závěť, kterou zůstavitel nepominutelnému dědici odňal také dědický podíl, protože taková vůle v důsledku omylu nemůže nastat.⁶⁴⁵ Právo jen na povinný díl i v případě neplatnosti vydědění z důvodu omylu bude mít nepominutelný dědic, pokud mu nemůže ani tak svědčit dědické právo, například pokud zůstavitel vedle vydědění pořídí také závěť o celém svém majetku ve prospěch jiných osob. **Pokud by i v případě neplatnosti závěti měl nepominutelný dědic jen právo na povinný díl, může uplatňovat jen své právo na povinný díl a stane se proto účastníkem řízení podle § 113 ZŘS. Protože ale spor není možno vyřešit v řízení o pozůstalosti, musí být jeho účast ukončena usnesením**

⁶⁴¹ 1653 ObčZ; SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 432–433.

⁶⁴² Odlišnou úpravu obsahuje § 771 ABGB ve znění ErbRÄG 2015, který stanovuje, že dědic musí vždy prokázat důvody vydědění, ať už je zůstavitel uvedl, nebo ne, a odůvodnit je slovy a účelem zákona. Úprava důkazního břemene vydědění je tedy v Rakousku jiná než v České republice, kde dědic nemusí důvody vydědění prokazovat, ledaže by je zůstavitel neuvedl (§ 1648 ObčZ).

⁶⁴³ Rozsudek je zároveň exekučním titulem pro případ, že by uložená povinnost nebyla plněna dobrovolně WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 203.

⁶⁴⁴ SVOBODA, KLIČKA. 2014, op. cit., s. 33–34.

⁶⁴⁵ Stejný názor má v Rakousku KOZIOL, WELSER. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*, s. 561, nebo NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 199.

podle § 7 odst. 2 ZŘS s tím, že bude mít možnost se povinného dílu domáhat pořadem práva.

4.1.3 Popření pravosti prohlášení o vydědění

Vyděděný nepominutelný dědic může poté, co jej soudní komisař seznámí s prohlášením o vydědění, vydědění neuznat a namítat pravost listiny, tj. že listina nepochází od zůstavitele a vydědění proto není platné, jelikož není vůlí zůstavitele. V takovém případě může vzniknout spor o dědické právo nebo spor o právo na povinný díl.

Spor o dědické právo vzniká jenom tehdy, pokud by v případě úspěchu takové námitky vyděděný nepominutelný dědic měl dědické právo. Taková situace nastane především při námitce pravosti listiny o vydědění jako jediného pořízení pro případ smrti, protože v případě úspěchu námitky by se k listině nemohlo přihlížet a nastalo by dědění podle zákonné posloupnosti. Jestliže vznikl spor o dědické právo, musí ho soud vyřešit způsobem podle § 168 až § 170 ZŘS, tedy buď vyřešením právní otázky, nebo odkazem k podání žaloby ke spornému soudu. V takovém případě bude do vyřešení sporu o dědické právo vyděděný nepominutelný dědic účastníkem řízení podle § 6 odst. 1 ZŘS jako ten, o jehož právech a povinnostech se jedná. Nemůže být účastníkem podle § 110 ZŘS, když mu dědické právo prozatím nesvědčí, a nemůže být účastníkem podle § 113 ZŘS, když ani právo na povinný díl mu prozatím nesvědčí. **Neprokáže-li se námitka pravosti jako důvodná, soud účast vyděděného nepominutelného dědice na řízení ukončí podle § 7 odst. 2 ZŘS. Nepominutelnému dědici to však nebrání, aby se domáhal svých dědických práv po skončení řízení o pozůstalosti, a to žalobou oprávněného dědice.**⁶⁴⁶

Spor o povinný díl v případě námitky pravosti listiny o vydědění vzniká tehdy, pokud by nepominutelnému dědici ani v případě úspěchu námitky nesvědčilo dědické právo. Taková situace nastane především při námitce pravosti listiny o vydědění, pokud zůstavitel zároveň pořídil ještě i závěť nepopřenou co do pravosti, ve které určil dědice veškerého majetku. V takovém případě by celý majetek zůstavitele dědil ustanovený dědic a vyděděný nepominutelný dědic by už měl právo jen na povinný díl. Nepominutelný dědic se tak může domáhat už jen práva na povinný díl a stane se proto účastníkem řízení podle § 113 ZŘS. Jeho právo je však sporné a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. **Je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS s tím, že má možnost se svého povinného dílu domáhat pořadem práva (žalobou na vyplacení povinného dílu). V případě, že má takový vyděděný**

⁶⁴⁶ K tomu viz podkapitola 4.2 Žaloba oprávněného dědice.

nepominutelný dědic potomky, kteří nebyli samostatně vyloučeni z práva na povinný díl a své právo na povinný díl žádají, pokračuje soud s těmito, jako s nepominutelnými dědici, v dalším řízení.⁶⁴⁷

4.2 Žaloba oprávněného dědice

Účelem řízení o pozůstalosti je zjištění okruhu dědiců a majetku patřícího do pozůstalosti a řízení zpravidla končí rozhodnutím o dědictví, ve kterém je nabytí dědictví zjištěným dědicům potvrzeno.⁶⁴⁸ Rozhodnutí o dědictví je co do určení okruhu dědiců závazné pro všechny⁶⁴⁹ a mělo by být konečným rozhodnutím.⁶⁵⁰ Může se ale stát, že osoby určené za dědice v rozhodnutí o dědictví nejsou skutečnými dědici. Příčinou nesprávného určení okruhu dědiců může být dodatečné nalezení pořízení pro případ smrti, zjištění neplatnosti pořízení pro případ smrti, zjištění dědické nezpůsobilosti nebo i jiné okolnosti. Vzniklou situaci, kdy se oprávněnému dědici dědictví nedostalo, je nutné napravit, k čemuž už od dob římského práva sloužila *hereditatis petitio*, neboli žaloba oprávněného dědice. V dřívějších českých právních úpravách byla možnost oprávněného dědice domáhat se dědictví upravena v hmotném právu. Současná hmotněprávní úprava dědického práva však již tuto oblast zvláště neupravuje a žaloba oprávněného dědice je zmíněna pouze v jednom ustanovení dědického práva procesního.

4.2.1 Předcházející právní úpravy

Předchozí úpravy dědického práva obsahovaly možnost oprávněného dědice domáhat se dědictví i po skončení řízení o pozůstalosti, a to v právu hmotném.

Obecný zákoník občanský upravoval v ust. § 823 a 824 ABGB dědickou žalobu, kterou se mohla osoba, které svědčilo dědické právo, domáhat vydání pozůstalosti nebo její části poté, co bylo toto řízení skončeno.^{651,652} Žaloba směřovala ke zjištění lepšího dědického práva

⁶⁴⁷ Pokud by byl vyděděný nepominutelný dědic úspěšný s žalobou ve sporném řízení, byli by jeho potomci povinni vydat hodnotu povinného dílu, a to podle pravidel o bezdůvodném obohacení.

⁶⁴⁸ Řízení také může skončit zastavením a vydáním majetku z pozůstalosti vypraviteli pohřbu ve smyslu § 153 a 154 ZŘS, případně může dojít k zániku dědických práv při likvidaci pozůstalosti podle § 195 a násl. ZŘS.

⁶⁴⁹ „Výroky pravomocných usnesení soudu vydaných v řízení o dědictví jsou, jak vyplývá zejména z ustanovení § 159a odst. 1, 3 a 4 OSŘ, závazné pro účastníky řízení (jejich právní nástupce) a samozřejmě pouze v rozsahu, v jakém jsou závazné pro účastníky řízení, též pro soudy, správní úřady a jiné orgány. Výjimku z tohoto pravidla představuje výrok usnesení o dědictví, který se týká dědického práva (výrok, který stanoví, kdo je zůstavitelovým dědicem). Výroky usnesení o dědictví určující dědické právo jsou závazné pro každého.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. listopadu 2016, sp. zn. 21 Cdo 3081/2016.

⁶⁵⁰ Jestliže je v řízení o pozůstalosti rozhodnuto o dědictví, vychází se z takto zjištěného okruhu dědiců i v případném dodatečném projednání nově nalevo vyšlého majetku pozůstalosti podle § 193 ZŘS.

⁶⁵¹ „Byla-li pozůstalost projednána a odevzdána, nemůže býti požadováno její opětovné projednání v řízení nesporném, a to ani tehdy, kdyby se dodatečně našla poslední vůle.“ SVOBODA. Dědické právo, s. 98; totéž platilo i pro případ, že by závěť, dle které byla pozůstalost odevzdána, byla později prohlášena

oprávněného dědice proti osobě, které bylo potvrzeno nabytí dědictví, a k vydání dědictví.⁶⁵³ Žalobcem mohla být osoba, které nebylo potvrzeno nabytí dědictví, ale i osoba, které nabytí dědictví potvrzeno bylo a domáhá se většího dědického podílu. Aby byl žalobce s danou žalobou úspěšný, musel v rámci sporného řízení prokázat své lepší dědické právo. V případě, že měl oprávněný dědic ve sporném řízení úspěch, byla nepravému dědici uložena povinnost vydat dědictví (popř. jeho poměrnou část), a to ve stavu z doby zůstavitelova úmrtí, tedy vše, co v ní bylo a patřilo k ní. Podklad pro vydání představoval inventář pozůstalosti nebo místopřísežné seznání jmění. Pokud by pozůstalost již nebylo možné odevzdat, ať už z důvodu jejího zcizení či spotřebování, nastupovala povinnost k peněžní reparaci. Promlčení žaloby nastalo po 30 nebo 40 letech; pokud však směřovala žaloba proti tomu, komu byla pozůstalost přikázána na základě neplatného posledního pořízení, došlo k promlčení již po třech letech. Zvláštní žaloba nebyla v předpisech procesního práva upravena.⁶⁵⁴

Občanský zákoník z roku 1950 upravoval ochranu oprávněného dědice v § 557 ObčZ 1950, podle kterého byla osoba, které bylo potvrzeno nabytí dědictví v řízení o dědictví, povinna vydat majetek pravému dědici. Oprávněný dědic se domáhal vydání toho, na co měl z dědictví právo, přičemž se nejednalo o žalobu určovací. Zvláštní žaloba nebyla v občanském soudním řádu upravena. Právo se promlčovalo podle § 558 ObčZ 1950 ve lhůtě tří let ode dne smrti zůstavitele.⁶⁵⁵

za neplatnou – srov. sbírka Glaser-Unger, č. 6409; nešlo se domoci ani zrušení odevzdací listiny – srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. Rv I 1151/23, Vážného sbírka č. 3172.

⁶⁵² Okamžikem, od kterého bylo možno žalobu na vydání pozůstalosti podat, se lišila od žaloby na určení dědického práva, která musela být podána již v průběhu pozůstalostního řízení. Viz § 180 nesporného patentu: „V případě, že ještě před právoplatným odevzdáním pozůstalosti nastanou skutečnosti, které mění dosavadní okruh dědiců, např. dojde k nalezení závěti, je nutné pozůstalostní řízení obnovit a při pokračování přihlížet k nově objevené poslední vůli;” K tomu stejně rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora, sbírka Glaser-Unger nová řada, č. 1071: „Byla-li pozůstalost soudem odevzdána, nemůže již nikdo podat dědickou přihlášku.”

⁶⁵³ Domáhal-li se někdo po osobě, které bylo potvrzeno nabytí dědictví, vydání jednotlivých kusů z dědictví, použil k tomu vlastnickou žalobu. Šlo o případy, kdy žalobce netvrdil své dědické právo k požadované věci. ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 578. Autor z oblasti žalobního práva J. Pužman považoval žalobu oprávněného dědice (žalobu na vydání pozůstalosti) nejspíše za pouhou žalobu reivindikační, protože podle jeho názoru bylo cílem žaloby vydání věcí patřících do pozůstalosti a případně udání jmění a složení vyjevovací přísahy s tím, že posouzení dědického práva je otázkou předběžnou, neboť nemůže dojít k novému odevzdání pozůstalosti. PUŽMAN, Josef. *Žaloby a žalobní petity*. Praha: Knihotiskárna v Úvalech, 1933, s. 397.

⁶⁵⁴ ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 571–581. § 180 nesporného patentu pouze stanovil, že pozůstalost se znova neprojednává a že pravému dědici je ponecháno na vůli, zda zjedná svým právům platnost proti držitelům dědictví řádným pořadem práva.

⁶⁵⁵ HOLUB. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*, s. 251–260.

Občanský zákoník z roku 1964 obsahoval ochranu oprávněného dědice v § 485 ObčZ 1964, podle kterého, zjistí-li se po projednání dědictví, že oprávněným dědicem je někdo jiný, je povinen ten, kdo dědictví nabyt, vydat oprávněnému dědici majetek, který z dědictví má, podle zásad o bezdůvodném obohacení tak, aby neměl majetkový prospěch na újmu pravého dědice. Tato žaloba byla považována za zvláštní typ žaloby, odlišné od žaloby určovací, a proto nebylo nutné prokazovat naléhavý právní zájem.⁶⁵⁶ Žalobu podával oprávněný dědic proti tomu, kdo dědictví nabyt vůbec neměl, nebo je nabyt ve větším rozsahu, než na který měl nárok. Žaloba příslušela jen tomu, kdo se řízení o dědictví neúčastnil jako dědic.⁶⁵⁷ Žaloba mohla směřovat pouze na ten majetek, který byl projednáván v řízení o pozůstalosti, a jeho nabytí bylo potvrzeno nepravému dědici. V případě, že již tento majetek nemohl být vydán, musela být za tento majetek pravému dědici poskytnuta peněžitá náhrada. Předmětem vydání dědictví mohl být rovněž i ideální podíl na dědictví nebo i určitá věc z dědictví. Právo oprávněného dědice na vydání dědictví se podle § 105 ObčZ 1964 promlčovalo po třech letech od právní moci rozhodnutí, kterým bylo skončeno dědické řízení. Nově tak počátek běhu promlčecí lhůty byl vázán na skončení řízení o dědictví, a nikoliv na smrt zůstavitele, a to z důvodu, aby promlčecí lhůta neskončila ještě dříve, než dojde ke skončení dědického řízení.⁶⁵⁸ Vedle hmotného práva, upravujícího žalobu oprávněného dědice, ještě procesní právo, konkrétně v § 48 NotŘ a později v § 175y odst. 2 OSŘ, upravovalo možnost jiných osob než dědiců domáhat se svých práv k majetku z dědictví žalobou u soudu. Oprávněnému dědici však byla vyhrazena pouze žaloba podle § 485 ObčZ 1964.⁶⁵⁹

4.2.2 Oprávněný dědic

Určení oprávněného dědice podle dědického práva hmotného je náplní řízení o pozůstalosti a závisí především na existenci dědického titulu a na způsobilosti dědice nabyt dědictví.⁶⁶⁰ Dědickým titulem může ve smyslu § 1476 ObčZ být dědická smlouva, závět' nebo zákonná dědická posloupnost, přičemž tyto dědické tituly mohou působit i vedle

⁶⁵⁶ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. srpna 2002, sp. zn. 30 Cdo 59/2002; WINTEROVÁ, Alena. *Žaloba v občanském právu procesním*. Praha: Univerzita Karlova, 1979, s. 72.

⁶⁵⁷ ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT, Jozef, ONDŘEJ, Josef, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Díl II. (§ 222 až 510)*. Praha: Panorama, 1987, s. 725.

⁶⁵⁸ KNAPPOVÁ, Marta, TÉGL, Petr, ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek § 1-487*. Praha: Linde, 2008, s. 429.

⁶⁵⁹ DRÁPAL, Ljubomír. In BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl (§ 1 až 200za)*. Praha: C. H. Beck, 2006, s. 879.

⁶⁶⁰ Předpoklady dědění jsou smrt zůstavitele, existence pozůstalosti, dědický titul a způsobilý dědic. K tomu viz například MUZIKÁŘ. In ELIÁŠ a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. Svazek § 1-487*, s. 1126–1135.

sebe a zůstavitel také případně může zanechat více pořízení pro případ smrti působících vedle sebe. V řízení o pozůstalosti tak je nutné zjistit existenci dědického titulu a v případě pořízení pro případ smrti také jeho platnost s ohledem na pořizovací způsobilost zůstavitele, omyl zůstavitele a na formální a obsahové náležitosti pořízení pro případ smrti. Způsobilost dědice v širším smyslu zahrnuje nejen případy dědické nezpůsobilosti ve smyslu § 1481 a 1482 ObčZ, ale také případy zřeknutí se dědického práva nebo odmítnutí dědictví ve smyslu § 1484 a 1485 a násl. ObčZ a vydědění ve smyslu § 1646 a násl. ObčZ. V ideálním případě jsou všechny uvedené skutečnosti zjištěny už v řízení o pozůstalosti a nabytí dědictví je potvrzeno pravému dědici.

V řízení o pozůstalosti pak také může nastat situace, ve které sice je zjištěn dědický titul i osoba, která je povolána k dědění, avšak k takové osobě se nepřihlíží. Hmotné právo stanoví tři případy, ve kterých se k dědici nepřihlíží, a to, jestliže neuplatní svá práva ve stanovené lhůtě, jestliže jde o dědice neznámého nebo neznámého pobytu a jestliže byl neúspěšný ve sporu o dědické právo nebo se svého práva vůbec nedomáhal. Postavení dědice, který neuplatnil svá práva ve stanovené lhůtě, je upraveno v § 1671 odst. 1 první větě ObčZ.⁶⁶¹ Uvedené pravidlo nenachází v praxi využití,⁶⁶² protože dědicům není stanovena lhůta k uplatnění dědického práva formou dědické přihlášky; naopak soud v řízení o pozůstalosti dědice aktivně vyhledává na základě dědického titulu a nabízí jim možnost dědictví odmítnout ve stanovené lhůtě, přičemž při nečinnosti platí, že dědic neodmítá. Uvedené pravidlo jde tedy proti zbytku právní úpravy a je zřejmě obsoletní.⁶⁶³ Postavení dědice neznámého nebo neznámého pobytu je upraveno v § 1671 odst. 1 větě druhé ObčZ⁶⁶⁴ tak, že se k němu nepřihlíží, nepodaří-li se ho v řízení o pozůstalosti nalézt, ale jeho dědické právo nezaniká. V takovém případě soud s dědicem neznámým nebo neznámého pobytu v řízení o pozůstalosti vůbec nejedná a nabytí dědictví je potvrzeno jiným osobám, jejichž dědické právo bylo zjištěno. Postavení dědice, který nebyl úspěšný ve sporu o dědické právo nebo se svého práva žalobou vůbec nedomáhal, je upraveno v § 1672 ObčZ⁶⁶⁵

⁶⁶¹ „Neuplatnil-li dědic dědické právo před soudem ve lhůtě, kterou soud stanoví, nezaniká dědici dědické právo, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží.“

⁶⁶² Na případy neznámého dědice nebo dědice neznámého pobytu, kterému je soudem stanovena lhůta k přihlášení se soudu podle § 166 ZŘS míří druhá věta uvedeného § 1671 odst. 1 ObčZ.

⁶⁶³ DRÁPAL In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*, s. 472; KLIČKA In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1611.

⁶⁶⁴ „To platí (tj. že nezaniká, ale při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží – pozn. aut.) i o dědickém právu neznámého dědice nebo dědici neznámého pobytu, který byl o svém právu vyrozuměn vyhláškou soudu a v určené lhůtě o sobě nedal vědět.“ Viz dále § 1671 odst. 2 ObčZ a § 166 ZŘS.

⁶⁶⁵ „Uplatňuje-li právo na dědictví více osob a odporují-li si, odkáže soud toho z dědiců, jehož právní důvod je slabší, aby své právo uplatnil žalobou. Nepodá-li tento dědic žalobu ve lhůtě určené soudem, nezaniká

tak, že se k němu nepřihlíží, jeho dědické právo ale nezaniká. V řízení o pozůstalosti soud s takovou osobou jako s dědicem nejedná a nabytí dědictví je potvrzeno osobám, jejichž dědické právo bylo zjištěno. Skutečnost, že se v uvedených případech k dědici nepřihlíží, souvisí s tím, že rozhodnutí soudu o potvrzení nabytí dědictví je pouze deklaratorní⁶⁶⁶ a dědické právo vzniká už smrtí zůstavitele⁶⁶⁷ a zaniká v případech určených dědickým právem hmotným, aniž by se k zániku dědického práva vyžadovalo rozhodnutí soudu.⁶⁶⁸ Jestliže tedy někomu svědčí dědické právo, ale nepodaří se to v řízení o pozůstalosti zjistit, nemůže jeho dědické právo zaniknout, jen se k němu nepřihlíží v řízení o pozůstalosti.

V řízení o pozůstalosti tak mohou nastat situace, že určité osobě není potvrzeno nabytí dědictví, přestože dědicem má být, protože se dědické právo nepodařilo dostatečně zjistit. Oprávněný dědic pak musí mít možnost se svých práv domoci i po skončení řízení o pozůstalosti.

4.2.3 Současná úprava žaloby oprávněného dědice

Hmotné právo se postavením oprávněného dědice, kterému nebylo v řízení o pozůstalosti potvrzeno nabytí dědictví, nezabývá; pouze ve výše uvedených § 1671 a 1672 ObčZ stanoví, že dědické právo nezaniká, jen se k němu nepřihlíží. Ve hmotném dědickém právu tedy není upravena možnost oprávněného dědice, kterému nebylo v řízení o pozůstalosti potvrzeno nabytí dědictví, domáhat se svých práv po skončení řízení o pozůstalosti.

Možnost oprávněného dědice, kterému nebylo potvrzeno nabytí dědictví, domáhat se svých práv k pozůstalosti, je upravena v § 189 odst. 2 ZŘS, který stanoví: „*Tomu, kdo nebyl účastníkem jako dědic v době vydání rozhodnutí o pozůstalosti, nebrání právní moc rozhodnutí o pozůstalosti v tom, aby se svého práva k pozůstalosti domáhal žalobou.*“

sice jeho dědické právo, avšak při projednání pozůstalosti se k němu nepřihlíží.“ Viz dále § 1673 ObčZ a § 168 až § 170 ZŘS.

⁶⁶⁶ HAMULÁKOVÁ, PETROV KŘIVÁČKOVÁ In LAVICKÝ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné*, s. 380–381.

⁶⁶⁷ Ke smrti zůstavitele dědické právo vzniká ve smyslu § 1479 ObčZ, nicméně může vzniknout i později, je-li vázáno na splnění podmínky (svěrenské nástupnictví).

⁶⁶⁸ Osoba, které z nějakého důvodu zaniklo dědické právo, přestává být dědicem a soud o tom nevydává rozhodnutí. Jestliže taková osoba byla účastníkem řízení o pozůstalosti, které v době zániku dědického práva ještě neskončilo, musí soud ve smyslu § 7 odst. 2 ZŘS usnesením ukončit účast takové osoby na řízení, aby byl jasně určen okruh účastníků řízení. K ukončování účasti v řízení o pozůstalosti usnesením viz LAVICKÝ In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*, s. 36–38 a 380–381. Rozdílně ŠÍNOVÁ, Renáta, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 28.

Není přitom ujasněna otázka, zda jsou k žalobě oprávněného dědice aktivně legitimováni ti, kdo byli v řízení o pozůstalosti v rámci řešení sporu o dědické právo odkázáni k podání žaloby, avšak žalobu ve lhůtě nepodali, či byla jejich žaloba zamítnuta.

4.2.4 Povaha žaloby podle § 189 odst. 2 ZŘS

Žaloba podle § 189 odst. 2 ZŘS je zvláštním prostředkem obrany, neboť zasahuje do právních vztahů již jednou pravomocně vyřešených v řízení o pozůstalosti. Obecně lze za cíl žaloby označit nápravu nesprávně potvrzeného nabytí dědictví. Není však zcela jasné, jakou konkrétní povahu žaloba podle § 189 odst. 2 ZŘS má, tedy zda se jedná o zvláštní dědickou žalobu (*hereditatis petitio*), žalobu na vydání movitých věcí nebo vyklizení nemovitých věcí, žalobu na určení vlastnického práva nebo žalobu na obnovu řízení.

Literatura se na povaze žaloby neshoduje; K. Hamuláková s J. Petrov Křiváčkovou uvádějí, že se jedná o žalobu na vydání či vyklizení věci nebo o žalobu na vydání bezdůvodného obohacení;⁶⁶⁹ podle T. Pirka se jedná o žalobu na vydání či vyklizení věci (reivindikační);⁶⁷⁰ M. Muzikář dospívá k závěru, že nejde o klasickou dědickou žalobu v pravém slova smyslu, neboť dnes není v hmotném právu upravena, ale o žalobu na vydání věci;⁶⁷¹ L. Muzikář bez bližšího vysvětlení uvádí, že se oprávněný dědic může domáhat vydání dědictví;⁶⁷² D. Kovářová s V. Sedlákem a J. Svoboda s O. Kličkou se k povaze žaloby vůbec nevyjadřují;⁶⁷³ M. Šešina má za to, že se jedná o klasickou žalobu na vydání pozůstalosti nebo podílu na ní (*hereditatis petitio*).⁶⁷⁴

Vyjasnění povahy žaloby je přitom nezbytné pro efektivní obranu oprávněného dědice. Dále jsou jednotlivé možnosti rozebrány a s ohledem na úvahy o praktických dopadech žaloby je nalézán smysl a účel současné právní úpravy.

⁶⁶⁹ HAMULÁKOVÁ, PETROV KŘIVÁČKOVÁ In LAVICKÝ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*, s. 389–390.

⁶⁷⁰ PIRK In SVOBODA, TLÁŠKOVÁ, VLÁČIL. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C H. Beck, 2015, s. 414–415.

⁶⁷¹ CHALUPA, REITERMAN, MUZIKÁŘ. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*, s. 154.

⁶⁷² MUZIKÁŘ In MACKOVÁ, MUZIKÁŘ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 353–354.

⁶⁷³ KOVÁŘOVÁ, Daniel, SEDLÁK, Viktor. In JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení – soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. Praha: Havlíček Brain Team, 2015, s. 464–465; SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 311.

⁶⁷⁴ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 683–684.

4.2.4.1 Žaloba na vydání či vyklizení, na určení a na vydání bezdůvodného obohacení

Klasickými žalobami podle OSŘ na vydání či vyklizení, na určení a na vydání bezdůvodného obohacení se lze domáhat práv k jednotlivým přesně vymezeným věcem nebo ke konkrétně určené části bezdůvodného obohacení. V případě užití takovýchto žalob by se tedy oprávněný dědic domáhal nikoli vydání pozůstalosti jako celku, ale jednotlivých věcí patřících do pozůstalosti.

Užití žaloby na vydání či vyklizení si lze bez větších problémů představit v případě, že takovou žalobu podává oprávněný dědic, který má být jediným dědicem a domáhal by se tak vydání všech jednotlivých věcí. Problémem by ovšem bylo užití žaloby na vydání či vyklizení, jestliže by oprávněný dědic byl jen jedním z několika dědiců, a tedy by se domáhal vydání podílu na všech jednotlivých věcech. Není totiž dost dobře možné žalovat na vydání například 1/18 jízdního kola. S ohledem na to se tedy užití žaloby na vydání či vyklizení nejeví jako praktické, neboť nedopadá na situace, které se mohou (a zpravidla budou) vyskytovat.

S ohledem na výše uvedené se proto jako vhodnější varianta jeví užití žaloby určovací, tedy na určení vlastnického práva k jednotlivým věcem z pozůstalosti nebo k vlastnickému podílu na takových věcech. Určovací žalobou jistě je možné domáhat se určení, že oprávněný dědic je vlastníkem 1/18 jízdního kola. V kontextu vlastnického práva k nemovitým věcem se již v dřívější judikatuře řešilo, zda lze žalovat na určení vlastnického práva, jestliže je zároveň možné žalovat na vyklizení věci. Starší judikatura dovozovala, že žaloba na určení nemůže být úspěšná v případě, kdy může být žalováno na plnění, a to z důvodu nedostatku naléhavého právního zájmu. Výjimku tvořily případy, kdy v dané věci nemohla být podána žaloba na plnění, a to z důvodu že oprávněný dědic žádal pouhý podíl na nemovitosti.⁶⁷⁵ Tato praxe však byla kritizována, neboť podkladem pro zápis do katastru nemovitostí nebyl výrok rozsudku na plnění, ale jen jeho odůvodnění.⁶⁷⁶ Bylo proto dovozeno, že určovací žaloba je nejvhodnější prostředek pro zápis vlastnického práva do katastru nemovitostí.⁶⁷⁷

⁶⁷⁵ Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. března 1973, sp. zn. Cpj 25/73.

⁶⁷⁶ Navíc předpokladem úspěchu žaloby na vyklizení nemovitosti nemusí být vždy prokázání vlastnického práva žalobce, neboť žalobu na vyklizení může podat i pouhý držitel či detentor.

⁶⁷⁷ „Domáhá-li se žalobce určení, že je vlastníkem nemovitosti, u níž je v katastru nemovitostí veden jako vlastník někdo jiný, má (ve vztahu k této osobě) nepochybně naléhavý právní zájem na požadovaném určení. S přihlédnutím k významu zápisu vlastnického práva v katastru nemovitostí (výpis z katastru nemovitostí slouží jako průkaz vlastnického práva) a k jeho právním účinkům (srov. např. § 11 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů) je odůvodněn závěr, že právní postavení žalobce je za této situace nejisté a že bez požadovaného určení by jeho právo mohlo být i ohroženo. Protože soudní rozhodnutí o určení vlastnického práva k nemovitosti je podkladem pro provedení změny v zápisu v katastru nemovitostí (srov. § 7 zákona č. 265/1992 Sb., o zápisech vlastnických a jiných věcných práv k nemovitostem, ve znění pozdějších předpisů), je žaloba na určení vlastnického práva způsobilým právním

Podobně je možné žalovat na určení vlastnického práva k jednotlivým movitým věcem, i když by bylo jinak možné žalovat na vydání takových věcí, jestliže by žaloba na vydání nevystihla obsah a dosah věci.⁶⁷⁸ Podmínkou přípustnosti určovací žaloby pak je prokázání naléhavého právního zájmu, který musí žalobce tvrdit. Podle ustálené judikatury naléhavý právní zájem o určení, zda tu právní vztah nebo právo je, či není, je dán zejména tam, kde by bez tohoto určení bylo ohroženo právo žalobce nebo kde by se bez tohoto určení jeho právní postavení stalo nejistým.⁶⁷⁹ Takový by zřejmě bylo možno dovodit, jestliže by nebyla jiná možnost, jak se práv k pozůstalosti domoci (k dalším možnostem viz dále).

V případě žaloby na určení vlastnického práva (případně na vydání či vyklizení věci) se oprávněný dědic musí domáhat práv ke konkrétně vymezeným věcem z pozůstalosti, není však přípustné, aby si libovolně zvolil jen některé věci, které by případně svou hodnotou odpovídaly hodnotě jeho dědického podílu. Musí se domáhat určení vlastnického práva ke všem věcem nebo k podílům na nich, ledaže zůstavitel některé věci zanechal jen některým dědicům, ale lze případně uzavřít dohodu o rozdělení věcí formou smíru.

Žaloba na vydání bezdůvodného obohacení by pak byla možná zásadně jen v případě, že by byla pozůstalost tvořena penězi, nikoli v případě, že by se v pozůstalosti nacházely movité nebo nemovité věci. Bylo by však možné uzavřít dohodu ve formě smíru, že by byla práva oprávněného dědice vyrovnána v peněžích. Případně by bylo možno peněžité plnění požadovat eventuálním petitum nebo jako *alternativa facultas*; případně též tehdy, pokud by konkrétní věci z pozůstalosti již byly zcizeny a nebylo by proto možno se jich domáhat.

Společným problémem žalob na vydání či vyklizení, na určení a na vydání bezdůvodného obohacení je, že výsledek sporu nemůže mít vliv na konečné rozhodnutí o dědictví podle § 185 ZŘS, kterým soud v řízení o pozůstalosti deklaruje okruh dědiců.⁶⁸⁰ Určení okruhu dědiců je přitom závazné pro každého, třebaže jinak je obsah usnesení

prostředkem k odstranění nejistoty o skutečných právních vztazích mezi účastníky.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. ledna 1998, sp. zn. 2 Odon 86/97 (publ. pod. č. 58/1998 Sb. NS); shodně rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. srpna 2002, čj. 30 Cdo 59/2002.

⁶⁷⁸ „V případě, kdy žalobce prokáže, že má právní zájem na tom, aby bylo určeno určité právo nebo právní poměr, přestože by mohl žalovat přímo na splnění povinnosti, nelze mu určovací žalobu odepřít. Za nedovolenou – při možnosti žaloby na plnění - lze považovat určovací žalobu jen tam, kde by nesloužila potřebám praktického života, nýbrž jen ke zbytečnému rozmnožování sporů. Jestliže se určením, že tu právní vztah nebo právo je, či není, vytvoří pevný právní základ pro právní vztahy účastníků sporu (a předejde se tak žalobě o plnění), je určovací žaloba přípustná i přesto, že je možná také žaloba na splnění povinnosti.“ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 21 Cdo 884/2013. Viz též DVOŘÁK In LAVICKÝ a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250l). Řízení sporné. Praktický komentář*, s. 331–332.

⁶⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 21 Cdo 884/2013.

⁶⁸⁰ Jediným zákonným důvodem pro zrušení rozhodnutí o dědictví je podle § 191 ZŘS skutečnost, že zůstavitel žije.

o dědictví závazný jen pro účastníky řízení;⁶⁸¹ pouhým odůvodněním rozsudku o reivindikační žalobě oprávněného dědice sotva může dojít ke změně okruhu dědiců určeného pravomocným usnesením o dědictví. Pokud ovšem nedojde ke změně rozhodnutí o dědictví, ale oprávněný dědic se žalobou na určení vlastnického práva (nebo na vydání či vyklizení) domůže konkrétních věcí z pozůstalosti, bude i nadále existovat pravomocným rozhodnutím potvrzený dědic, který na jedné straně bude stále mít povinnost hradit dluhy zůstavitele, ale zároveň už nebude mít odpovídající majetkový prospěch, neboť ho na základě předmětné reivindikační žaloby vydal oprávněnému dědici. Oprávněný dědic naopak bude mít majetkový prospěch, ale nebude mít s tímto spojené povinnosti (ale i některá práva) uvedené výše, které by jako skutečný dědic měl mít.⁶⁸² Zůstavitelovi věřitelé by se v důsledku toho nejspíše mohli domáhat splnění dluhů i nadále po nepravém dědici, odvolávají se na usnesení o dědictví. Nepravý dědic by za této situace ke své obraně sotva mohl využít pouhé odůvodnění rozsudku znějícího na vydání či vyklizení konkrétních věcí oprávněnému dědici a nezbývalo by mu snad nic jiného než zkusit podat žalobu na určení, že není dlužníkem, nebo že dlužníkem je oprávněný dědic. Takovýto stav by pochopitelně nebyl žádoucí. Z uvedeného je tedy patrné, že výše zmíněný postup by přinesl mnoho sporných otázek a výsledný stav by byl neuspokojivý pro všechny strany.

Pojetí žaloby oprávněného dědice dle § 189 odst. 2 ZŘS jako běžné žaloby reivindikační s sebou nese i další problém, a sice nejednotnou místní příslušnost soudů (různé obecné soudy žalovaných podle § 85 odst. 1, § 86, § 88 písm. b) OSŘ) – pokud totiž bude oprávněný dědic žalovat reivindikačními žalobami o vydání věcí z pozůstalosti žalované s bydlištěm v různých soudních okresech a každý soud by si posuzoval dědické právo žalobce jen jako předběžnou otázku, mohlo by se reálně stát, že otázka bude u různých soudů posouzena odlišně (srov. níže).

4.2.4.2 Žaloba na obnovu řízení

Jinou hypotetickou variantou, která dosud nebyla patrně nikým představena, je posuzovat § 189 odst. 2 ZŘS jako odkaz k užití žaloby na obnovu řízení. Ačkoli se taková interpretace jeví jako nezvyklá, při bližším pohledu by snad mohla přinést některé praktické výhody a při čistě jazykové interpretaci ji ani text § 189 odst. 2 ZŘS nevylučuje.

Žaloba na obnovu řízení představuje mimořádný opravný prostředek proti pravomocnému rozhodnutí soudu, jehož cílem je povolení opětovného projednání věci.

⁶⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. listopadu 2016, sp. zn. 21 Cdo 3081/2016.

⁶⁸² V úvahu by v takovém případě přicházela určitá forma regresu mezi nepravým dědicem a oprávněným dědicem.

Žalobu na obnovu řízení sice může podat pouze účastník řízení (§ 228 odst. 1 OSŘ), vyložíme-li však § 189 odst. 2 ZŘS jako rozšíření okruhu aktivně legitimovaných osob, mohl by žalobu na obnovu řízení podat i oprávněný dědic, který účastníkem řízení o pozůstalosti nebyl, přesto, že jím správně být měl. Konečně může být žaloba podána pouze v případě, kdy by opětovné projednání věci mohlo přinést žalobci příznivější rozhodnutí ve věci, když podkladem jsou přitom nové skutečnosti či důkazy, které žalobce nemohl použít v původním řízení (u oprávněného dědice by tak šlo např. o nově nalezenou závěť nebo důkazy svědčící o dědické nezpůsobilosti potvrzeného dědice s tím, že tyto mají osvědčit dědické právo žalobce). Lhůta k podání žaloby by pak podle § 233 OSŘ činila subjektivně tři měsíce od doby, kdy se oprávněný dědic dozví o nových skutečnostech či důkazech, které by mohly být podkladem pro obnovu řízení, objektivně pak tři roky (§ 233 odst. 2 OSŘ). Věcně a místně příslušným k rozhodnutí o obnově by byl okresní soud, u něhož probíhalo řízení o pozůstalosti (§ 88 a 235a OSŘ). V případě, kdy je žaloba na obnovu řízení povolena, soud věc znovu projedná bez dalšího návrhu,⁶⁸³ když vychází jak z původně zjištěných skutečností, tak i ze skutečností nových, uplatněných oprávněným dědicem. Z nového projednání pozůstalosti v obnoveném řízení by tedy mohlo vzejít rozhodnutí, kterým se nahradí rozhodnutí původní a kterým bude jako dědic zůstavitele potvrzen oprávněný dědic se závazností proti všem třetím osobám.

Oproti žalobě na vydání, vyklizení nebo na určení či na vydání bezdůvodného obohacení by žaloba na obnovu řízení měla bezpochyby tu výhodu, že by původní rozhodnutí o pozůstalosti bylo nahrazeno rozhodnutím novým, ve kterém by jako dědic zůstavitele byl již uveden oprávněný dědic. Nevznikaly by tedy nejasnosti ohledně práv a povinností oprávněného i nepravého dědice.

Zároveň však žaloba na obnovu řízení přináší tu komplikaci, že předpokládá dvě fáze, a to řízení o obnově původního řízení a samotné obnovené řízení. V konečném důsledku není vyloučeno, že poté, co soud znovu projedná řízení o pozůstalosti a potvrdí nabytí dědictví oprávněnému dědici, dříve potvrzený dědic se bude zdráhat nebo již nebude schopen mu vydat konkrétní věci tvořící pozůstalost, a tudíž bude muset nově potvrzený oprávněný dědic podat další žalobu, a to na vydání věci či bezdůvodného obohacení. Jeví se totiž nepravděpodobným, že by oprávněný dědic mohl s žalobou na obnovu řízení (tedy oprávněným prostředkem) úspěšně kombinovat zároveň žalobní vindikační návrh. Žaloba na obnovu řízení

⁶⁸³ LEBEDA In LAVICKÝ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*, s. 981.

by tedy představovala komplikované a nadto neobvyklé řešení, a proto ani tato není ideálním řešením.

4.2.4.3 *Hereditatis petitio*

Poslední varianta, zastávaná dosud patrně pouze M. Šešinou, je posuzovat § 189 odst. 2 ZŘS jako známou *hereditatis petitio*. M. Šešina uvádí přímo, že „*kdyby nebylo ustanovení § 189 odst. 2 z.ř.s., musel by oprávněný dědic žalovat (klasickou reivindikační žalobou) na vydání věci každého, kdo má tu kterou věc z pozůstalosti ve své držbě.*“ Tento názor může podpořit již samotné znění § 189 odst. 2 ZŘS, podle kterého má oprávněný dědic uplatnit právo k pozůstalosti – nikoliv k součástem pozůstalosti či k zůstavitelovu majetku. Pozůstalost je podle § 1475 ObčZ tvořena celým jměním (tedy majetkem a dluhy) zůstavitele. Smyslem a účelem § 189 odst. 2 ZŘS je přitom umožnit oprávněnému dědici, aby se domáhal vydání celé pozůstalosti nebo její části,⁶⁸⁴ ne však pouze majetku či jen některých majetkových kusů, což by bylo v rozporu se zásadou univerzální sukcese. Totožnou argumentaci zaujal i rakouský Nejvyšší soudní dvůr v rozsudku ze dne 22. října 2001, sp. zn. 3 Ob 320/02h, dle jehož poetického vyjádření si oprávněný dědic nemůže jednotlivými singulárními žalobami na vydání věcí „vybírat rozinky z koláče“ a vyhýbat se tak negativním důsledkům univerzální sukcese. S tímto závěrem se lze ztotožnit i v českém právním prostředí. Ostatně už za účinnosti ObčZ 1964 si tohoto problému všiml J. Spáčil, který dospěl k závěru, že tehdejší ustanovení § 485 ObčZ 1964 upravující právo na vydání dědictví je speciální k obecnému právu vlastníka na vydání věci a tam, kde jde o vydání věci z pozůstalosti oprávněnému dědici dědicem neoprávněným, je reivindikace vyloučena, neboť v případě běžné reivindikace by neoprávněný dědic, který již hradil zůstavitelovy dluhy, neměl vůči oprávněnému dědici právo na vydání bezdůvodného obohacení.⁶⁸⁵ Přestože v současné době chybí zakotvení žaloby oprávněného dědice v hmotném právu, negativní důsledek v podobě chybějící povinnosti oprávněného dědice hradit dluhy zůstavitele by byl při využití běžné reivindikační žaloby nejspíše stejný jako za účinnosti ObčZ 1964.

V důsledku výše uvedeného by tedy mělo být podle § 189 odst. 2 ZŘS žalováno buď na určení dědického práva, nebo alespoň na povinnost vydat pozůstalost nebo podíl na pozůstalosti (s tím, že vhodnější se jeví spíše žalovat na určení dědického práva, jak plyne z níže uvedeného), a teprve k tomuto základnímu žalobnímu návrhu by mohl přistoupit petit kumulativní, znějící na vydání konkrétních věcí či určení vlastnického práva a vyklizení

⁶⁸⁴ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 683.

⁶⁸⁵ SPÁČIL, Jirí. Vztah vlastnické žaloby na vydání věci k žalobám z některých jiných právních vztahů. *Právní fórum*, roč. 2015, č. 8, s. 313.

věcí.⁶⁸⁶ Žalobu by přitom podával dědic pravý, tzv. oprávněný, proti dědici nepravému, tedy potvrzenému.⁶⁸⁷ Žalobce by v řízení musel prokázat své dědické právo a skutečnost, že nepravý dědic drží pozůstalost či její část; k tomu by zřejmě stačilo prokázat i pouhé potvrzení nabytí dědictví nepravému dědici.⁶⁸⁸ Uvedené řešení by tak odpovídalo představě některých autorů o žalobě oprávněného dědice jako vindikace dědictví.⁶⁸⁹ Určení dědického práva žalobce pravomocným rozsudkem by následně mělo sloužit jako základ pro eventuální další žaloby na vydání jednotlivých věcí z pozůstalosti či vydání bezdůvodného obohacení, a to z důvodu zamezení odlišného posouzení lepšího dědického práva oprávněného dědice jednotlivými soudy (nedovodí-li praxe pro všechny žaloby oprávněného dědice jednotnou místní příslušnost soudu, u něhož probíhalo řízení o pozůstalosti – k tomu viz dále). Takto určený dědic by pak měl vystupovat jako účastník případného dodatečného projednání pozůstalosti k nově objevenému majetku, přestože jinak se zásadně zachovává původní okruh dědiců⁶⁹⁰ – neboť je-li již určeno dědické právo jiné osoby, jeví se v rozporu se zásadou ekonomie řízení, aby tato osoba nebyla účastna řízení o dodatečném projednání a musela by si následně od nepravého dědice nově objevený majetek opět vyžalovat.

V moderní době upřesňuje rakouský autor R. Welser, že pokud je žalováno na vydání pozůstalosti nebo její části, není nutné, aby současně přistupoval i petit na určení dědického práva, neboť rozsudek na vydání pozůstalosti v sobě implicitně obsahuje i určovací výrok o dědickém právu.⁶⁹¹ Právě modernější R. Welserův přístup ale v českém právu naráží na překážku, kterou je usnesení o dědictví. To je co do určení dědice závazné pro všechny a stěžejí lze jeho důsledky eliminovat pouhým odůvodněním rozsudku na plnění. Pokud naopak bude oprávněný dědic žalovat pouze na určení dědického práva (či alespoň na vydání celé

⁶⁸⁶ Stejný názor zastávala starší rakouská literatura s tím, že právě petitem na určení dědického práva, k němuž teprve přistupuje kumulativní petit na plnění nebo na určení vlastnického práva, se odlišuje žaloba oprávněného dědice od běžných “singulárních“ žalob. SCHELL in KLANG, *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, s. 842.

⁶⁸⁷ Chtěl-li by ovšem oprávněný dědic žalovat na vydání věcí někoho, kdo netvrdí své dědické právo, ale odmítá věc vydat z důvodu jiného práva (např. vlastnictví zakládající se na kupní či darovací smlouvě, nájem, pacht apod.), jednalo by se o běžnou žalobu reivindikační. Srov. např. ROUČEK In ROUČEK, SEDLÁČEK. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III.*, s. 578.

⁶⁸⁸ KRČMÁŘ, *Právo dědické*, s. 107; SCHELL In KLANG, *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, s. 842; WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, s. 311.

⁶⁸⁹ MAYR. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*, s. 137.

⁶⁹⁰ To však s řadou výjimek – viz např. SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 321–323.

⁶⁹¹ R. Welser s odkazy na starší literaturu, pak vyzdvihuje určovací charakter žaloby oprávněného dědice a uvádí, že domněnka o dědickém právu založená odevzdací listinou může být odstraněna jedině určovacím rozhodnutím soudu, přičemž nestačí pouhé posouzení dědického práva jako předběžné otázky. WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, s. 310–311.

pozůstalosti nebo její části), aniž by současně uplatnil kumulativní petit na vydání věci či určení vlastnického práva, nebude to snad důvodem pro zamítnutí žaloby – žalobce totiž bude moci uplatnit vindikaci i následně v samostatné žalobě, v čemž mu zákon nebrání. Zároveň zřejmě nelze určovací žalobu zamítnout ani z důvodu chybějícího naléhavého právního zájmu ve smyslu § 80 OSŘ, když možnost domáhat se žalobou práva k pozůstalosti zakládá přímo zákon v § 189 odst. 2 ZŘS a oprávněný dědic má právní zájem na tom, aby jeho postavení coby dědice bylo postaveno najisto, což mu vytvoří základ pro případné další žaloby proti jednotlivým nepravým dědicům na vydání věci.⁶⁹²

Pro srovnání je možné uvést teoretická i praktická zjištění rakouské literatury a doktríny, pokud se týká tamější úpravy žaloby oprávněného dědice (§ 823 a 824 ABGB). Žaloba oprávněného dědice je popisována jako prostředek k prosazení dědického práva po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti,⁶⁹³ eventuálně jako žaloba k prosazení dědickoprávních nároků k aktivům pozůstalosti, „souhrnná vindikace dědictví“ nebo žaloba umožňující dědici na základě jeho dědického práva domáhat se vydání všeho, co patřilo k pozůstalosti. Není ale nutné v žalobě jednotlivé věci patřící do pozůstalosti specifikovat, naopak postačuje se domáhat např. vydání 1/5 pozůstalosti.⁶⁹⁴ Rakouská judikatura v souladu s literaturou dovozuje, že žaloba oprávněného dědice neslouží jako opravný prostředek ke zrušení odevzdání pozůstalosti nepravému dědici a zároveň neslouží ani k prosazení jednotlivých práv oprávněného dědice, ke kterým patří i vydání jednotlivých věcí z pozůstalosti, ale k odstranění předběžné domněnky založené odevzdací listinou, že určitá osoba je pravým dědicem zůstavitele (jde tudíž o tzv. univerzální žalobu).⁶⁹⁵ Z toho důvodu se např. nelze úspěšně domáhat odložení exekuce s odkazem na podanou dědickou žalobu.⁶⁹⁶ Žalobu oprávněného dědice je nutno odlišovat od běžné žaloby na vydání jednotlivých věcí,

⁶⁹² Srov. rozhodnutí ve Sbírce rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR č. 1382/2003, byť dnes už žaloba nemá oporu v hmotném právu jako dříve; v tomto ohledu se nelze připojit k závěru rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. září 2002, sp. zn. 18 Co 267/2002, podle kterého neměl oprávněný dědic po skončení řízení o pozůstalosti naléhavý právní zájem na určení neplatnosti závěti či dědického práva a měl se pouze domáhat vydání dědictví podle tehdejšího § 485 ObčZ 1964. Srov. také stejný závěr v Německu BITTLER In BONEFELD, KROIß, TANCK. *Erbprozess mit Erbscheinsverfahren und Teilungsversteigerung*, s. 101.

⁶⁹³ NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. ABGB. *Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 333; WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, s. 310.

⁶⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 13. října 1971, sp. zn. 5 Ob 180/71; dále ze dne 20. listopadu 2012, sp. zn. 5 Ob 116/12p z 20. 11. 2012.

⁶⁹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 27. března 1995, sp. zn. 1 Ob 630/94; dále ze dne 20. listopadu 2012, sp. zn. 5 Ob 116/12p aj. ECCHER. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht. 4. Auflage*, s. 108; WELSER. In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, s. 310.

⁶⁹⁶ Usnesení Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 3 Ob 205/15s.

neboť smyslem dědické žaloby je dosažení právního postavení univerzálního právního nástupce zůstavitele, a tím pak zprostředkovaně i jednotlivých subjektivních práv a povinností.⁶⁹⁷ Žalobou oprávněného dědice docílí žalobce, že se zpětně stane univerzálním sukcesorem zůstavitele, a tím i vlastníkem jednotlivých součástí pozůstalosti; jeho zápis jako vlastníka do pozemkové knihy má pak jen deklaratorní účinek.⁶⁹⁸ Nárok na vydání jednotlivých věcí či bezdůvodného obohacení, eventuálně na svolení k zápisu vlastnického práva oprávněného dědice do pozemkové knihy však má být v Rakousku předmětem jiné, singulární žaloby (jiného žalobního petitu)⁶⁹⁹ – přímo podle § 823 ABGB explicitně se vlastnictví jednotlivých kusů dědictví nelze domáhat dědickou, nýbrž vlastnickou žalobou. V této souvislosti lze poukázat na názor, dle kterého nemůže být součástí dědické žaloby podle § 823 ABGB petit na vydání pozůstalostního majetku, když nejprve je nutné určit dědické právo a teprve následně (snad tedy až po právní moci rozhodnutí) se může oprávněný dědic za pomoci běžných singulárních žalob (např. reivindikační) domáhat vydání jednotlivých věcí z pozůstalosti.⁷⁰⁰ S uvedeným názorem však spíše nelze souhlasit, a to z důvodu jeho nepraktičnosti a rovněž s ohledem na závěry usnesení rakouského Nejvyššího soudního dvora sp. zn. 7 Ob 63/98k z 10. srpna 1998, které lépe vyhovují zásadě ekonomie řízení: žalobce v posuzovaném případě zvolil kumulativní petit, kterým se domáhal po všech dědicích (tedy účastnících původního řízení, kteří vystupovali jako dědicové) společně a nerozdílně odevzdat podíl 1/18 na pozůstalosti, dále žádal zaplacení konkrétních peněžitých částek a vydání konkrétních zlatých mincí a šperků po jednotlivých dědicích a konečně také, aby byla jednomu z dědiců uložena povinnost svolit ke vkladu vlastnického práva k 1/18 nemovitosti do pozemkové knihy. Soud dospěl na jedné straně k závěru, že není nutné v dědické žalobě popsat konkrétní předměty, jejichž odevzdání se žalobce domáhá, na druhé straně však každá dědická žaloba směřuje k cíli, aby byly žalobci vydány jednotlivé věci náležející k pozůstalosti, a proto je možné spojit s petitem na vydání pozůstalosti i další petit na vydání jednotlivých součástí pozůstalosti.⁷⁰¹ Soud uzavřel, že žaloba se svrchu

⁶⁹⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 10. března 2008, sp. zn. 10 Ob 8/08m.

⁶⁹⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 27. března 1995, sp. zn. 1 Ob 630/94; ECCHER. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 110; NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 337.

⁶⁹⁹ ECCHER. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht*, s. 110; WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*, s. 583.

⁷⁰⁰ EHRENZWEIG, Armin, KRALIK, Winfried. *Das Erbrecht*, 3. Auflage, Wien: Manz, 1983, 436 s., s. 331; NEMETH In SCHWIMANN, KODEK a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*, s. 336.

⁷⁰¹ Stejný závěr ze starší rakouské literatury už např. KRASNOPOLSKI, KAFKA. *Österreichisches Erbrecht*, s. 333.

uvedeným petitem je přípustná a že takto zvolený petit je v souladu se zásadou ekonomie řízení, zejména pokud se žalobce domáhá vydání konkrétních předmětů po těch dědicích, kterým tyto předměty připadly dle jejich dohody o rozdělení pozůstalosti.⁷⁰²

Z výše uvedeného je patrné, že chápat žalobu podle § 189 odst. 2 ZŘS jako známou *hereditatis petitio*, tedy jako žalobu univerzální, je zřejmě nejvhodnějším řešením. Tímto výkladem se zabrání roztržštění soudních rozhodnutí o jednotlivých částech pozůstalosti, zamezí se odlišnému posouzení otázky dědického práva oprávněného dědice jednotlivými soudy a nejasnostem, koho považovat za univerzálního právního nástupce zůstavitele. Běžná singulární žaloba na plnění bez určovací funkce (nebo i celý soubor takových žalob) takovou úlohu splnit nemůže. Zachování *hereditatis petitio* v českém právním řádu by znamenalo též navázání na dosavadní tradici z předchozích právních úprav a zároveň by odpovídalo i zahraniční právní úpravě, ze které český zákonodárce při regulaci dědického práva v OZ nejvíce čerpal. Z důvodu ekonomie řízení a jiných praktických ohledů by bylo též vhodné dovodit jednotnou příslušnost soudu, u něhož probíhalo řízení o pozůstalosti, pro veškeré žaloby podávané podle § 189 odst. 2 ZŘS oprávněným dědicem, a to analogickou aplikací § 88 písm. c) OSŘ (k tomu viz dále).

4.2.5 Příslušnost soudu

V souvislosti s charakterem žaloby podle § 189 odst. 2 ZŘS vyvstává poměrně zásadní otázka místní příslušnosti soudu. § 88 písm. c) OSŘ stanoví, že k rozhodnutí sporu v souvislosti s řízením o pozůstalosti je příslušný soud, u něhož probíhá řízení o pozůstalosti. Na rozdíl od bývalé právní úpravy už neobsahuje odkaz na tehdejší § 175k OSŘ, který upravoval řešení sporů v řízení o pozůstalosti. Komentářová literatura uvádí, že takto založená výlučná příslušnost je časově omezena po dobu řízení o pozůstalosti.⁷⁰³ Co tedy s žalobou oprávněného dědice, která se podává až po skončení pozůstalostního řízení? S ohledem na zásadu ekonomie řízení je žádoucí aplikovat § 88 písm. c) OSŘ analogicky i na spory o žalobě oprávněného dědice podle § 189 odst. 2 OSŘ jako nejbližší ustanovení, a dospět tak k jednotné příslušnosti pro veškeré žalobní nároky spojené s právem oprávněného dědice k pozůstalosti proti nepravým dědicům. Takový závěr by bylo vhodné učinit bez ohledu na to, zda bude charakter žaloby podle § 189 odst. 2 ZŘS nakonec posouzen

⁷⁰² WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen*. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht), s. 311. Stejný závěr ovšem už ANDERS. *Grundriss des Erbrechts*, s. 90.

⁷⁰³ NOVOTNÝ In BUREŠ, DRÁPAL, KRČMÁŘ a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl (§ 1 až 200za)*, s. 570 a násl.; PŘIDAL In SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*, s. 381 a násl.

jako běžná reivindikace, nebo *hereditatis petitio* – u reivindikace, zejména aby se zabránilo vzniku vzájemně si odporujících rozhodnutí jednotlivých soudů, které by si mohly odlišně posoudit předběžnou otázku lepšího dědického práva žalobce, u *hereditatis petitio* pak především z důvodu ekonomie řízení, neboť lze očekávat, že oprávněný dědic se bude chtít v rámci jednoho soudního řízení rovnou domoci vydání celé pozůstalosti včetně jednotlivých věcí z ní od všech nepravých dědiců.

4.2.6 Promlčení

K promlčení žaloby oprávněného dědice zastávají autoři různé názory, a to nejen v České republice. M. Šešina uvádí, že se právo podat žalobu promlčí v deseti letech a promlčecí lhůta počne běžet ode dne, kdy bylo nepravému dědici potvrzeno nabytí dědictví, a to s odkazem na § 619 OZ.⁷⁰⁴ K. Hamuláková a J. Petrov Křiváčková se domnívají, že právo podat žalobu se podle § 614 OZ nepromlčuje, neboť žalobce se jejím prostřednictvím domáhá ochrany svého vlastnického práva, které je nepromlčitelné.⁷⁰⁵ Rozřešení otázky závisí právě na posouzení, zda § 189 odst. 2 ZŘS zakotvuje *hereditatis petitio*, nebo jde pouze o běžnou reivindikační žalobu. Reivindikace by se patrně nepromlčovala jakožto žaloba realizující vlastnické právo, které promlčení nepodléhá. Jako *hereditatis petitio* by však se žaloba promlčovala, jak dovodili už za účinnosti ObčZ 1964 J. Švestka a J. Spáčil, neboť zákon zakotvující *hereditatis petitio* v hmotném právu neposkytoval oprávněným dědicům, jejichž právo nebylo deklarováno pravomocným rozhodnutím v řízení o dědictví, stejnou ochranu jako skutečným vlastníkům. Bylo to z důvodu upřednostnění právní jistoty a zabránění situacím, kdy by oprávněný dědic mohl žalovat nepravého dědice na vydání věci reivindikační žalobou i za situace, kdy by nepravý dědic měl již promlčen jeho nárok proti oprávněnému dědici na vydání bezdůvodného obohacení za dluhy dědictví, které sám hradil namísto oprávněného dědice.⁷⁰⁶ Uvedené závěry patrně ob stojí i za současné právní úpravou. Lze tedy mít za to, že žaloba oprávněného dědice podle § 189 odst. 2 ZŘS se promlčuje, a to v subjektivní lhůtě 3 roky a objektivní lhůtě 10 let (§ 629 ObčZ), přičemž subjektivní lhůta počíná dnem, kdy se oprávněný dědic dozvěděl o zůstavitelově smrti a svém (lepším) dědickém právu, a objektivní lhůta pak dnem, kdy bylo potvrzeno nabytí dědictví nepravému dědici (pro počátek běhu lhůty patrně není určující pouze smrt zůstavitele, ale také možnost

⁷⁰⁴ ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVORÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 683.

⁷⁰⁵ HAMULÁKOVÁ, PETROV KŘIVÁČKOVÁ In LAVICKÝ a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*, s. 389–390.

⁷⁰⁶ SPÁČIL. *Vztah vlastnické žaloby na vydání věci k žalobám z některých jiných právních vztahů*, s. 312–313.

oprávněného dědice zjistit, kdo je k žalobě pasivně legitimován, což zjistí až z pravomocného usnesení o dědictví). Nabízí se také otázka vydržení vlastnického práva k věcem patřícím k pozůstalosti nepravým dědicem.⁷⁰⁷

4.3. Částečné shrnutí

Procesní postavení nepominutelného dědice a možnosti jeho procesní obrany proti vydědění závisí především na jeho hmotněprávním postavení. Určující také je, z jakých důvodů nepominutelný dědic napadá vydědění.

Nepominutelný dědic, který byl zůstavitelem platně vyděděn, nemá právo ani na povinný díl, a tedy zásadně ani nemůže být účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože v řízení nemůže být vypořádáván jeho povinný díl. Ze zákonných ustanovení pak nevyplývá povinnost informovat nepominutelného dědice o jeho vydědění. Jelikož je však vyrozumění nepominutelného dědice nezbytným předpokladem pro to, aby se nepominutelný dědic mohl k vydědění vyjádřit, případně se mu i bránit, lze mít za to, že je v souladu s účelem právní úpravy vyděděného nepominutelného dědice o tomto vyrozumět a dát mu tím k uvedenému postupu možnost.

V případě, že nepominutelný dědic **namítá pravost listiny**, tedy že listina nepochází od zůstavitele, může vzniknout jednak **spor o dědické právo**, ale také spor o právo na povinný díl. Spor o dědické právo vzniká v případě, kdy by za předpokladu úspěchu takové námitky měl nepominutelný dědic dědické právo (např. pokud je listina o vydědění jediným pořízením pro případ smrti zůstavitele). Spor o dědické právo musí soud vyřešit postupem podle § 168 až 170 ZŘS, tedy buď vyřešením právní otázky, nebo odkazem k podání žaloby ke spornému soudu. Neprokáže-li se námitka pravosti jako důvodná, soud účast vyděděného nepominutelného dědice na řízení ukončí podle § 7 odst. 2 ZŘS. **Spor o právo na povinný díl** v případě námitky pravosti listiny vzniká tehdy, pokud by nepominutelnému dědici ani v případě úspěchu námitky nesvědčilo dědické právo (např. pokud zůstavitel mimo listinu o vydědění pořídil ještě jiné pořízení nepopřené co do pravosti, ve kterém určil dědice veškerého majetku). V takovém případě by celý majetek zůstavitele dědil ustanovený dědic a vyděděný nepominutelný dědic by už měl právo

⁷⁰⁷ V Rakousku se dovozuje obecná promlčecí lhůta 30 let (§ 1478 ABGB) nebo 40 let vůči vymezeným osobám (§ 1485, § 1472 ABGB), avšak v případě, že byla někomu odevzdána pozůstalost na základě neplatného pořízení pro případ smrti, činí promlčecí lhůta 3 roky (§ 1487 ABGB). Názor o nepromlčitelnosti žaloby zastával v Rakousku pouze W. Kralík, jehož závěr však není v současnosti přijímán. WELSER In RUMMEL, LUKAS. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen*. 4. Auflage. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht), s. 314–315; EHRENZWEIG, KRALIK, *Das Erbrecht*, s. 60 a 337–338.

jen na povinný díl. Jeho právo je však sporné a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. Je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS a poučit jej, že se svého práva může domáhat **žalobou na vyplacení povinného dílu** u sporného soudu.

Další případ, který může v souvislosti s vyděděním nastat, je, že nepominutelný dědic **namítá platnost listiny o vydědění**. Zatímco formální platnost, stejně jako výklad obsahu, si soud posoudí vždy sám, v případě, kdy nepominutelný dědic namítá platnost vydědění s ohledem na nenaplnění důvodů vydědění, je nutné takové jednání posoudit jako domáhání se práva na povinný díl, a to z důvodu, že nepominutelnému dědici nesvědčí dědické právo po zůstaviteli. V důsledku uplatnění práva na povinný díl se nepominutelný dědic stane účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, avšak jeho právo je sporné, a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. **Také v tomto případě je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS a poučit jej o možnosti se svého povinného dílu domáhat pořadem práva.**

V případě, kdy nepominutelný dědic **napadá platnost vydědění z důvodu omylu** zůstavitele, odvíjí se jeho možná obrana opět od skutečnosti, zda by v případě úspěchu měl nepominutelný dědic nárok na dědické právo nebo povinný díl. V případě, že by měl nárok na dědické právo, jedná se o **spor o dědické právo**, který soud vyřeší postupem podle § 168 až § 170 ZŘS. Jestliže totiž byl zůstavitel při pořízení listiny o vydědění ovlivněn omylem, nemůže se uplatnit nejen odejmutí povinného dílu, ale ani negativní závěť, kterou zůstavitel nepominutelnému dědici odňal také dědický podíl, protože taková vůle v důsledku omylu nemůže nastat. V případě **sporu o právo na povinný díl** se nepominutelný dědic **stane** účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože ale spor není možno vyřešit v řízení o pozůstalosti, musí být jeho účast ukončena usnesením podle § 7 odst. 2 ZŘS s poučením o možnosti se povinného dílu domáhat pořadem práva

Nepominutelný dědic se může bránit svému vyloučení z dědického práva či práva na povinný díl i **po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti**. V případě, kdy se bude domáhat pouze svého povinného dílu, může tohoto dosáhnout prostřednictvím žaloby na vyplacení povinného dílu. Tato žaloba přitom může být podána bez ohledu na skutečnost, zda nepominutelný dědic své právo na povinný díl v řízení o pozůstalosti uplatnil, či nikoliv, neboť neuplatnění práva na povinný díl v rámci řízení o pozůstalosti nepůsobí jeho zánik. V případě, kdy se nepominutelný dědic bude domáhat po skončení řízení o pozůstalosti svých dědických práv, může podat žalobu podle § 189 odst. 2 ZŘS označovanou jako žalobu oprávněného dědice. Ačkoliv povaha této žaloby není dostatečně vyjasněna, nejvhodnějším

řešením je považovat ji za zvláštní dědickou žalobu, tzv. *hereditatis petitio*, jakožto žalobu univerzální, neboť pouze tímto výkladem se zabrání roztržnění soudních rozhodnutí o jednotlivých částech pozůstalosti a nejasnostem, koho považovat za univerzálního právního nástupce zůstavitele. Běžná singulární žaloba na plnění bez určovací funkce (nebo i celý soubor takových žalob) takovou úlohu splnit nemůže.

Závěr

Právní řád dává v současné době člověku celou řadu možností, jakým způsobem lze uspořádat majetkové poměry pro případ smrti. Tradiční instituty pro pořízení pro případ smrti poskytuje dědické právo, ale vedle toho existují také tzv. alternativní prostředky dědické sukcese, které dědické právo do jisté míry obcházejí, a dědické právo na alternativní prostředky dědické sukcese dosud dostatečně nereaguje. Jednou z výzev pro zákonodárce, případně pro právní praxi při výkladu dědického práva, je proto právě přizpůsobení (či výklad) dědického práva možnostem alternativních prostředků dědické sukcese, aby tyto alternativní prostředky nebyly obcházením dědického práva, ale spíše jeho vhodným doplněním. Zásadní je v tomto ohledu problematika nepominutelných dědiců, kteří jsou dědickým právem zvláště chráněni, a u kterých se ono obcházení dědického práva může projevit nejvíce.

Předkládaná práce se zabývá právě problematikou nepominutelných dědiců, respektive možnostmi jejich vyloučení prostředky dědického práva, tj. vyděděním, a hmotněprávním a procesním postavením nepominutelných dědiců. Institut nepominutelného dědice je součástí dědického práva již od dob římského práva a jeho účelem je ochrana nejbližších rodinných příslušníků zůstavitele tím, že jim je zaručen určitý podíl na pozůstalosti nebo na její hodnotě pro případ, že by zůstavitel zanechal majetek jiným osobám. V institutu nepominutelného dědice se tak střetávají dvě hlavní zásady dědického práva, a to zásada rodinné solidarity a zásada autonomie vůle zůstavitele, které mají svůj základ v ústavních principech autonomie vůle (čl. 1 odst. 1 LZPS a čl. 2 odst. 3. LZPS) a ochrany rodiny a dětí (čl. 32 odst. 1 a 3 LZPS). Zatímco zásada rodinné solidarity je historicky starší a vyjadřuje požadavek přechodu majetku v rámci rodiny prostřednictvím předem stanovených pravidel zákonné dědické posloupnosti, tak zásada autonomie vůle je mladší a vyjadřuje možnost zůstavitele odchýlit se od těchto pravidel a zvolit si v rámci pořízení pro případ smrti za dědice jinou osobu. Institut nepominutelného dědice pak obě zásady vyvažuje, neboť zajišťuje určitá práva nepominutelným dědicům právě pro případ, kdy zůstavitel v souladu s posilující zásadou autonomie vůle o svém majetku pořídí v rozporu s jinak danými pravidly zákonné dědické posloupnosti.

Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl

Nepominutelnými dědici jsou podle § 1643 odst. 1 ObčZ děti zůstavitele, a nedědí-li, tak jejich potomci. Tyto potomky zákonodárce chrání tím, že se jim musí od zůstavitele

dostat zaopatření primárně v podobě dědického podílu podle první zákonné dědické třídy, a pokud zůstavitel za dědice povolá jiné osoby, tak se jim musí dostat povinný díl v penězích nebo v podobě odkazu, případně mají právo na zaopatření v podobě dávek až do výše povinného dílu. Srovnáme-li pak okruh nepominutelných dědiců s historickými úpravami platnými na území ČR a rovněž s evropskými standardy, může se jevit současný úzký okruh nepominutelných dědiců jako nedostačující, když běžné je, že mezi nepominutelné dědice patří také manžel či rodiče zůstavitele. Na druhou stranu je potřeba říci, že historické i zahraniční úpravy vycházejí z jiných podmínek, než na jakých je vystavěná současná česká úprava. Manžel zůstavitele je v českém právním prostředí zpravidla zajištěn společným jmění manželů, v rámci řízení o pozůstalosti pak rovněž právem některých osob na zaopatření. U rodičů zůstavitele je zpravidla předpokládáno, že tito si již za svého života nashromáždili dostatečný majetek, v rámci řízení o pozůstalosti jsou navíc zajištěni právem některých osob na zaopatření. S ohledem na tyto skutečnosti je potřeba současný okruh nepominutelných dědiců považovat za dostačující, rozšíření stávajícího okruhu nepominutelných dědiců by navyšovalo spory o právo na povinný díl, a zároveň by taková úprava zůstavitele nejspíš vedla k volbě jiných prostředků pro mezigenerační převod majetku. Pokud by však přesto bylo do budoucna z právně-politických důvodů uvažováno o rozšíření okruhu nepominutelných dědiců, mohlo by toto být řešeno rozšířením a zefektivněním práv některých osob na zaopatření. Tento institut totiž pokrývá nejbližší rodinné příslušníky zůstavitele s tím, že cílem je stejně jako u povinného dílu, majetkově zajistit tyto osoby pro případ úmrtí zůstavitele.

Co do práva nepominutelného dědice na povinný díl, nezletilému nepominutelnému dědici se podle § 1643 ObčZ musí dostat alespoň tolik, kolik činí $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu, zletilému pak tolik, kolik činí $\frac{1}{4}$ jeho zákonného dědického podílu. Rozlišování velikosti povinného dílu podle dosažení zletilosti zavedl občanský zákoník z roku 1950 po vzoru sovětského práva, a to s tím, že tento model zůstal v našem právním řádu dodnes. V souvislosti s tímto je potřeba upozornit, že v době, kdy bylo toto rozlišování zavedeno, bylo účelem povinného dílu především zaopatřit nezletilé nepominutelné dědice, neboť tito byli často na zůstaviteli zcela finančně závislí. Povinný díl zletilých potomků se pak zdůvodňoval morálně, neboť tito zůstaviteli často pomáhali rozmnožovat jeho majetek, a proto si určitou část z tohoto majetku zasloužili. Současná doba je však již v tomto ohledu jiná, nezletilé děti se v době dosažení zletilosti zpravidla nestávají finančně samostatné, často v této době ještě žijí u jednoho z rodičů, mnohdy mají před sebou ještě několik let studií. Mnohem účelnější by bylo, pokud by se výše povinného dílu odvíjela

stejně jako v případě práva nepominutelného dědice na nutnou výživu (§ 1665 ObčZ) od potřeby na straně nepominutelného dědice, tedy jak navrhuje O. Horák⁷⁰⁸ „*vázat povinný díl na možnost se samostatně živit či šířeji na nouzi nepominutelných dědiců, a/nebo omezit výši povinného dílu maximální částkou, určenou nejlépe násobkem minimální mzdy, resp. chápat povinný díl jako „paušalizovanou vyživovací povinnost“*“.⁷⁰⁸ S touto variantou se lze zcela ztotožnit. Je patrné, že funkce povinného dílu se mění, a netřeba již striktně trvat na jeho historické podobě.

Nepominutelný dědic je podle současné úpravy považován za věřitele ostatních dědiců, neboť pokud mu není zůstavitelem zanechán dědický podíl, tak nemá právo na podíl z pozůstalosti, ale jen na peněžní částku rovnající se hodnotě povinného dílu (§ 1654 ObčZ).

Přístupy k ochraně nepominutelného dědice

Ochrana nepominutelného dědice může mít v různých právních řádech různou podobu. Zatímco v zemích *common law* institut nepominutelného dědice zakotven vůbec není, neboť právní řády těchto zemí jsou postaveny na neomezené autonomii vůle, v rámci kontinentálního práva se uplatňuje omezená vůle zůstavitele, která garantuje nepominutelným dědicům právo na povinný díl, a to buď ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti, *in natura* (předcházející úprava v ČR, jinak např. v úpravě Lucemburska), nebo ve formě finanční pohledávky (současná úprava ČR, Německo, Rakousko, Polsko). Všechny tyto přístupy mají přitom své odůvodnění.

Povinný díl ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti *in natura* se vyskytuje v zemích Evropy, kde je upřednostňován princip rodinné solidarity před autonomií vůle zůstavitele. Rodina je zde považována za základní pilíř společnosti, vyznačující se svou soudružností, jsou zde silné křesťanské tradice a rodiče jsou zde úzce navázáni na své děti, které značně podporují (např. právní úprava Španělska, Itálie, Slovenska, předcházející úprava v ČR). Taková právní úprava nepominutelným dědicům přináší silné postavení, neboť v případě, kdy jim není zanechán jejich povinný díl, mohou se zpravidla domáhat až zneplatnění části pořízení pro případ smrti, které jejich povinný díl nerespektuje. Pro zůstavitele však z tohoto plyne, že je na své dispoziční svobodě přímo omezen a nemůže svůj majetek rozdělit zcela podle své libosti.

⁷⁰⁸ HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. Vsehrd.cz. 21. února 2017. Dostupné na <https://www.vsehrd.cz/clanek/zamysleni-nad-autonomii-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku_1f1a58aa-bce6-411c-be83-b523ee45b8b1>; HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 136.

Jiný přístup, který je ve vztahu k nepominutelnému dědici možný, je zanechání povinného dílu ve formě finanční pohledávky (současná úprava v ČR, Německo, Rakousko).⁷⁰⁹ Zůstavitel v takovém případě není omezen na své vůli přímo, ale omezení je přeneseno na dědice, kteří musí povinný díl nepominutelného dědice dorovnat.⁷¹⁰ Takové právní úpravy dávají přednost autonomii vůle zůstavitele před rodinnou solidaritou, což se projevuje ve slabších právech nepominutelných dědiců. Lze říci, že tyto úpravy redukuje možnost vzniku dědických sporů, neboť spor o vyplacení povinného dílu v penězích není sporem o dědické právo, a tudíž by neměl zatěžovat řízení o pozůstalosti. Zároveň takové pojetí povinného dílu více vyhovuje současné společenské situaci, kdy se mění struktura rodiny, děti často s některým z rodičů ani nežijí, a proto je vypořádávání povinných dílů finanční cestou nejlepším řešením nejen pro nepominutelné dědice, ale i pro dědice samotné.

V rámci historických právních úprav na území České republiky se projevily oba tyto přístupy. V rámci ABGB byl upřednostňován princip autonomie vůle zůstavitele před principem rodinné solidarity, což se projevilo v široké možnosti zůstavitele rozhodnout o svém majetku pro případ smrti, s tím že nepominutelný dědic měl nárok na povinný díl ve formě peněžité pohledávky, přičemž povinný díl byl navíc dostatečně chráněn tak, aby nemohl být zkrácen ani jednáním *inter vivos* (připočtení daru, vrácení daru na povinný díl) ani *mortis causa* (vyplacení povinného dílu v penězích). Socialistické občanské zákoníky tento koncept upustily a na první místo postavily rodinnou solidaritu. Upřednostněno bylo dědění ze zákona oproti dědění ze závěti s tím, že nepominutelný dědic měl nárok na povinný díl *in natura*, nikoliv na pouhé vyrovnání povinného dílu v penězích. Pokud tedy nepominutelnému dědici nebyl jeho povinný díl zanechán, mohl zneplatnit část, případně i celou závěť, která jeho povinný díl nerespektovala. Taková obrana přitom často vedla k vytvoření nuceného spoluvlastnictví mezi dědici, čemuž se snažili zůstavitelé předcházet tím, že převáděli majetek ještě za svého života. Po roce 1989 se taková úprava stávala čím dál více nevyhovující, kritizovaná byla nejen značně omezená vůle zůstavitele z důvodu silných práv nepominutelných dědiců, ale i další chybějící instituty. Tento stav se pokusila napravit rekodifikace soukromého práva v podobě současného občanského zákoníku, která se opět navrátila k pojetí nepominutelného dědice tak, jak jej známe z ABGB. Nepominutelný dědic má opět nárok na povinný díl ve formě finanční pohledávky. Rovněž byly sníženy povinné díly a rozšířeny důvody vydědění.

⁷⁰⁹ Tamtéž, s. 521.

⁷¹⁰ HORÁK. In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 130 a násl.

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že současná úprava v určitých aspektech vyhovuje aktuálním společenským poměrům, za vhodně zvolený lze považovat především současný okruh nepominutelných dědiců a nárok nepominutelného dědice na povinný díl v penězích. Současná úprava by také měla reflektovat i další možnosti mezigeneračního majetkového nástupnictví a zavést účinné prostředky ochrany nepominutelných dědiců tak, aby jejich ochrana nemohla být obcházená právními jednáními za života zůstavitele. Ačkoliv se pak v rámci rekodifikace objevovaly názory, že institut nepominutelného dědice by bylo možné za současné společenské situace zcela zrušit, je potřeba konstatovat, že takto radikální krok by narušil rovnováhu mezi zásadou autonomie vůle zůstavitele a zásadou rodinné solidarity. Pokud by měl být institut nepominutelného dědice ze zákona zcela vyloučen, zřejmě by musel být nahrazen jiným institutem, který by výše zmíněnou rovnováhu v dědickém právu nastoloval.

Vydědění

Vydědění je jedním z pořízení pro případ smrti, kterým může zůstavitel rozhodnout o osudu svého majetku pro případ smrti tím, že nepominutelného dědice vyloučí z jeho majetkových práv a tím rozhodne, kdo bude jeho nástupcem v majetkové oblasti. Vydědění je základní a jedinou možností, kterou dědické právo nabízí zůstaviteli, aby svým rozhodnutím vyloučil nepominutelného dědice z jeho majetkových práv. Současná právní úprava je nejednoznačná co do právních následků platného vydědění, neboť důsledně nerozlišuje pojem dědický podíl a povinný díl. Výkladem však bylo dovozeno, že platné vydědění odnímá jak **povinný díl, tak dědický podíl**. Toto je nejen úmyslem zákonodárce, ale bezesporu i smyslem a účelem zákona.

Vyděděný nepominutelný dědic pak může mít z pohledu hmotného práva různé postavení v závislosti na způsobu a platnosti vydědění. V případě **platného vydědění s uvedením důvodu vydědění** nemá nepominutelný dědic právo na povinný díl ani na dědický podíl, přesto může být za určitých okolností majetkově zajištěn, a to prostřednictvím práva na zaopatření (§ 1665 ObčZ). V případě **platného vydědění bez uvedení důvodu vydědění** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl, a pokud se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění, nemá právo ani na povinný díl (§ 1648 ObčZ). V případě **neplatného vydědění pro nedostatek důvodů vydědění** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl (§ 1650 ObčZ); to platí bez ohledu na existenci jiného pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob. V případě **vědomého opominutí** má nepominutelný dědic právo na povinný díl, pokud se však proti němu prokáže

důvod vydědění, nemá právo ani na povinný díl a jde o tzv. vydědění mlčky a po právu (§ 1651 ObčZ). V případě **nevědomého opominutí** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl (§ 1652 ObčZ) a nelze proti němu prokázat vydědění mlčky a po právu. V případě **neplatného vydědění pro nedostatek formálních náležitostí** se k vydědění vůbec nepřihlíží a nepominutelný dědic má právo na dědický podíl i na povinný díl.

Zákon vztahuje vydědění také na potomky vyděděného nepominutelného dědice, přičemž se rozlišuje, zda se vyděděný dožil smrti zůstavitele, nebo nikoliv. V případě, kdy se nepominutelný dědic **nedožije smrti zůstavitele, potomci vyděděného nepominutelného dědice dědí či mají právo na povinný díl**, ledaže jsou z tohoto práva samostatně vyloučeni. Jiná je situace v případě, kdy se nepominutelný dědic **dožije smrti zůstavitele, neboť v takovém případě jsou ze zákona z dědění vyloučeni i potomci vyděděného, aniž by tito museli naplnit zákonný důvod vydědění**, ledaže je zůstavitelem projevená jiná vůle. I v takovém případě je však nutné potomkům vyděděného nepominutelného dědice zachovat alespoň právo na povinný díl. Aby byli potomci vyděděného nepominutelného dědice vyloučeni i z práva na povinný díl, museli by sami naplnit některý z důvodů vydědění a být pro tento samostatně vydědění. Opačný závěr, tedy že potomci vyděděného nepominutelného dědice nemají v takovém případě právo ani na povinný díl, by znamenal bezdůvodné vyloučení potomků zůstavitele z práv na povinný díl, aniž by k tomuto byl zákonný důvod, což by bylo nejen proti smyslu a účelu vydědění, ale dokonce i proti ústavně zaručeným právům (čl. 11 odst. 1 a čl. 32 odst. 1 LZPS).

Právo některých osob na zaopatření

Účelem práva některých osob na zaopatření (§ 1665 a násl. ObčZ) je zajištění alespoň základního zaopatření z pozůstalosti některým osobám, které byly na zůstavitele odkázány výživou, a kterým se výživy nedostává jinak. Nepominutelnému dědici náleží právo na zaopatření, pokud nemá právo na povinný díl, a pokud se mu výživy nedostává jinak. Právo na povinný díl nepominutelný dědic nemá, pokud byl platně vyděděn, je nezpůsobilý dědit, pokud se zřekl dědického práva a práva na povinný díl, pokud odmítl dědictví a nevyhradil si právo na povinný díl. Nepominutelný dědic pak musí být v takové situaci, ve které se mu nedostává nutné výživy žádným způsobem, především od osob, které by jinak k němu měly vyživovací povinnost, a dále musí být v situaci, ve které není z objektivních důvodů schopen si sám zajistit výživu. Mimo nepominutelného dědice je právo na zaopatření za splnění zákonných podmínek přiznáno také pozůstalému manželovi, těhotné vdově

a neprovdané matce zůstavitelova dítěte, rodičům zůstavitele a jiným osobám, které požívaly bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele. V případě manžela a rodičů zůstavitele lze mít za to, že právo na zaopatření kompenzuje fakt, že se v občanském zákoníku nepodařilo prosadit právo těchto osob na povinný díl.

Nepominutelnému dědici náleží zaopatření pouze v rozsahu nutné výživy, což je nejnižší rozsah zákonem přiznaného zaopatření a slouží k uspokojování základních potřeb výživy v podobě stravování. Nepominutelnému dědici se takto může dostat výživa nejvýše do hodnoty jeho povinného dílu, ovšem bez časového omezení.

Zvláštností práva nepominutelného dědice na zaopatření je, že toto právo mu svědčí navzdory tomu, že se dopustil jednání, v důsledku kterého byl z práva na povinný díl vyloučen. Právo na zaopatření má totiž i nepominutelný dědic dědicky nezpůsobilý nebo zůstavitelem vyděděný, což lze vnímat jako narušení principu autonomie vůle i jistoty ostatních dědiců a lze mít za to, že snahou je odbřemenění státu od povinnosti zajistit výživu nepominutelného dědice skrze instituty veřejného práva. Paradoxní ovšem je, že právě výživa poskytovaná skrze veřejnoprávní sociální záruky (důchody, podpora v nezaměstnanosti, dávky sociální péče) bude zpravidla představovat překážku pro uplatnění práva nepominutelného dědice na zaopatření, neboť budou tou výživou, která se nepominutelnému dědici „dostává jinak“.

Obrana vyděděného nepominutelného dědice

Procesní postavení nepominutelného dědice a možnosti jeho procesní obrany proti vydědění závisí především na jeho hmotněprávním postavení. Určující také je, z jakých důvodů nepominutelný dědic napadá vydědění.

Nepominutelný dědic, který byl zůstavitelem platně vyděděn, nemá právo ani na povinný díl, a tedy zásadně ani nemůže být účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože v řízení nemůže být vypořádáván jeho povinný díl. Ze zákonných ustanovení pak nevyplývá povinnost informovat nepominutelného dědice o jeho vydědění. Jelikož je však vyrozumění nepominutelného dědice nezbytným předpokladem pro to, aby se nepominutelný dědic mohl k vydědění vyjádřit, případně se mu i bránit, lze mít za to, že je v souladu s účelem právní úpravy vyděděného nepominutelného dědice o tomto vyrozumět a dát mu tím k uvedenému postupu možnost.

V případě, že nepominutelný dědic **namítá pravost listiny**, tedy že listina nepochází od zůstavitele, může vzniknout jednak **spor o dědické právo**, ale také spor o právo na povinný díl. Spor o dědické právo vzniká v případě, kdy by za předpokladu úspěchu

takové námitky měl nepominutelný dědic dědické právo (např. pokud je listina o vydědění jediným pořízením pro případ smrti zůstavitele). Spor o dědické právo musí soud vyřešit postupem podle § 168 až 170 ZŘS, tedy buď vyřešením právní otázky, nebo odkazem k podání žaloby ke spornému soudu. Neprokáže-li se námitka pravosti jako důvodná, soud účast vyděděného nepominutelného dědice na řízení ukončí podle § 7 odst. 2 ZŘS. **Spor o právo na povinný díl** v případě námitky pravosti listiny vzniká tehdy, pokud by nepominutelnému dědici ani v případě úspěchu námitky nesvědčilo dědické právo (např. pokud zůstavitel mimo listinu o vydědění pořídil ještě jiné pořízení nepopřené co do pravosti, ve kterém určil dědice veškerého majetku). V takovém případě by celý majetek zůstavitele dědil ustanovený dědic a vyděděný nepominutelný dědic by už měl právo jen na povinný díl. Jeho právo je však sporné a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. Je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS a poučit jej, že se svého práva může domáhat **žalobou na vyplacení povinného dílu** u sporného soudu.

Další případ, který může v souvislosti s vyděděním nastat, je, že nepominutelný dědic **namítá platnost listiny o vydědění**. Zatímco formální platnost, stejně jako výklad obsahu, si soud posoudí vždy sám, v případě, kdy nepominutelný dědic namítá platnost vydědění s ohledem na nenaplnění důvodů vydědění, je nutné takové jednání posoudit jako domáhání se práva na povinný díl, a to z důvodu, že nepominutelnému dědici nesvědčí dědické právo po zůstaviteli. V důsledku uplatnění práva na povinný díl se nepominutelný dědic stane účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, avšak jeho právo je sporné, a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. **Také v tomto případě je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS a poučit jej o možnosti se svého povinného dílu domáhat pořadem práva.**

V případě, kdy nepominutelný dědic **napadá platnost vydědění z důvodu omylu** zůstavitele, odvíjí se jeho možná obrana opět od skutečnosti, zda by v případě úspěchu měl nepominutelný dědic nárok na dědické právo nebo povinný díl. V případě, že by měl nárok na dědické právo, jedná se **o spor o dědické právo**, který soud vyřeší postupem podle § 168 až § 170 ZŘS. Jestliže totiž byl zůstavitel při pořízení listiny o vydědění ovlivněn omylem, nemůže se uplatnit nejen odejmutí povinného dílu, ale ani negativní závěť, kterou zůstavitel nepominutelnému dědici odňal také dědický podíl, protože taková vůle v důsledku omylu nemůže nastat. V případě **sporu o právo na povinný díl** se nepominutelný dědic **stane** účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože ale spor není možno vyřešit v řízení

o pozůstalosti, musí být jeho účast ukončena usnesením podle § 7 odst. 2 ZŘS s poučením o možnosti se povinného dílu domáhat pořadem práva

Nepominutelný dědic se může bránit svému vyloučení z dědického práva či práva na povinný díl i **po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti**. V případě, kdy se bude domáhat pouze svého povinného dílu, může tohoto dosáhnout prostřednictvím žaloby na vyplacení povinného dílu. Tato žaloba přitom může být podána bez ohledu na skutečnost, zda nepominutelný dědic své právo na povinný díl v řízení o pozůstalosti uplatnil, či nikoliv, neboť neuplatnění práva na povinný díl v rámci řízení o pozůstalosti nepůsobí jeho zánik. V případě, kdy se nepominutelný dědic bude domáhat po skončení řízení o pozůstalosti svých dědických práv, může podat žalobu podle § 189 odst. 2 ZŘS označovanou jako žalobu oprávněného dědice. Ačkoliv povaha této žaloby není dostatečně vyjasněna, nejvhodnějším řešením je považovat ji za zvláštní dědickou žalobu, tzv. *hereditatis petitio*, jakožto žalobu univerzální, neboť pouze tímto výkladem se zabrání roztržitému soudním rozhodnutí o jednotlivých částech pozůstalosti a nejasnostem, koho považovat za univerzálního právního nástupce zůstavitele. Běžná singulární žaloba na plnění bez určovací funkce (nebo i celý soubor takových žalob) takovou úlohu splnit nemůže.

Shrnutí

Úprava práv nepominutelných dědiců v dědickém právu vyvažuje princip rodinné solidarity jako požadavek na přechod majetkových hodnot v rámci rodiny na straně jedné a princip autonomie vůle zůstavitele jako možnost zůstavitele libovolně nakládat s majetkem na straně druhé. Nepominutelným dědicům jsou tak zajištěna určitá majetková práva v podobě povinného dílu, aniž by tím byla zásadně omezována možnost zůstavitele pořádit pro případ smrti, což se jeví jako vyvážené řešení mezi oběma uvedenými principy. Nepominutelnými dědici pak jsou v současné úpravě pouze potomci zůstavitele, a nikoli též manžel nebo rodiče zůstavitele. Z hlediska tradičního přístupu k majetkovému nástupnictví pro případ smrti je určení potomků jako nepominutelných dědiců pochopitelné, avšak v současné době již nemusí mít právo nepominutelného dědice na povinný díl původní zaopatřovací charakter, neboť ruku v ruce s vyšším věkem dožití jde také vyšší věk nepominutelných dědiců, kteří již nemusí být na zůstaviteli finančně závislí a povinný díl je tak pro ně spíše zadostiučiněním nebo přilepšením. Lze proto uvažovat také nad tím, že by povinný díl měl být zajištěn jen nepominutelným dědicům, kteří nejsou schopni sami se živit, zejména jsou-li nezletilí nebo ne plně svéprávní. Vynechání manžela a rodičů zůstavitele z postavení nepominutelných dědiců lze považovat za odpovídající současné

sociální realitě i právní úpravě, neboť manželovi především připadá část společného jmění manželů a rodiče, pokud se smrti zůstavitele dožili, na něm zpravidla nebudou finančně závislí, a případně budou zajištěni některým z nástrojů sociálního státu.

Povinný díl v současné úpravě zatěžuje dědice, jehož věřitelem se nepominutelný dědic stává. Výše povinného dílu se odvíjí od velikosti dědického podílu, který by nepominutelnému dědici náležel při dědění podle první zákonné dědické třídy. Povinný díl o velikosti $\frac{3}{4}$ zákonného dědického podílu u nezletilých nepominutelných dědiců a o velikosti $\frac{1}{4}$ zákonného dědického podílu u zletilých nepominutelných dědiců nelze považovat za nepřiměřený, přesto představuje prostor pro změnu. Vhodnějším by se mohl jevit povinný díl ve výši odpovídající potřebám nepominutelného dědice, který by mu náležel do určité výše.

Vyloučení nepominutelného dědice z práva na povinný díl vyděděním s sebou přináší mnohé výkladové problémy, zejména pokud se týká hmotněprávního a procesního postavení nepominutelného dědice, který se svému vydědění brání. Právní teorie se na mnoha otázkách dosud neshodla a v mnohých případech je převažujícím řešením takové řešení, které vychází z předcházející úpravy v občanském zákoníku z roku 1964, která však byla založena na zcela jiných principech. Řešení navrhovaná v této práci, která se snaží zohlednit principy současné úpravy i její inspirační zdroj v podobě ABGB a návrhu občanského zákoníku z roku 1937, jsou proto v mnoha případech v opozici k jiným věhlasnějším autorům, ale přesto se některá taková řešení již začínají prosazovat také v soudním rozhodování, které ovšem v dědickoprávních věcech přichází pomalu. S vyděděním pak souvisí také právo nepominutelného dědice na zaopatření, neboť právě platné vydědění může být jedním z předpokladů vzniku práva na zaopatření. Vyděděnému nepominutelnému dědici pak mohou být poskytovány dávky nutné výživy až do výše jeho povinného dílu, což lze hodnotit spíše nekoncepčně, ale bez praktických dopadů, neboť se jedná o institut téměř nevyužívaný.

Úprava nepominutelného dědice a jeho práva na povinný díl v rámci dědického práva dává smysl, přestože některé aspekty neodpovídají současné sociální realitě a jsou spíše připomínkou tradičního přístupu k dědickému právu. Současná úprava je pak zatížena také výkladem váznoucím v minulé úpravě, který ztěžuje praktické užití institutů dědického práva. Tradiční dědické právo představované také úpravou v současném občanském zákoníku pak nereaguje na alternativní prostředky dědické sukcese, které jsou možnou cestou pro obcházení dědického práva. Závěrem lze proto vyjádřit naději, že se ustálí výklad institutů dědického práva tak, aby odpovídal současné úpravě i současné sociální realitě, a že i dědické právo bude moci reagovat a obstát po boku alternativních prostředků dědické sukcese.

Seznam použité literatury a dalších zdrojů

Právní předpisy

Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky
LZPS	Ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod
ABGB	Zákon č. 946/1811 sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (také jako obecný zákoník občanský) podle kontextu též ve znění pozdějších předpisů, zejména císařského nařízení č. 276/1914 ř. z. (I. dílčí novela), císařského nařízení č. 69/1916 ř. z. (III. dílčí novela) a Erbrechts-Änderungsgesetz 2015 (ErbRÄG 2015)
AußStrG	Zákon č. 111/2003 BGBl. I, Außerstreitgesetz (rakouský zákon pro nesporná řízení)
BGB	Zákon č. 21/1896 RGBl., Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
NotŘ	Zákon ČNR č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
ObčZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1950	Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
ObčZ 1964	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník podle kontextu též ve znění pozdějších předpisů, zejména zákona č. 131/1982 Sb. a zákona č. 509/1991 Sb.
Osn. čsl. zák.	Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1931
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
Vlád. návrh	Vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937
ZPO	Zákon č. 113/1895 RGBl., Zivilprozessordnung (rakouský občanský soudní řád)
JŘSoud	Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy
evropské dědické nařízení	Nařízení Evropského parlamentu a Rady EU č. 650/2012 Sb.

Další použité předpisy

- *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Echr.coe.int. Dostupné na <https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf>.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [online]. Bundestag.de. Dostupné na <<https://www.bundestag.de/grundgesetz>>.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [online]. Sejm.gov.pl. Dostupné na <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>>.
- *Listina základních práv EU* [online]. Eur-lex.europa.eu. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>>.
- *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. Osn.cz. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>>.
- *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* [online]. Osn.cz. Dostupné na <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf>.
- Ústavní zákon č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenskej republiky [online]. Slpk.sk. Dostupné na <<http://www.slpk.sk/dokumenty/ustava.pdf>>.
- *Všeobecná deklaráce lidských práv* [online]. Nssoud.cz. Dostupné na <http://www.nssoud.cz/zakony/deklarace_prava.pdf>.
- Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů.

Důvodové zprávy

- *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601)*. Dostupné na <http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm>.
- *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1950. Komentář k §§ 548–551*. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm>.
- *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. Komentář k Hlavě třetí: Dědění ze závěti* [online]. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_13.htm>.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

Komentáře a monografie⁷¹¹

- ALEXY, Robert. *Theory of Constitutional Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2002. 462 s.
- ANDERS, Josef. *Grundriss des Erbrechts*. Berlin: Duncker & Humblot 1910. 139 s.
- BAHÝLOVÁ, Lenka, FILIP, Jan, MOLEK, Pavel a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010. 1536 s.
- BAMBERGER, Heinz Georg, ROTH, Herbert a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3, §§ 1297-2385, EGBGB*. München: C. H. Beck, 2008. 2725 s.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. 469 s.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 301 s.
- BEDNÁŘÍKOVÁ, Barbora. *Svěřenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 181 s.
- BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s.
- BOHUSLAV, Josef Václav. *Poslední vůle*. Praha: Jos. R. Vilímek, 1914. 34 s.
- BONEFELD, Michael, KROIB, Ludwig, TANCK, Manuel. *Erbprozess mit Erbscheinsverfahren und Teilungsversteigerung. 2. Auflage*. Verlag: Nomos. 1064 s.
- BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva* (přeložil Jan Vážný). 9. vyd. Brno: Čsl. akad. spol. Právnick, 1932. 745 s.
- BRAUN, Alexandra, RÖTHEL, Anne (eds.). *Passing wealth on death. Will-substitutes in Comparative Perspective*. Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2016, 408 s.
- BROX, Hans, WALKER, Wolf-Dietrich. *Erbrecht*. 23. Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009. 491 s.
- BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s.
- BURANDT, Wolfgang, ROJAHN, Dieter (eds.). *Erbrecht*. 2. Auflage. München: C. H. Beck, 2014. 1935 s.
- BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl (§ 1 až 200za)*. Praha: C. H. Beck, 2006. 1096 s.
- BUSCHE, Jan. *Privatautonomie und Kontrahierungszwang*. Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1999. 722 s.

⁷¹¹ Pokud není uvedeno jinak, jedná se o první vydání.

- BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts*. Wien: Springer, 1996, 777 s.
- ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT, Jozef, ONDŘEJ, Josef, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Díl II. (§ 222 až 510)*. Praha: Panorama, 1987. 819 s.
- DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGSCHAMPS DE BÉRIER, Francizsek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské. Základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s.
- DEIXLER-HÜBNER, Astrid, SCHAUER, Martin. *Erbrecht NEU*. Wien: LexisNexis, 2015. 210 s.
- DÖBEREINER, Christoph. *Das internationale Erbrecht nach der EU-Erbrechtsverordnung (Teil I.)*. MittbayNot, 2013.
- DUTTA, Anatol, HERRLER, Sebastian. *Die Europäische Erbrechtsverordnung*. C. H. Beck: München, 2014. 552 s.
- DUTTA, Anatol. *Warum Erbrecht? Das Vermögensrecht des Generationenwechsels in funktionaler Betrachtung*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2014. 682 s.
- DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer, 2013. 430 s.
- ECCHER, Bernhard. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht. 4. Auflage*. Wien, New York: Springer 2010, 202 s.
- EHRENZWEIG, Armin, KRALIK, Winfried. *Das Erbrecht*. 3. Auflage, Wien: Manz, 1983, 436 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 316 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- FARRAN, Sue, GALLEN, James, HENDRY, Jennifer, RAUTENBACH, Christa (eds.). *The Diffusion of Law: The Movement of Laws and Norms Around the World*. Velká Británie: Ashgate, 2015. 250 s.
- FEIL, Erich. *Außerstreitgesetz. Kurzkommentar für die Praxis*. 3. Auflage. Wien: Linde 2016. 670 s.
- FENYVES, Attila, KERSCHNER, Ferdinand, VONKILCH, Andreas a kol. *(Klang) Kommentar zum ABGB, § 531–551*. 3. Auflage, Verlag Österreich AG, 2017, 491 s.

- FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. 648 s.
- FILIP, Jan, SVATONĚ, Jan. *Státověda*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s.
- FRIEDMAN, Daniel. BAREK-EREZ Daphne (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford. Portland. Hart Publishing, 2001. 400 s.
- GITSCHTHALER, Edwin, HÖLLWERTH, Johann. *AußStrG. Kommentar zum Außerstreitgesetz. Band 1*. Wien: Manz 2013. 2218 s.
- HARRER, Friedrich, HONSELL, Heindrich, MADER, Peter. *Gedächtnisschrift für Theo Mayer-Maly*. Vienna: Springer, 2011. 677 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 1320 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto, 1910. 1243 s.
- HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 348 s.
- HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, 381 s.
- HOPT, Klaus, REUTER, Dieter. *Stiftungsrecht in Europa*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2001. 301 s.
- HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 198 s.
- CHALUPA, Ivan, REITERMAN, David, MUZIKÁŘ, Martin. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018. 184 s.
- JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 1416 s.
- JELLINEK, Georg. *System der subjektiven öffentlichen rechte*. 2. Auflage. Tübingen: Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1905. 366 s.
- JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. Praha: Havlíček Brain Team, 2015. 1080 s.
- KALSS, Susanne (eds.). *Company Law and the Law of Succession*, Vienna: Springer, 2015. 411 s.
- KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s.
- KLANG, Heinrich a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Zweiter Band, Erster Halbband. §§ 531 bis 858*. Wien: Österreichische Staatsdruckerei 1935.

- KLÍMA, Josef. *Querella inofficiosi testamenti*: příspěvek k vývoji nepominutelných práv dědických. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947. 217 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 1047 s.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, Jan KRATOCHVÍL, BOBEK Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. 1696 s.
- KNAPP, Viktor (et. al). *K otázkám nového občanského práva*. Praha: Orbis, 1950. 95 s.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. 248 s.
- KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníka*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 233 s.
- KOZIOL, Helmut a kol. *Kurzkommentar zum ABGB*. Wien, New York: Springer 2005. 1968 s.
- KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. 12. Auflage. Wien: Manz, 2007. 578 s.
- KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Grundriss des bürgerlichen Rechts*. Wien: MANZ, 1995, 558 s.
- KRAINZ, Josef, EHRENZWEIG, Armin. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte: Familien-und Erbrecht*. 5. Auflage. Wien: Manz 1917. 581 s.
- KRASNOPOLSKI, Horaz, KAFKA, Bruno Alexander. *Österreichisches Erbrecht*. Berlin: Dunker & Humblot 1914. 426 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické*. Praha: Všehrd. 1928. 139 s.
- KUČERA, Zdeněk, TICHÝ, Luboš. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním – komentář*. Praha: Panorama, 1989, 362 s.
- KYZLINKOVÁ, Věra. *Občanský zákoník. Stručný výklad zákona ze dne 25. X. 1950 č. 141 Sb*. Praha: Orbis, 1952. 121 s.
- LACLAVÍKOVÁ, Miriam. *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi: (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva)*. Bratislava: Veda, 2010. 322 s.
- LANGENFELD, Gerrit. *Testamentsgestaltung: Einzeltestament, Ehegattentestament, Unternehmertestament*. Köln: Schmidt, 2002. 527 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.

- LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1012 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář*. Wolters Kluwer: Praha 2016. 1116 s.
- LEIPOLD, Dieter. *Erbrecht*. 18. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. 378 s.
- MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016. 864 s.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 3. vydání. Praha: Linde, 2003. 139 s.
- MARX, Karl, ENGELS, Friedrich. *Komunistický manifest*. Překlad August Radimský. 2. vydání. Praha: Zář, 1898. 51 s.
- MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické*. Brno, Barvič & Novotný, 1927. 143 s.
- MEDICUS, Dieter. *Allgemeiner Teil des BGB*. 5. vydání. Heidelberg: C. F. Müller, 1992. 466 s.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013. 649 s.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*. Praha: Leges, 2013. 1264 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 296 s.
- MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. 218 s.
- MENYHEI, Ákos, SÁNDOR István. *A trust bevezetése magyarországon és a nemzetközi gyakorlat/ Introductiono of the trust in Hungary and the international practice*. Budapest, Maďarsko: HVG ORAC, 2017.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.
- MUSCHELER, Karlheinz. *Erbrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. 2387 s.
- OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný*. 16. díl. Praha, 1900.
- PALANDT. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Nebengesetzen*. 74. Auflage. München: C. H. Beck 2015. 3198 s.
- PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář*. 2. díl. Praha: Linde, 1999. 1164 s.

- PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017. 3120 s.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. 3276 s.
- PFEIFFER, Magdalena. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 228 s.
- PIĄTOWSKI, Józef Stanisław, KORDASIEWICZ, Bogudar. *Pravo spadkowe*. Warszawa: Lexis Nexis, 2011, 248 s.
- PIPES, Richard. *Vlastnictví a svoboda* (předklad Luděk Bednář). Praha: Argo, 2008. 364 s.
- PROCHÁZKA, Jan. *Občanský zákon Ruské sovětské federativní socialistické republiky*. Praha: Svoboda, 1946.
- PUŽMAN, Josef. *Žaloby a žalobní petity*. Praha: Knihotiskárna v Úvalech, 1933. 476 s.
- RECHBERGER, Walter H. a kol. *Kommentar zum Außerstreitgesetz. 2. Auflage*. Wien: Verlag Österreich 2013. 919 s.
- RONOVSKÁ, Kateřina a kol. *Metamorfózy nadačního práva v Evropě a České republice na počátku 21. století*. Brno: Munipress, 2015. 204 s.
- RONOVSKÁ, Kateřina. *Nové české nadační právo v evropském srovnání*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 348 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III*. Praha: V. Linhart, 1936 (reprint Praha: Wolters Kluwer, 2013), 866 s.
- RUMMEL, Peter, LUKAS, Meinhard. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*. 4. Auflage. Wien: Manz 2015. 3242 s.
- SALÁK, Pavel, ČERNOCH, Radek, HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. 185 s.
- SALÁK, Pavel. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 356 s.
- SAVIGNY, Friedrich Car von. *System des heutigen Römischen Rechts*. Berlin, 1840.
- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. 1019 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. 240 s.

- SCHILCHEGGER, Johann, GRUBER, Katrin. *Österreichisches Verlassenschaftsverfahren. Leitfaden für die Praxis*. Wien: LexisNexis, 2012. 188 s.
- SCHWIMANN, Michael, KODEK, Georg a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*. 4. Auflage. Wien: LexisNexis, 2014. 696 s.
- SOBEK, Tomáš. *Argumenty teorie práva*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 330 s.
- SÜß, Rembert. *Erbrecht in Europa*. 2. vydání. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008.
- SVOBODA, Emil (ed.). *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924.
- SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. 104 s.
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2013. 408 s.
- SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 1632 s.
- SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014. 458 s.
- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s.
- ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. 896 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015. 384 s.
- ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017. 284 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 728 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 732 s.
- TICHÝ, Luboš, RONOVSÁ, Kateřina, KOCÍ, Miloš. *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*. Praha: Nakladatelství Eva Rozkotová (Centrum právní komparatistiky PrF UK), 2014. 235 s.
- TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. C. H. Beck, Praha 2014. 392 s.

- TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I.* Praha: Bursík & Kohout, 1905 (reprint Praha: Wolters Kluwer, 2014, editor Ondřej Horák). 157 s.
- UNGER, Joseph. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. 6. Band. Das österreichische Erbrecht.* Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1879. 400 s.
- WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s.
- WELSER, Rudolf (ed.). *Erbrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa.* Wien: Manz, 2009. 202 s.
- WELSER, Rudolf (ed.). *Zivilrecht. Die Reform des österreichischen Erbrechts. II/1; II/2.* Wien: Manz, 2009; 2010
- WELSER, Rudolf. *Der Erbrechts-Kommentar. §§ 531–824 ABGB.* Wien: Manz 2007. 532 s.
- WINDEL, Peter A. *Über die Modi der Nachfolge in das Vermögen einer natürlichen Person beim Todesfall.* Heidelberg: R. v. Decker's Verlag, 1998.
- WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací.* 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. 624 s.
- WINTEROVÁ, Alena. *Žaloba v občanském právu procesním.* Praha: Univerzita Karlova, 1979. 105 s.
- ZEILLER von, Franz. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Zweite Abteilung.* Wien und Triest: Geistingers Verlagshandlung, 1812.

Články v odborných časopisech

- BAUER, František. Odpůrčí právo proti opominutí nastoupiti dědictví a nárok na povinný díl. *Právní prakse*, 1937, č. 5, s. 137–138.
- BÉBR, Richard. Některé problémy dědického práva z hlediska přípravy nového občanského zákoníka. *Socialistická zákonnost*, 1961, č. 7.
- BEDNÁŘ, Václav. Dědické právo v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo*, 2012, roč. 21, č. 5, s. 162–170.
- BEZOUŠKA, Petr, HAVEL, Bohumil, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PIHERA, Vlastimil, RONOVSÁ, Kateřina, TELEC, Ivo. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 1.

- BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 10, s. 816–829.
- BRIM, Luboš. K přechodu dluhů zůstavitele na dědice. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 4, s. 3–5.
- ČERNOCH, Radek. Sen v Headley z hlediska romanistického. *Acta Iuridica Olomucensia*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva, s. 51–57.
- DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. Nové dědické právo a meziválečná rekonstrukce. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 8–9.
- DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo "v detailu". In *Olomoucké právní dny*. 2016.
- DOSTALÍK, Petr. Causa Curiana – i slavní právníci prohrávají spory. *Bulletin advokacie*, č. 1–2, 2010, s. 65–68.
- DOSTALÍK, Petr. Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 275–282.
- DRÁPAL, Ljubomír, ŠEŠINA, Martin. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 6, s. 15–20.
- ELIÁŠ, Karel. Noblesa civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 413.
- ELIÁŠ, Karel. Raison d'être práva dědického. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Pocta Zdeňku Kučerovi k 80. narozeninám, 2008, č. 1, s. 137-146.
- ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97–104.
- FIALA, Roman. Trvalé vedení nezřízeného života. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 2, s. 18–21.
- HIRSCH, Adam, WANG, William K. S. Qualitative Theory od the Dead Hand. *Indiana Law Journal*. Vol. 68 : Iss. 1, Article 1., s. 12.
- HOLÍKOVÁ, Lenka. Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu. *Ad notam*, 2017, roč. 23, č. 2. s. 7–10.
- HORÁK, Ondřej, OSINA, Petr. Případ Riggs v. Palmer a jeho význam pro české (dědické) právo. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 1, s. 18–21.
- HORÁK, Ondřej, POP, Martin. Darování pro případ smrti a jeho zdanění. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 30, č. 3, s. 29–31.
- HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 22, s. 783–785.

- HORÁK, Ondřej. K odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu. *Ad notam*, 2017, roč. 23, č. 4, s. 23–24.
- HORÁK, Ondřej. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 6, s. 10.
- HORÁK, Ondřej. Matthias Längle: Schenkung auf den Todesfall (Darování pro případ smrti). *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 4, s. 42–43.
- HORÁK, Ondřej. Nabývání majetku zůstavitele a nahodilá zkáza věci. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 6, s. 3–7.
- HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 283–286.
- HORÁK, Ondřej. Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu zakládající dědickou nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2019, č. 1, s. 3–6.
- HORÁK, Ondřej. Postavení potomků vyděděného potomka. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 4, s. 5–8.
- HORÁK, Ondřej. Přejedání práv jinak než děděním z pracovního a služebních poměrů. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 20, s. 713–717.
- HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381–387.
- HORN, Kryštof. Praktické aspekty svěřenského fondu ve světle návrhu urgentní novely občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 1, s. 11–12.
- IVIČIČ, Marek. Vztah základních práv a soukromého práva ve vybraných státech. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2009, roč. XVI, č. 3, s. 190–196.
- KITTEL, David. Neopominutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 14–16.
- KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 4, s. 14–17.
- KNAPP, Viktor. O dědických titulech podle československého práva a o povinném dílu. *Socialistická zákonnost*, 1984, č. 5., s. 271–279
- KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*. 1983. č. 6, s. 326–334.
- KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 5, s. 3–6.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEČEK, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21, č. 3, s. 23–31.

- KUČERA, Zdeněk, PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. 432 s.
- KUNC, Bohumil, LYČKA, Martin. Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: Posun směrem ke common law a jeho účelovosti? *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 19, s. 674.
- MALÁ, Lenka. Darování pro případ smrti v Německu a Rakousku. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 3, s. 5–6.
- MIMROVÁ, Tereza. Svěřenský fond v kontextu dědického práva. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 23–24, s. 840 a násl.
- MUCHA, Jiří. Několik úvah k procesněprávní problematice vydědění. *Bulletin advokacie*, 1984, č. 2, s. 97–109.
- MUCHA, Jiří. Postavení a funkce vydědění v právu dědickém. *Bulletin advokacie*, 1983, červenec–září, s. 171–184.
- ONDŘEJEK, Pavel. Účinky lidských práv v soukromém právu. *Právník*, 2011, roč. 150, č. 1, s. 33–51.
- ONDŘEJEK, Pavel. Ústavní hodnoty a autonomie vůle v právním jednání v soukromém právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. XXVI, č. 3, s. 351–364.
- PFEIFFER, Magdalena. Dědický statut v rukou zůstavitel – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 8–13.
- PFEIFFER, Magdalena. Nařízení o dědictví (Vědecké symposium „Evropské nařízení o dědictví“ ve Würzburgu). *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 6, s. 52.
- PIHERA, Vlastimil. Krocení trustů. Svěřenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue*, roč. 14, č. 5, 2016, s. 129–134.
- PIHERA, Vlastimil. Nejpodivnější zvíře v lese – poznámky ke svěřenskému fondu. *Obchodněprávní revue*, roč. 10, 2012, s. 278.
- PLAŠIL, Filip. Poznámky k článku „Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu“. *Ad notam*, 2017, roč. 23, č. 3, s. 18–22.
- PLAŠIL, Filip. Volná čtvrtina podle § 1587 ObčZ a povinný díl. *Ad notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 13–17.
- PLAŠIL, Filip. Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 3, s. 14–19.
- RABL, Christian. Das Nachlaßinventar – Inhalt und Zweck. *Österreichische Notariatszeitung*. 1999, roč. 129, č. 5, s. 131–132.

- RONOVSKÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 4, s. 69.
- RONOVSKÁ, Kateřina, HAVEL, Bohumil. Nadační fond v realitě nového občanského zákoníku. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 3, s. 82–88.
- RONOVSKÁ, Kateřina, LAVICKÝ, Petr. Foundations and trust funds in the Czech Republic after the recodification of Civil Law: a step forward? *Trust & Trustees*, Oxford University Press, 2015, roč. 21, č. 6, s. 639–644.
- RONOVSKÁ, Kateřina, LAVICKÝ, Petr. New Czech Foundation and Trust (like) Law: initial experience and reactions. *Trust and Trustees*, Oxford: Oxford University Press, 2016, roč. 22, č. 6, s. 641–646.
- RONOVSKÁ, Kateřina, PIHERA, Vlastimil. Estate planning on the edges of time: The Czech Perspective. *Trusts & Trustees*, Velká Británie: Oxford University Press, 2017, roč. 23, č. 6, s. 648–652.
- RONOVSKÁ, Kateřina. (Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 15–16.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 5, s. 18–23.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Nadace (a trusty) v kontinentální Evropě - pohled funkcionální. *Obchodněprávní revue*, Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 4, č. 7–8, s. 202–206.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Nadační fond po rekodifikaci soukromého práva. Subsidiarita či analogie uvnitř nadačního práva? *Právní rozhledy*, roč. 22, č. 13–14, 2013, s. 494–499.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží? *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 23, č. 7–8, 2016, s. 44–48.
- SPÁČIL, Jiří. Vztah vlastnické žaloby na vydání věci k žalobám z některých jiných právních vztahů. *Právní fórum*, roč. 2015, č. 8, s. 313.
- SVOBODA, Jiří, LESZAY. Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závěti. *Ad Notam*. 2008, roč. 14, č. 2, s. 55–62
- ŠEJVL, Michal. Lidská práva jako diskurzivní pojem. *Právník*, roč. 156, č. 6, 2017, s. 473.
- ŠEŠINA, Martin. Ještě k Příspěvku do diskuse o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 6, s. 22–23.

- ŠEŠINA, Martin. Příspěvek do diskuse o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 5, s. 22–23.
- ŠEŠINA, Martin. Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 45–47.
- ŠEŠINA, Martin. Změny v postavení a právech nepominutelných dědiců v novém občanském zákoníku. *Rekodifikace a praxe*. 2015, č. 3, s. 8–10.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění. 1. část *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26., č. 18, s. 662 a násl.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění. 2. část *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26., č. 19, s. 656 a násl.
- ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 97.
- TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27–41.
- TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Darování pro případ smrti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, č. 2, s. 116–117.
- TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 7, s. 229–236.
- TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. *Právní rozhledy*. 2015, č. 13–14, s. 474–481.
- TALANDA, Adam. Určení účastníků řízení o pozůstalosti na základě pořízení pro případ smrti. *Právní rozhledy*, 2016, č. 21, s. 753–756.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLAŠIL, Filip. Obrana oprávněného dědice. *Bulletin advokacie*, 2019 (v tisku).
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. A Brief Insight into Disinheritance. *International and Comparative Law Review*, 2016, roč. 16, č. 1, s. 153–160.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Dědická smlouva. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 6, s. 12–15.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Římské dědické právo jako inspirace současného dědického práva. *Historica Olomucensia*, 2018, roč. XLV, č. 55, s. 29–41.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv vydědění na potomky vyděděného. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 653–660.
- TALANDOVÁ, Iveta. Dědická nezpůsobilost. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 17–20.

- TALANDOVÁ, Iveta. Důsledky nevhodného chování dítěte v dědickém právu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, č. 3, s. 249–257.
- TALANDOVÁ, Iveta. Několik úvah nad současnou úpravou nepominutelného dědice. *Soukromé právo*, 2019.
- TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 1, s. 63–72.
- TALANDOVÁ, Iveta. Vydědění nepominutelného dědice pro dědickou nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2019, roč. 26, č. 2, s. 3–6.
- TALANDOVÁ, Iveta. Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes. *Iurium Scriptum*, 2019, roč. 3, č. 1, s. 73–86.
- TICHÝ, Luboš. Působení základních práv na soukromoprávní poměry a jeho meze (skica k doktríně prozařování). *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. XVII, č. 1, s. 10–17.
- VLASÁK, Michal. Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života. *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 5, s. 216–219.
- ZIMMERMANN, Reinhard. Kulturelle Prägung des Erbrechts? *Juristen Zeitung*, 2016, s. 321–322.
- Zrušiti právo dědické. *Právník*, 1918, s. 248.

Příspěvky ve sbornících a články v elektronické podobě

- BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 17–28.
- *Das Portal der Schweizer Regierung* [online]. Dostupné na <<https://www.admin.ch>>.
- *Dědická řízení v Evropě* [online]. Dostupné na <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-cs.do>.
- ELIÁŠ, Karel. Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 34–36.
- ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In HRUŠÁKOVÁ, Milada (ed.). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikace českého občanského práva*. Praha: Leges, 2011, s. 11–29.
- *Fakta a čísla o Evropské unii* [online]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/41/volny-pohyb-pracovniku>>.

- FIALA, Roman. *Roman Fiala k NOZ* [online]. *Iusless.blogpost.cz*, 30. prosince 2013. Dostupné na <<http://iusless.blogspot.cz/2013/12/roman-fiala-k-noz.html>>.
- FILIP, Jan. *Aktuální problémy regulace vlastnictví – Úvod a náměty do diskuse*. In NECKÁŘ, Jan a kol. *Dny práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1824–1828.
- HORÁK, Ondřej. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy“. Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva. In MACH, Peter, PEKARIK, Matej, VLADÁR, Vojtech (edd.). *Constans et perpetua voluntas: Pocta Petrovi Blahovi k 75. narozeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 217–222.
- HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. *Vsehrd.cz*. 21. února 2017. Dostupné na <https://www.vsehrd.cz/clanek/zamysleni-nad-autonomii-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku_1f1a58aa-bce6-411c-be83-b523ee45b8b1>.
- MELZER, Filip. *Neplatnost právního jednání v návaznosti na nedodržení formy* [online]. *Obcanskyzakonik.justice.cz*, 25. července 2013, Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/infocentrum/media/444-neplatnost-pravniho-jednani-v-navaznosti-na-nedodrzeni-formy>>;
- *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. *uzis.cz* [online]. Dostupné na <<https://web.archive.org/web/20170423062132/http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn-mezinarodni-statisticka-klasifikace-nemoci-pridruzenych-zdravotnich-problemu>>.
- *Počet svěřenských fondů raketově vzrostl, meziročně na dvojnásobek* [online]. *idnes.cz*, 13. listopadu 2019. Dostupné na <https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sverenske-fondy-zakladani-sprava-dedictvi-rodinny-majetek.A191112_204026_ekonomika_fih>.
- *Pohyb obyvatelstva* [online]. *czso.cz*. 12. června 2019. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/cri/pohyb-obyvatelstva-1-ctvrtleti-2019>>.
- *Report with recommendations to the Commission on succession and wills (2005/2148(INI)) (Recommendation 8 (on the 'lex loci rei sitae' and the 'reserved portion' principle)* [online]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2006-0359&language=EN>>.
- RONOVSKÁ, Kateřina. *Nové rakouské dědické právo: Proč? Kdy? A jak?* In: *Olomoucké právníké dny*. 2016.

- *Study Group on a European Civil Code* [online]. sgecc.net. Dostupné na <<http://www.sgecc.net/>>.
- *Svěřenské fondy získávají na oblibě. Ke konci roku by jich mohlo být okolo třech tisíc* [online]. e15.cz, 18. října 2019. Dostupné na <<https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/sverenske-fondy-ziskavaji-na-oblibe-ke-konci-roku-by-jich-mohlo-byt-okolo-trech-tisic-1362718>>
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Inheritance contract. In PINIOR, Piotr, WYRZYKOWSKI, Wojciech, ZABA, Mateusz. *Evolution of Private Law. New Perspectives*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2018, s. 169–177
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv požívání alkoholu na dědické právo. In KYSELOVSKÁ, Tereza, SPRINGINSFELDOVÁ, Nelly, KŘÁPKOVÁ, Alica a kol. (eds.). *Spisy Právnické fakulty Masarykovy Univerzity*. Brno: Masarykovy Univerzity, 2017, s. 449–458.
- TALANDOVÁ, Iveta. Developments in legal institutions of „heir with capacity to inherit“. In PINIOR, Piotr, ZIELIŃSKA, Ewa, Żaba, Mateusz legal (eds.). *Evolution of private law. New approach*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2016, s. 268–274.
- TALANDOVÁ, Iveta. Obrana vyděděného nepominutelného dědice In DOBROVIČ, Ľuboš, KMECOVÁ, Darina (eds.). *Recenzovaný zborník vedeckých prác: Vymožitelnosť práva v kontexte vývoja spoločnosti*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 487–492.
- TALANDOVÁ, Iveta. Proměny dědické způsobilosti v občanských zákonících? In POLÁČEK-TUREKOVÁ, Zlatica, TUROŠÍK, Michal. (eds.) *Civilnoprávne inštitúty a ich historická reflexia vo svetle moderných rekonštrukcií*. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 300–311.
- TALANDOVÁ, Iveta. TALANDA, Adam. Vydědění nezdárného potomka. In VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (eds.). *Kontroverzní názory v právu. Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2015*. Praha: Leges, 2015, s. 197–203.
- TALANDOVÁ, Iveta. *Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes* [online]. iurium.cz, 19. května 2019. Dostupné na <<https://www.iurium.cz/2019/05/19/zjistovani-jmeni-zustavitele/?fbclid=IwAR1sptBMHI9Xo1sBZCCbW4Naod4GE-R1XZzN957O4kgaFc5DjQmXAD1oOKk>>.

- *Tisková zpráva ze dne 7. června 2012* [online]. europa.eu. Dostupné na <http://www.europa.eu/rapid/press-release_IP-12-851_cs.htm.

Rozhodnutí soudů

Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. listopadu 2016, sp. zn. II. ÚS 1113/16.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. října 2016, sp. zn. II. ÚS 251/16.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. listopadu 2012 sp. zn. I. ÚS 295/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/09.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. července 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. května 2006, sp. zn. I. ÚS 467/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. dubna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 60/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. července 2004, sp. zn. I. ÚS 185/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. května 2004, sp. zn. I. ÚS 167/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. května 2004, sp. zn. I. ÚS 113/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. dubna 2004, sp. zn. I. ÚS 43/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. října 2002, sp. zn. Pl. ÚS 39/01.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 7/02.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/01.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. května 2000, sp. zn. Pl. ÚS 24/99.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. ledna 2000, sp. zn. III ÚS 462/98.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 10. února 1997, čj. IV. ÚS 227/96.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky/České republiky

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. listopadu 2016, sp. zn. 21 Cdo 3081/2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. října 2014, sp. zn. 21 Cdo 2088/2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 21 Cdo 884/2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2013 sp. zn. 21 Cdo 3213/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 2149/2009.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. března 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. října 2010, sp. zn. 22 Cdo 617/99.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. září 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. července 2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. 21 Co 3400/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 30 Cdo 1798/2005.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. října 2003, sp. zn. 30 Cdo 1921/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. srpna 2002, sp. zn. 30 Cdo 59/2002.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2002, sp. zn. 30 Cdo 517/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. ledna 2001, sp. zn. 21 Cdo 48/2000.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. října 1999, sp. zn. 2 Cdon 682/96.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. ledna 1998, sp. zn. 2 Odon 86/97.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 1990, sp. zn. 4 Cz 8/90.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. prosince 1984, sp. zn. Cpj 51/84.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. května 1979, sp. zn. 4 Cz 7/79.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. března 1973, sp. zn. Cpj 25/73.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. září 1954, sp. zn. Cz 128/54.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rv II 488/43.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. června 1935, Rv I 119/34.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. prosince 1928, sp. zn. R II 383/28.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. listopadu 1921, sp. zn. Rv I 429/21.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 1990, sp. zn. 4 Cz 8/90.

Rozhodnutí dalších soudů České republiky

- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 30. ledna 2019, sp. zn. 18 Co 399/2018.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. 11 Co 433/2016.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 25. dubna 2003, sp. zn. 18 Co 64/2002.
- Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. září 2002, sp. zn. 18 Co 267/2002.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. listopadu 1998, sp. zn. 18 Co 310/1998.
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. srpna 1996, sp. zn. 6 Co 10/1996.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/1986.

Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora Rakouské republiky

- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 24. září 2018, sp. zn. 2Ob166/17a.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 29. září 2016 sp. zn. 2 Ob183/15y.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 3 Ob 205/15s.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 13. listopadu 2013, sp. zn. 7 Ob 158/13f.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 20. listopadu 2012, sp. zn. 5 Ob 116/12p.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. března 2011, sp. zn. 3 Ob 44/11h.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 17. prosince 2010, sp. zn. 6 Ob 153/10h.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 23. listopadu 2010. sp. zn. 1 Ob 190/10p.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 10. března 2008, sp. zn. 10 Ob 8/08m.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. srpna 2007, sp. zn. 5 Ob 108/07d.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 6. října 2005, sp. zn. 6 Od 51/05a.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. října 2001, sp. zn. 3 Ob 320/02.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 12. února 1998, sp. zn. 2 Ob 26/98g.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 11. července 1995, sp. zn. 4 Ob 539/95.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 27. března 1995, sp. zn. 1 Ob 630/94.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. listopadu 1989, sp. zn. 6 Ob 16/89.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 9. května 1985, sp. zn. 7 Ob 547/84.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 21. května 1969, sp. zn. 5 Ob 75/69.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 5. září 1968, sp. zn. 6 Ob 194/68.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 3. listopadu 1954, sp. zn. 2 Ob 817/54.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 8. listopadu 1950, sp. zn. 2 Ob 559/50.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 30. června 1915, sp. zn. R VI 71/15.

Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu Německé spolkové republiky

- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, Lüth Urteil, 1 BvR 400/51, BVerfGE 7, 198 (205).
- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 19. května 2005, BVerfGE 112, 332.

Abstrakt a klíčová slova

Abstrakt

Dědické právo poskytuje zvláštní ochranu nepominutelným dědicům, kterými jsou děti a další potomci zůstavitele. Nepominutelným dědicům je i proti vůli zůstavitele garantováno právo na povinný díl, který představuje určitý podíl na pozůstalosti nebo hodnotu takového podílu. Zvláštní ochranu nepominutelných dědiců může zůstavitel vyloučit vyděděním pouze ze zákonem stanovených důvodů, kterým nepominutelným dědicům odejme jejich právo na povinný díl i na dědický podíl. Problematika vydědění s sebou přináší množství výkladových potíží hmotného i procesního práva. Výkladové potíže souvisí především s vyvažováním principů familiarizace a autonomie vůle zůstavitele a dále s návazností hmotněprávní úpravy na procesní úpravu ochrany práv nepominutelných dědiců.

Klíčová slova

Dědické právo, nepominutelný dědic, právo na povinný díl, vydědění, opominutí, dědická nezpůsobilost, negativní závěť, právo na nutnou výživu, žaloba oprávněného dědice

Abstract

Inheritance law provides special protection for the inheritable heirs, which are the children and other descendants of the testator. Against the will of the testator, the indispensable heirs are guaranteed the right to a compulsory share, which represents a certain share in the estate or the value of such a share. The testator may exclude special protection of unforgettable heirs by inheritance only for reasons stipulated by law, by which he shall deprive the unjustified heirs of their right to a compulsory share and to a share of the inheritance. The issue of inheritance brings with it a number of interpretive difficulties of substantive and procedural law. The difficulties of interpretation are mainly related to balancing the principles of familiarization and autonomy of the testator's will, as well as to the connection of the substantive legal regulation to the procedural regulation of the protection of the rights of the indispensable heirs.

Key Words

Inheritance law, forced heir, forced share, disinheritance, omission of forced heir, incapacity to inherit, negative testament, right of descendant to necessary subsistence, hereditatis petitio

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Iveta Talandová

Hmotněprávní a procesní aspekty vydědění

Autoreferát disertační práce

Olomouc 2020

Obsah

Úvod	3
1 Přehled aktuálního stavu.....	5
2 Cíle a výzkumné otázky disertační práce	7
3 Metody zpracování.....	9
4 Vlastní závěry	11
4.1 Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl	11
4.2 Přístupy k ochraně nepominutelného dědice	13
4.3 Vydědění	15
4.4 Právo některých osob na zaopatření.....	16
4.5 Obrana vyděděného nepominutelného dědice	17
5 Zhodnocení výsledků	20
6 Původní výsledky autorky.....	22
7 Seznam použitých zdrojů	24
Právní předpisy	24
Další použité předpisy	24
Důvodové zprávy.....	25
Komentáře a monografie.....	25
Články v odborných časopisech.....	33
Příspěvky ve sbornících a články v elektronické podobě.....	38
Rozhodnutí soudů	41
Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky.....	41
Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky/České republiky	41
Rozhodnutí dalších soudů České republiky.....	43
Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora Rakouské republiky	43
Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu Německé spolkové republiky.....	44
Abstrakt a klíčová slova	45

Úvod

Dědické právo je již od dob práva římského tradičním způsobem mezigeneračního majetkového nástupnictví, a je tedy neodmyslitelnou součástí právního řádu, neboť stanoví pravidla pro přechod majetku pro případ smrti, a tím chrání vlastnické právo člověka i po jeho smrti. Dědické právo je tak pevně spjato s vlastnickým právem, které umožňuje vlastníku se svým majetkem libovolně nakládat za života, a díky dědickému právu i pro případ smrti. Dědické právo však nechrání jen právo vlastníka, tedy zůstavitele, ale jeho oprávnění libovolně nakládat se svým majetkem vyvažuje omezeními za účelem ochrany osob se zůstavitelem spojených v rodinném svazku nebo jeho věřitelů. Zvláště chráněnými osobami jsou nepominutelní dědicové, tedy v prostředí českého práva děti zůstavitele nebo jeho vzdálenější potomci, kterým se musí dostat určitých majetkových hodnot v podobě povinného dílu. Ani tato ochrana nepominutelných dědiců ovšem není bezbřehá a zůstaviteli jsou poskytnuty možnosti, jak vyloučit nepominutelného dědice z jeho práva na povinný díl, a to především institut vydědění.

Vydědění je jedním z pořízení pro případ smrti, kterým může zůstavitel rozhodnout o osudu svého majetku pro případ smrti tím, že nepominutelného dědice vyloučí z jeho majetkových práv a tím rozhodne, kdo bude jeho nástupcem v majetkové oblasti. Vydědění je základní a jedinou možností, kterou dědické právo nabízí zůstaviteli, aby svým rozhodnutím vyloučil nepominutelného dědice z jeho majetkových práv. Výše byly zmíněny i další možnosti, jak může zůstavitel zkrátit práva nepominutelného dědice a zároveň určit svého nástupce v majetkové oblasti, které jsou mnohdy dokonce efektivnější, než je vydědění svázané přísnými formálními a obsahovými požadavky dědického práva. Tyto možnosti však mohou pro zůstavitele znamenat zbavení se možnosti s majetkem nakládat již za života, zatímco vydědění (nebo jiné jednostranné pořízení pro případ smrti) není ovlivněno majetkovými změnami během života zůstavitele a je vždy libovolně odvolatelné.

Vydědění vyvolává výkladové potíže, které souvisejí s rekodifikací hmotného práva dědického i s navazující procesní úpravou řízení o pozůstalosti. Na vydědění navazuje úprava práv některých osob na zaopatření, která i vyděděnému nepominutelnému dědici přiznává určitá majetková práva. S vyděděním pak souvisí také úprava tzv. negativní závěti, která je možností vyloučení práv dědiců, kteří nejsou nepominutelnými dědici, a tedy jde o obdobu vydědění, kterou se tato práce pro srovnání také zabývá. Hlavním inspiračním zdrojem současné úpravy dědického práva hmotného byl vládní návrh občanského zákoníku z roku

1937,¹ který byl jen mírně přepracovaným ABGB.² Tento inspirační zdroj však nebyl převzat jako celek, ale byl částečně doplněn o instituty pocházející z jiných právních řádů, a to i z tolik kritizovaného tzv. socialistického občanského zákoníku z roku 1964. V důsledku toho pak vznikají výkladové potíže, na které se předkládaná práce pokusí upozornit a nabídnout jejich řešení. Na úpravu dědického práva hmotného pak nutně navazuje úprava procesní, která však byla vytvořena zcela nově a nezohledňuje dostatečně veškeré hmotněprávní instituty a vyvolává tak další výkladové potíže v řízení o pozůstalosti. Také na tyto výkladové potíže procesního práva se předkládaná práce zaměřuje a snaží se nalézt jejich řešení.

¹ DADUOVÁ, HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*, s. 8–12; ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In HRUŠÁKOVÁ, Milada (ed.). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikace českého občanského práva*. Praha: Leges, 2011, s. 11–29.

² *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601)*. Dostupné na <http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm>.

1 Přehled aktuálního stavu

Problematice vydědění se věnují aktuální komentáře, odborné monografie, vědecké články a rovněž i nedávná judikatura, ale s ohledem na inspirační zdroj současného občanského zákoníku lze čerpat také ze starších i současných prací vztahujících se k ABGB. Mnohé závěry současných českých autorů však navazují především na předcházející úpravu a nereflktují současné pojetí práva nepominutelného dědice na povinný díl a jeho odlišnosti od práva na dědický podíl, a ne všichni autoři se zabývají důsledky hmotněprávní úpravy nepominutelného dědice v řízení o pozůstalosti.

V oblasti úpravy práv nepominutelného dědice panují v současné literatuře největší spory ohledně postavení vyděděného nepominutelného dědice, zejména jde-li o vydědění neplatné. Někteří autoři zastávají názor, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic má stále právo na dědický podíl, a že spory o povinný díl je třeba řešit v řízení o pozůstalosti odkázáním k podání žaloby na určení dědického práva.³ Jiní autoři naopak zastávají názor, že neplatně vyděděný nepominutelný dědic má právo jen na povinný díl, a že spory o povinný díl je nutno řešit ve sporném řízení podáním žaloby na zaplacení.⁴ Objevil se také názor, že i sporné právo nepominutelného dědice na povinný díl má být vždy vyřešeno v řízení o pozůstalosti.⁵

Spory panují také ohledně možnosti užití tzv. negativní závěti k vyloučení práva nepominutelného dědice na dědický podíl. Někteří autoři tvrdí, že dědický podíl nepominutelného dědice nelze odejmout negativní závětí,⁶ tedy prostým prohlášením zůstavitele, aniž by byly naplněny důvody vydědění. Jiní autoři zastávají opačný názor,

³ ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář Svazek IV.* Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 374–375 srov. ŠEŠINA, Martin. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.* 2. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2019, s. 452–453; DRÁPAL, Ljubomír, ŠEŠINA, Martin. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 6, s. 15–20; SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2015, s. 428–429; SVOBODA, KLIČKA. *Dědické právo v praxi*, s. 24–25; BEDNÁŘ, Václav. Několik poznámek k vydědění. *Bulletin advokacie*, 2018, roč. 25, č. 10, s. 27; usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017.

⁴ KITTEL, David. In PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1591–1592, 1595 srovnej KITTEL, David. In PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář.* 2. vydání, Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1696–1697; PLAŠIL, Filip. Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 3, s. 14–19; TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 7, s. 229–236; TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27–41. TALANDOVÁ, Iveta. Obrana vyděděného nepominutelného dědice. In DOBROVIČ, Luboš, KMECOVÁ, Darina (eds.). *Recenzovaný zborník vedeckých prác: Vymožitelnosť práva v kontexte vývoja spoločnosti*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 487–492.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017.

⁶ SVOBODA In FIALA, DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*, s. 427–428; ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, s. 372, shodně ŠEŠINA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 392.

tedy že negativní závěť lze odejmout dědický podíl jakéhokoliv dědice, i nepominutelného dědice.⁷

Dostatečně vyjasněná pak není ani možnost nepominutelného dědice domáhat se práva na povinný díl a dědický podíl po skončení řízení o pozůstalosti.⁸

Jen málo rozebíraná je také úprava práv některých osob na zaopatření, která zajišťuje majetková práva dokonce i vyděděnému nepominutelnému dědici, ale přesto není ani v praxi využívána.⁹

Uvedené otázky dědického práva hmotného i procesního zůstávají nedostatečně vyjasněny a autoři se k nim nestaví jednotně. Jde tedy o otázky, jejichž kritické zhodnocení bude přínosem, a to zvláště s ohledem na skutečnost, že neustále vzrůstá počet pořízení pro případ smrti, která práva nepominutelných dědiců opomíjejí, popřípadě zcela vylučují.¹⁰

⁷ KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, s. 1591–1592 a 1595 shodně KITTEL In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 2. vydání, s. 1694; TALANDA, TALANDOVÁ, PLAŠIL. *Postavení nepominutelného dědice*, s. 27–41; TALANDOVÁ, TALANDA. *Postavení nepominutelného dědice*, s. 229–266; Shodně ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*, s. 294.

⁸ PLAŠIL, Filip, TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Obrana oprávněného dědice. *Bulletin advokacie*, 2020, roč. 27, č. 1–2, s. 28–36. HAMULÁKOVÁ, Klára, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Klára. In LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 388 a násl.; MUZIKÁŘ, Ladislav. In MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 353 a násl.; PIRK, Tomáš. In SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C H. Beck, 2015, s. 414 a násl.

⁹ TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Právo některých osob na zaopatření. In ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 114–128; ŠEŠINA, MUZIKÁŘ, DOBIÁŠ. *Dědické právo. Praktická příručka*, s. 310 a násl.; KLEIN In PETROV, VÝTISK, BERAN a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 2. vydání, s. 1704–1705; ŠEŠINA, WAWERKA In ŠVESTKA, DVOŘÁK, FIALA a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV.*, 2. vydání, s. 407–418.

¹⁰ Zatímco v roce 2015 sepsalo závěť u notáře 17 300 zůstavitelů, v roce 2018 jich bylo už 20 702. KOLÁŘOVÁ, Kateřina. Která závěť je ta pravá? *Lidové noviny*, 21. ledna 2019, s. 14.

2 Cíle a výzkumné otázky disertační práce

Vědeckým cílem této disertační práce je poskytnutí ucelené právní analýzy současné **hmotněprávní úpravy vydědění, včetně procesních dopadů**, s poukázáním na problematické aspekty, které aktuální úprava v této oblasti přináší.

Cíle předkládané práce pak nejsou stanoveny ve formě hypotéz, neboť právo není založeno na měřitelných datech, jako je tomu v empirických vědách, a proto nelze stanovit hypotézy, které by bylo možno jednoznačně potvrdit či vyvrátit. Na tomto místě jsou tedy vymezeny pouhé obecné otázky, kterými se práce zabývá:

1. Lze současnou úpravu institutu nepominutelného dědice považovat za odpovídající aktuálním společenským poměrům?
2. Je současná úprava vydědění stále efektivním prostředkem pro vyloučení práv nepominutelného dědice?
3. Navazuje procesní úprava vydědění na úpravu hmotněprávní?

Další konkrétní otázky se vyskytují v průběhu práce, a autorka se jim věnuje v jednotlivých kapitolách.

Při hledání odpovědí na výše uvedené výzkumné otázky budou využity následující metody výkladu a dotváření práva. Občanský zákoník sám některá výkladová pravidla uvádí, a proto je třeba tyto metodologické pokyny respektovat a vykládat ustanovení občanského zákoníku v souladu s nimi. Výklad tedy musí především splňovat požadavek **ústavně konformního výkladu a požadavek hodnotové bezrozpornosti právního řádu** (axiologický výklad). Tento požadavek respektu k nejvyšším právním normám státu je zjevně nadřazen jakýmkoli jiným výkladovým metodám, je však v souladu s požadavkem na zákaz výkladu v rozporu s dobrými mravy a výkladu vedoucího ke krutosti či bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění, jelikož všechny tyto hodnoty jsou právě ústavními normami, především Listinou základních práv a svobod, chráněny. Občanský zákoník mimo výše uvedený ústavně konformní výklad poukazuje ve druhém odstavci na **výklad jazykový, formálně systematický, subjektivně historický a objektivně teleologický**. Tyto metody budou rovněž v rámci předkládané práce zohledněny. Klíčovou interpretační metodou pak je **objektivně teleologický výklad** hledající smysl a účel vykládaného ustanovení. V případě, kdy ani za využití všech výše uvedených výkladových metod nebude možné

na výzkumnou otázku odpovědět, dojde k dotváření práva, a to podle konkrétního případu buď za pomoci analogie, či teleologické redukce.¹¹

Součástí předkládané práce je i provedení komparace, a to jak historické, tak zahraniční. Historická komparace byla zvolena z důvodu, že současná úprava byla z velké části inspirována dřívější úpravou, zejména pak vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937,^{12, 13} který představuje “*opatrnou revisi*“ obecného zákoníku občanského. Právě historické předpisy lze označit za zásadní inspirační zdroje současné úpravy dědického práva,¹⁴ když současná úprava s cílem posílit princip autonomie vůle zůstavitele navrátila do právního řádu mnohé tradiční instituty dědického práva a pokusila se navázat právě na historickou úpravu z První republiky. Uvedené je pak patrné především na institutu nepominutelného dědice, jehož pojetí bylo navraceno do jeho historické podoby. Co se týče dalších předcházejících úprav, zejména občanských zákoníků z roku 1950 a 1964, je nutno uvést, že i tyto současnou podobu dědického práva ovlivnily, a to navzdory snahám o naprosté překonání těchto socialistických úprav.¹⁵ Proto je provedena komparace i ve vztahu k těmto předpisům. Srovnání je rovněž provedeno i se současným zněním obecného zákoníku občanského, který je dodnes účinný (i když ve značně novelizované podobě) v Rakouské republice. Právě novelizovaná podoba obecného zákoníku občanského ukazuje, nakolik se dědické právo v rámci jedné kontinuální úpravy vyvinulo, možná až zdokonalilo. Výklad této úpravy spolu s navazující judikaturou navíc představuje, s ohledem na výše zmíněnou předlohu současné úpravy, zcela zásadní zdroj poznání. Z těchto předkládaná práce rovněž čerpá a následně dospívá k zásadním závěrům ohledně postavení vyloučeného nepominutelného dědice a jeho procesní obrany.

¹¹ K metodám výkladu a dotváření práva viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 296 s.; MELZER, Filip, TĚGL, Petr. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr, a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 66–78, 190–200.

¹² Viz k inspiračním zdrojům současného občanského zákoníku: ELIÁŠ, Karel. Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 34–36; ELIÁŠ. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In HRUŠÁKOVÁ. *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikace českého občanského práva*, s. 11–29; ELIÁŠ In ELIÁŠ a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*, s. 47; HORÁK, Ondřej. Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. In MELZER, TĚGL a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*, s. XXVIII.

¹³ Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 spolu s osnovou čsl. zák. z roku 1931 byl přetištěn v práci: SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012.

¹⁴ M. Daduová a O. Horák uvádí, že v současné úpravě dědického práva bylo až 78 % ustanovení inspirováno vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937. DADUOVÁ, HORÁK. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*, s. 8–12.

¹⁵ ELIÁŠ, Karel. Noblesa civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 413.

3 Metody zpracování

Při hledání odpovědi na výše uvedené výzkumné otázky budou využity následující metody výkladu a dotváření práva. Občanský zákoník sám některá výkladová pravidla uvádí, a proto je třeba tyto metodologické pokyny respektovat a vykládat ustanovení občanského zákoníku v souladu s nimi. Výklad tedy musí především splňovat požadavek **ústavně konformního výkladu a požadavek hodnotové bezrozpornosti právního řádu** (axiologický výklad). Tento požadavek respektu k nejvyšším právním normám státu je zjevně nadřazen jakýmkoli jiným výkladovým metodám, je však v souladu s požadavkem na zákaz výkladu v rozporu s dobrými mravy a výkladu vedoucího ke krutosti či bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění, jelikož všechny tyto hodnoty jsou právě ústavními normami, především Listinou základních práv a svobod, chráněny. Občanský zákoník mimo výše uvedený ústavně konformní výklad poukazuje ve druhém odstavci na **výklad jazykový, formálně systematický, subjektivně historický a objektivně teleologický**. Tyto metody budou rovněž v rámci předkládané práce zohledněny. Klíčovou interpretační metodou pak je **objektivně teleologický výklad** hledající smysl a účel vykládaného ustanovení. V případě, kdy ani za využití všech výše uvedených výkladových metod nebude možné na výzkumnou otázku odpovědět, dojde k dotváření práva, a to podle konkrétního případu buď za pomoci analogie, či teleologické redukce.¹⁶

Součástí předkládané práce je i provedení komparace, a to jak historické, tak zahraniční. Historická komparace byla zvolena z důvodu, že současná úprava byla z velké části inspirována dřívější úpravou, zejména pak vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937,^{17,18} který představuje “*opatrnou revisi*“ obecného zákoníku občanského. Právě historické předpisy lze označit za zásadní inspirační zdroje současné úpravy dědického práva,¹⁹ když současná

¹⁶ K metodám výkladu a dotváření práva viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 296 s.; MELZER, Filip, TĚGL, Petr. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr, a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svatek I. § 1–117*. Praha: Leges, 2013, s. 66–78, 190–200.

¹⁷ Viz k inspiračním zdrojům současného občanského zákoníku: ELIÁŠ, Karel. Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 34–36; ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In HRUŠÁKOVÁ, Milada (ed.). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikace českého občanského práva*. Praha: Leges, 2011, s. 11–29; ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 47; HORÁK, Ondřej. Dějiny kodifikace soukromého práva v českých zemích. In MELZER, Filip, TĚGL, Petr, a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117*. 1. vydání. Praha: Leges, 2013, s. XXVIII.

¹⁸ Vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937 spolu s osnovou čsl. zák. z roku 1931 byl přetištěn v práci: SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds). *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012.

¹⁹ M. Daduová a O. Horák uvádí, že v současné úpravě dědického práva bylo až 78 % ustanovení inspirováno vládním návrhem občanského zákoníku z roku 1937. DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. *Nové dědické právo a meziválečná rekodifikace*. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 8–12.

úprava s cílem posílit princip autonomie vůle zůstavitele navrátila do právního řádu mnohé tradiční instituty dědického práva a pokusila se navázat právě na historickou úpravu z První republiky. Uvedené je pak patrné především na institutu nepominutelného dědice, jehož pojetí bylo navraceno do jeho historické podoby. Co se týče dalších předcházejících úprav, zejména občanských zákoníků z roku 1950 a 1964, je nutno uvést, že i tyto současnou podobu dědického práva ovlivnily, a to navzdory snahám o naprosté překonání těchto socialistických úprav.²⁰ Proto je provedena komparace i ve vztahu k těmto předpisům. Srovnání je rovněž provedeno i se současným zněním obecného zákoníku občanského, který je dodnes účinný (i když ve značně novelizované podobě) v Rakouské republice. Právě novelizovaná podoba obecného zákoníku občanského ukazuje, nakolik se dědické právo v rámci jedné kontinuální úpravy vyvinulo, možná až zdokonalilo. Výklad této úpravy spolu s navazující judikaturou navíc představuje, s ohledem na výše zmíněnou předlohu současné úpravy, zcela zásadní zdroj poznání. Z těchto předkládaná práce rovněž čerpá a následně dospívá k zásadním závěrům ohledně postavení vyloučeného nepominutelného dědice a jeho procesní obrany.

²⁰ ELIÁŠ, Karel. Noblesa civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 413.

4 Vlastní závěry

Právní řád dává v současné době člověku celou řadu možností, jakým způsobem lze uspořádat majetkové poměry pro případ smrti. Tradiční instituty pro pořízení pro případ smrti poskytuje dědické právo, ale vedle toho existují také tzv. alternativní prostředky dědické sukcese, které dědické právo do jisté míry obcházejí, a dědické právo na alternativní prostředky dědické sukcese dosud dostatečně nereaguje. Jednou z výzev pro zákonodárce, případně pro právní praxi při výkladu dědického práva, je proto právě přizpůsobení (či výklad) dědického práva možnostem alternativních prostředků dědické sukcese, aby tyto alternativní prostředky nebyly obcházením dědického práva, ale spíše jeho vhodným doplněním. Zásadní je v tomto ohledu problematika nepominutelných dědiců, kteří jsou dědickým právem zvláště chráněni, a u kterých se ono obcházení dědického práva může projevit nejvíce.

Předkládaná práce se zabývá právě problematikou nepominutelných dědiců, respektive možnostmi jejich vyloučení prostředky dědického práva, tj. vyděděním, a hmotněprávním a procesním postavením nepominutelných dědiců. Institut nepominutelného dědice je součástí dědického práva již od dob římského práva a jeho účelem je ochrana nejbližších rodinných příslušníků zůstavitele tím, že jim je zaručen určitý podíl na pozůstalosti nebo na její hodnotě pro případ, že by zůstavitel zanechal majetek jiným osobám. V institutu nepominutelného dědice se tak střetávají dvě hlavní zásady dědického práva, a to zásada rodinné solidarity a zásada autonomie vůle zůstavitele, které mají svůj základ v ústavních principech autonomie vůle (čl. 1 odst. 1 LZPS a čl. 2 odst. 3. LZPS) a ochrany rodiny a dětí (čl. 32 odst. 1 a 3 LZPS). Zatímco zásada rodinné solidarity je historicky starší a vyjadřuje požadavek přechodu majetku v rámci rodiny prostřednictvím předem stanovených pravidel zákonné dědické posloupnosti, tak zásada autonomie vůle je mladší a vyjadřuje možnost zůstavitele odchýlit se od těchto pravidel a zvolit si v rámci pořízení pro případ smrti za dědice jinou osobu. Institut nepominutelného dědice pak obě zásady vyvažuje, neboť zajišťuje určitá práva nepominutelným dědicům právě pro případ, kdy zůstavitel v souladu s posilující zásadou autonomie vůle o svém majetku pořídí v rozporu s jinak danými pravidly zákonné dědické posloupnosti.

4.1 Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl

Nepominutelnými dědici jsou podle § 1643 odst. 1 ObčZ děti zůstavitele, a nedědí-li, tak jejich potomci. Tyto potomky zákonodárce chrání tím, že se jim musí od zůstavitele dostat zaopatření primárně v podobě dědického podílu podle první zákonné dědické třídy, a pokud zůstavitel za dědice povolá jiné osoby, tak se jim musí dostat povinný díl v penězích nebo

v podobě odkazu, případně mají právo na zaopatření v podobě dávek až do výše povinného dílu. Srovnáme-li pak okruh nepominutelných dědiců s historickými úpravami platnými na území ČR a rovněž s evropskými standardy, může se jevit současný úzký okruh nepominutelných dědiců jako nedostačující, když běžné je, že mezi nepominutelné dědice patří také manžel či rodiče zůstavitele. Na druhou stranu je potřeba říci, že historické i zahraniční úpravy vycházejí z jiných podmínek, než na jakých je vystavěná současná česká úprava. Manžel zůstavitele je v českém právním prostředí zpravidla zajištěn společným jmění manželů, v rámci řízení o pozůstalosti pak rovněž právem některých osob na zaopatření. U rodičů zůstavitele je zpravidla předpokládáno, že tito si již za svého života nashromáždili dostatečný majetek, v rámci řízení o pozůstalosti jsou navíc zajištěni právem některých osob na zaopatření. S ohledem na tyto skutečnosti je potřeba současný okruh nepominutelných dědiců považovat za dostačující, rozšíření stávajícího okruhu nepominutelných dědiců by navyšovalo spory o právo na povinný díl, a zároveň by taková úprava zůstavitele nejspíš vedla k volbě jiných prostředků pro mezigenerační převod majetku. Pokud by však přesto bylo do budoucna z právně-politických důvodů uvažováno o rozšíření okruhu nepominutelných dědiců, mohlo by toto být řešeno rozšířením a zefektivněním práv některých osob na zaopatření. Tento institut totiž pokrývá nejbližší rodinné příslušníky zůstavitele s tím, že cílem je stejně jako u povinného dílu, majetkově zajistit tyto osoby pro případ úmrtí zůstavitele.

Co do práva nepominutelného dědice na povinný díl, nezletilému nepominutelnému dědici se podle § 1643 ObčZ musí dostat alespoň tolik, kolik činí $\frac{3}{4}$ jeho zákonného dědického podílu, zletilému pak tolik, kolik činí $\frac{1}{4}$ jeho zákonného dědického podílu. Rozlišování velikosti povinného dílu podle dosažení zletilosti zavedl občanský zákoník z roku 1950 po vzoru sovětského práva, a to s tím, že tento model zůstal v našem právním řádu dodnes. V souvislosti s tímto je potřeba upozornit, že v době, kdy bylo toto rozlišování zavedeno, bylo účelem povinného dílu především zaopatřit nezletilé nepominutelné dědice, neboť tito byli často na zůstaviteli zcela finančně závislí. Povinný díl zletilých potomků se pak zdůvodňoval morálně, neboť tito zůstaviteli často pomáhali rozmnožovat jeho majetek, a proto si určitou část z tohoto majetku zasloužili. Současná doba je však již v tomto ohledu jiná, nezletilé děti se v době dosažení zletilosti zpravidla nestávají finančně samostatné, často v této době ještě žijí u jednoho z rodičů, mnohdy mají před sebou ještě několik let studií. Mnohem účelnější by bylo, pokud by se výše povinného dílu odvíjela stejně jako v případě práva nepominutelného dědice na nutnou výživu (§ 1665 ObčZ) od potřebnosti na straně nepominutelného dědice, tedy jak navrhuje O. Horák“ *„vázat povinný díl na možnost se*

*samostatně živit či šířeji na nouzi nepominutelných dědiců, a/nebo omezit výši povinného dílu maximální částkou, určenou nejlépe násobkem minimální mzdy, resp. chápat povinný díl jako „paušalizovanou vyživovací povinnost“.*²¹ S touto variantou se lze zcela ztotožnit. Je patrné, že funkce povinného dílu se mění, a netřeba již striktně trvat na jeho historické podobě.

Nepominutelný dědic je podle současné úpravy považován za věřitele ostatních dědiců, neboť pokud mu není zůstavitelem zanechán dědický podíl, tak nemá právo na podíl z pozůstalosti, ale jen na peněžní částku rovnající se hodnotě povinného dílu (§ 1654 ObčZ).

4.2 Přístupy k ochraně nepominutelného dědice

Ochrana nepominutelného dědice může mít v různých právních řádech různou podobu. Zatímco v zemích *common law* institut nepominutelného dědice zakotven vůbec není, neboť právní řády těchto zemí jsou postaveny na neomezené autonomii vůle, v rámci kontinentálního práva se uplatňuje omezená vůle zůstavitele, která garantuje nepominutelným dědicům právo na povinný díl, a to buď ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti, *in natura* (předcházející úprava v ČR, jinak např. v úpravě Lucemburska), nebo ve formě finanční pohledávky (současná úprava ČR, Německo, Rakousko, Polsko). Všechny tyto přístupy mají přitom své odůvodnění.

Povinný díl ve formě konkrétního podílu na pozůstalosti *in natura* se vyskytuje v zemích Evropy, kde je upřednostňován princip rodinné solidarity před autonomií vůle zůstavitele. Rodina je zde považována za základní pilíř společnosti, vyznačující se svou soudružností, jsou zde silné křesťanské tradice a rodiče jsou zde úzce navázáni na své děti, které značně podporují (např. právní úprava Španělska, Itálie, Slovenska, předcházející úprava v ČR). Taková právní úprava nepominutelným dědicům přináší silné postavení, neboť v případě, kdy jim není zanechán jejich povinný díl, můžou se zpravidla domáhat až zneplatnění části pořízení pro případ smrti, které jejich povinný díl nerespektuje. Pro zůstavitele však z tohoto plyne, že je na své dispoziční svobodě přímo omezen a nemůže svůj majetek rozdělit zcela podle své libosti.

Jiný přístup, který je ve vztahu k nepominutelnému dědici možný, je zanechání povinného dílu ve formě finanční pohledávky (současná úprava v ČR, Německo, Rakousko).²² Zůstavitel v takovém případě není omezen na své vůli přímo, ale omezení je přeneseno na dědice, kteří musí povinný díl nepominutelného dědice dorovnat.²³ Takové právní úpravy dávají přednost

²¹ HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. Vsehrd.cz. 21. února 2017. Dostupné na <https://www.vsehrd.cz/clanek/zamysleni-nad-autonomi-i-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku_1f1a58aa-bce6-411c-be83-b523ee45b8b1>; HORÁK In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 136.

²² Tamtéž, s. 521.

²³ HORÁK. In SALÁK, ČERNOCH, HORÁK. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*, s. 130 a násl.

autonomii vůle zůstavitele před rodinnou solidaritou, což se projevuje ve slabších právech nepominutelných dědiců. Lze říci, že tyto úpravy redukuje možnost vzniku dědických sporů, neboť spor o vyplacení povinného dílu v penězích není sporem o dědické právo, a tudíž by neměl zatěžovat řízení o pozůstalosti. Zároveň takové pojetí povinného dílu více vyhovuje současné společenské situaci, kdy se mění struktura rodiny, děti často s některým z rodičů ani nežijí, a proto je vypořádávání povinných dílů finanční cestou nejlepším řešením nejen pro nepominutelné dědice, ale i pro dědice samotné.

V rámci historických právních úprav na území České republiky se projevy oba tyto přístupy. V rámci ABGB byl upřednostňován princip autonomie vůle zůstavitele před principem rodinné solidarity, což se projevilo v široké možnosti zůstavitele rozhodnout o svém majetku pro případ smrti, s tím že nepominutelný dědic měl nárok na povinný díl ve formě peněžité pohledávky, přičemž povinný díl byl navíc dostatečně chráněn tak, aby nemohl být zkrácen ani jednáním *inter vivos* (připočtení daru, vrácení daru na povinný díl) ani *mortis causa* (vyplacení povinného dílu v penězích). Socialistické občanské zákoníky tento koncept upustily a na první místo postavily rodinnou solidaritu. Upřednostněno bylo dědění ze zákona oproti dědění ze závěti s tím, že nepominutelný dědic měl nárok na povinný díl *in natura*, nikoliv na pouhé vyrovnání povinného dílu v penězích. Pokud tedy nepominutelnému dědici nebyl jeho povinný díl zanechán, mohl zneplatnit část, případně i celou závěť, která jeho povinný díl nerespektovala. Taková obrana přitom často vedla k vytvoření nuceného spoluvlastnictví mezi dědici, čemuž se snažili zůstavitelé předcházet tím, že převáděli majetek ještě za svého života. Po roce 1989 se taková úprava stávala čím dál více nevyhovující, kritizovaná byla nejen značně omezená vůle zůstavitele z důvodu silných práv nepominutelných dědiců, ale i další chybějící instituty. Tento stav se pokusila napravit rekodifikace soukromého práva v podobě současného občanského zákoníku, která se opět navrátila k pojetí nepominutelného dědice tak, jak jej známe z ABGB. Nepominutelný dědic má opět nárok na povinný díl ve formě finanční pohledávky. Rovněž byly sníženy povinné díly a rozšířeny důvody vydědění.

S ohledem na výše uvedené lze konstatovat, že současná úprava v určitých aspektech vyhovuje aktuálním společenským poměrům, za vhodně zvolený lze považovat především současný okruh nepominutelných dědiců a nárok nepominutelného dědice na povinný díl v penězích. Současná úprava by také měla reflektovat i další možnosti mezigeneračního majetkového nástupnictví a zavést účinné prostředky ochrany nepominutelných dědiců tak, aby jejich ochrana nemohla být obcházená právními jednáními za života zůstavitele. Ačkoliv se pak v rámci rekodifikace objevovaly názory, že institut nepominutelného dědice by bylo možné za současné společenské situace zcela zrušit, je potřeba konstatovat, že takto radikální krok by

narušil rovnováhu mezi zásadou autonomie vůle zůstavitele a zásadou rodinné solidarity. Pokud by měl být institut nepominutelného dědice ze zákona zcela vyloučen, zřejmě by musel být nahrazen jiným institutem, který by výše zmíněnou rovnováhu v dědickém právu nastoloval.

4.3 Vydědění

Vydědění je jedním z pořízení pro případ smrti, kterým může zůstavitel rozhodnout o osudu svého majetku pro případ smrti tím, že nepominutelného dědice vyloučí z jeho majetkových práv a tím rozhodne, kdo bude jeho nástupcem v majetkové oblasti. Vydědění je základní a jedinou možností, kterou dědické právo nabízí zůstaviteli, aby svým rozhodnutím vyloučil nepominutelného dědice z jeho majetkových práv. Současná právní úprava je nejednoznačná co do právních následků platného vydědění, neboť důsledně nerozlišuje pojem dědický podíl a povinný díl. Výkladem však bylo dovozeno, že platné vydědění odnímá jak **povinný díl, tak dědický podíl**. Toto je nejen úmyslem zákonodárce, ale bezesporu i smyslem a účelem zákona.

Vyděděný nepominutelný dědic pak může mít z pohledu hmotného práva různé postavení v závislosti na způsobu a platnosti vydědění. V případě **platného vydědění s uvedením důvodu vydědění** nemá nepominutelný dědic právo na povinný díl ani na dědický podíl, přesto může být za určitých okolností majetkově zajištěn, a to prostřednictvím práva na zaopatření (§ 1665 ObčZ). V případě **platného vydědění bez uvedení důvodu vydědění** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl, a pokud se proti němu prokáže zákonný důvod vydědění, nemá právo ani na povinný díl (§ 1648 ObčZ). V případě **neplatného vydědění pro nedostatek důvodů vydědění** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl (§ 1650 ObčZ); to platí bez ohledu na existenci jiného pořízení pro případ smrti ve prospěch jiných osob. V případě **vědomého opominutí** má nepominutelný dědic právo na povinný díl, pokud se však proti němu prokáže důvod vydědění, nemá právo ani na povinný díl a jde o tzv. vydědění mlčky a po právu (§ 1651 ObčZ). V případě **nevědomého opominutí** má nepominutelný dědic právo jen na povinný díl (§ 1652 ObčZ) a nelze proti němu prokázat vydědění mlčky a po právu. V případě **neplatného vydědění pro nedostatek formálních náležitostí** se k vydědění vůbec nepřihlíží a nepominutelný dědic má právo na dědický podíl i na povinný díl.

Zákon vztahuje vydědění také na potomky vyděděného nepominutelného dědice, přičemž se rozlišuje, zda se vyděděný dožil smrti zůstavitele, nebo nikoliv. V případě, kdy se nepominutelný dědic **nedožije smrti zůstavitele, potomci vyděděného nepominutelného dědice dědí či mají právo na povinný díl**, ledaže jsou z tohoto práva samostatně vyloučeni. Jiná je situace v případě, kdy se nepominutelný dědic **dožije smrti**

zůstavitele, neboť v takovém případě jsou ze zákona z dědění vyloučeni i potomci vyděděného, aniž by tito museli naplnit zákonný důvod vydědění, ledaže je zůstavitelem projevená jiná vůle. I v takovém případě je však nutné potomkům vyděděného nepominutelného dědice zachovat alespoň právo na povinný díl. Aby byli potomci vyděděného nepominutelného dědice vyloučeni i z práva na povinný díl, museli by sami naplnit některý z důvodů vydědění a být pro tento samostatně vyděděni. Opačný závěr, tedy že potomci vyděděného nepominutelného dědice nemají v takovém případě právo ani na povinný díl, by znamenal bezdůvodné vyloučení potomků zůstavitele z práv na povinný díl, aniž by k tomuto byl zákonný důvod, což by bylo nejen proti smyslu a účelu vydědění, ale dokonce i proti ústavně zaručeným právům (čl. 11 odst. 1 a čl. 32 odst. 1 LZPS).

4.4 Právo některých osob na zaopatření

Účelem práva některých osob na zaopatření (§ 1665 a násl. ObčZ) je zajištění alespoň základního zaopatření z pozůstalosti některým osobám, které byly na zůstavitele odkázány výživou, a kterým se výživy nedostává jinak. Nepominutelnému dědici náleží právo na zaopatření, pokud nemá právo na povinný díl, a pokud se mu výživy nedostává jinak. Právo na povinný díl nepominutelný dědic nemá, pokud byl platně vyděděn, je nezpůsobilý dědit, pokud se zřekl dědického práva a práva na povinný díl, pokud odmítl dědictví a nevyhradil si právo na povinný díl. Nepominutelný dědic pak musí být v takové situaci, ve které se mu nedostává nutné výživy žádným způsobem, především od osob, které by jinak k němu měly vyživovací povinnost, a dále musí být v situaci, ve které není z objektivních důvodů schopen si sám zajistit výživu. Mimo nepominutelného dědice je právo na zaopatření za splnění zákonných podmínek přiznáno také pozůstalému manželovi, těhotné vdově a neprovdané matce zůstavitelova dítěte, rodičům zůstavitele a jiným osobám, které požívaly bezplatné zaopatření v domácnosti zůstavitele. V případě manžela a rodičů zůstavitele lze mít za to, že právo na zaopatření kompenzuje fakt, že se v občanském zákoníku nepodařilo prosadit právo těchto osob na povinný díl.

Nepominutelnému dědici náleží zaopatření pouze v rozsahu nutné výživy, což je nejnižší rozsah zákonem přiznaného zaopatření a slouží k uspokojování základních potřeb výživy v podobě stravování. Nepominutelnému dědici se takto může dostat výživa nejvýše do hodnoty jeho povinného dílu, ovšem bez časového omezení.

Zvláštností práva nepominutelného dědice na zaopatření je, že toto právo mu svědčí navzdory tomu, že se dopustil jednání, v důsledku kterého byl z práva na povinný díl vyloučen. Právo na zaopatření má totiž i nepominutelný dědic dědicky nezpůsobilý nebo zůstavitelem

vyděděný, což lze vnímat jako narušení principu autonomie vůle i jistoty ostatních dědiců a lze mít za to, že snahou je odbřemenění státu od povinnosti zajistit výživu nepominutelného dědice skrze instituty veřejného práva. Paradoxní ovšem je, že právě výživa poskytovaná skrze veřejnoprávní sociální záruky (důchody, podpora v nezaměstnanosti, dávky sociální péče) bude zpravidla představovat překážku pro uplatnění práva nepominutelného dědice na zaopatření, neboť budou tou výživou, která se nepominutelnému dědici „dostává jinak“.

4.5 Obrana vyděděného nepominutelného dědice

Procesní postavení nepominutelného dědice a možnosti jeho procesní obrany proti vydědění závisí především na jeho hmotněprávním postavení. Určující také je, z jakých důvodů nepominutelný dědic napadá vydědění.

Nepominutelný dědic, který byl zůstavitelem platně vyděděn, nemá právo ani na povinný díl, a tedy zásadně ani nemůže být účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože v řízení nemůže být vypořádáván jeho povinný díl. Ze zákonných ustanovení pak nevyplývá povinnost informovat nepominutelného dědice o jeho vydědění. Jelikož je však vyrozumění nepominutelného dědice nezbytným předpokladem pro to, aby se nepominutelný dědic mohl k vydědění vyjádřit, případně se mu i bránit, lze mít za to, že je v souladu s účelem právní úpravy vyděděného nepominutelného dědice o tomto vyrozumět a dát mu tím k uvedenému postupu možnost.

V případě, že nepominutelný dědic **namítá pravost listiny**, tedy že listina nepochází od zůstavitele, může vzniknout jednak **spor o dědické právo**, ale také spor o právo na povinný díl. Spor o dědické právo vzniká v případě, kdy by za předpokladu úspěchu takové námitky měl nepominutelný dědic dědické právo (např. pokud je listina o vydědění jediným pořízením pro případ smrti zůstavitele). Spor o dědické právo musí soud vyřešit postupem podle § 168 až 170 ZŘS, tedy buď vyřešením právní otázky, nebo odkazem k podání žaloby ke spornému soudu. Neprokáže-li se námitka pravosti jako důvodná, soud účast vyděděného nepominutelného dědice na řízení ukončí podle § 7 odst. 2 ZŘS. **Spor o právo na povinný díl** v případě námitky pravosti listiny vzniká tehdy, pokud by nepominutelnému dědici ani v případě úspěchu námitky nesvědčilo dědické právo (např. pokud zůstavitel mimo listinu o vydědění pořídil ještě jiné pořízení nepopřené co do pravosti, ve kterém určil dědice veškerého majetku). V takovém případě by celý majetek zůstavitele dědil ustanovený dědic a vyděděný nepominutelný dědic by už měl právo jen na povinný díl. Jeho právo je však sporné a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. Je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle §

7 odst. 2 ZŘS a poučit jej, že se svého práva může domáhat **žalobou na vyplacení povinného dílu** u sporného soudu.

Další případ, který může v souvislosti s vyděděním nastat, je, že nepominutelný dědic **namítá platnost listiny o vydědění**. Zatímco formální platnost, stejně jako výklad obsahu, si soud posoudí vždy sám, v případě, kdy nepominutelný dědic namítá platnost vydědění s ohledem na nenaplnění důvodů vydědění, je nutné takové jednání posoudit jako domáhání se práva na povinný díl, a to z důvodu, že nepominutelnému dědici nesvědčí dědické právo po zůstaviteli. V důsledku uplatnění práva na povinný díl se nepominutelný dědic stane účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, avšak jeho právo je sporné, a spor o povinný díl není příslušný řešit soud v řízení o pozůstalosti. **Také v tomto případě je proto nutno účast nepominutelného dědice ukončit podle § 7 odst. 2 ZŘS a poučit jej o možnosti se svého povinného dílu domáhat pořadem práva.**

V případě, kdy nepominutelný dědic **napadá platnost vydědění z důvodu omylu** zůstavitele, odvíjí se jeho možná obrana opět od skutečnosti, zda by v případě úspěchu měl nepominutelný dědic nárok na dědické právo nebo povinný díl. V případě, že by měl nárok na dědické právo, jedná se **o spor o dědické právo**, který soud vyřeší postupem podle § 168 až § 170 ZŘS. Jestliže totiž byl zůstavitel při pořízení listiny o vydědění ovlivněn omylem, nemůže se uplatnit nejen odejmutí povinného dílu, ale ani negativní závěť, kterou zůstavitel nepominutelnému dědici odňal také dědický podíl, protože taková vůle v důsledku omylu nemůže nastat. V případě **sporu o právo na povinný díl** se nepominutelný dědic **stane** účastníkem řízení podle § 113 ZŘS, protože ale spor není možno vyřešit v řízení o pozůstalosti, musí být jeho účast ukončena usnesením podle § 7 odst. 2 ZŘS s poučením o možnosti se povinného dílu domáhat pořadem práva

Nepominutelný dědic se může bránit svému vyloučení z dědického práva či práva na povinný díl i **po pravomocném skončení řízení o pozůstalosti**. V případě, kdy se bude domáhat pouze svého povinného dílu, může tohoto dosáhnout prostřednictvím žaloby na vyplacení povinného dílu. Tato žaloba přitom může být podána bez ohledu na skutečnost, zda nepominutelný dědic své právo na povinný díl v řízení o pozůstalosti uplatnil, či nikoliv, neboť neuplatnění práva na povinný díl v rámci řízení o pozůstalosti nepůsobí jeho zánik. V případě, kdy se nepominutelný dědic bude domáhat po skončení řízení o pozůstalosti svých dědických práv, může podat žalobu podle § 189 odst. 2 ZŘS označovanou jako žalobu oprávněného dědice. Ačkoliv povaha této žaloby není dostatečně vyjasněna, nejvhodnějším řešením je považovat ji za zvláštní dědickou žalobu, tzv. *hereditatis petitio*, jakožto žalobu univerzální, neboť pouze tímto výkladem se zabrání roztříštění soudních rozhodnutí

o jednotlivých částech pozůstalosti a nejasnostem, koho považovat za univerzálního právního nástupce zůstavitele. Běžná singulární žaloba na plnění bez určovací funkce (nebo i celý soubor takových žalob) takovou úlohu splnit nemůže.

5 Zhodnocení výsledků

Úprava práv nepominutelných dědiců v dědickém právu vyvažuje princip rodinné solidarity jako požadavek na přechod majetkových hodnot v rámci rodiny na straně jedné a princip autonomie vůle zůstavitele jako možnost zůstavitele libovolně nakládat s majetkem na straně druhé. Nepominutelným dědicům jsou tak zajištěna určitá majetková práva v podobě povinného dílu, aniž by tím byla zásadně omezována možnost zůstavitele pořídit pro případ smrti, což se jeví jako vyvážené řešení mezi oběma uvedenými principy. Nepominutelnými dědici pak jsou v současné úpravě pouze potomci zůstavitele, a nikoli též manžel nebo rodiče zůstavitele. Z hlediska tradičního přístupu k majetkovému nástupnictví pro případ smrti je určení potomků jako nepominutelných dědiců pochopitelné, avšak v současné době již nemusí mít právo nepominutelného dědice na povinný díl původní zaopatřovací charakter, neboť ruku v ruce s vyšším věkem dožití jde také vyšší věk nepominutelných dědiců, kteří již nemusí být na zůstaviteli finančně závislí a povinný díl je tak pro ně spíše zadostiučiněním nebo přilepšením. Lze proto uvažovat také nad tím, že by povinný díl měl být zajištěn jen nepominutelným dědicům, kteří nejsou schopni sami se živit, zejména jsou-li nezletilí nebo ne plně svéprávní. Vynechání manžela a rodičů zůstavitele z postavení nepominutelných dědiců lze považovat za odpovídající současné sociální realitě i právní úpravě, neboť manželovi především připadá část společného jmění manželů a rodiče, pokud se smrti zůstavitele dožili, na něm zpravidla nebudou finančně závislí, a případně budou zajištěni některým z nástrojů sociálního státu.

Povinný díl v současné úpravě zatěžuje dědice, jehož věřitelem se nepominutelný dědic stává. Výše povinného dílu se odvíjí od velikosti dědického podílu, který by nepominutelnému dědici náležel při dědění podle první zákonné dědické třídy. Povinný díl o velikosti $\frac{3}{4}$ zákonného dědického podílu u nezletilých nepominutelných dědiců a o velikosti $\frac{1}{4}$ zákonného dědického podílu u zletilých nepominutelných dědiců nelze považovat za nepřiměřený, přesto představuje prostor pro změnu. Vhodnějším by se mohl jevit povinný díl ve výši odpovídající potřebám nepominutelného dědice, který by mu náležel do určité výše.

Vyloučení nepominutelného dědice z práva na povinný díl vyděděním s sebou přináší mnohé výkladové problémy, zejména pokud se týká hmotněprávního a procesního postavení nepominutelného dědice, který se svému vydědění brání. Právní teorie se na mnoha otázkách dosud neshodla a v mnohých případech je převažujícím řešením takové řešení, které vychází z předcházející úpravy v občanském zákoníku z roku 1964, která však byla založena na zcela jiných principech. Řešení navrhovaná v této práci, která se snaží zohlednit principy současné

úpravy i její inspirační zdroj v podobě ABGB a návrhu občanského zákoníku z roku 1937, jsou proto v mnoha případech v opozici k jiným věhlasnějším autorům, ale přesto se některá taková řešení již začínají prosazovat také v soudním rozhodování, které ovšem v dědickoprávních věcech přichází pomalu. S vyděděním pak souvisí také právo nepominutelného dědice na zaopatření, neboť právě platné vydědění může být jedním z předpokladů vzniku práva na zaopatření. Vyděděnému nepominutelnému dědici pak mohou být poskytovány dávky nutné výživy až do výše jeho povinného dílu, což lze hodnotit spíše nekonceptně, ale bez praktických dopadů, neboť se jedná o institut téměř nevyužívaný.

Úprava nepominutelného dědice a jeho práva na povinný díl v rámci dědického práva dává smysl, přestože některé aspekty neodpovídají současné sociální realitě a jsou spíše připomínkou tradičního přístupu k dědickému právu. Současná úprava je pak zatížena také výkladem váznoucím v minulé úpravě, který ztěžuje praktické užití institutů dědického práva. Tradiční dědické právo představované také úpravou v současném občanském zákoníku pak nereaguje na alternativní prostředky dědické sukcese, které jsou možnou cestou pro obcházení dědického práva. Závěrem lze proto vyjádřit naději, že se ustálí výklad institutů dědického práva tak, aby odpovídal současné úpravě i současné sociální realitě, a že i dědické právo bude moci reagovat a obstát po boku alternativních prostředků dědické sukcese.

6 Původní výsledky autorky

- TALANDOVÁ, Iveta. Několik úvah nad současnou úpravou nepominutelného dědice. *Soukromé právo*, 2019, roč. VII, č. 11, s. 23–28.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLAŠIL, Filip. Obrana oprávněného dědice. *Bulletin advokacie*, 2020, roč. 27, č. 1–2, s. 28–36.
- TALANDOVÁ, Iveta. Vydědění nepominutelného dědice. *Právo a rodina*, 2019, roč. 21, č. 7–8, s. 19–26.
- TALANDOVÁ, Iveta. Vydědění nepominutelného dědice pro dědickou nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2019, roč. 26, č. 2, s. 3–6.
- TALANDOVÁ, Iveta. Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes. *Iurium Scriptum*, 2019, roč. 3, č. 1, s. 73–86.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27–41.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*. 2018, roč. 26, č. 7, s. 229–266.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Římské dědické právo jako inspirace současného dědického práva. *Historica Olomucensia*, 2018, roč. XLV, č. 55, s. 29–41.
- TALANDOVÁ, Iveta. Dědická nezpůsobilost. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 17–20;
- TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 1, s. 63–72.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Inheritance contract. In PINIOR, Piotr, WYRZYKOWSKI, Wojciech, ZABA, Mateusz. *Evolution of Private Law. New Perspectives*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2018, s. 169–177.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Dědická smlouva. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 6, s. 12–15.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Právo některých osob na zaopatření. In ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017, s. 114–128.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv požívání alkoholu na dědické právo. In KYSELOVSKÁ, Tereza, SPRINGINSFELDOVÁ, Nelly, KŘÁPKOVÁ, Alice a kol. (eds.). *Spisy Právnické fakulty Masarykovy Univerzity*. Brno: Masarykovy Univerzita, 2017, s. 449–458.
- TALANDOVÁ, Iveta. Obrana vyděděného nepominutelného dědice. In DOBROVIČ, Ľuboš, KMECOVÁ, Darina (eds.). *Recenzovaný zborník vedeckých prác: Vymožiteľnosť*

práva v kontexte vývoja spoločnosti, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 487–492.

- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. A Brief Insight into Disinheritance. *International and Comparative Law Review*, 2016, roč. 16, č. 1, s. 153–160.
- TALANDOVÁ, Iveta. Důsledky nevhodného chování dítěte v dědickém právu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, č. 3, s. 249–257.
- TALANDOVÁ, Iveta. Developments in legal institutions of „heir with capacity to inherit“. In PINIOR, Piotr, ZIELIŃSKA, Ewa, Żaba, Mateusz legal (eds.). *Evolution of private law. New approach*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2016, s. 268–274.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv vydědění na potomky vyděděného. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 653–660.
- TALANDOVÁ, Iveta. Proměny dědické způsobilosti v občanských zákonících. In POLÁČEK-TUREKOVÁ, Zlatica, TUROŠÍK, Michal. (eds.) *Civilnoprávne inštitúty a ich historická reflexia vo svetle moderných rekodifikácií*. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 300–311.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vydědění nezdárného potomka. In VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (eds.). *Kontroverzní názory v právu. Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2015*. Praha: Leges, 2015, s. 197–203.
- TALANDOVÁ, TALANDA. *Darování pro případ smrti*, s. 114-122.
- TALANDOVÁ, Iveta. *Vydědění nepominutelného dědice*. Is.muni.cz. Dostupné na <<https://is.muni.cz/th/nk6n5/>>.

7 Seznam použitých zdrojů

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky
- Ústavní zákon č. 2/1993, Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 946/1811 sb. z. s., Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Österreichischen Monarchie (obecný zákoník občanský)
- Zákon č. 111/2003 BGBl. I, Außerstreitgesetz (rakouský zákon pro nesporná řízení)
- Zákon č. 21/1896 RGBl., Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník)
- Zákon ČNR č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník
- Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1931
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
- Vládní návrh československého občanského zákoníku z roku 1937
- Zákon č. 113/1895 RGBl., Zivilprozessordnung (rakouský občanský soudní řád)

Další použité předpisy

- *Evropská úmluva o ochraně lidských práv*. Echr.coe.int. Dostupné na <https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_CES.pdf>.
- Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland [online]. Bundestag.de. Dostupné na <<https://www.bundestag.de/grundgesetz>>.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej [online]. Sejm.gov.pl. Dostupné na <<http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm>>.
- *Listina základních práv EU* [online]. Eur-lex.europa.eu. Dostupné na <<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A12012P%2FTXT>>.
- *Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech* [online]. Osn.cz. Dostupné na <<http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinarodni-pakt-o-hospodarskych-socialnich-a-kulturnich-pravech.pdf>>.
- *Mezinárodní pakt o občanských a politických právech* [online]. Osn.cz. Dostupné na <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/mezinar.pakt-obc.a.polit._prava_.pdf>.
- Ústavní zákon č. 460/1992 Sb., Ústava Slovenskej republiky [online]. Slpk.sk. Dostupné na <<http://www.slpk.sk/dokumenty/ustava.pdf>>.

- *Všeobecná deklaráce lidských práv* [online]. Nssoud.cz. Dostupné na <http://www.nssoud.cz/zakony/deklarace_prava.pdf>.
- Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřenských fondů.

Důvodové zprávy

- *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu občanského zákoníku z roku 1937. Komentář k hlavě 21 (§§ 574 až 601)*. Dostupné na <http://senat.cz/informace/z_historie/tisky/4Vo/tisky/T0425_24.htm>.
- *Důvodová zpráva k občanskému zákoníku z roku 1950. Komentář k §§ 548–551*. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1948ns/tisky/t0509_17.htm>.
- *Důvodová zpráva k zákonu č. 40/1964 Sb. Komentář k Hlavě třetí: Dědění ze závěti* [online]. Dostupné na <http://psp.cz/eknih/1960ns/tisky/t0156_13.htm>.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.

Komentáře a monografie²⁴

- ALEXY, Robert. *Theory of Constitutional Rights*. 2. vydání. Oxford: Oxford University Press, 2002. 462 s.
- ANDERS, Josef. *Grundriss des Erbrechts*. Berlin: Duncker & Humblot 1910. 139 s.
- BAHÝLOVÁ, Lenka, FILIP, Jan, MOLEK, Pavel a kol. *Ústava České republiky. Komentář*. Praha: Linde, 2010. 1536 s.
- BAMBERGER, Heinz Georg, ROTH, Herbert a kol. *Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch. Band 3, §§ 1297-2385, EGBGB*. München: C. H. Beck, 2008. 2725 s.
- BARTOŠEK, Milan. *Encyklopedie římského práva*. 2. vydání. Praha: Academia, 1994. 469 s.
- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, 301 s.
- BEDNÁŘÍKOVÁ, Barbora. *Svěřenské fondy: institut pro uchování a převody rodinného majetku*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 181 s.
- BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s.
- BOHUSLAV, Josef Václav. *Poslední vůle*. Praha: Jos. R. Vilímeck, 1914. 34 s.

²⁴ Pokud není uvedeno jinak, jedná se o první vydání.

- BONEFELD, Michael, KROIB, Ludwig, TANCK, Manuel. *Erbprozess mit Erbscheinsverfahren und Teilungsversteigerung. 2. Auflage.* Verlag: Nomos. 1064 s.
- BONFANTE, Pietro. *Instituce římského práva* (přeložil Jan Vážný). 9. vyd. Brno: Čsl. akad. spol. Právnick, 1932. 745 s.
- BRAUN, Alexandra, RÖTHEL, Anne (eds.). *Passing wealth on death. Will-substitutes in Comparative Perspective.* Oxford and Portland, Oregon: Hart Publishing, 2016, 408 s.
- BROX, Hans, WALKER, Wolf-Dietrich. *Erbrecht.* 23. Auflage. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2009. 491 s.
- BŘÍZA, Petr, BŘICHÁČEK, Tomáš, FIŠEROVÁ, Zuzana a kol. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s.
- BURANDT, Wolfgang, ROJAHN, Dieter (eds.). *Erbrecht.* 2. Auflage. München: C. H. Beck, 2014. 1935 s.
- BUREŠ, Jaroslav, DRÁPAL, Ljubomír, KRČMÁŘ, Zdeněk a kol. *Občanský soudní řád. Komentář. I. Díl (§ 1 až 200za).* Praha: C. H. Beck, 2006. 1096 s.
- BUSCHE, Jan. *Privatautonomie und Kontrahierungszwang.* Tübingen: J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1999. 722 s.
- BYDLINSKI, Franz. *System und Prinzipien des Privatrechts.* Wien: Springer, 1996, 777 s.
- ČEŠKA, Zdeněk, KABÁT, Jozef, ONDŘEJ, Josef, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Díl II. (§ 222 až 510).* Praha: Panorama, 1987. 819 s.
- DAJCZAK, Wojciech, GIARO, Tomasz, LONGSCHAMPS DE BÉRIER, Francizsek, DOSTALÍK, Petr. *Právo římské. Základy soukromého práva.* Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013. 423 s.
- DEIXLER-HÜBNER, Astrid, SCHAUER, Martin. *Erbrecht NEU.* Wien: LexisNexis, 2015. 210 s.
- DÖBEREINER, Christoph. *Das internationale Erbrecht nach der EU-Erbrechtsverordnung (Teil I.).* MittbayNot, 2013.
- DUTTA, Anatol, HERRLER, Sebastian. *Die Europäische Erbrechtsverordnung.* C. H. Beck: München, 2014. 552 s.
- DUTTA, Anatol. *Warum Erbrecht? Das Vermögensrecht des Generationenwechsels in funktionaler Betrachtung.* Tübingen: Mohr Siebeck, 2014. 682 s.
- DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří, ZUKLÍNOVÁ, Michaela a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část.* Praha: Wolters Kluwer, 2013. 430 s.
- ECCHER, Bernhard. *Bürgerliches Recht. Band VI: Erbrecht. 4. Auflage.* Wien, New York: Springer 2010, 202 s.

- EHRENZWEIG, Armin, KRALIK, Winfried. *Das Erbrecht*. 3. Auflage, Wien: Manz, 1983, 436 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou*. Ostrava: Sagit, 2012. 1119 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013. 316 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. Svazek. § 1–487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- FARRAN, Sue, GALLEN, James, HENDRY, Jennifer, RAUTENBACH, Christa (eds.). *The Diffusion of Law: The Movement of Laws and Norms Around the World*. Velká Británie: Ashgate, 2015. 250 s.
- FEIL, Erich. *Außerstreitgesetz. Kurzkommentar für die Praxis*. 3. Auflage. Wien: Linde 2016. 670 s.
- FENYVES, Attila, KERSCHNER, Ferdinand, VONKILCH, Andreas a kol. *(Klang) Kommentar zum ABGB, § 531–551*. 3. Auflage, Verlag Österreich AG, 2017, 491 s.
- FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475–1720). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. 648 s.
- FILIP, Jan, SVATONĚ, Jan. *Státověda*. 5. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2011. 400 s.
- FRIEDMAN, Daniel, BAREK-EREZ Daphne (eds.). *Human Rights in Private Law*. Oxford. Portland. Hart Publishing, 2001. 400 s.
- GITSCHTHALER, Edwin, HÖLLWERTH, Johann. *AußStrG. Kommentar zum Außerstreitgesetz. Band 1*. Wien: Manz 2013. 2218 s.
- HARRER, Friedrich, HONSELL, Heindrich, MADER, Peter. *Gedächtnisschrift für Theo Mayer-Maly*. Vienna: Springer, 2011. 677 s.
- HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 2. rozšířené vydání. Praha: C. H. Beck, 2003. 1320 s.
- HEYROVSKÝ, Leopold. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. 4. opravené vydání. Praha: J. Otto, 1910. 1243 s.
- HLOUCH, Lukáš. *Teorie a realita právní interpretace*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 348 s.
- HOLUB, Rudolf. *Komentář k občanskému zákoníku. Právo dědické*. Praha: Orbis, 1957, 381 s.
- HOPT, Klaus, REUTER, Dieter. *Stiftungsrecht in Europa*. Köln: Carl Heymanns Verlag, 2001. 301 s.

- HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 198 s.
- CHALUPA, Ivan, REITERMAN, David, MUZIKÁŘ, Martin. *Dědické právo. Základy soukromého práva IX*. Praha: C. H. Beck, 2018. 184 s.
- JEHLIČKA, Oldřich, ŠVESTKA, Jiří, ŠKÁROVÁ, Marta a kol. *Občanský zákoník. Komentář*, 8. vydání. Praha: C. H. Beck, 2003, 1416 s.
- JELLINEK, Georg. *System der subjektiven öffentlichen rechte*. 2. Auflage. Tübingen: Verlag von J. C. B. Mohr (Paul Siebeck), 1905. 366 s.
- JIRSA, Jaromír a kol. *Občanské soudní řízení. Soudcovský komentář. Kniha III. Zvláštní řízení soudní*. Praha: Havlíček Brain Team, 2015. 1080 s.
- KALSS, Susanne (eds.). *Company Law and the Law of Succession*, Vienna: Springer, 2015. 411 s.
- KINCL, Jaromír; URFUS, Valentin; SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C. H. Beck, 1995, 386 s.
- KLANG, Heinrich a kol. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Zweiter Band, Erster Halbband. §§ 531 bis 858*. Wien: Österreichische Staatsdruckerei 1935.
- KLÍMA, Josef. *Querella inofficiosi testamenti: příspěvek k vývoji nepominutelných práv dědických*. Praha: Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1947. 217 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 1047 s.
- KMEC, Jiří, KOSAŘ, David, Jan KRATOCHVÍL, BOBEK Michal. *Evropská úmluva o lidských právech. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2012. 1696 s.
- KNAPP, Viktor (et. al). *K otázkám nového občanského práva*. Praha: Orbis, 1950. 95 s.
- KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha: C. H. Beck, 1995. 248 s.
- KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníka*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. 233 s.
- KOZIOL, Helmut a kol. *Kurzkommentar zum ABGB*. Wien, New York: Springer 2005. 1968 s.
- KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Bürgerliches Recht. Band II: Schuldrecht Allgemeiner Teil, Schuldrecht Besonderer Teil, Erbrecht*. 12. Auflage. Wien: Manz, 2007. 578 s.
- KOZIOL, Helmut, WELSER, Rudolf. *Grundriss des bürgerlichen Rechts*. Wien: MANZ, 1995, 558 s.

- KRAINZ, Josef, EHRENZWEIG, Armin. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. Zweiter Band, zweite Hälfte: Familien-und Erbrecht.* 5. Auflage. Wien: Manz 1917. 581 s.
- KRASNOPOLSKI, Horaz, KAFKA, Bruno Alexander. *Österreichisches Erbrecht.* Berlin: Dunker & Humblot 1914. 426 s.
- KRČMÁŘ, Jan. *Právo dědické.* Praha: Všehrd. 1928. 139 s.
- KUČERA, Zdeněk, TICHÝ, Luboš. *Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním – komentář.* Praha: Panorama, 1989, 362 s.
- KYZLINKOVÁ, Věra. *Občanský zákoník. Stručný výklad zákona ze dne 25. X. 1950 č. 141 Sb.* Praha: Orbis, 1952. 121 s.
- LACLAVÍKOVÁ, Miriam. *Formovanie úpravy majetkových vzťahov medzi manželmi: (od vzniku uhorského štátu do prvej československej kodifikácie rodinného práva).* Bratislava: Veda, 2010. 322 s.
- LANGENFELD, Gerrit. *Testamentsgestaltung: Einzeltestament, Ehegattentestament, Unternehmertestament.* Köln: Schmidt, 2002. 527 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1-654). Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2014. 2400 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Řízení nesporné. Praktický komentář.* Praha: Wolters Kluwer, 2015, 1012 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský soudní řád (§ 1 až 250). Zákon o rozhodování některých kompetenčních sporů. Praktický komentář.* Wolters Kluwer: Praha 2016. 1116 s.
- LEIPOLD, Dieter. *Erbrecht.* 18. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. 378 s.
- MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou.* Praha: Leges, 2016. 864 s.
- MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945.* 3. vydání. Praha: Linde, 2003. 139 s.
- MARX, Karl, ENGELS, Friedrich. *Komunistický manifest.* Překlad August Radimský. 2. vydání. Praha: Zář, 1898. 51 s.
- MAYR, Robert. *Soustava občanského práva. Kniha pátá: Právo dědické.* Brno, Barvič & Novotný, 1927. 143 s.
- MEDICUS, Dieter. *Allgemeiner Teil des BGB.* 5. vydání. Heidelberg: C. F. Müller, 1992. 466 s.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1–117.* Praha: Leges, 2013. 649 s.

- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek III. § 419 – 654*. Praha: Leges, 2013. 1264 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011. 296 s.
- MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. 218 s.
- MENYHEI, Ákos, SÁNDOR István. *A trust bevezetése magyarországon és a nemzetközi gyakorlat/ Introductiono of the trust in Hungary and the international practice*. Budapest, Maďarsko: HVG ORAC, 2017.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. 432 s.
- MUSCHELER, Karlheinz. *Erbrecht*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2010. 2387 s.
- OTTO, Jan. *Ottův slovník naučný*. 16. díl. Praha, 1900.
- PALANDT. *Bürgerliches Gesetzbuch mit Nebengesetzen*. 74. Auflage. München: C. H. Beck 2015. 3198 s.
- PAVLÍČEK, Václav a kol. *Ústava a ústavní řád České republiky. Komentář*. 2. díl. Praha: Linde, 1999. 1164 s.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017. 3120 s.
- PETROV, Jan, VÝTISK, Milan, BERAN, Vladimír a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2019. 3276 s.
- PFEIFFER, Magdalena. *Dědický statut – právo rozhodné pro přeshraniční dědické poměry*. Praha: Wolters Kluwer, 2017. 228 s.
- PIĄTOWSKI, Józef Stanisław, KORDASIEWICZ, Bogudar. *Pravo spadkowe*. Warszawa: Lexis Nexis, 2011, 248 s.
- PIPES, Richard. *Vlastnictví a svoboda* (předklad Luděk Bednář). Praha: Argo, 2008. 364 s.
- PROCHÁZKA, Jan. *Občanský zákon Ruské sovětské federativní socialistické republiky*. Praha: Svoboda, 1946.
- PUŽMAN, Josef. *Žaloby a žalobní petity*. Praha: Knihotiskárna v Úvalech, 1933. 476 s.
- RECHBERGER, Walter H. a kol. *Kommentar zum Außerstreitgesetz*. 2. Auflage. Wien: Verlag Österreich 2013. 919 s.
- RONOVSKÁ, Kateřina a kol. *Metamorfózy nadačního práva v Evropě a České republice na počátku 21. století*. Brno: Munipress, 2015. 204 s.

- RONOVSKÁ, Kateřina. *Nové české nadační právo v evropském srovnání*. Praha: Wolters Kluwer, 2012, 348 s.
- ROUČEK, František, SEDLÁČEK, Jaromír. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III*. Praha: V. Linhart, 1936 (reprint Praha: Wolters Kluwer, 2013), 866 s.
- RUMMEL, Peter, LUKAS, Meinhard. *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch mit wichtigen Nebengesetzen und EU-Verordnungen. Teilband §§ 531–824 ABGB (Erbrecht)*. 4. Auflage. Wien: Manz 2015. 3242 s.
- SALÁK, Pavel, ČERNOCH, Radek, HORÁK, Ondřej. *Autonomie vůle zůstavitele podle občanského zákoníku z historické perspektivy*. Brno: Masarykova univerzita, 2019. 185 s.
- SALÁK, Pavel. *Testamentum militis jako inspirační zdroj moderního dědického práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2016. 356 s.
- SAVIGNY, Friedrich Car von. *System des heutigen Römischen Rechts*. Berlin, 1840.
- SCHELLE, Karel, TAUCHEN, Jaromír (eds.). *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. 1019 s.
- SCHELLEOVÁ, Ilona a kol. *Dědictví a dědické právo*. Brno: Computer Press, 2007. 240 s.
- SCHILCHEGGER, Johann, GRUBER, Katrin. *Österreichisches Verlassenschaftsverfahren. Leitfaden für die Praxis*. Wien: LexisNexis, 2012. 188 s.
- SCHWIMANN, Michael, KODEK, Georg a kol. *ABGB. Praxiskommentar. Band 3. §§ 531–858 ABGB. AnerbG, Kärntner ErbhöfeG, Tiroler HöfeG*. 4. Auflage. Wien: LexisNexis, 2014. 696 s.
- SOBEK, Tomáš. *Argumenty teorie práva*. Praha: Ústav státu a práva, 2008. 330 s.
- SÜß, Rembert. *Erbrecht in Europa*. 2. vydání. Bonn: Deutscher Notarverlag, 2008.
- SVOBODA, Emil (ed.). *Dědické právo: návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vydání. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924.
- SVOBODA, Emil. *Dědické právo*. Praha: Vesmír, 1921. 104 s.
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2013. 408 s.
- SVOBODA, Karel, SMOLÍK, Petr, LEVÝ, Jiří, ŠÍNOVÁ, Renáta a kol. *Občanský soudní řád. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2017. 1632 s.
- SVOBODA, Karel, ŠÍNOVÁ, Renáta, HAMULÁKOVÁ, Klára a kol. *Civilní proces. Obecná část a sporné řízení*. Praha: C. H. Beck, 2014. 458 s.
- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2015. 1054 s.

- ŠEŠINA, Martin, MUZIKÁŘ, Ladislav, DOBIÁŠ, Petr. *Dědické právo. Praktická příručka*. Praha: Leges, 2019. 896 s.
- ŠÍNOVÁ, Renáta, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kol. *Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. Praha: C. H. Beck, 2015. 384 s.
- ŠMÍD, Ondřej, VACOVÁ, Radka a kol. *Výživné*. Praha: Leges, 2017. 284 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV*. Praha: Wolters Kluwer, 2014. 728 s.
- ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, FIALA, Josef a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek IV. 2. vydání*. Praha: Wolters Kluwer, 2019. 732 s.
- TICHÝ, Luboš, RONOVSÁ, Kateřina, KOCÍ, Miloš. *Trust a srovnatelné instituty v Evropě*. Praha: Nakladatelství Eva Rozkotová (Centrum právní komparatistiky PrF UK), 2014. 235 s.
- TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. C. H. Beck, Praha 2014. 392 s.
- TILSCH, Emanuel. *Dědické právo rakouské se stanoviska srovnávací vědy právní. Část I*. Praha: Bursík & Kohout, 1905 (reprint Praha: Wolters Kluwer, 2014, editor Ondřej Horák). 157 s.
- UNGER, Joseph. *System des österreichischen allgemeinen Privatrechts. 6. Band. Das österreichische Erbrecht*. Leipzig: Breitkopf & Härtel, 1879. 400 s.
- WAGNEROVÁ, Eliška, ŠIMÍČEK, Vojtěch, LANGÁŠEK, Tomáš, POSPÍŠIL, Ivo a kol. *Listina základních práv a svobod. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, 2012. 931 s.
- WELSER, Rudolf (ed.). *Erbrechtsentwicklung in Zentral- und Osteuropa*. Wien: Manz, 2009. 202 s.
- WELSER, Rudolf (ed.). *Zivilrecht. Die Reform des österreichischen Erbrechts. II/1; II/2*. Wien: Manz, 2009; 2010
- WELSER, Rudolf. *Der Erbrechts-Kommentar. §§ 531–824 ABGB*. Wien: Manz 2007. 532 s.
- WINDEL, Peter A. *Über die Modi der Nachfolge in das Vermögen einer natürlichen Person beim Todesfall*. Heidelberg: R. v. Decker's Verlag, 1998.
- WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. Část první: řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015. 624 s.
- WINTEROVÁ, Alena. *Žaloba v občanském právu procesním*. Praha: Univerzita Karlova, 1979. 105 s.
- ZEILLER von, Franz. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der oesterreichischen Monarchie. Zweiter Band. Zweite Abteilung*. Wien und Triest: Geistingers Verlagshandlung, 1812.

Články v odborných časopisech

- BAUER, František. Odpůrčí právo proti opominutí nastoupiti dědictví a nárok na povinný díl. *Právní prakse*, 1937, č. 5, s. 137–138.
- BÉBR, Richard. Některé problémy dědického práva z hlediska přípravy nového občanského zákoníka. *Socialistická zákonnost*, 1961, č. 7.
- BEDNÁŘ, Václav. Dědické právo v novém občanském zákoníku. *Obchodní právo*, 2012, roč. 21, č. 5, s. 162–170.
- BEZOUŠKA, Petr, HAVEL, Bohumil, HULMÁK, Milan, MELZER, Filip, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, PIHERA, Vlastimil, RONOVSÁ, Kateřina, TELEČEK, Ivo. Pět let poté: Nové soukromé právo v předškolním věku. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 1.
- BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 10, s. 816–829.
- BRIM, Luboš. K přechodu dluhů zůstavitele na dědice. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 4, s. 3–5.
- ČERNOCH, Radek. Sen v Headley z hlediska romanistického. *Acta Iuridica Olomucensia*, Olomouc: Univerzita Palackého, 2014, roč. 9, Supplementum 3: Recepce římského práva, s. 51–57.
- DADUOVÁ, Martina, HORÁK, Ondřej. Nové dědické právo a meziválečná rekonstrukce. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 1, s. 8–9.
- DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo "v detailu". In *Olomoucké právní dny*. 2016.
- DOSTALÍK, Petr. Causa Curiana – i slavní právníci prohrávají spory. *Bulletin advokacie*, č. 1–2, 2010, s. 65–68.
- DOSTALÍK, Petr. Dědická instituce jako základní obsahová náležitost testamentu. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 275–282.
- DRÁPAL, Ljubomír, ŠEŠINA, Martin. Povinný díl a jeho vypořádání. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 6, s. 15–20.
- ELIÁŠ, Karel. Noblesa civilistické tradice a postmoderní přístupy k občanskému právu. *Právní rozhledy*, 2003, roč. 11, č. 8, s. 413.
- ELIÁŠ, Karel. Raison d'être práva dědického. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. Pocta Zdeňku Kučerovi k 80. narozeninám, 2008, č. 1, s. 137–146.
- ELIÁŠ, Karel. Základní pojetí návrhu dědického práva pro nový občanský zákoník. *Ad Notam*, 2003, roč. 9, č. 5, s. 97–104.

- FIALA, Roman. Trvalé vedení nezřízeného života. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 2, s. 18–21.
- HIRSCH, Adam, WANG, William K. S. Qualitative Theory od the Dead Hand. *Indiana Law Journal*. Vol. 68 : Iss. 1, Article 1., s. 12.
- HOLÍKOVÁ, Lenka. Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu. *Ad notam*, 2017, roč. 23, č. 2. s. 7–10.
- HORÁK, Ondřej, OSINA, Petr. Případ Riggs v. Palmer a jeho význam pro české (dědické) právo. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 1, s. 18–21.
- HORÁK, Ondřej, POP, Martin. Darování pro případ smrti a jeho zdanění. *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 30, č. 3, s. 29–31.
- HORÁK, Ondřej. Darování pro případ smrti a ochrana dědiců (k diskusi o novelizaci občanského zákoníku). *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 22, s. 783–785.
- HORÁK, Ondřej. K odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu. *Ad notam*, 2017, roč. 23, č. 4. s. 23–24.
- HORÁK, Ondřej. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 6, s. 10.
- HORÁK, Ondřej. Matthias Längle: Schenkung auf den Todesfall (Darování pro případ smrti). *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 4, s. 42–43.
- HORÁK, Ondřej. Nabývání majetku zůstavitele a nahodilá zkáza věci. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 6, s. 3–7.
- HORÁK, Ondřej. Ochrana nepominutelných dědiců a povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2012, roč. 20, č. 3, s. 283–286.
- HORÁK, Ondřej. Poslední pořízení jako výslovné prominutí činu zakládající dědickou nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2019, č. 1, s. 3–6.
- HORÁK, Ondřej. Postavení potomků vyděděného potomka. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 4, s. 5–8.
- HORÁK, Ondřej. Přechod práv jinak než děděním z pracovního a služebních poměrů. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 20, s. 713–717.
- HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381–387.
- HORN, Kryštof. Praktické aspekty svěřenského fondu ve světle návrhu urgentní novely občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 1, s. 11–12.
- IVIČIČ, Marek. Vztah základních práv a soukromého práva ve vybraných státech. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2009, roč. XVI, č. 3, s. 190–196.
- KITTEL, David. Neopominutelný dědic není dědic. *Ad Notam*, 2011, roč. 17, č. 2, s. 14–16.

- KLEIN, Šimon. Dědická smlouva a darování pro případ smrti. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 4, s. 14–17.
- KNAPP, Viktor. O dědických titulech podle československého práva a o povinném dílu. *Socialistická zákonnost*, 1984, č. 5., s. 271–279
- KNAPP, Viktor. O vydědění a tzv. negativní závěti. *Socialistická zákonnost*. 1983. č. 6, s. 326–334.
- KOHOUTEK, Jan. Nepominutelný dědic jako účastník řízení o pozůstalosti. *Ad Notam*, 2015, roč. 21, č. 5, s. 3–6.
- KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, TELEC, Ivo. Výživné v novém občanském zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21, č. 3, s. 23–31.
- KUČERA, Zdeněk, PAUKNEROVÁ, Monika, RŮŽIČKA, Květoslav a kol. *Mezinárodní právo soukromé*. 8. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. 432 s.
- KUNC, Bohumil, LYČKA, Martin. Právní úprava závětí dle nového občanského zákoníku: Posun směrem ke common law a jeho účelovosti? *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 19, s. 674.
- MALÁ, Lenka. Darování pro případ smrti v Německu a Rakousku. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 3, s. 5–6.
- MIMROVÁ, Tereza. Svěřenský fond v kontextu dědického práva. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 23–24, s. 840 a násl.
- MUCHA, Jiří. Několik úvah k procesněprávní problematice vydědění. *Bulletin advokacie*, 1984, č. 2, s. 97–109.
- MUCHA, Jiří. Postavení a funkce vydědění v právu dědickém. *Bulletin advokacie*, 1983, červenec–září, s. 171–184.
- ONDŘEJEK, Pavel. Účinky lidských práv v soukromém právu. *Právník*, 2011, roč. 150, č. 1, s. 33–51.
- ONDŘEJEK, Pavel. Ústavní hodnoty a autonomie vůle v právním jednání v soukromém právu. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2016, roč. XXVI, č. 3, s. 351–364.
- PFEIFFER, Magdalena. Dědický statut v rukou zůstavitel – volba rozhodného práva v rámci kolizní úpravy dědických poměrů. *Ad Notam*. 2014, roč. 20, č. 6, s. 8–13.
- PFEIFFER, Magdalena. Nařízení o dědictví (Vědecké sympozium „Evropské nařízení o dědictví“ ve Würzburgu). *Ad Notam*. 2013, roč. 19, č. 6, s. 52.
- PIHERA, Vlastimil. Krocení trustů. Svěřenské fondy v hledáčku první novely občanského zákoníku. *Obchodněprávní revue*, roč. 14, č. 5, 2016, s. 129–134.

- PIHERA, Vlastimil. Nejpodivnější zvíře v lese – poznámky ke svěřenskému fondu. *Obchodněprávní revue*, roč. 10, 2012, s. 278.
- PLAŠIL, Filip. Poznámky k článku „Odmítnutí dědictví s výhradou povinného dílu“. *Ad notam*, 2017, roč. 23, č. 3. s. 18–22.
- PLAŠIL, Filip. Volná čtvrtina podle § 1587 ObčZ a povinný díl. *Ad notam*, 2016, roč. 22, č. 1. s. 13–17.
- PLAŠIL, Filip. Zamyšlení nad odkázáním nepominutelného dědice na pořad práva. *Ad Notam*, 2016, roč. 22, č. 3, s. 14–19.
- RABL, Christian. Das Nachlaßinventar – Inhalt und Zweck. *Österreichische Notariatszeitung*. 1999, roč. 129, č. 5, s. 131–132.
- RONOVSKÁ, Kateřina, DOBROVOLNÁ, Eva. Nové rakouské dědické právo – rozhovor s prof. Dr. Martinem Schauerem. *Bulletin advokacie*, 2014, č. 4, s. 69.
- RONOVSKÁ, Kateřina, HAVEL, Bohumil. Nadační fond v realitě nového občanského zákoníku. *Právník*, 2014, roč. 153, č. 3, s. 82–88.
- RONOVSKÁ, Kateřina, LAVICKÝ, Petr. Foundations and trust funds in the Czech Republic after the recodification of Civil Law: a step forward? *Trust & Trustees*, Oxford University Press, 2015, roč. 21, č. 6, s. 639–644.
- RONOVSKÁ, Kateřina, LAVICKÝ, Petr. New Czech Foundation and Trust (like) Law: initial experience and reactions. *Trust and Trustees*, Oxford: Oxford University Press, 2016, roč. 22, č. 6, s. 641–646.
- RONOVSKÁ, Kateřina, PIHERA, Vlastimil. Estate planning on the edges of time: The Czech Perspective. *Trusts & Trustees*, Velká Británie: Oxford University Press, 2017, roč. 23, č. 6, s. 648–652.
- RONOVSKÁ, Kateřina. (Ne)pominutelný dědic. Kontroverze, rizika a možnosti změn. *Právní rozhledy*, 2019, roč. 27, č. 15–16.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Mezigenerační majetkové nástupnictví: společné evropské trendy, nové možnosti a výzvy. *Ad Notam*, 2017, roč. 23, č. 5, s. 18–23.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Nadace (a trusty) v kontinentální Evropě - pohled funkcionální. *Obchodněprávní revue*, Praha: C. H. Beck, 2012, roč. 4, č. 7–8, s. 202–206.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Nadační fond po rekodifikaci soukromého práva. Subsidiarita či analogie uvnitř nadačního práva? *Právní rozhledy*, roč. 22, č. 13–14, 2013, s. 494–499.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Volba formy správy rodinného majetku: na čem záleží? *Bulletin advokacie*, 2016, roč. 23, č. 7–8, 2016, s. 44–48.

- SPÁČIL, Jiří. Vztah vlastnické žaloby na vydání věci k žalobám z některých jiných právních vztahů. *Právní fórum*, roč. 2015, č. 8, s. 313.
- SVOBODA, Jiří, LESZAY. Návrh nařízení Rady (ES) o rozhodném právu, o pravomoci, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech dědictví a závěti. *Ad Notam*. 2008, roč. 14, č. 2, s. 55–62
- ŠEJVL, Michal. Lidská práva jako diskurzivní pojem. *Právník*, roč. 156, č. 6, 2017, s. 473.
- ŠEŠINA, Martin. Ještě k Příspěvku do diskuse o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 6, s. 22–23.
- ŠEŠINA, Martin. Příspěvek do diskuse o článku Mgr. Šimona Kleina Dědická smlouva a darování pro případ smrti, uveřejněném v AD NOTAM č. 4/2013. *Ad Notam*, 2013, roč. 19, č. 5, s. 22–23.
- ŠEŠINA, Martin. Úvaha nad návrhem úpravy dědění v novém občanském zákoníku. *Ad Notam*. 2004, roč. 10, č. 2, s. 45–47.
- ŠEŠINA, Martin. Změny v postavení a právech nepominutelných dědiců v novém občanském zákoníku. *Rekodifikace a praxe*. 2015, č. 3, s. 8–10.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění. 1. část *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26., č. 18, s. 662 a násl.
- ŠIMEK, Robert. Právo na pojistnou sumu a možnosti určení obmyšleného v soukromém pojištění. 2. část *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26., č. 19, s. 656 a násl.
- ŠUBRTOVÁ, Jitka. Důvody vydědění. *Ad Notam*, 1999, roč. 5, č. 5, s. 97.
- TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta, PLAŠIL, Filip. Postavení nepominutelného dědice. *Ad Notam*, 2019, roč. 25, č. 1, s. 27–41.
- TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Darování pro případ smrti. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2015, č. 2, s. 116-117.
- TALANDA, Adam, TALANDOVÁ, Iveta. Postavení nepominutelného dědice. *Právní rozhledy*, 2018, roč. 26, č. 7, s. 229–236.
- TALANDA, Adam. Darování pro případ smrti – trojský kůň dědického práva. *Právní rozhledy*. 2015, č. 13-14, s. 474–481.
- TALANDA, Adam. Určení účastníků řízení o pozůstalosti na základě pořízení pro případ smrti. *Právní rozhledy*, 2016, č. 21, s. 753–756.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam, PLAŠIL, Filip. Obrana oprávněného dědice. *Bulletin advokacie*, 2019 (v tisku).

- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. A Brief Insight into Disinheritance. *International and Comparative Law Review*, 2016, roč. 16, č. 1, s. 153–160.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Dědická smlouva. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 6, s. 12–15.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Římské dědické právo jako inspirace současného dědického práva. *Historica Olomucensia*, 2018, roč. XLV, č. 55, s. 29–41.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv vydědění na potomky vyděděného. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 653–660.
- TALANDOVÁ, Iveta. Dědická nezpůsobilost. *Právo a rodina*, 2018, roč. 20, č. 8, s. 17–20.
- TALANDOVÁ, Iveta. Důsledky nevhodného chování dítěte v dědickém právu. *Acta Iuridica Olomucensia*. 2016, roč. 11, č. 3, s. 249–257.
- TALANDOVÁ, Iveta. Několik úvah nad současnou úpravou nepominutelného dědice. *Soukromé právo*, 2019.
- TALANDOVÁ, Iveta. Nepominutelný dědic a jeho právo na povinný díl. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2017, roč. 25, č. 1, s. 63–72.
- TALANDOVÁ, Iveta. Vydědění nepominutelného dědice pro dědickou nezpůsobilost. *Ad Notam*, 2019, roč. 26, č. 2, s. 3–6.
- TALANDOVÁ, Iveta. Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes. *Iurium Scriptum*, 2019, roč. 3, č. 1, s. 73–86.
- TICHÝ, Luboš. Působení základních práv na soukromoprávní poměry a jeho meze (skica k doktríně prozařování). *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2010, roč. XVII, č. 1, s. 10–17.
- VLASÁK, Michal. Vydědění z důvodu trvalého vedení nezřízeného života. *Právní fórum*. 2012, roč. 9, č. 5, s. 216–219.
- ZIMMERMANN, Reinhard. Kulturelle Prägung des Erbrechts? *Juristen Zeitung*, 2016, s. 321–322.
- Zrušiti právo dědické. *Právník*, 1918, s. 248.

Příspěvky ve sbornících a články v elektronické podobě

- BEDNÁŘ, Václav. Nepominutelný dědic. In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (eds.). *Soukromé právo na cestě: eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 17–28.
- *Das Portal der Schweizer Regierung* [online]. Dostupné na <<https://www.admin.ch>>.
- *Dědická řízení v Evropě* [online]. Dostupné na <https://e-justice.europa.eu/content_general_information-166-cs.do>.

- ELIÁŠ, Karel. Charakteristika návrhu nového občanského zákoníku. In ŠVESTKA, Jiří, DVOŘÁK, Jan, TICHÝ, Luboš. *Sborník statí z diskusních fór o rekodifikaci občanského práva*. Praha: ASPI, 2006, s. 34–36.
- ELIÁŠ, Karel. Inspirační síla všeobecného zákoníku občanského v návrhu občanského zákoníku pro Českou republiku. In HRUŠÁKOVÁ, Milada (ed.). *200 let ABGB – od kodifikace k rekodifikace českého občanského práva*. Praha: Leges, 2011, s. 11–29.
- *Fakta a čísla o Evropské unii* [online]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/cs/sheet/41/volny-pohyb-pracovniku>>.
- FIALA, Roman. *Roman Fiala k NOZ* [online]. *Iusless.blogpost.cz*, 30. prosince 2013. Dostupné na <<http://iusless.blogspot.cz/2013/12/roman-fiala-k-noz.html>>.
- FILIP, Jan. *Aktuální problémy regulace vlastnictví – Úvod a náměty do diskuse*. In NECKÁŘ, Jan a kol. *Dny práva*. Brno: Masarykova univerzita, 2008, s. 1824–1828.
- HORÁK, Ondřej. Výpůjčka, právní úkon a jiné „slovakismy“. Zamyšlení nad terminologickými změnami při rekodifikaci českého soukromého práva. In MACH, Peter, PEKARIK, Matej, VLADÁR, Vojtech (edd.). *Constans et perpetua voluntas: Pocta Petrovi Blahovi k 75. narozeninám*. Trnava: Trnavská univerzita, 2014, s. 217–222.
- HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. *Vsehrd.cz*. 21. února 2017. Dostupné na <https://www.vsehrd.cz/clanek/zamysleni-nad-autonomii-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku_1f1a58aa-bce6-411c-be83-b523ee45b8b1>.
- MELZER, Filip. *Neplatnost právního jednání v návaznosti na nedodržení formy* [online]. *Obcanskyzakonik.justice.cz*, 25. července 2013, Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/infocentrum/media/444-neplatnost-pravniho-jednani-v-navaznosti-na-nedodrzeni-formy>>;
- *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů*. *uzis.cz* [online]. Dostupné na <<https://web.archive.org/web/20170423062132/http://www.uzis.cz/katalog/klasifikace/mkn-mezinarodni-statisticka-klasifikace-nemoci-pridruzenych-zdravotnich-problemu>>.
- *Počet svěřenských fondů raketově vzrostl, meziročně na dvojnásobek* [online]. *idnes.cz*, 13. listopadu 2019. Dostupné na <https://www.idnes.cz/ekonomika/domaci/sverenske-fondy-zakladani-sprava-dedictvi-rodinny-majetek.A191112_204026_ekonomika_fih>.
- *Pohyb obyvatelstva* [online]. *czso.cz*. 12. června 2019. Dostupné na <<https://www.czso.cz/csu/czso/cris/pohyb-obyvatelstva-1-ctvrtleti-2019>>.

- *Report with recommendations to the Commission on succession and wills (2005/2148(INI)) (Recommendation 8 (on the 'lex loci rei sitae' and the 'reserved portion' principle)* [online]. Dostupné na <<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2006-0359&language=EN>>.
- RONOVSKÁ, Kateřina. Nové rakouské dědické právo: Proč? Kdy? A jak? In: *Olomoucké právníké dny*. 2016.
- *Study Group on a European Civil Code* [online]. sgecc.net. Dostupné na <<http://www.sgecc.net/>>.
- *Svěřenské fondy získávají na oblibě. Ke konci roku by jich mohlo být okolo třech tisíc* [online]. e15.cz, 18. října 2019. Dostupné na <<https://www.e15.cz/finexpert/vydelavame/sverenske-fondy-ziskavaji-na-oblibe-ke-konci-roku-by-jich-mohlo-byt-okolo-trech-tisic-1362718>>
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Inheritance contract. In PINIOR, Piotr, WYRZYKOWSKI, Wojciech, ZABA, Mateusz. *Evolution of Private Law. New Perspectives*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2018, s. 169–177
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vliv požívání alkoholu na dědické právo. In KYSELOVSKÁ, Tereza, SPRINGINSFELDOVÁ, Nelly, KŘÁPKOVÁ, Alica a kol. (eds.). *Spisy Právnické fakulty Masarykovy Univerzity*. Brno: Masarykovy Univerzita, 2017, s. 449–458.
- TALANDOVÁ, Iveta. Developments in legal institutions of „heir with capacity to inherit“. In PINIOR, Piotr, ZIELIŃSKA, Ewa, Żaba, Mateusz legal (eds.). *Evolution of private law. New approach*. Katowice: Oficyna Wydawnicza Waclaw Walasek, 2016, s. 268–274.
- TALANDOVÁ, Iveta. Obrana vyděděného nepominutelného dědice In DOBROVIČ, Ľuboš, KMECOVÁ, Darina (eds.). *Recenzovaný zborník vedeckých prác: Vymožitelnosť práva v kontexte vývoja spoločnosti*, Košice: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2017, s. 487–492.
- TALANDOVÁ, Iveta. Proměny dědické způsobilosti v občanských zákonících? In POLÁČEK-TUREKOVÁ, Zlatica, TUROŠÍK, Michal. (eds.) *Civilnoprávne inštitúty a ich historická reflexia vo svetle moderných rekonštrukcií*. Banská Bystrica: Belianum, 2016, s. 300–311.
- TALANDOVÁ, Iveta, TALANDA, Adam. Vydědění nezdárného potomka. In VIČAROVÁ HEFNEROVÁ, Hana, MADLEŇÁKOVÁ, Lucia (eds.). *Kontroverzní názory v právu*.

Sborník z konference Olomoucké debaty mladých právníků 2015. Praha: Leges, 2015, s. 197–203.

- TALANDOVÁ, Iveta. *Zjišťování jmění zůstavitele včera a dnes* [online]. iurium.cz, 19. května 2019. Dostupné na <<https://www.iurium.cz/2019/05/19/zjistovani-jmeni-zustavitele/?fbclid=IwAR1sptBMHI9Xo1sBZCCbW4Naod4GE-R1XZzN957O4kgaFc5DjQmXAD1oOKk>>.
- *Tisková zpráva ze dne 7. června 2012* [online]. europa.eu. Dostupné na <http://www.europa.eu/rapid/press-release_IP-12-851_cs.htm.

Rozhodnutí soudů

Rozhodnutí Ústavního soudu České republiky

- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 29. listopadu 2016, sp. zn. II. ÚS 1113/16.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. října 2016, sp. zn. II. ÚS 251/16.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 7. listopadu 2012 sp. zn. I. ÚS 295/10.
- Nález Ústavního soudu ze dne 8. června 2010, sp. zn. Pl. ÚS 3/09.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24. července 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 9. května 2006, sp. zn. I. ÚS 467/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 28. dubna 2005, sp. zn. Pl. ÚS 60/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 14. července 2004, sp. zn. I. ÚS 185/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 12. května 2004, sp. zn. I. ÚS 167/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 4. května 2004, sp. zn. I. ÚS 113/04.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 13. dubna 2004, sp. zn. I. ÚS 43/04.
- Nález Ústavního soudu ze dne 15. dubna 2003, sp. zn. I. ÚS 752/02.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 30. října 2002, sp. zn. Pl. ÚS 39/01.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 18. června 2002, sp. zn. Pl. ÚS 7/02.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 16. října 2001, sp. zn. Pl. ÚS 5/01.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 23. května 2000, sp. zn. Pl. ÚS 24/99.
- Nález Ústavního soudu ČR ze dne 11. ledna 2000, sp. zn. III ÚS 462/98.
- Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 10. února 1997, čj. IV. ÚS 227/96.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky/České republiky

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. července 2018, sp. zn. 21 Cdo 4392/2017.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. listopadu 2016, sp. zn. 21 Cdo 3081/2016.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. října 2014, sp. zn. 21 Cdo 2088/2013.

- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. dubna 2014, sp. zn. 21 Cdo 884/2013.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2013 sp. zn. 21 Cdo 3213/2012.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. března 2013, sp. zn. 21 Cdo 3423/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. listopadu 2012, sp. zn. 22 Cdo 1096/2011.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 190/2010.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 2149/2009.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. listopadu 2011, sp. zn. 21 Cdo 3992/2008.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. března 2011, sp. zn. 21 Cdo 2537/2010.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. října 2010, sp. zn. 22 Cdo 617/99.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. září 2009, sp. zn. 21 Cdo 1912/2008.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 16. července 2008, sp. zn. 21 Cdo 3772/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. 21 Co 3400/2007.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. dubna 2007, sp. zn. 21 Cdo 1859/2006.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. ledna 2006, sp. zn. 30 Cdo 1798/2005.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 26. února 2004, sp. zn. 20 Cdo 180/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20. ledna 2004, sp. zn. 30 Cdo 2214/2002.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. října 2003, sp. zn. 30 Cdo 1921/2003.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. srpna 2002, sp. zn. 30 Cdo 59/2002.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. dubna 2002, sp. zn. 30 Cdo 517/2002.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. ledna 2001, sp. zn. 21 Cdo 48/2000.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. listopadu 2001, sp. zn. 21 Cdo 372/2001.
- Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 5. října 1999, sp. zn. 2 Cdon 682/96.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. ledna 1998, sp. zn. 2 Odon 86/97.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 1997, sp. zn. 2 Cdon 86/97.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 1990, sp. zn. 4 Cz 8/90.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 29. prosince 1984, sp. zn. Cpj 51/84.
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 25. května 1979, sp. zn. 4 Cz 7/79.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 7. 6. 1978, sp. zn. 11 Tz 21/78.
- Stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. března 1973, sp. zn. Cpj 25/73.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. září 1954, sp. zn. Cz 128/54.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. června 1944, sp. zn. Rv II 488/43.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 19. června 1935, Rv I 119/34.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. prosince 1928, sp. zn. R II 383/28.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 8. listopadu 1921, sp. zn. Rv I 429/21.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. prosince 1997, sp. zn. 24 Co 315/97.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. února 1990, sp. zn. 4 Cz 8/90.

Rozhodnutí dalších soudů České republiky

- Usnesení Krajského soudu v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích ze dne 30. ledna 2019, sp. zn. 18 Co 399/2018.
- Rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 15. listopadu 2016, sp. zn. 11 Co 433/2016.
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 31. října 2017, sp. zn. 24 Co 92/2017.
- Rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem – pobočka Liberec ze dne 11. listopadu 2005, sp. zn. 35 Co 949/2005.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 25. dubna 2003, sp. zn. 18 Co 64/2002.
- Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 17. září 2002, sp. zn. 18 Co 267/2002.
- Rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 13. listopadu 1998, sp. zn. 18 Co 310/1998.
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 9. srpna 1996, sp. zn. 6 Co 10/1996.
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 30. 7. 1986, sp. zn. 18 Co 135/1986.

Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora Rakouské republiky

- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 24. září 2018, sp. zn. 2Ob166/17a.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 29. září 2016 sp. zn. 2 Ob183/15y.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. prosince 2015, sp. zn. 3 Ob 205/15s.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 13. listopadu 2013, sp. zn. 7 Ob 158/13f.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 20. listopadu 2012, sp. zn. 5 Ob 116/12p.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. března 2011, sp. zn. 3 Ob 44/11h.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 17. prosince 2010, sp. zn. 6 Ob 153/10h.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 23. listopadu 2010. sp. zn. 1 Ob 190/10p.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 10. března 2008, sp. zn. 10 Ob 8/08m.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 28. srpna 2007, sp. zn. 5 Ob 108/07d.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 6. října 2005, sp. zn. 6 Od 51/05a.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 22. října 2001, sp. zn. 3 Ob 320/02.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 12. února 1998, sp. zn. 2 Ob 26/98g.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 11. července 1995, sp. zn. 4 Ob 539/95.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 27. března 1995, sp. zn. 1 Ob 630/94.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 16. listopadu 1989, sp. zn. 6 Ob 16/89.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 9. května 1985, sp. zn. 7 Ob 547/84.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 21. května 1969, sp. zn. 5 Ob 75/69.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 5. září 1968, sp. zn. 6 Ob 194/68.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 3. listopadu 1954, sp. zn. 2 Ob 817/54.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 8. listopadu 1950, sp. zn. 2 Ob 559/50.
- Rozhodnutí Nejvyššího soudního dvora ze dne 30. června 1915, sp. zn. R VI 71/15.

Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu Německé spolkové republiky

- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu, Lüth Urteil, 1 BvR 400/51, BVerfGE 7, 198 (205).
- Rozhodnutí Spolkového ústavního soudu ze dne 19. května 2005, BVerfGE 112, 332.

Abstrakt a klíčová slova

Abstrakt

Dědické právo poskytuje zvláštní ochranu nepominutelným dědicům, kterými jsou děti a další potomci zůstavitele. Nepominutelným dědicům je i proti vůli zůstavitele garantováno právo na povinný díl, který představuje určitý podíl na pozůstalosti nebo hodnotu takového podílu. Zvláštní ochranu nepominutelných dědiců může zůstavitel vyloučit vyděděním pouze ze zákonem stanovených důvodů, kterým nepominutelným dědicům odejme jejich právo na povinný díl i na dědický podíl. Problematika vydědění s sebou přináší množství výkladových potíží hmotného i procesního práva. Výkladové potíže souvisí především s vyvažováním principů familiarizace a autonomie vůle zůstavitele a dále s návazností hmotněprávní úpravy na procesní úpravu ochrany práv nepominutelných dědiců.

Klíčová slova

Dědické právo, nepominutelný dědic, právo na povinný díl, vydědění, opominutí, dědická nezpůsobilost, negativní závěť, právo na nutnou výživu, žaloba oprávněného dědice

Abstract

Inheritance law provides special protection for the inheritable heirs, which are the children and other descendants of the testator. Against the will of the testator, the indispensable heirs are guaranteed the right to a compulsory share, which represents a certain share in the estate or the value of such a share. The testator may exclude special protection of unforgettable heirs by inheritance only for reasons stipulated by law, by which he shall deprive the unjustified heirs of their right to a compulsory share and to a share of the inheritance. The issue of inheritance brings with it a number of interpretive difficulties of substantive and procedural law. The difficulties of interpretation are mainly related to balancing the principles of familiarization and autonomy of the testator's will, as well as to the connection of the substantive legal regulation to the procedural regulation of the protection of the rights of the indispensable heirs.

Key Words

Inheritance law, forced heir, forced share, disinheritance, omission of forced heir, incapacity to inherit, negative testament, right of descendant to necessary subsistence, hereditatis petitio